

การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ สำหรับรองรับการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ด้วยทุนทางมรดก
ทางวัฒนธรรม ในย่านกะดีจีน-คลองสาน

โดย
นางสาวอริสรา แข่งขัน

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและ
สภาพแวดล้อมมหาดำเนินการ

หลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาดำเนินการ แผน ข

ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2568

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ สำหรับรองรับการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ด้วยทุน
ทางมรดกทางวัฒนธรรม ในย่านกะดีจีน-คลองสาน

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและ
สภาพแวดล้อมมหาดำเนินการ
หลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาดำเนินการ แผน ข
ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง
มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2568
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

THE POTENTIAL ANALYSIS FOR SUPPORTING CREATIVE INDUSTRY
DEVELOPMENT WITH CULTURAL HERITAGE ASSETS IN THE KADI CHIN -
KHLONG SAN AREA

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Urban and Environmental Planning Master of Urban and Environmental
Planning Program
Department of URBAN DESIGN AND PLANNING
Academic Year 2025
Copyright of Silpakorn University

หัวข้อ	การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ สำหรับรองรับการพัฒนา อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ด้วยทุนทางมรดกทางวัฒนธรรม ในย่าน กะดีจีน-คลองสาน
โดย	นางสาวอริสรา แข่งขัน
สาขาวิชา	หลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาดำเนินการ แผน ข
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ดร. ณัฐวุฒิ ปรียวนิตย์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษา ตามหลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาดำเนินการ

.....คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. อภิรดี เกษมสุข)

พิจารณาเห็นชอบโดย

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุพักตรา สุทรสุภา)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร. ณัฐวุฒิ ปรียวนิตย์)

.....ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(รองศาสตราจารย์ ดร. กรุณา รัชชวิน)

650220032 : หลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาดิน แผน ข

คำสำคัญ : อุตสาหกรรมสร้างสรรค์, มรดกวัฒนธรรม, ประเมินลักษณะพื้นที่

นางสาว อริสรา แข่งขัน: การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ สำหรับรองรับการพัฒนา
อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ด้วยทุนทางมรดกทางวัฒนธรรม ในย่านกะดีจีน-คลองสาน อาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์หลัก : รองศาสตราจารย์ ดร. ณัฐวุฒิ ปรียวนิตย์

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของย่านกะดีจีน-คลองสานในการพัฒนาเป็น
ย่านเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานมรดกวัฒนธรรม โดยพิจารณาตามกรอบอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของ
สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ภายใต้บริบทของเมืองประวัติศาสตร์ที่มีทุนวัฒนธรรมเข้มแข็ง
และความหลากหลายทางศาสนา-ชาติพันธุ์ การศึกษาใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed-
Method) ประกอบด้วยการทบทวนวรรณกรรม การสำรวจภาคสนาม การทำวิพากษ์ และการทำแผนที่
เชิงพื้นที่ (GIS-Mapping) เพื่อประเมินลักษณะพื้นที่ (Spatial Analysis) และวิเคราะห์บริบท
ของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่ปรากฏในย่าน

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ย่านกะดีจีน-คลองสานมีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นย่าน
สร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมจากทุนมรดกทางประวัติศาสตร์ โครงสร้างพื้นที่เมืองเก่าที่มีชีวิตชีวา และ
กิจกรรมเศรษฐกิจฐานรากที่หลากหลาย ทั้งในมิติวัฒนธรรม สังคม กายภาพ และเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม
ย่านยังเผชิญข้อจำกัดด้านการเชื่อมต่อพื้นที่ ระบบสนับสนุนเชิงนโยบาย และโครงสร้างพื้นฐาน
สำหรับกิจกรรมสร้างสรรค์ ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์และแผนที่เชิงพื้นที่สามารถระบุ
ศักยภาพที่ดีต่ออุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของย่านได้อย่างชัดเจน ซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอแนะทางที่สนับสนุน
การวางแผนเชิงพื้นที่ การออกแบบย่านสร้างสรรค์ และการกำหนดนโยบายพัฒนาย่านอย่างยั่งยืน
ผลการวิจัยจึงมีคุณค่าต่อทั้งหน่วยงานรัฐ นักผังเมือง ชุมชน และผู้ประกอบการในการพัฒนาย่านกะดี
จีน-คลองสานให้เป็นต้นแบบของย่านสร้างสรรค์ริมแม่น้ำเจ้าพระยาในอนาคต

650220032 : Major Master of Urban and Environmental Planning Program

Keyword : Creative Industry, Spatial Analysis, Cultural Heritage

Miss Arisara KANGKUN : The Potential Analysis for Supporting Creative Industry Development with Cultural Heritage Assets in the Kadi Chin - Khlong San Area
Thesis advisor : Associate Professor Nattawut Preyawanit, Ph.D.

This study aims to examine the potential of the Kadi Chin-Khlong San area for development as a creative economy district based on cultural heritage. The research focuses on the framework of the creative industries as defined by the Thailand Creative Economy Agency, within the context of a historic city rich in cultural assets and characterized by religious and ethnic diversity. A mixed-methods approach was employed, including literature review, field surveys, critical analysis, and spatial mapping (GIS-Mapping) to assess the spatial analysis and analyze the creative industry ecosystem present in the district.

The findings indicate that the Kadi Chin-Khlong San area possesses high potential for development as a cultural creative district due to its historic heritage, vibrant urban fabric, and diverse grassroots economic activities across cultural, social, physical, and economic dimensions. However, the area faces limitations in connectivity, policy support, and infrastructure for creative activities. The results of critical and spatial analyses identify the district's potential to a creative industry, providing insights for spatial planning, creative district design, and policy development. The study offers valuable guidance for government agencies, urban planners, communities, and entrepreneurs in developing the Kadi Chin-Khlong San area into a model creative district along the Chao Phraya River in the future.

กิตติกรรมประกาศ

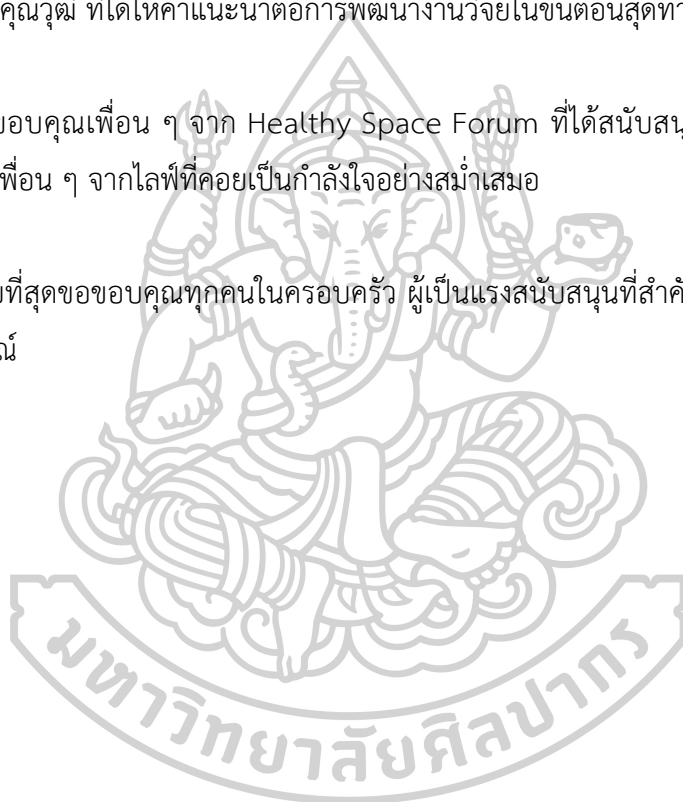
งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์และการสนับสนุนจากหลายฝ่าย ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ รศ. ดร. ณัฐวุฒิ ปรียวณิชย์ อาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งให้คำแนะนำและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนางานวิจัยตั้งแต่ต้นจนสำเร็จเสร็จสมบูรณ์

ทั้งขอกราบขอบพระคุณ รศ. ดร. สุพักตรา สุทธสุภา ประธานกรรมการ และ รศ. ดร. กรุณารักษ์วิน ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้ให้คำแนะนำต่อการพัฒนางานวิจัยในขั้นตอนสุดท้ายจนเสร็จสิ้นสมบูรณ์

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ จาก Healthy Space Forum ที่ได้สนับสนุนระหว่างช่วงเวลาทำงาน และตลอดจนเพื่อน ๆ จากไลฟ์ทีคอยเป็นกำลังใจอย่างสม่ำเสมอ

ท้ายที่สุดขอขอบคุณทุกคนในครอบครัว ผู้เป็นแรงสนับสนุนที่สำคัญงานวิจัยชิ้นนี้ลุล่วงลงได้อย่างสมบูรณ์

อริสรา แข่งขัน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 คำถามของการศึกษาวิจัย.....	2
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	3
1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	3
1.4.2 ขอบเขตทางด้านเนื้อหา.....	3
1.5 ขั้นตอนการวิจัย.....	4
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย.....	5
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม.....	6
2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเมืองและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์.....	6
2.1.1 ความหมายของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์.....	8
2.1.2 มรดกทางวัฒนธรรม – ย่าน – อุตสาหกรรมสร้างสรรค์.....	9
2.1.3 ระบบนิเวศน์ของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Ecosystem).....	14

2.2 ตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพ	20
2.2.1 บุคลากรสร้างสรรค์.....	21
2.2.2 ทูทางวัฒนธรรม	21
1) ความหลากหลายของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์	21
2) ความหนาแน่นของมรดกวัฒนธรรม	22
3) การกระจุกตัวในรูปแบบคลัสเตอร์ (Cluster Formation)	22
4) การใช้ค่า FAR (Floor Area Ratio) เป็นเกณฑ์ในการประเมิน.....	22
2.2.3 สภาพแวดล้อมกายภาพเมือง.....	23
1) โครงสร้างเมือง	23
2) การใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	24
3) อาคารและการใช้ประโยชน์อาคาร	24
2.2.4 โครงสร้างพื้นฐานและการเชื่อมโยง	25
1) ความสามารถในการเข้าถึงและเชื่อมโยงเชิงพื้นที่	25
2) พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ริมน้ำ	25
2.2.5 พื้นที่บ่มเพาะนวัตกรรมและส่งเสริมการเรียนรู้.....	26
1) การมีอยู่ของพื้นที่บ่มเพาะนวัตกรรม.....	27
2) ความยืดหยุ่นและรูปแบบพื้นที่เรียนรู้.....	27
3) อาคารที่ส่งเสริมเสริมอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรม	28
2.2.6 สถาบันทางสังคม	28
1) เครือข่ายผู้ประกอบการ.....	28
2) ความหลากหลายของอุตสาหกรรมดั้งเดิมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ใหม่.....	29
2.2.7 คุณภาพชีวิตและความสามารถในการอยู่อาศัย	31
1) ความปลอดภัย และความน่าเดิน	31
2) พื้นที่สาธารณะที่รองรับกิจกรรม	31

2.3 ตัวอย่างการวิเคราะห์ศักยภาพที่มีต่ออุตสาหกรรมสร้างสรรค์.....	32
บทที่ 3 ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย.....	38
3.1 ระเบียบวิธีวิจัย.....	38
3.1.1 การทบทวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง	38
3.1.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม.....	38
3.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิพากษ์.....	39
3.1.4 การทำแผนที่และวิเคราะห์เชิงพื้นที่.....	40
3.2 เครื่องมือในการวิจัย	40
3.2.1 แบบสำรวจ	40
3.2.2 Google Maps.....	42
3.2.3 QGIS.....	42
บทที่ 4 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่กะตัง-คลองสาน	43
4.1 วิวัฒนาการย่านกะตัง-คลองสาน.....	43
4.2 ข้อมูลด้านกายภาพ	45
4.2.1 ที่ตั้ง อาณาเขต และสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา.....	45
4.2.2 การใช้ประโยชน์ที่ดิน	46
4.2.3 อาคารและที่ว่าง	48
4.2.4 ขนาดพื้นที่อาคาร	49
4.2.5 การใช้ประโยชน์อาคาร	51
1) ภาพรวมการใช้ประโยชน์อาคารในย่านกะตัง.....	51
2) ภาพรวมการใช้ประโยชน์อาคารในย่านคลองสาน.....	51
4.2.6 โครงข่ายการสัญจร.....	52
1) โครงข่ายระบบถนน.....	52
2) โครงข่ายทางเดินเท้าและทางจักรยาน	53

3) โครงการการสัญจรทางน้ำ.....	54
4) โครงการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนประเภทราง	54
4.2.7 ระบบที่ว่างและพื้นที่เปิดโล่ง	56
4.2.8 สภาพภูมิทัศน์และมุมมองที่สำคัญ.....	57
4.2.9 กรรณสิทธิการครอบครองที่ดิน	59
4.3 ข้อมูลเชิงสังคม	60
4.3.1 ข้อมูลด้านประชากร	60
4.3.2 ข้อมูลชุมชน.....	61
1) ข้อมูลชุมชนย่านกะดีจีน (เขตธนบุรี).....	61
2) ข้อมูลชุมชนย่านคลองสาน (เขตคลองสาน).....	61
4.3.3 การรวมกลุ่มทางสังคม.....	62
4.4 ข้อมูลเชิงวัฒนธรรม.....	63
4.4.1 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้.....	63
1) คุณค่าทางวัฒนธรรม	64
คุณค่าทางสถาปัตยกรรม.....	64
คุณค่าของร่องรอยทางประวัติศาสตร์.....	64
2) คุณค่าทางเศรษฐกิจ	66
คุณค่าทางเศรษฐกิจ	66
4.4.2 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้.....	67
1) คุณค่าทางวัฒนธรรม	67
คุณค่าด้านประเพณี.....	67
คุณค่าด้านความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์	68
คุณค่าด้านภูมิปัญญา.....	69
4.4.3 การระบุและจำแนกทรัพยากรและองค์ประกอบอันเป็นทุนของพื้นที่	70

4.5 ข้อมูลเชิงเศรษฐกิจ	73
4.5.1 กิจกรรมการค้า	73
4.5.2 กิจกรรมการท่องเที่ยว	74
4.6 ภาพรวมการประเมินคุณค่ามรดกวัฒนธรรมในพื้นที่	75
4.7 ข้อมูลด้านกฎหมาย	77
บทที่ 5 ผลการวิจัย	79
5.1 บุคลากรสร้างสรรค์	79
5.2 ทูทางวัฒนธรรม	80
5.2.1 ความหลากหลายของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์	80
5.2.2 ความหนาแน่นของมรดกวัฒนธรรม	83
5.2.3 การกระจุกตัวในรูปแบบคลัสเตอร์	90
5.2.4 การใช้ค่า FAR (Floor Area Ratio) เป็นเกณฑ์สำคัญในการประเมินศักยภาพของย่าน สร้างสรรค์	92
5.3 สภาพแวดล้อมกายภาพเมือง	95
5.3.1 โครงสร้างเมือง	95
5.3.2 การใช้ประโยชน์ที่ดิน	97
5.3.3 อาคารและการใช้ประโยชน์อาคาร	99
5.4 โครงสร้างพื้นฐานและการเชื่อมโยง	105
5.4.1 ความสามารถในการเข้าถึงและเชื่อมโยงเชิงพื้นที่	105
5.5 พื้นที่บ่มเพาะนวัตกรรมและส่งเสริมการเรียนรู้	108
5.5.1 การมีอยู่ของพื้นที่บ่มเพาะนวัตกรรม	108
5.5.2 ความหลากหลายของอุตสาหกรรมดั้งเดิมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ใหม่	109
1) การมีอยู่ของอุตสาหกรรมดั้งเดิม	109
2) การเกิดขึ้นของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ใหม่	110

3) ความหลากหลายของหมวดอุตสาหกรรม.....	110
4) ความเชื่อมโยงกับตลาดและผู้บริโภค.....	110
5.6 สถาบันทางสังคม.....	112
5.6.1 เครือข่ายของชุมชนในพื้นที่.....	112
1) ความเข้มแข็งของทุนทางสังคม (Strength of Social Capital).....	112
2) การสืบทอดและถ่ายทอดความรู้ (Cultural Knowledge Transmission).....	113
5.6.2 เครือข่ายผู้ประกอบการ.....	115
1) ความเข้มแข็งของทุนทางสังคม.....	115
2) การสืบทอดและถ่ายทอดความรู้.....	115
5.6.3 ความยืดหยุ่นและรูปแบบพื้นที่เรียนรู้.....	117
5.7 คุณภาพชีวิตและความสามารถในการอยู่อาศัย.....	118
5.7.1 ความปลอดภัยและความน่าเดิน.....	118
5.7.2 พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ริมน้ำ.....	119
1) สัดส่วนพื้นที่สาธารณะต่อพื้นที่พัฒนาเมือง (Public Space Ratio).....	119
2) ความต่อเนื่องของพื้นที่ริมน้ำ.....	120
บทที่ 6 อภิปรายและสรุปผลการวิจัย.....	122
6.1 อภิปรายและสรุปผลการศึกษา.....	122
6.1.1 บุคลากรสร้างสรรค์.....	122
6.1.2 ทุนทางวัฒนธรรม.....	123
6.1.3 สภาพแวดล้อมกายภาพเมือง.....	124
6.1.4 โครงสร้างพื้นฐานและการเชื่อมโยง.....	126
1) ความสามารถในการเข้าถึงและเชื่อมโยงเชิงพื้นที่.....	126
2) พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ริมน้ำ.....	126
6.1.5 พื้นที่ปมเพาชนวัฒนธรรมและส่งเสริมการเรียนรู้.....	127

1) การมีอยู่ของพื้นที่บ่มเพาะนวัตกรรม.....	127
2 ความยืดหยุ่นและรูปแบบพื้นที่เรียนรู้.....	128
3) อาคารที่ส่งเสริมอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรม	128
6.1.6 สถาบันทางสังคม.....	129
1) เครือข่ายผู้ประกอบการ.....	129
2) ความหลากหลายของอุตสาหกรรมดั้งเดิมและสร้างสรรค์ใหม่.....	129
3) ความยืดหยุ่นของพื้นที่เรียนรู้	130
6.1.7 คุณภาพชีวิตและความสามารถในการอยู่อาศัย	130
6.2 ข้อเสนอแนะต่อการศึกษาในอนาคต.....	133
6.2.1 การวิเคราะห์และแปลความข้อมูลด้วยวิธีการ (Land Suitability Analysis : LSA)	133
6.2.2 แผนที่ซ้อนทับของข้อมูล (Overlay Analysis)	133
6.2.3 การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis : SNA).....	147
6.2.4 ข้อเสนอแนะการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในย่านกะดีจีน-คลองสาน	148
ภาคผนวก ก	152
รายการอ้างอิง.....	166
ประวัติผู้เขียน.....	170

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 แบบสำรวจเพื่อระบุองค์ประกอบทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ โดยจำแนกตามประเภท ทรัพยากรและการใช้งานพื้นที่.....	41
ตาราง 2 ตารางแสดงจำนวนประชากรในพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	61

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา.....	3
ภาพที่ 2 แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ขององค์ความรู้.....	7
ภาพที่ 3 วิวัฒนาการย่านกะดีจีน- คลองสานในแต่ละยุคสมัย.....	45
ภาพที่ 4 ที่ตั้งและอาณาเขตพื้นที่ศึกษา.....	46
ภาพที่ 5 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในย่านกะดีจีน- คลองสาน.....	48
ภาพที่ 6 อาคารและที่ว่างของย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	49
ภาพที่ 7 ขนาดอาคารของย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	50
ภาพที่ 8 การใช้ประโยชน์อาคารย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	52
ภาพที่ 9 แสดงโครงข่ายระบบถนนย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	55
ภาพที่ 10 โครงข่ายขนส่งสาธารณะย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	56
ภาพที่ 11 พื้นที่ว่างและพื้นที่เปิดโล่งย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	57
ภาพที่ 12 ลักษณะการใช้สอยที่ดินย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	58
ภาพที่ 13 ที่ดินย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	59
ภาพที่ 14 กรรมสิทธิ์ที่ดินย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	60
ภาพที่ 15 แผนที่แสดงชุมชนในพื้นที่.....	62
ภาพที่ 16 แผนที่แสดงจุดรวมกลุ่มทางสังคมในพื้นที่.....	63
ภาพที่ 17 มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	67
ภาพที่ 18 มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แสดงภูมิปัญญาย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	70
ภาพที่ 19 สรุปภาพรวมการจำแนกทรัพยากรและองค์ประกอบอันเป็นทุนของพื้นที่.....	73
ภาพที่ 20 ระบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจในย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	75
ภาพที่ 21 มรดกวัฒนธรรมย่านกะดีจีน-คลองสาน : การซ้อนทับเพื่อแสดงคะแนนคุณค่า.....	76

ภาพที่ 22 พื้นที่ตามผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครและพื้นที่ควบคุมความสูงตามกฎหมาย	78
ภาพที่ 23 แสดงความสัมพันธ์ระบบเศรษฐกิจในย่านกะดีจีน-คลองสาน	82
ภาพที่ 24 ลักษณะพื้นที่ใช้สอยของพื้นที่คิด ผลิต แสดงงาน ในย่านกะดีจีน-คลองสาน	83
ภาพที่ 25 ความหนาแน่นเชิงพื้นที่ (Spatial Density) ในย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	83
ภาพที่ 26 การกระจุกตัวของกลุ่มมรดกวัฒนธรรมในย่านกะดีจีน.....	85
ภาพที่ 27 การกระจุกตัวของกลุ่มมรดกวัฒนธรรมในย่านคลองสาน.....	86
ภาพที่ 28 ไทม์ไลน์ประเพณีตลอดทั้งปีของย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	89
ภาพที่ 29 ศาสนสถานเป็นศูนย์กลางในย่านกะดีจีน-คลองสาน	89
ภาพที่ 30 ปริมาณกิจกรรมสร้างสรรค์และการกระจุกตัวในรูปแบบคลัสเตอร์.....	92
ภาพที่ 31 ผลการวิเคราะห์ค่า FAR ย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	93
ภาพที่ 32 ผังเมืองรวมย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	94
ภาพที่ 33 ภาพรวมของคะแนนเดินดีของย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	96
ภาพที่ 34 ขนาดบล็อกที่เกิดจากโครงข่ายถนนถนนในพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน	97
ภาพที่ 35 สัดส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบัน.....	99
ภาพที่ 36 แสดงคุณลักษณะด้านการใช้ประโยชน์อาคาร	102
ภาพที่ 37 แสดงคุณลักษณะด้านขนาดและความสูงของอาคารภายในย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	102
ภาพที่ 38 แสดงคุณลักษณะด้านอายุและขนาดของอาคารภายในย่านสร้างสรรค์กะดีจีน-คลองสาน	104
ภาพที่ 39 ความหลากหลายของวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อรูปแบบอาคารที่มีเอกลักษณ์	104
ภาพที่ 40 ระบบคมนาคมและการเข้าถึงย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	106
ภาพที่ 41 ระบบถนนและตรอกซอยของย่านกะดีจีน-คลองสาน	107
ภาพที่ 42 รัศมีการเข้าถึงขนส่งสาธารณะของธุรกิจหรืออุตสาหกรรมสร้างสรรค์.....	108
ภาพที่ 43 ความสัมพันธ์ของระบบเศรษฐกิจในย่านกะดีจีน-คลองสาน.....	111
ภาพที่ 44 ลักษณะพื้นที่ใช้สอยของพื้นที่คิด ผลิต แสดงงาน ในย่านกะดีจีน-คลองสาน	112

ภาพที่ 45 พื้นที่ศาสนสถานและการรวมกลุ่มของความเชื่อที่หลากหลายในย่านกะดีจีน-คลองสาน	117
ภาพที่ 46 พื้นที่สาธารณะเชิงสร้างสรรค์ภายในย่านกะดีจีน-คลองสาน	119
ภาพที่ 47 พื้นที่สาธารณะริมน้ำในลักษณะที่ส่งเสริมและไม่ส่งเสริมการเป็นย่านสร้างสรรค์	121
ภาพที่ 48 ตัวอย่างโครงข่ายความสัมพันธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์เครือข่ายสังคม	147
ภาพที่ 49 ตัวอย่างภาพรวมแผนที่ในการจัดกิจกรรมโดยใช้พื้นที่วัฒนธรรมของย่าน	149
ภาพที่ 50 ตัวอย่างแผนที่เส้นทางเดินเที่ยวชมงาน Art in soi	150
ภาพที่ 51 ตัวอย่างกิจกรรมในงาน Art in soi	150
ภาพที่ 52 ตัวอย่างกิจกรรม EAT IN SOI เป็นกิจกรรมย่อย ในงาน Art in soi	151

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

การพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ได้กลายเป็นแนวทางสำคัญของการขับเคลื่อนเมืองในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะในบริบทเมืองประวัติศาสตร์ที่มีทุนทางวัฒนธรรมเข้มแข็ง อันสามารถพัฒนาไปสู่กิจกรรมสร้างสรรค์ที่มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างยั่งยืน ย่านกะดีจีน-คลองสานถือเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพโดดเด่น เนื่องจากเป็นบริเวณที่หลอมรวมความหลากหลายทางวัฒนธรรมของไทย-จีน-โปรตุเกส มีภูมิทัศน์ชุมชนเก่า วัด ศาสนสถาน ร้านค้าเก่าแก่ และเส้นทางเดินเท้าที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของกรุงเทพมหานครอย่างชัดเจน

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา กรุงเทพมหานครมีแนวโน้มผลักดันให้เกิด “ย่านสร้างสรรค์” หลายพื้นที่ เช่น เจริญกรุง-คลองสาน บางรัก หรือพระนคร โดยได้รับแรงสนับสนุนจากนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของภาครัฐ แนวโน้มเมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโก ตลอดจนความต้องการของภาคเอกชนและชุมชนที่ต้องการยกระดับคุณภาพชีวิต สภาพแวดล้อมเมือง และเศรษฐกิจฐานรากของพื้นที่ตนเอง

ย่านกะดีจีน-คลองสาน เคยถูกกำหนดให้เป็น “พื้นที่นาร่อง” ในโครงการพัฒนาเมืองและย่านสร้างสรรค์ (CreativeThailand, 2562) เป็นย่านเก่าแกริมน้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานของหลากหลายชาติพันธุ์และศาสนา อาทิ ไทย จีน โปรตุเกส และมุสลิม สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยโบราณ ทำให้ย่านนี้สะสมมรดกวัฒนธรรมทั้งประเภทที่จับต้องได้ เช่น สถาปัตยกรรม โบสถ์ ศาสนสถาน และอาคารเก่า และประเภทที่จับต้องไม่ได้ เช่น วิถีชีวิต ประเพณี และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (นวพร เต็งประเสริฐ, 2566) มรดกเหล่านี้จึงถือเป็นต้นทุนสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็น Creative District เนื่องจากอัตลักษณ์ท้องถิ่นเป็นปัจจัยที่ทำให้พื้นที่โดดเด่นและมีเอกลักษณ์ ซึ่งสอดคล้องกับคุณสมบัติตามนิยามของย่านสร้างสรรค์

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าย่านกะดีจีน-คลองสานจะถูกมองว่าเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นด้านทุนวัฒนธรรม (Thaveethavonsawat et al., 2025; กิตติพร ใจบุญ & คณะ, 2544) และมีโอกาสพัฒนาไปสู่ย่านสร้างสรรค์ แต่ยังคงขาดการศึกษาที่วิเคราะห์ “ระบบนิเวศของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์” อย่างเป็นระบบ (ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง, 2558) โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาตามกรอบสาขาของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน) (Creative

Economy Agency – CEA) ได้แก่ 1) งานฝีมือ; 2) ดนตรี; 3) ศิลปะการแสดง; 4) ทักษะศิลป์; 5) อาหาร; 6) แพทย์แผนไทย; และ 7) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ยิ่งไปกว่านั้น การเปลี่ยนแปลงของเมือง เช่น การขยายตัวของการท่องเที่ยว การพัฒนาริมน้ำ การเกิดโครงการอสังหาฯ ขนาดใหญ่ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชน ล้วนส่งผลต่อศักยภาพของย่านในการรองรับกิจกรรมสร้างสรรค์ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาที่สามารถสะท้อนลักษณะพื้นที่ (Spatial Potential) ปัจจุบัน และวิเคราะห์ว่าพื้นที่ใดมีความเหมาะสมต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในอนาคต

การวิจัยนี้จึงมีความสำคัญในฐานะเครื่องมือสนับสนุนการตัดสินใจเชิงผังเมือง วางแนวทางออกแบบพื้นที่สร้างสรรค์ และสร้างความเข้าใจด้านระบบนิเวศสร้างสรรค์ในย่านกะดีจีน-คลองสาน ทั้งสำหรับหน่วยงานท้องถิ่น นักออกแบบ ผู้ประกอบการ และชุมชนในพื้นที่ เพื่อให้การพัฒนาย่านเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่จริง

1.2 คำถามของการศึกษาวิจัย

1.2.1 พื้นที่สำหรับรองรับการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในกลุ่มรากฐานต่าง ๆ ของการพัฒนาในย่านกะดีจีน-คลองสาน มีองค์ประกอบของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์อะไรบ้าง

1.2.2 ระบบนิเวศในการเป็นย่านสร้างสรรค์ในย่านกะดีจีน-คลองสานในปัจจุบันมีศักยภาพรองรับและส่งเสริมการเป็นย่านสร้างสรรค์หรือไม่

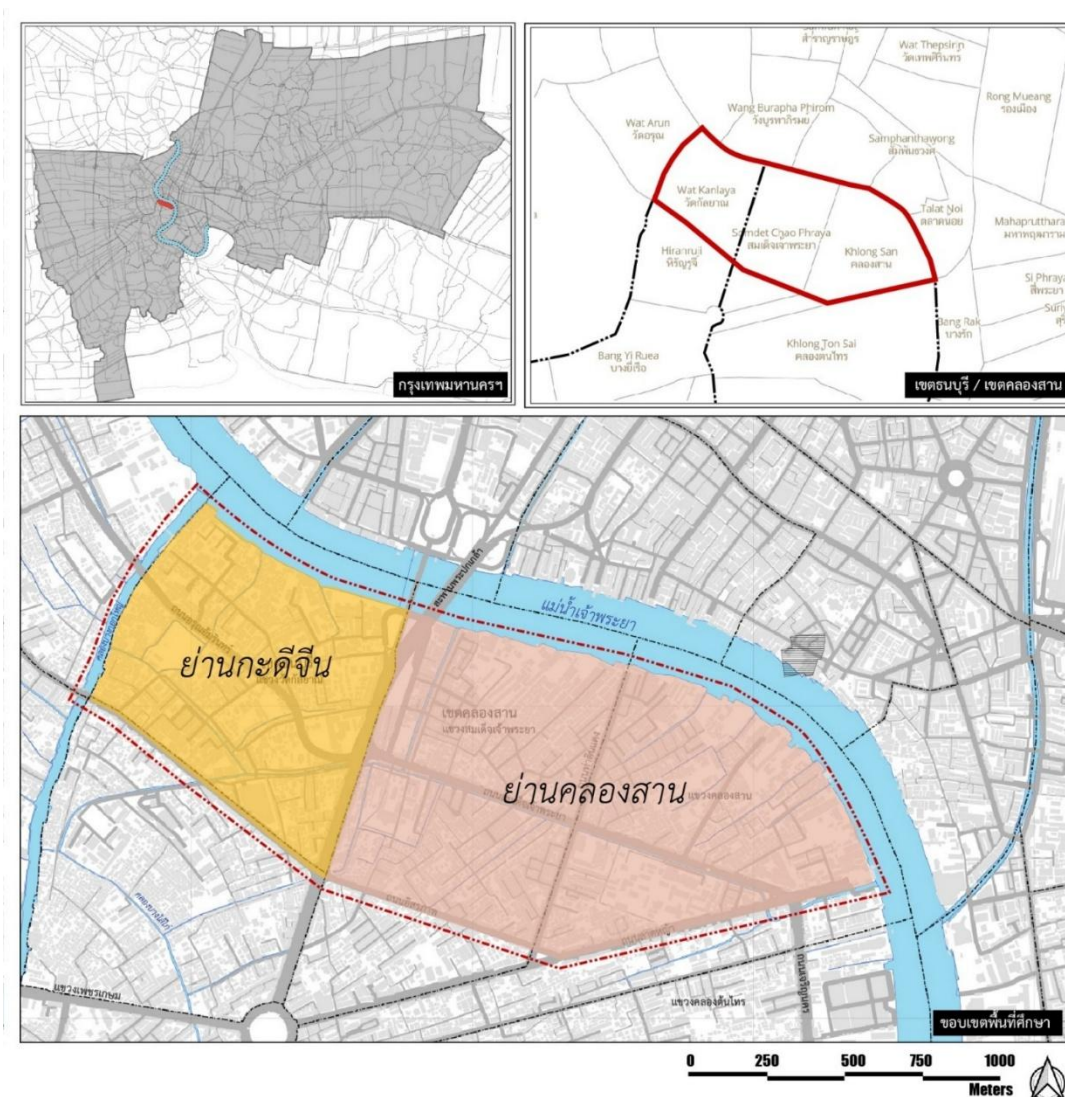
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.3.1 เพื่อสำรวจและระบุองค์ประกอบของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่ปรากฏในพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน ตามกรอบกลุ่มรากฐานต่าง ๆ ของการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ พร้อมทั้งวิเคราะห์ลักษณะพื้นที่ที่สามารถรองรับการพัฒนาในอนาคต

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ประกอบด้วย แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี แขวงคลองสานและแขวงสมเด็จพระยา เขต
คลองสาน กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ที่มา : ผู้วิจัย , 2568

1.4.2 ขอบเขตทางด้านเนื้อหา

ศึกษาระบบนิเวศแนวทางการพัฒนาตามกรอบสาขาของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของสำนักงาน
ส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์กรมหาชน) ได้แก่ 1) งานฝีมือ; 2) ดนตรี; 3) ศิลปะการแสดง; 4)
ทัศนศิลป์; 5) อาหาร; 6) แพทย์แผนไทย; และ 7) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.5 ขั้นตอนการวิจัย

1.5.1 กำหนดคำถามในการวิจัย

1.5.2 กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา

1.5.3 ทบทวนวรรณกรรม โดยการศึกษาศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และทบทวนแผนพัฒนาและโครงการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา

1.5.4 วางแผนการลงพื้นที่เพื่ออัปเดตและตรวจทานข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน

1.5.5 ลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานและข้อมูลทางภูมิศาสตร์

- การลงพื้นที่ภาคสนามและเก็บข้อมูล

- วิธีเก็บข้อมูล ประกอบด้วย การสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และรูปภาพ

1.5.6 นำข้อมูลมาวิเคราะห์ในด้านแผนพัฒนาพื้นที่ และศักยภาพการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน

1.5.7 สรุปผลจากการวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเพิ่มเติม

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industry) หมายถึง อุตสาหกรรมที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ และทรัพย์สินทางปัญญาเป็นปัจจัยหลักในการผลิตสินค้าและบริการ โดยมุ่งสร้างมูลค่าเพิ่มทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคม ไม่ได้อาศัยเพียงแค่ทรัพยากรทางกายภาพ แต่เน้นที่พลังทางความคิด การออกแบบ ศิลปะ และนวัตกรรม อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ครอบคลุมหลากหลายสาขา เช่น ศิลปกรรม การออกแบบ ดนตรี ภาพยนตร์ แฟชั่น อาหาร และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจยุคใหม่

ย่านสร้างสรรค์ (Creative District) หมายถึง พื้นที่ทางกายภาพในเขตเมืองที่ถูกพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมสร้างสรรค์ โดยรวมเอาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ชุมชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ศิลปิน และนักออกแบบเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมเชิงวัฒนธรรมและสร้างบรรยากาศเมืองที่มีชีวิตชีวา ย่านสร้างสรรค์เป็นทั้งแหล่งผลิตและแหล่งบริโภคทางวัฒนธรรม ซึ่งมีบทบาทในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ ตลอดจนสร้างภาพลักษณ์และความสามารถในการแข่งขันของเมืองในเวทีนานาชาติ

ศักยภาพพื้นที่ (Spatial Potential) หมายถึง ความสามารถหรือข้อได้เปรียบของพื้นที่ในการรองรับกิจกรรมหรือการพัฒนาประเภทต่าง ๆ โดยอาศัยการวิเคราะห์องค์ประกอบด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมร่วมกัน การประเมินศักยภาพพื้นที่มุ่งสะท้อนความพร้อม

และข้อจำกัดของพื้นที่เพื่อการตัดสินใจด้านการวางผังและการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในบริบทของงานวิจัยนี้ ศักยภาพพื้นที่เน้นการพิจารณาว่าพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสานมีความพร้อมเพียงใดที่จะรองรับการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้วยทุนทางมรดกทางวัฒนธรรม

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

1.7.1 ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับองค์ประกอบของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในย่านกะดีจีน-คลองสาน ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการวางแผนพัฒนาเชิงพื้นที่และการออกแบบย่านสร้างสรรค์ในอนาคต

1.7.2 ได้ข้อประเมินที่ชัดเจนเกี่ยวกับศักยภาพของระบบนิเวศเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ ทั้งในด้านการพร้อม จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค อันเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางพัฒนาย่านกะดีจีน-คลองสานให้สามารถรองรับการเติบโตของกิจกรรมสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.7.3 หน่วยงานรัฐ นักผังเมือง ผู้ประกอบการ และชุมชนในพื้นที่สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางนโยบายและแผนงาน เพื่อผลักดันย่านกะดีจีน-คลองสานให้เป็นต้นแบบของย่านสร้างสรรค์ริมน้ำเจ้าพระยา

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม

บททบทวนวรรณกรรมในงานวิจัยนี้มุ่งเน้นการสำรวจความเข้าใจเพื่อสำรวจและระบุองค์ประกอบของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่ปรากฏในพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน ตามกลุ่มรากฐานต่าง ๆ ของการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ตลอดจนการวิเคราะห์ลักษณะพื้นที่ที่สามารถรองรับการพัฒนาในอนาคต และประเมินศักยภาพของระบบนิเวศเชิงสร้างสรรค์ (Creative Ecosystem) ในบริบทของย่านดังกล่าว

การศึกษาทบทวนวรรณกรรมครอบคลุมแนวคิดและทฤษฎีสำคัญเกี่ยวกับเมืองและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ได้แก่ ความหมายและประเภทของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ มรดกทางวัฒนธรรมและบทบาทของย่านเมืองเก่าในการสนับสนุนการสร้างสรรค์ การสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์ รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับระบบนิเวศของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Ecosystem) ที่เชื่อมโยงปัจจัยด้านกายภาพ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และนโยบายสนับสนุน เพื่อให้สามารถระบุเงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์ได้อย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ การทบทวนวรรณกรรมยังรวมถึงการศึกษาเครื่องมือและตัวชี้วัดที่ใช้วิเคราะห์ศักยภาพของย่านสร้างสรรค์ การพิจารณาตัวอย่างพื้นที่เมืองและย่านสร้างสรรค์ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อสร้างกรอบอ้างอิงในการประเมินศักยภาพและเสนอแนวทางการพัฒนาย่านกะดีจีน-คลองสานให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในบริบทเมืองเก่า โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเมืองและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา โลกได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่นำไปสู่การก่อรูปของ “อุตสาหกรรมสร้างสรรค์” (Creative Industry) ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่ให้ความสำคัญกับทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้นับตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ ความคิดสร้างสรรค์ไปจนถึงทุนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของพื้นที่ การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวส่งผลให้ “เมือง” กลายเป็นศูนย์กลางสำคัญของการผลิตความรู้และคุณค่าทางวัฒนธรรม เมืองไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่ที่เศรษฐกิจและการอยู่อาศัยเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ทดลองทางสังคม ที่ซึ่งแนวคิดใหม่ ๆ สามารถออกมาและถูกส่งต่อเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนา

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเมือง เช่น เมืองสร้างสรรค์ (Creative City), เมืองน่าอยู่ (Livable City), เมืองนวัตกรรม (Innovation District), และทฤษฎีทุนมนุษย์/ทุนความคิดสร้างสรรค์ของ ฟลอริดา (Richard Florida's Creative Class) ล้วนพยายามอธิบายบทบาทของความคิดสร้างสรรค์ในฐานะ “กลไกหลัก” ของการเติบโตในยุคหลังอุตสาหกรรม เมืองที่สามารถดึงดูดผู้มีความสามารถสูง สร้างระบบนิเวศทางนวัตกรรม และใช้คุณค่าทางวัฒนธรรมในการสร้างความแตกต่าง จะกลายเป็น “ศูนย์กลางอุตสาหกรรมสร้างสรรค์” ที่มีศักยภาพแข่งขันในระดับโลก

ขณะเดียวกัน “อุตสาหกรรมสร้างสรรค์” ได้กลายเป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญในเชิงนโยบาย โดยเน้นการพัฒนาภาคเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงศิลปะ วัฒนธรรม เทคโนโลยี และนวัตกรรมเข้าด้วยกัน ตั้งแต่การออกแบบ สื่อดิจิทัล งานหัตถกรรม ภาพยนตร์ ดนตรี การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไปจนถึงโครงสร้างพื้นฐานเชิงวัฒนธรรม (Cultural Infrastructure) อุตสาหกรรมเหล่านี้ไม่เพียงสร้างรายได้ แต่ยังเสริมสร้างคุณค่าทางสังคม พัฒนาอัตลักษณ์เมือง เพิ่มคุณภาพชีวิต และสร้างสายสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเมือง

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง “เมือง” และ “อุตสาหกรรมสร้างสรรค์” จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจพลวัตของการพัฒนาในยุคปัจจุบัน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การออกแบบพื้นที่เมือง (Urban Form) และนโยบายสาธารณะ เมืองกลายเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ในการผสมผสานทรัพยากรบุคคล องค์ความรู้ และทุนทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างการเติบโตที่มีคุณภาพและยั่งยืน การผนวกแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ จึงช่วยให้สามารถมองเห็นทิศทาง แนวโน้ม และศักยภาพของเมืองในการก้าวสู่บทบาทใหม่ในฐานะแหล่งผลิตคุณค่าเชิงสร้างสรรค์ของสังคมสมัยใหม่

ภาพที่ 2 แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ขององค์ความรู้

2.1.1 ความหมายของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

อุตสาหกรรมสร้างสรรค์เป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมที่อาศัยการสร้างสรรค์เพื่อผลิตผลงานที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ การศึกษาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ครอบคลุมทฤษฎีที่หลากหลายจากสาขาวิชาที่แตกต่างกัน เช่น เศรษฐศาสตร์ วัฒนธรรมศึกษา สังคมวิทยา และธุรกิจ ต่อไปนี้เป็นทฤษฎีที่โดดเด่น อาทิ

Florida ได้เสนอว่าผู้คน "ชนชั้นสร้างสรรค์ (Creative Class)" รวมถึงนักวิทยาศาสตร์ วิศวกร ศิลปิน และนักออกแบบ ต่างขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจในเมืองหลังยุคอุตสาหกรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจในภูมิภาคด้วยความสามารถในการสร้างแนวคิดและนวัตกรรม (Florida, 2002)

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) และการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (United Nations Conference on Trade and Development – UNCTAD) (2013) ได้เสนอให้ใช้วัฒนธรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้กรอบการสร้างสรรค โดยให้คำนิยามว่าเป็นอุตสาหกรรมที่เป็นการรวมการสร้างสรรค การผลิต และการจำหน่ายสินค้าและบริการที่สร้างสรรค รวมถึงสื่อ การออกแบบ ศิลปะ ฯลฯ (UNESCO, 2013)

Hesmondhalgh, D. และ Baker, S. ได้เสนอแนวคิดว่าการทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าผลิตภัณฑ์เพื่อการบริโภคเป็นหัวใจสำคัญในการทำงานอย่างสร้างสรรค์ คือเป็นอุตสาหกรรมที่ได้หยิบยกรัฒนธรรมมาใช้ผลิตงาน อาทิ รายการโทรทัศน์ เพลง หรือหนังสือ ทั้งยังเสนอเพิ่มเติมว่าวัฒนธรรมมีส่วนร่วมที่ซับซ้อนกับเศรษฐกิจภายใต้อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ เพราะวัฒนธรรมไม่ได้เป็นเพียงองค์ประกอบของการสร้างผลงานเท่านั้น แต่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการสร้างสรรค์ และยังสามารถเพิ่มเติมว่าอุตสาหกรรมวัฒนธรรมมุ่งเน้นไปที่อุตสาหกรรมที่ผสมผสานการสร้างสรรค การผลิต และการจำหน่ายเนื้อหาสร้างสรรค์ที่มีลักษณะทางวัฒนธรรม เช่น ภาพยนตร์ ดนตรี สิ่งพิมพ์ และเกม (Hesmondhalgh & Baker, 2010)

Bao Yan กล่าวว่าการใช้ปัจจัยทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจผ่านการพัฒนาที่สร้างสรรค์ ซึ่งทฤษฎีกระแสหลักของอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ คือผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์มีลักษณะเป็น "Eyeball Economy" และการวางแผนเพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ดึงดูดความสนใจของผู้คน เช่น สื่อบันเทิง วิดีทัศน์ เป็นต้น โดยอุตสาหกรรมสร้างสรรค์สามารถพัฒนาเป็น “เศรษฐกิจแห่งความสนใจ (Economy of Attention)” ซึ่งการวางแผนเพื่อการ

ออกแบบผลิตภัณฑ์ควรให้ความสำคัญต่อการดึงดูดความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้บริการที่มีมูลค่าเพิ่มและได้รับผลกำไรทางเศรษฐกิจ ดังนั้นการวางแผนเพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ควรรวมแนวคิดทางอุตสาหกรรม การวิเคราะห์และประเมินลักษณะของอุตสาหกรรม และเข้าใจคุณค่าทางวัฒนธรรมของประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อมและประเพณีท้องถิ่น ผ่านการค้นคว้า การสัมภาษณ์ ฯลฯ โดยข้อสรุปจะสามารถนำมาเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาและเสริมสร้างองค์ประกอบทางวัฒนธรรมของผลิตภัณฑ์ (Yan, 2019)

การสร้างสรรคด้วยทรัพยากรทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับกระบวนการทางอุตสาหกรรม เพราะทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural resources) (มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritages) หรือทรัพย์สินทางวัฒนธรรม (Cultural assets) ก็เรียก) มีคุณค่าที่หลากหลาย อาทิ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านความงาม คุณค่าด้านเศรษฐกิจ ฯลฯ ทั้งยังมีความหมายและสำคัญในหลากหลายระดับ (ฉนิท เลิศชาญฤทธิ, 2559)

กล่าวโดยสรุปการสร้างสรรคส่วนหนึ่งจึงเป็นการเพิ่มคุณค่า ความหมาย และความสำคัญของวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ด้วยกระบวนการที่หลากหลาย ทั้งการสร้างสรรค การค้นคว้า การจัดการ การหารือ การบูรณะปรับปรุง ฯลฯ เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างผลตอบแทนให้เป็นประโยชน์ ซึ่งจะส่งผลในทางบวกต่อเมือง กล่าวคือประชาชนภายในเมืองสามารถสร้างรายรับโดยอาศัยทรัพยากร อาจเปรียบได้กับเกษตรกรที่อาศัยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติในการสร้างผลผลิตทางการเกษตร ผู้คนที่อาศัยในเมืองก็ใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มี อาทิ ประวัติศาสตร์ ประเพณี มาประยุกต์ใช้เพื่อหาเลี้ยงชีพและสร้างความยั่งยืน

2.1.2 มรดกทางวัฒนธรรม – ย่าน – อุตสาหกรรมสร้างสรรค์

ปัจจุบัน “วัฒนธรรม” ได้ก้าวขึ้นมาเป็นทรัพยากรยุทธศาสตร์ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเมืองและเศรษฐกิจ การรับรู้ต่อวัฒนธรรมมิได้จำกัดอยู่ในฐานะมรดกหรือสัญลักษณ์ของชุมชนเท่านั้น แต่ยังถูกมองในฐานะทุนทางสังคม (Social Capital) และทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ที่สามารถแปรเปลี่ยนเป็นคุณค่าทางเศรษฐกิจและนวัตกรรมได้ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดการเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งระหว่าง “มรดกทางวัฒนธรรม – ย่าน – อุตสาหกรรมสร้างสรรค์” ซึ่งเป็นแกนกลางของแนวคิดการพัฒนาเมืองร่วมสมัย การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง “มรดกทางวัฒนธรรม – ย่าน – อุตสาหกรรมสร้างสรรค์” จึงเป็นกุญแจสำคัญในการทำความเข้าใจพลวัตของการพัฒนาเมืองยุคใหม่ เพราะทั้งสามองค์ประกอบต่างทำงานสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ วัฒนธรรมสร้างอัต

ลักษณะ ย่านสร้างบริบททางกายภาพและสังคม และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ทำหน้าที่เปลี่ยนทุนเหล่านั้นให้กลายเป็นคุณค่าทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต การมองภาพรวมของทั้งสามองค์ประกอบร่วมกันจึงช่วยให้สามารถออกแบบนโยบายพื้นที่ การจัดการวัฒนธรรม และการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) หมายถึง สิ่งที่ถูกถ่ายทอดและสืบทอดจากอดีตสู่ปัจจุบัน ทั้งที่เป็นวัตถุ สิ่งปลูกสร้าง ข้าวของเครื่องใช้ และโบราณสถาน ตลอดจนสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ภาษา ความเชื่อ ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าของชุมชนหรือสังคม มรดกทางวัฒนธรรมมีความสำคัญในการสร้างความต่อเนื่องของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รวมทั้งสามารถนำมาใช้เป็นฐานทรัพยากรในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และการสร้างอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ โดนมรดกทางวัฒนธรรมสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทได้แก่

1) วัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นสิ่งกายภาพที่สามารถมองเห็นและสัมผัสได้ เช่น โบราณสถาน อาคารบ้านเรือน ศาสนสถาน สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม วัตถุทางศิลปะ และโบราณวัตถุประเภทต่าง ๆ มรดกประเภทนี้สะท้อนความรู้ ความสามารถด้านช่างฝีมือ และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้และการสืบทอดอัตลักษณ์ของชุมชน

2) วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่ปรากฏในรูปกายภาพ แต่สืบทอดผ่านการปฏิบัติ ความรู้ ความเชื่อ และประเพณี เช่น ภาษา ดนตรี ศิลปะการแสดง พิธีกรรม ความรู้ด้านอาหารท้องถิ่น และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มรดกประเภทนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการธำรงรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการสร้างความรู้สึเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

“เมือง” และ “ย่าน” เป็นหน่วยพื้นที่ที่สะท้อนวิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของผู้คน ย่านจึงไม่เพียงเป็นพื้นที่ตั้งของกิจกรรมเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นเวทีที่ความคิดสร้างสรรค์ การผลิตเชิงศิลปะ และการแลกเปลี่ยนทางสังคมเกิดขึ้นอย่างหนาแน่น เป็นพื้นที่ที่ทำให้ “วัฒนธรรมมีชีวิต” (Living Heritage) โดยผ่านการสั่งสมของวิถีชีวิต สถาปัตยกรรม ประเพณี ทักษะช่างฝีมือ เครือข่ายสังคม และความทรงจำร่วมของชุมชน มรดกทางวัฒนธรรมจึงมิได้ดำรงอยู่โดดเดี่ยวเป็นวัตถุหรือยูนิตทางกายภาพ หากแต่มีรากฐานอยู่ในบริบทของพื้นที่เมืองและความสัมพันธ์ทาง

สังคมที่ทำให้มรดกเหล่านั้นมีความหมาย จึงอาจกล่าวได้ว่า “ย่านคือภาชนะของมรดก และมรดกคือหัวใจของย่าน” ซึ่งทั้งสองอย่างส่งเสริมและหล่อเลี้ยงกันอย่างต่อเนื่อง

“อุตสาหกรรมสร้างสรรค์” (Creative Industries) ได้กลายเป็นโครงสร้างเศรษฐกิจใหม่ที่ผสมผสานศิลปะ มรดกทางวัฒนธรรม การออกแบบ เทคโนโลยี และธุรกิจเข้าด้วยกัน แนวคิดต่าง ๆ ได้อธิบายว่าความคิดสร้างสรรค์สามารถเป็นแรงขับเคลื่อนในการสร้างงาน สร้างรายได้ และยกระดับศักยภาพการแข่งขันของเมืองหรือประเทศได้อย่างมีนัยสำคัญ เมื่ออุตสาหกรรมสร้างสรรค์ฝังตัวอยู่ในย่านที่มีทุนวัฒนธรรมสูง พื้นที่นั้นมักพัฒนาไปสู่เมืองหรือย่านสร้างสรรค์ ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน นวัตกรรม และการเพิ่มคุณค่าทางวัฒนธรรมเชิงพื้นที่

อุตสาหกรรมสร้างสรรค์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเมืองในหลากหลายด้าน ทั้งเป็นแหล่งสร้างงานและส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในเมือง โดยดึงดูดนักลงทุนและส่งเสริมการบริโภคในท้องถิ่น ทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยว เนื่องจากมีศิลปะ วัฒนธรรม และกิจกรรมสร้างสรรค์ที่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว ทั้งช่วยในการฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่ที่ทรุดโทรม เช่น การสร้างย่านศิลปะและวัฒนธรรม ผ่านการเพิ่มมูลค่าของอสังหาริมทรัพย์และพื้นที่ที่อยู่อาศัยรอบ ๆ ย่านสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ด้วยการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรม และส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ดังนั้นการสร้างสรรค์ทำให้เมืองมีชีวิตชีวาและหลากหลายทางวัฒนธรรม ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและความเข้าใจระหว่างประชาชนจากพื้นเพต่าง ๆ ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายและการเชื่อมโยงระหว่างผู้ประกอบการและนักสร้างสรรค์ ซึ่งนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมและการพัฒนาธุรกิจใหม่ ๆ กระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและสร้างความเข้มแข็งในระดับท้องถิ่น เมืองที่มีอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่เจริญเติบโตมักจะมีภาพลักษณ์ที่ทันสมัยและน่าสนใจ ทำให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว นักลงทุน และผู้มีความสามารถสูง องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO) ได้ใช้แนวคิดนี้จัดตั้งเป็นโครงการเพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างเมืองต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นใช้งานทรัพยากรทางวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน แก้ไขปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และในปีพ.ศ. 2547 (ค.ศ. 2004) ได้ตั้งเป็นเครือข่ายของเมืองสร้างสรรค์ (UNESCO Creative Cities Network – UCCN) ทั้งเมืองสร้างสรรค์มีโอกาสดูแลเปลี่ยนแปลงประสบการณ์ แนวคิด และแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดในการพัฒนาเมือง ซึ่งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และความร่วมมือระหว่างเมืองต่าง ๆ และเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาเมือง โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และใช้

ประโยชน์จากทรัพยากรทางวัฒนธรรม สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของอุตสาหกรรม จึงสามารถสรุปได้ว่าอุตสาหกรรมสร้างสรรค์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเมือง ไม่ว่าจะเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจ การฟื้นฟูพื้นที่ การเสริมสร้างคุณภาพชีวิต การส่งเสริมวัฒนธรรมและความหลากหลาย การสร้างเครือข่าย และการพัฒนาภาพลักษณ์ของเมือง โดยมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์กับเมือง อาทิ

เมืองหรือย่านควรส่งเสริมความสร้างสรรค์เพื่อขับเคลื่อนนวัตกรรม การเติบโตทางเศรษฐกิจ และความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม (Landry 2000, Landry 2006) ซึ่งความสร้างสรรค์มีความสำคัญต่อการแข่งขันและความยั่งยืนของเมือง ดังนั้นเมืองควรจัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อกิจกรรมสร้างสรรค์และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ โดยอาศัยความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมมีความสำคัญต่อการส่งเสริมความสร้างสรรค์ ซึ่งองค์ประกอบในแต่ละบทบาทมีรายละเอียดดังนี้

- บทบาทด้านทรัพยากรทางวัฒนธรรม
 - การให้คุณค่าต่อทรัพยากรทางวัฒนธรรม : เมืองสร้างสรรค์ให้คุณค่าและสนับสนุนทรัพยากรทางวัฒนธรรม รวมถึงสถาบันศิลปะ มรดก และวัฒนธรรม ทรัพย์สินเหล่านี้มีส่วนช่วยในการสร้างเอกลักษณ์และความเป็นชีวิตชีวาของเมือง
 - การแสดงออกทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย : ส่งเสริมการแสดงออกทางวัฒนธรรมและกิจกรรมที่หลากหลาย ทำให้ชุมชนต่าง ๆ สามารถมีส่วนร่วมและแบ่งปันมรดกทางวัฒนธรรมของพวกเขา
- บทบาทด้านนวัตกรรมและการปรับตัว
 - การส่งเสริมนวัตกรรม : เมืองสร้างสรรค์ส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการทดลอง การกล้าเสี่ยง และนวัตกรรม พวกเขาสนับสนุนแนวคิดใหม่และวิธีแก้ปัญหาที่สร้างสรรค์ต่อความท้าทายในเมือง
 - ความสามารถในการปรับตัว : เมืองต่าง ๆ จะต้องปรับตัวและยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี การปรับตัวนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืน
- บทบาทด้านพื้นที่สาธารณะและการออกแบบชุมชนเมือง

- การออกแบบเพื่อการโต้ตอบ : พื้นที่สาธารณะและการออกแบบชุมชนเมืองมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ พื้นที่สาธารณะที่ได้รับการออกแบบอย่างดีส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคม แรงบันดาลใจ และการมีส่วนร่วมของชุมชน
- การสร้างสภาพแวดล้อมที่สร้างแรงบันดาลใจ : เมืองควรสร้างสภาพแวดล้อมที่สร้างแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ พร้อมด้วยพื้นที่สาธารณะที่สวยงามและใช้งานได้จริง ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต
- บทบาทด้านความร่วมมือระหว่างภาคส่วน
 - เครือข่ายการทำงานร่วมกัน : เน้นย้ำถึงความสำคัญของการทำงานร่วมกันในภาคส่วนต่าง ๆ รวมถึงภาครัฐ ธุรกิจ การศึกษา และศิลปะ เครือข่ายเหล่านี้ใช้ประโยชน์จากมุมมองและทรัพยากรที่หลากหลายสำหรับโซลูชันที่เป็นนวัตกรรม
 - ความร่วมมือ : การพัฒนาความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ เพื่อรวบรวมทรัพยากร แบ่งปันความรู้ และสร้างการทำงานร่วมกัน
- บทบาทด้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และเศรษฐกิจ
 - สนับสนุนอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ : เมืองสร้างสรรค์สนับสนุนอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของตนอย่างจริงจัง โดยตระหนักถึงบทบาทของพวกเขาในการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งรวมถึงนโยบายและความคิดริเริ่มที่ส่งเสริมองค์กรสร้างสรรค์ การพัฒนาผู้มีความสามารถ และโครงสร้างพื้นฐาน
 - การเติบโตทางเศรษฐกิจ : การใช้ประโยชน์จากอุตสาหกรรมสร้างสรรค์เพื่อขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจ และสร้างโอกาสในการทำงานในภาคส่วนต่าง ๆ เช่น การออกแบบ สื่อ เทคโนโลยี และศิลปะ
- บทบาทการเรียนรู้และแบ่งปันความรู้
 - เศรษฐศาสตร์ความรู้ : เน้นความสำคัญของการเรียนรู้และการแบ่งปันความรู้ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของเมืองสร้างสรรค์ เมืองควรให้โอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการพัฒนาทักษะ
 - สถาบันการศึกษา : ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมตั้งแต่วัยเยาว์

การพัฒนาเมืองจะต้องพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ การพัฒนาสภาพแวดล้อม การใช้ประโยชน์อาคาร และการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ซึ่งตอบสนองต่อนักสร้างสรรค์ไม่ว่าจะเป็นเพื่อประกอบธุรกิจหรือสร้างสรรค์ผลงานจึงจำเป็นต้องให้สถาปนิกผังเมืองออกแบบเมือง ย่าน และชุมชนเมืองที่มีความน่าอยู่ ประกอบด้วย สวนสาธารณะ ถนนคนเดิน ช่องทางจักรยาน พื้นที่สาธารณะบริเวณโดยรอบมหาวิทยาลัย แหล่งอบรมและเรียนรู้ เป็นต้น ความทันสมัยในด้านการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีภายในเมือง รวมถึงการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของสถานที่ สิ่งที่กำลังมาข้างหน้าเป็นส่วนหนึ่งของดัชนีชี้วัดที่ส่งผลต่อความสร้างสรรค์เชิงกายภาพ (รุ่งสว่าง และ สุทธสุภา 2560)

วัฒนธรรมกลายเป็นทรัพยากรเชิงยุทธศาสตร์ที่เปลี่ยนเป็นทุนทางสังคมและเศรษฐกิจได้ เมื่อนำมรดกทางวัฒนธรรมทั้งแบบจับต้องได้และจับต้องไม่ได้มาผสมผสานกับบริบทของย่าน —ซึ่งเป็น “ภาษา” ที่หล่อเลี้ยงเอกลักษณ์และความทรงจำร่วมของชุมชน—อุตสาหกรรมสร้างสรรค์จะสามารถแปลงทุนเหล่านี้เป็นมูลค่าเชิงเศรษฐกิจ นวัตกรรม และคุณภาพชีวิตของเมืองได้ ความสำเร็จของย่านหรือเมืองสร้างสรรค์ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ เช่น บรรยากาศทางสังคมที่เปิดกว้าง พื้นที่สาธารณะหรือ Third Places ที่กระตุ้นการแลกเปลี่ยนความคิด การรวมกลุ่มของบุคลากรและกิจกรรมสร้างสรรค์ ความโดดเด่นและความแท้ของบริบทท้องถิ่น สภาพแวดล้อมเมืองที่หลากหลายและหนาแน่น พื้นที่บ่มเพาะผู้ประกอบการ และโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะด้านการเรียนรู้ การคมนาคม และสิ่งอำนวยความสะดวก ทั้งหมดนี้ต้องทำงานร่วมกันผ่านความร่วมมือข้ามภาคส่วนเพื่อส่งเสริมการปรับตัว สร้างงาน ฟื้นฟูพื้นที่ และยกระดับภาพลักษณ์ของเมืองอย่างยั่งยืน

2.1.3 ระบบนิเวศน์ของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Ecosystem)

การพัฒนาอุตสาหกรรมหรือพื้นที่ใด ๆ เพื่อรองรับกับการสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้น การพัฒนาที่เกิดขึ้นจะไม่สามารถสนใจเพียงแค่ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพื้นที่นั้น ๆ ได้ แต่ทรัพยากรอื่น ๆ ก็มีความจำเป็นต้องให้ความสำคัญเช่นเดียวกัน การพัฒนาศักยภาพของเมืองสำหรับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยและบริบทที่หลากหลาย จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้หลากหลายศาสตร์ ทั้งการวางผังเมือง การพัฒนานโยบาย การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน และการส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยสำหรับมืออาชีพด้านการสร้างสรรค์และธุรกิจที่จะเจริญเติบโต โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น เช่น พื้นที่ทำงานร่วมกัน ศูนย์กลางความคิดสร้างสรรค์ ศูนย์ด้านเทคโนโลยี การรับประกันการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง การคมนาคมที่เชื่อถือได้ สิ่งอำนวยความสะดวกทางวัฒนธรรม และพื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่จัดแสดงงานที่ราคาไม่สูง และกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิด

สร้างสรรค์ กล่าวได้ว่าการพัฒนาศักยภาพควรส่งเสริมระบบนิเวศการทำงานร่วมกันโดยการสร้างเครือข่าย กลุ่ม และสมาคมที่เชื่อมโยงผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสรรค์ ผู้ประกอบการ และนักลงทุน (Howkins, 2001; Landry, 2000; Saxenian, 1994) ดังนั้นการพัฒนาเมืองใด ๆ เพื่อรองรับกับอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้น คือการสร้างระบบนิเวศ (Ecosystem) ของการสร้างสรรค์จากทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ของเมือง ผ่านนักสร้างสรรค์ทั้งจากภายในและภายนอก เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์หรือบริการ และนำผลิตภัณฑ์หรือบริการมาขายหรือใช้งาน จากนั้นนำกำไรหรือผลตอบแทนจากผลงานหรือสินค้านั้นกลับมาเป็นทุนเพื่อการสร้างสรรค์ใหม่อีกครั้ง

แม้กระบวนการการพัฒนานั้นไม่ได้มีข้อตายตัวว่าจะต้องพัฒนาแบบใดหรือทิศทางใด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายใน อาทิ ทรัพยากรทั้งทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติภายใน นโยบายของผู้มีอำนาจตัดสินใจ ความพร้อมของประชากร การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในกระบวนการตัดสินใจ และการวางแผนทำให้มั่นใจได้ว่าอุตสาหกรรมสร้างสรรค์จะตรงตามความต้องการและความต้องการของผู้อยู่อาศัย ฯลฯ และปัจจัยภายนอก อาทิ สภาพแวดล้อมรอบด้าน คู่แข่ง นโยบายสนับสนุนที่สิ่งจูงใจ เช่น การลดหย่อนภาษี เงินช่วยเหลือ และระเบียบการแบ่งเขตที่สนับสนุนการเติบโตของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ภายในเขต ฯลฯ

การพัฒนา “เมืองสร้างสรรค์” จำเป็นต้องอาศัยระบบนิเวศที่ซับซ้อน ประกอบด้วยผู้คน พื้นที่ เศรษฐกิจ มรดกทางวัฒนธรรม ตลอดจนกลไกด้านนโยบายที่ทำงานประสานกันอย่างเป็นองค์รวม โดยสามารถจัดระเบียบใหม่ให้อยู่ภายใต้ 7 มิติสำคัญได้ดังต่อไปนี้ (Florida, 2002; Landry, 2000, 2006; Markusen & King, 2003; Pratt, 1998; Tavecchia, 2013; สรวีศ รุ่งโรจนารักษ์, 2563)

1) บุคลากรสร้างสรรค์ (Creative Human Capital)

หัวใจของเมืองสร้างสรรค์อยู่ที่ผู้คนที่ขับเคลื่อนการผลิตความคิดและนวัตกรรม ต้องมีสภาพทางสังคมที่เปิดกว้าง (Openness Social Climate) คือเป็นพื้นที่ที่สามารถแสดงออกในด้านการสร้างสรรค์ ซึ่งจะนำมาสู่แนวคิดหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ โดยมีพื้นฐานมาจากการอดทนยอมรับความแตกต่างทางสังคมและการเปิดรับผู้คนและวัฒนธรรมที่แตกต่าง เพื่อให้ศิลปิน นักออกแบบ นักพัฒนา ผู้ประกอบการสร้างสรรค์ และแรงงานความรู้อื่น ๆ สามารถแสดงออกได้อย่างอิสระ การมีสถาบันการศึกษา แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต และโปรแกรมการฝึกอบรมทักษะใหม่ ล้วนช่วยยกระดับศักยภาพของบุคลากรเหล่านี้ นอกจากนี้ พื้นที่ที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยน เช่น Co-learning หรือ Co-

working space ทำหน้าที่เป็น “พื้นที่ที่สาม” (Third Places) สำหรับการพบปะ สนทนา และถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างกลุ่มคนที่หลากหลาย ส่งผลให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือในระดับลึกและยั่งยืน

2) โครงสร้างพื้นฐานและสภาพแวดล้อมกายภาพ (Infrastructure & Built Environment)

สภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นตัวกำหนดคุณภาพชีวิตและบรรยากาศสร้างสรรค์ของเมือง เมืองสร้างสรรค์ควรมีอาคารที่หลากหลายทั้งอายุ ขนาด และรูปแบบ โดยเฉพาะอาคารเก่าที่สามารถนำมาปรับใช้ใหม่ (Adaptive Reuse) เพื่อรองรับกิจกรรมสร้างสรรค์ พื้นที่ผลิตอย่างสตูดิโอ เวิร์กช็อป หรือห้องบันทึกเสียง และพื้นที่พบปะสร้างเครือข่าย เช่น Cultural Hub หรือ Creative Plaza ช่วยสร้างควมมีชีวิตชีวาทางศิลปวัฒนธรรม บุคลากรสร้างสรรค์ต้องการสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นหรือแรงบันดาลใจ และเป็นเนื้อแท้ ไม่ใช่อาคารสำนักงาน ศูนย์ประชุมขนาดใหญ่ หรือห้างสรรพสินค้า เนื่องจากสภาพแวดล้อมเช่นนี้ไม่กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ ควรมีการใช้สอยพื้นที่อย่างหลากหลาย โดยสามารถแบ่งตามเป้าหมายการใช้สอยได้เป็น Exchanging Spaces, Producing Spaces และ Exhibition Spaces

Exchanging Spaces หรือพื้นที่ที่เกิดการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กร ที่มีความหลากหลาย โดยการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้น อาจจะเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ ทั้งนี้การแลกเปลี่ยนอาจเกิดทั้งในการแบบสื่อสารสองทาง (Two-way-communication) เช่น การพบปะพูดคุย หรือการสื่อสารแบบทางเดียว (One-way-communication) เช่น ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมเฉพาะเรื่อง วิธีการในการทำงาน การบรรยายเชิงวิชาการ เป็นต้น หรือการพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์บางอย่าง เช่น การประชุมระหว่างศิลปินเพื่อการจัดนิทรรศการรวม การพบปะระหว่างนายทุนและศิลปินเพื่อสร้างผลงานตามการสั่งงานเฉพาะ เป็นต้น ซึ่งพื้นที่สำหรับการพบปะแลกเปลี่ยนสามารถใช้งานพื้นที่ได้หลากหลาย อาทิ พื้นที่สาธารณะของชุมชน สถาบันการศึกษาภายในชุมชน ห้องสมุด ฯลฯ โดยลักษณะของพื้นที่เพื่อการแลกเปลี่ยนที่ควรพิจารณา ได้แก่

- สิ่งอำนวยความสะดวกในการทำงานร่วมกัน : ประเมินความพร้อมและการเข้าถึงของพื้นที่ทำงานร่วมกัน ศูนย์การเรียนรู้ฝึกฝน และศูนย์กลางสำหรับการทำงานร่วมกันที่ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนความคิดระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสรรค์

- โอกาสในการสร้างเครือข่าย : ประเมินการมีอยู่ของกิจกรรมการสร้างเครือข่าย การพบปะ และการรวมตัวเฉพาะอุตสาหกรรมที่อำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนความรู้และการทำงานร่วมกัน
- โครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล : พิจารณาคุณภาพและความพร้อมใช้งานของอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง การเชื่อมต่อดิจิทัล และทรัพยากรทางเทคโนโลยีที่สนับสนุนการทำงานร่วมกันเสมือนจริง และการทำงานระยะไกล

Producing Spaces หรือพื้นที่ผลิตหรือสร้างสรรค์ผลงาน กล่าวคือเป็นจุดที่ทำการเพิ่มมูลค่าต่อทรัพยากรทางวัฒนธรรมด้วยความคิด ซึ่งอาจจะเป็นบ้าน โรงงาน สำนักงาน ฯลฯ ทั้งเป็นกุญแจสำคัญในการจัดการทรัพยากรทางการศึกษาและโปรแกรมการฝึกอบรมในสาขาที่สร้างสรรค์สามารถช่วยพัฒนากลุ่มผู้มีความสามารถในท้องถิ่นและสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยพื้นที่ผลิตหรือสร้างสรรค์ผลงานสร้างสรรค์ว่ามีพิจารณาคุณลักษณะ ได้แก่

- ความพร้อมใช้งานของพื้นที่ (สตูดิโอ) : ประเมินความพร้อมของพื้นที่ (สตูดิโอ) ที่มีราคาไม่สูงสำหรับศิลปิน นักออกแบบ และผู้ปฏิบัติงานเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับการผลิตงานศิลปะและโครงการสร้างสรรค์
- พื้นที่ของผู้สร้าง : ประเมินการมีอยู่ของพื้นที่ซึ่งมีเครื่องมือ อุปกรณ์ และทรัพยากรที่สนับสนุนการทดลอง การสร้างต้นแบบ และการประดิษฐ์แบบลงมือปฏิบัติจริง
- การเข้าถึงทรัพยากร : ประเมินความใกล้ชิดกับผู้สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ (Supplier) ผู้จำหน่ายวัสดุ และสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะที่จำเป็นสำหรับกระบวนการผลิตที่สร้างสรรค์

Exhibition Spaces หรือพื้นที่สำหรับการแสดงงานที่สร้างสรรค์ อนุรักษ์ และส่งเสริมมิติด้านวัฒนธรรมที่หลากหลายด้วยดนตรี ศิลปะ ละคร และการแสดงออกทางวัฒนธรรมอื่น ๆ สามารถทำให้อุตสาหกรรมสร้างสรรค์เป็นสถานที่ที่น่าดึงดูดยิ่งขึ้นสำหรับอาชีพด้านการสร้างสรรค์ โดยลักษณะของพื้นที่สำหรับการแสดงผลงานว่าควรพิจารณา ได้แก่

- ความหนาแน่นของหอศิลป์ (สถานที่การจัดงาน) : ประเมินจำนวนของหอศิลป์ (สถานที่การจัดงาน) พื้นที่จัดแสดงนิทรรศการ และสถานที่ทางวัฒนธรรมที่จัดแสดงผลงานสร้างสรรค์ และอำนวยความสะดวกในการมีส่วนร่วมของสาธารณะกับศิลปะ

- การเข้าถึง : ประเมินการเข้าถึงและการไม่แบ่งแยกของพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการ โดยพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ เช่น การเข้าถึงทางกายภาพ ค่าธรรมเนียมแรกเข้า และโปรแกรมที่รองรับผู้ชมที่หลากหลาย
- การติดตั้งงานศิลปะสาธารณะ : พิจารณาการมีอยู่ของงานศิลปะสาธารณะ ประติมากรรม และสตรีทอาร์ตที่เอื้อต่อความสวยงามและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่

นอกจากนี้ระบบขนส่งที่ดี การเดินเท้าได้สะดวก (Walkability) และการเข้าถึงขนส่งมวลชน ทำให้การเชื่อมโยงกิจกรรมสร้างสรรค์เป็นไปอย่างคล่องตัว เพราะระบบคมนาคมที่ดีจะเป็นตัวสร้างความมีชีวิตชีวาจากการสัญจรที่หลากหลาย รวมถึงเมืองที่มีการสัญจรเช่นเมืองที่สามารถเดินเท้าได้จะช่วยส่งเสริมการพบปะแบบเผชิญหน้า ระบบคมนาคมและการสัญจรที่ดี โดยสามารถรวมถึงการเข้าถึงผ่านการขนส่งสาธารณะ โครงสร้างพื้นฐานทางเดินเท้า และเครือข่ายการปั่นจักรยานที่เชื่อมต่อศูนย์กลางความคิดสร้างสรรค์กับพื้นที่อยู่อาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวกทางวัฒนธรรม เพราะนอกเหนือจากการอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ

ทั้งหมดนี้ช่วยสร้างเมืองที่เอื้อต่อปฏิสัมพันธ์และกระตุ้นแรงบันดาลใจอย่างเป็นธรรมชาติ เส้นทางสัญจรเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของเมืองสร้างสรรค์ เพราะการพัฒนาเมืองหรือย่านสร้างสรรค์ต้องอาศัยความหลากหลายในเชิงพื้นที่ สังคม และเศรษฐกิจ โครงการพัฒนาควรเน้นที่อาคารขนาดเล็กและมีหลากหลายรูปแบบ แทนที่จะมุ่งเน้นที่โครงการขนาดใหญ่เพียงอย่างเดียว ซึ่งส่งเสริมการพบปะและปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์

3) อุตสาหกรรมสร้างสรรค์และเครือข่ายธุรกิจ (Creative Economy & Business Network)

กิจกรรมทางอุตสาหกรรมสร้างสรรค์คือแรงขับเคลื่อนสำคัญของเมืองสร้างสรรค์ การรวมกลุ่มของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Cluster) ทั้งด้านออกแบบ แฟชั่น ดิจิทัล มรดก วัฒนธรรม งานกราฟิก และศิลปะแขนงต่าง ๆ ทำให้เกิดความหนาแน่นของผู้เล่นในระบบนิเวศเดียวกัน พื้นที่บ่มเพาะธุรกิจ (Incubator Spaces) โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาคารเก่าเพราะนอกเหนือจากเรื่องราวที่มีความเป็นเนื้อแท้ของอาคารเก่าแล้วนั้น อาคารเก่ามีแนวโน้มที่จะมีราคาต่ำกว่าอาคารใหม่ ซึ่งเป็นการลดต้นทุนให้แก่ผู้ประกอบการ และระบบสนับสนุนทางการเงิน เช่น กองทุนหรือ Venture Capital ทำให้ผู้ประกอบการสามารถเริ่มต้น พัฒนา และขยายธุรกิจได้ง่ายขึ้น การก่อตัวของย่านสร้างสรรค์ที่มีกิจกรรมหนาแน่นตลอดวันช่วยสร้างแรงดึงดูดให้คนเข้ามาอยู่อาศัย ทำงาน และท่องเที่ยว จนกลายเป็นวงจรเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ระบบคมนาคมและการสัญจรที่ดีช่วยลดค่าใช้จ่าย

4) มรดกทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์พื้นที่ (Cultural Assets & Identities)

มิติด้านวัฒนธรรมเป็นรากฐานของแรงบันดาลใจเชิงสร้างสรรค์ เมืองสร้างสรรค์ต้องให้ความสำคัญกับคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถาปัตยกรรม และชุมชนดั้งเดิมควบคู่ไปกับการศิลปะพื้นถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องเล่าและอัตลักษณ์วัฒนธรรมเฉพาะถิ่นเป็นสิ่งที่สร้าง “ความหมาย” ให้กับพื้นที่ และทำให้เมืองมีความโดดเด่นและเป็นเนื้อแท้ (Distinctive & Authentic) งานศิลปะสาธารณะ (Public Art) พื้นที่สัญลักษณ์ และแลนด์มาร์กต่าง ๆ ช่วยหล่อหลอมความรู้สึกร่วมของคนในพื้นที่ และสร้างจินตภาพให้คนภายนอกรับรู้เมืองในฐานะจุดหมายปลายทางทางวัฒนธรรม

5) นโยบายและการจัดการระบบนิเวศ (Policy & Governance)

การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นได้ต้องมีกรอบนโยบายที่ชัดเจนและสอดคล้องประสานกัน นโยบายด้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ การกำหนดเขตพื้นที่พิเศษ มาตรการสนับสนุนด้านกฎหมาย (เช่น Zoning หรือกฎหมายมรดกวัฒนธรรม) รวมถึงระบบการบริหารจัดการเมืองแบบบูรณาการ (Urban Governance) ทำหน้าที่เป็นกลไกกำกับทิศทาง ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนต้องทำงานร่วมกันในฐานะภาคีที่เสริมพลังซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ พัฒนา และใช้พื้นที่เพื่ออุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในระยะยาว

6) การเชื่อมโยงและการสื่อสาร (Connectivity & Visibility)

เมืองสร้างสรรค์ต้องสามารถเชื่อมโยงตัวเองกับเมืองอื่น ภูมิภาค และเครือข่ายระดับโลก ไม่ว่าจะเป็น Creative City Network หรือเครือข่ายมรดก เช่น UNESCO Creative Cities การจัดงานเทศกาลหรืออีเวนต์ศิลปะต่าง ๆ ช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและเพิ่มการจดจำของพื้นที่ ขณะเดียวกัน สื่อออนไลน์ แพลตฟอร์มดิจิทัล และการสร้างแบรนด์พื้นที่ (Place Branding) ทำให้เมืองสามารถสื่อสารอัตลักษณ์ของตนเองออกไปอย่างมีประสิทธิภาพ การเชื่อมโยงทั้งเชิงกายภาพ และเชิงการสื่อสารนี้มีบทบาทต่อการสร้างภาพลักษณ์เมืองที่ทันสมัย เปิดกว้าง และน่าดึงดูดสำหรับผู้มีความสามารถเชิงสร้างสรรค์จากทั่วโลก

7) คุณภาพชีวิตและความสามารถในการอยู่อาศัย (Quality of Life & Livability)

การที่เมืองหรือย่านใดจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและความน่าอยู่ (Livability) ของผู้คนได้นั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่รวมถึงโครงสร้างทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม

สาธารณูปโภค การเข้าถึงบริการพื้นฐาน เช่น การเดินทาง การสาธารณสุข พื้นที่สาธารณะ รวมถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและโอกาสสร้างสรรค์ที่เอื้อต่อการใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2559) โดยเฉพาะในบริบทของย่านที่มีมรดกทางวัฒนธรรม และมีโครงสร้างเมืองเก่าอย่างย่านเก่าในเมืองใหญ่ (Historic Districts) การพัฒนาให้เป็น “ย่านสร้างสรรค์” ที่คำนึงถึงการออกแบบเมืองเพื่อคนเดิน การเชื่อมโยงกิจกรรมวัฒนธรรม ธุรกิจสร้างสรรค์ และพื้นที่สาธารณะ สามารถช่วยเสริมสร้างความหลากหลายทางสังคม เพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ สร้างอัตลักษณ์และคุณภาพภูมิใจของชุมชน และช่วยให้ผู้คนมีสถานะความเป็นอยู่ที่ดี ทั้งทางสังคม จิตใจ และเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ แนวคิดอย่างที่เน้นการออกแบบเมืองให้ผู้คนสามารถเข้าถึงบริการสาธารณูปโภค การทำงาน การศึกษา ร้านค้า หรือพื้นที่พักผ่อนภายในระยะเวลาเดินหรือขี่จักรยานสั้น ๆ มาถือเป็นหนึ่งในมาตรการที่ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตและความน่าอยู่ เนื่องจากลดการพึ่งพารถยนต์ ลดมลพิษ ส่งเสริมสุขภาพ และเพิ่มโอกาสให้ผู้คนมีเวลาทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันมากขึ้น (ภัทรพร รักเปี่ยม, 2566) ในภาพรวม การพัฒนาเมืองที่ให้ความสำคัญกับ Livability จึงหมายถึงการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้คนสามารถใช้ชีวิตได้อย่างสะดวก สะอาด ปลอดภัย มีโอกาสทางสังคม และมีโอกาสทางสร้างสรรค์ สิ่งเหล่านี้รวมกันจึงเป็นหัวใจของการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืนและเป็นมิตรต่อผู้อยู่อาศัยทุกกลุ่ม

เมื่อพิจารณาทั้ง 7 มิติโดยรวม เมืองสร้างสรรค์ไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่ที่มีศิลปะหรือกิจกรรมสร้างสรรค์จำนวนมาก แต่เป็นระบบนิเวศที่เกื้อหนุนกันในทุกระดับ ตั้งแต่บุคลากร พื้นที่ โครงสร้าง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม นโยบาย ไปจนถึงการเชื่อมโยงกับโลกภายนอก เมืองที่สามารถจัดการและพัฒนางค์ประกอบเหล่านี้ได้อย่างสมดุล จะมีศักยภาพในการสร้างนวัตกรรม ขับเคลื่อนเศรษฐกิจ และยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คนได้อย่างยั่งยืน

2.2 ตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพ

การวิเคราะห์ศักยภาพเป็นขั้นตอนสำคัญในการทำความเข้าใจคุณลักษณะ จุดแข็ง และข้อจำกัดของพื้นที่ก่อนการวางแผนทางพัฒนาเมือง โดยเฉพาะในบริบทของเมืองสร้างสรรค์และย่านที่มีมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งต้องพิจารณาประเด็นอย่างรอบด้าน ทั้งมิติที่เกี่ยวกับผู้คน สภาพแวดล้อม และโครงสร้างเศรษฐกิจ เพื่อให้การพัฒนามีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทจริงของพื้นที่ การวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้จึงยึดกรอบ 7 มิติหลัก ได้แก่ 1) บุคลากรสร้างสรรค์ (Creative Human Capital); 2) ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capitals); 3) สภาพแวดล้อมกายภาพเมือง (Physical &

Urban Design); 4) โครงสร้างพื้นฐานและการเชื่อมโยง (Infrastructure & Connectivity); 5) พื้นที่บ่มเพาะนวัตกรรมและส่งเสริมการเรียนรู้ (Innovation Incubator); 6) สถาบันทางสังคม (Social Institution)); และ 7) คุณภาพชีวิตและความสามารถในการอยู่อาศัย (Quality of Life & Livability) การวิเคราะห์ศักยภาพโดยใช้ทั้งสามมิตินี้ช่วยให้เข้าใจภาพรวมของพื้นที่อย่างรอบด้านและลึกซึ้ง เป็นพื้นฐานสำคัญในการออกแบบแนวทางพัฒนาย่านสร้างสรรค์ที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรม สังคม กายภาพ และเศรษฐกิจ และสามารถนำไปสู่การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนได้ในระยะยาว โดยมีรายดังเฝ้าดังนี้

2.2.1 บุคลากรสร้างสรรค์

การประเมินมิติด้าน “บุคลากรสร้างสรรค์” มุ่งพิจารณาความเข้มแข็งของทุนทางสังคมผ่านระดับความร่วมมือ ความไว้วางใจ การรวมกลุ่มของคนในพื้นที่ รวมถึงเครือข่ายระหว่างช่างฝีมือผู้ประกอบการ และกลุ่มกิจกรรมชุมชน ซึ่งสะท้อนศักยภาพของชุมชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังประเมินความสามารถในการสืบทอดและถ่ายทอดความรู้โดยพิจารณาการมีอยู่ของกลไกหรือพื้นที่สำหรับถ่ายทอดงานฝีมือ อาหารพื้นถิ่น และประเพณี ตลอดจนบทบาทของผู้รู้ท้องถิ่น ช่างฝีมือ หรือกลุ่มเรียนรู้ที่ช่วยรักษาองค์ความรู้วัฒนธรรมของชุมชน พร้อมกันนี้ยังให้ความสำคัญต่อความหลากหลายของผู้ปฏิบัติงานสร้างสรรค์ ทั้งศิลปินท้องถิ่น ผู้ประกอบการรายย่อย และนักออกแบบรุ่นใหม่ รวมถึงการทำงานร่วมกันข้ามสาขา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างพลวัตและนวัตกรรมภายในย่านสร้างสรรค์

2.2.2 ทุนทางวัฒนธรรม

1) ความหลากหลายของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

พื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์จำเป็นต้องมีความหลากหลายของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในระดับที่เอื้อต่อการก่อรูปของ **ระบบนิเวศสร้างสรรค์ (Creative Ecology)** ซึ่งเป็นระบบที่ประกอบด้วยกิจกรรมสร้างสรรค์หลายประเภทที่มีความเชื่อมโยง เกื้อหนุน และเสริมพลังซึ่งกันและกัน การกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำให้มีอุตสาหกรรมสร้างสรรค์อย่างน้อย **3 ประเภท** ขึ้นไป เป็นตัวชี้วัดพื้นฐานของการเกิดความหลากหลายดังกล่าว

ตัวอย่างอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ได้แก่ อาหาร งานกราฟต์ ทัศนศิลป์ ดนตรี สื่อร่วมสมัย การออกแบบ พิพิธภัณฑสถาน และศิลปะการแสดง เป็นต้น ความหลากหลายนี้มีบทบาทสำคัญในการสร้าง

พลวัตทางเศรษฐกิจ เพิ่มโอกาสทางสร้างสรรค์ และสร้างรูปแบบการแลกเปลี่ยนข้ามอุตสาหกรรม (Cross-industry Interaction) ซึ่งเป็นหัวใจของย่านสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน

2) ความหนาแน่นของมรดกวัฒนธรรม

ความหนาแน่นเชิงพื้นที่ของกิจกรรมสร้างสรรค์ (Spatial Density of Creative Activities) ถือเป็นตัวชี้วัดสำคัญในการประเมินศักยภาพย่านสร้างสรรค์ โดยสะท้อนถึงจำนวนจุดกิจกรรมที่กระจายตัวภายในพื้นที่เพื่อสร้างพลวัตและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการ นักสร้างสรรค์ และผู้ใช้งานพื้นที่ สำหรับการศึกษานี้ กำหนดเกณฑ์ความถี่ของกิจกรรมไม่น้อยกว่า 3 จุดต่อ 1 เฮกเตอร์ (10,000 ตารางเมตร) เหตุผลเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติของเกณฑ์ดังกล่าว ได้แก่:

- การมีจุดกิจกรรมมากกว่า 2 จุดต่อเฮกเตอร์ช่วยส่งเสริมเครือข่ายการเชื่อมโยงและการแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge and Social Interaction) ระหว่างผู้ประกอบการรายย่อยและผู้ใช้งานพื้นที่
- การพิจารณาขนาดและการกระจายตัวของจุดกิจกรรมอิงตามระยะเดินเท้า (Walkable Distance) ประมาณ 400 เมตร ซึ่งเป็นระยะที่ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงจุดกิจกรรมได้สะดวก และสอดคล้องกับหลักการ Walkability

3) การกระจุกตัวในรูปแบบคลัสเตอร์ (Cluster Formation)

การกระจุกตัวของกิจกรรมสร้างสรรค์ในรูปแบบคลัสเตอร์จำเป็นต้องมี แกนกิจกรรม (Anchor Nodes) อย่างน้อย 2–3 จุด เช่น พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ศูนย์เรียนรู้ สตูดิโอใหญ่ หรือพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรม นอกจากนี้ควรมีเครือข่ายผู้ประกอบการรายย่อยรอบรัศมีระยะเดินประมาณ 200–400 เมตร (Siltonga, 2020) เพื่อสร้างความเชื่อมโยงและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยสรุปได้ว่า 1) มีความหนาแน่นเชิงพื้นที่ ≥ 3 จุด / 1 เฮกเตอร์; 2) ระยะเข้าถึงจากทุกจุดกิจกรรม ≤ 400 เมตร; และ 3) มีแกนกิจกรรมหลัก 2–3 จุด และเครือข่ายผู้ประกอบการรอบคลัสเตอร์

4) การใช้ค่า FAR (Floor Area Ratio) เป็นเกณฑ์ในการประเมิน

ค่า FAR สะท้อนทั้ง “ความเข้มข้นกิจกรรม” และ “รูปแบบการใช้พื้นที่ของอาคาร” ซึ่งส่งผลต่อโอกาสเกิดอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในระดับพื้นที่โดยตรง เมืองที่มีความหนาแน่นระดับปานกลางจะเอื้อต่อการปะทะทางสังคม (Social Encounters) และการเกิดกิจกรรมรายชอย (Micro-activities) ซึ่งเป็นรากฐานของย่านสร้างสรรค์ FAR ระดับ 2–4 เป็นค่าที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการก่อตัวของคลัส

เตอร์สร้างสรรค์ (Creative Clusters) เพราะอาคารมีขนาดพอเหมาะ ไม่สูงเกินไปจนขาดความเป็นกันเอง และไม่เตี้ยเกินไปจนกิจกรรมสร้างสรรค์กระจายตัวไม่ต่อเนื่อง (Domper et al., 2023)

2.2.3 สภาพแวดล้อมกายภาพเมือง

1) โครงสร้างเมือง

พื้นฐานของย่านสร้างสรรค์คือโครงสร้างเมืองที่ “เดินได้ดี” (Walkable Urban Form) ซึ่งเอื้อต่อการเกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและกิจกรรมสร้างสรรค์ โดยอ้างอิง GoodWalk และแนวคิดเมืองเดินได้ (Gehl, 2011; ภัทรพร รักเปี่ยม, 2566)

ความต่อเนื่องของโครงข่ายถนน : “ขนาดบล็อกเมือง” เป็นตัวชี้วัดสำคัญต่อความละเอียดของเมืองและความน่าเดิน

- บล็อกขนาดเล็ก (40–120 ม.) : เหมาะสมที่สุดต่อย่านสร้างสรรค์ เกิดเครือข่ายตรอกซอยละเอียด (Fine-grain Network) ช่วยให้ร้านคราฟต์ สตูดิโอ คาเฟ่ และกิจกรรมย่อยกระจายตัว เกิด Micro-activities และการปะทะทางสังคม (Creative Encounters)
- บล็อกขนาดกลาง (120–250 ม.) : รองรับกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ต้องการพื้นที่มากขึ้น เช่น ตลาดสร้างสรรค์ หอศิลป์ขนาดกลาง ยังเดินถึงได้ในระดับย่าน
- บล็อกขนาดใหญ่ (>250 ม.) : มีความพรุนต่ำ (Low Permeability) ลดการเดินและกิจกรรมย่อย ต้องการเสริมเส้นทางเดินหรือเพิ่มตรอกซอยใหม่เพื่อให้เหมาะกับบทบาทย่านสร้างสรรค์

กล่าวโดยสรุปบล็อกเล็ก-กลางสร้างความละเอียดของเมือง ส่งเสริมความหลากหลายทางเศรษฐกิจ-สังคมและการเกิดกิจกรรมสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง

การเข้าถึงกิจกรรมภายในระยะเดินเท้า (Accessibility: 400–800 ม.) : พิจารณาระยะเดินถึงกิจกรรมและบริการหลัก เช่น ตลาด ศาสนสถาน โรงเรียน แม่น้ำ-ท่าเรือ บริการสาธารณะ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของย่านที่มีชีวิตชีวาในตลอดวัน

คุณภาพพื้นที่เดินเท้า (Walkability Environment) : โดยพิจารณาถึงฟุตบอลดภัย ได้มาตรฐาน, ความร่มรื่นจากต้นไม้หรือสภาพแวดล้อม มี Active Edges/Active Frontage ช่วยสร้างความปลอดภัยและชีวิตชีวา หรือมุมมองอาคารชัดเจน ไม่ปิดทึบ

การรับรู้ทิศทางและโครงสร้างเมือง (Legibility & Wayfinding) : โดยมีโหนดสำคัญ (nodes), แลนด์มาร์ก (landmarks), และเส้นทางหลัก (paths) ที่ชัดเจน ช่วยให้พื้นที่น่าเดินและรับรู้ทิศทางได้ง่าย

ความหลากหลายและความหนาแน่นของกิจกรรม (Diversity & Activity Density) : พื้นที่ที่มีร้านค้า การอยู่อาศัย และกิจกรรมทางวัฒนธรรมผสมผสานกระตุ้นให้เกิดการเดินมากขึ้น ตัวชี้วัด เช่น คะแนน GoodWalk (0-7) ใช้สะท้อนศักยภาพการเดินของพื้นที่ ภาพรวมจาก GoodWalk ผสานข้อมูลโครงสร้างถนน การใช้ที่ดิน คุณภาพการเดิน และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อระบุพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเกียย่นสร้างสรรค์

2) การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ความสมดุลระหว่างพื้นที่สร้างสรรค์กับพื้นที่อยู่อาศัย เป็นการวิเคราะห์ความสมดุลระหว่างพื้นที่สร้างสรรค์กับพื้นที่อยู่อาศัยเป็นเกณฑ์สำคัญที่กำหนดศักยภาพการเป็นย่านสร้างสรรค์ เนื่องจากย่านสร้างสรรค์ที่มีคุณภาพต้องสามารถรองรับทั้ง “การผลิตทางวัฒนธรรม” และ “คุณภาพชีวิตของผู้พักอาศัย” ได้อย่างสมดุล ซึ่งช่วยให้ย่านมีความมีชีวิตชีวาตลอดทั้งวัน โดยคิดเป็น 60:40 ตามส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์กับการรักษาวิถีชีวิตของชุมชน (Landry, 2006) สัดส่วนนี้ช่วยลดความเสี่ยงของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จนกลายเป็นพื้นที่พาณิชย์เกินไป (Over-commercialization) และยังรักษาทุนทางสังคม (Social Capital) อันเป็นหัวใจของย่านสร้างสรรค์ ทำให้กิจกรรมทางวัฒนธรรมสามารถเติบโตได้บนฐานของชุมชนที่ยังคงอยู่และมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

3) อาคารและการใช้ประโยชน์อาคาร

การวิเคราะห์การใช้ประโยชน์อาคาร เป็นเกณฑ์สำคัญในการประเมินศักยภาพการเป็นย่านสร้างสรรค์ โดยมีเกณฑ์ในการวิเคราะห์ ดังนี้

ความหลากหลายของฟังก์ชัน (Functional Mix) : อาคารต้องรองรับกิจกรรมหลายประเภท เช่น ร้านค้า ที่อยู่อาศัย เวิร์กช็อป สตูดิโอ บริการชุมชน ซึ่งช่วยสร้างความมีชีวิตชีวาตลอดวัน

ความยืดหยุ่นและศักยภาพการปรับใช้ (Adaptive Reuse Potential) : อาคารต้องสามารถปรับเปลี่ยนฟังก์ชันได้ง่าย เช่น บ้านไม้เก่าแปลงเป็นคาเฟ่ โรงเรือนเก่าปรับเป็นสตูดิโอ ซึ่งเป็นหัวใจของ “Creative Reuse” ในย่านสร้างสรรค์ (กูรี อำพันสุข & วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ, 2552)

2.2.4 โครงสร้างพื้นฐานและการเชื่อมโยง

1) ความสามารถในการเข้าถึงและเชื่อมโยงเชิงพื้นที่

ย่านสร้างสรรค์ต้องสามารถเข้าถึงได้ง่ายทั้งจากภายในและภายนอก การมีตรอก ซอย เชื่อมโยงกันดี พื้นที่เดินเท้าเข้าถึงมรดกหลักได้สะดวก และสามารถเชื่อมตัวเองเข้ากับเมืองระดับใหญ่ เช่น สถานีรถไฟฟ้า ท่าเรือ หรือย่านเศรษฐกิจ จะช่วยให้กิจกรรมสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวไหลเวียนได้ราบรื่น รวมถึงทำให้เกิดเครือข่ายพื้นที่กิจกรรม (Activity Nodes) ที่เชื่อมกันเป็นระบบ โดยมีเกณฑ์ดังนี้

- **ความสามารถในการเดินเท้า (Walkability)** สูง พื้นที่ที่มีศักยภาพเป็นย่านสร้างสรรค์ต้องเดินถึงได้จริงมีระยะทางและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเดิน (Siltonga, 2020; ภัทรพร รักเปี่ยม, 2566)

- ระยะเดินเท้าไม่เกิน 400–800 เมตร ระหว่างจุดกิจกรรมหลัก
- ความต่อเนื่องของทางเดิน (Continuous Pedestrian Network)
- ทางเดินต้องปลอดภัย มีความกว้างเพียงพอ

- **ความเชื่อมโยงของเส้นทาง (Connectivity)** อยู่ในระดับสูง ย่านสร้างสรรค์ต้องมีโครงสร้างตรอกซอยที่เชื่อมต่อกันได้ดี เพื่อให้การเดินทางของผู้คนและกิจกรรมสร้างสรรค์ไหลลื่น

- บล็อกขนาดเล็ก (Small Urban Blocks) รอบบล็อกควรมีขนาด 80–120 เมตร
- มีทางเลือกหลายเส้นทาง (Route Choices)
- มีจุดเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่กิจกรรม เช่น Plaza ทางแยก ลานวัฒนธรรม

- **การเข้าถึงระบบขนส่งสาธารณะ (Transit Accessibility)** การเดินเท้าภายในย่านต้องเชื่อมต่อกับระบบขนส่งสาธารณะระดับเมืองได้ดี ระยะเดินไม่เกิน 400–600 ม. จากสถานีรถไฟฟ้าหรือท่าเรือ

2) พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ริมน้ำ

พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ริมน้ำมีบทบาทสำคัญต่อโครงสร้างพื้นฐานของเมือง เนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่ช่วยเชื่อมโยงกิจกรรม ผู้คน และพื้นที่ใช้งานหลากหลายรูปแบบเข้าด้วยกัน พื้นที่สาธารณะ เช่น ลานเมือง ทางเดินเท้า สวนสาธารณะ หรือตลาดชุมชน ทำหน้าที่เป็น “โครงสร้าง

พื้นฐานทางสังคม (Social Infrastructure)” ที่สนับสนุนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในเมือง ส่งเสริมความปลอดภัยจากการมีผู้ใช้พื้นที่อย่างต่อเนื่อง และเชื่อมต่อระบบเศรษฐกิจระดับย่าน จากมุมมองเชิงผังเมือง พื้นที่สาธารณะที่มีคุณภาพสูงจะกระตุ้นให้เกิดการสัญจรแบบไม่ใช้รถยนต์ เพิ่มความน่าเดิน (walkability) และเชื่อมต่อจุดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นระบบเดียวกัน (Gehl, 2010)

ในขณะเดียวกัน พื้นที่ริมน้ำถือเป็น “โครงสร้างพื้นฐานเชิงนิเวศและการสัญจร (Ecological & Mobility Infrastructure)” ที่ทำหน้าที่เสริมประสิทธิภาพของระบบการเชื่อมโยงของเมือง แนวพื้นที่ริมน้ำที่มีทางเดินต่อเนื่องช่วยสร้างเส้นทางสัญจรทางเลือกที่ปลอดภัยและร่มรื่น เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงพื้นที่มรดกวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่บรรเทาภัยพิบัติ เช่น น้ำท่วม และช่วยรักษาระบบนิเวศของเมือง (UN-Habitat, 2015) การออกแบบพื้นที่ริมน้ำให้เชื่อมต่อกับตรอก ซอย เส้นทางเดินเท้า และขนส่งสาธารณะ เช่น ท่าเรือหรือสถานีรถไฟฟ้าว ช่วยทำให้พื้นที่เมืองมีความต่อเนื่องด้านการเดินทาง และรองรับกิจกรรมสาธารณะได้อย่างยืดหยุ่น

ดังนั้น พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ริมน้ำจึงไม่เพียงทำหน้าที่เป็น “พื้นที่เพื่อพักผ่อน” เท่านั้น แต่ยังมิบทบาทเป็นโครงสร้างพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์ที่สร้างความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์ กิจกรรม และระบบเมือง ทำให้ย่านต่าง ๆ มีความมีชีวิตชีวา ส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยในระยะยาว โดยมีลักษณะดังนี้

- **สัดส่วนพื้นที่สาธารณะต่อพื้นที่พัฒนาเมือง:** ควรมีพื้นที่สาธารณะ 10–15% ของพื้นที่เมือง (UN-Habitat, 2015) ถ้าน้อยกว่านี้ จะไม่พอรองรับกิจกรรมสร้างสรรค์แบบเปิด เช่น เวอร์กช็อป ตลาดงานคราฟต์ ลานดนตรี เป็นต้น

- **ระยะเข้าถึงพื้นที่สาธารณะควรอยู่ในระยะเดิน:** พื้นที่สาธารณะควรเข้าถึงได้ในระยะเดิน 400–800 เมตร

- **ความต่อเนื่องของทางเดินริมน้ำ:** ต้องมีทางเดินต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 800 เมตร เพื่อสร้างจังหวะของกิจกรรม

2.2.5 พื้นที่ปมเพาะนวัตกรรมและส่งเสริมการเรียนรู้

การพัฒนาย่านสร้างสรรค์จำเป็นต้องอาศัย “โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจเพื่อการสร้างสรรค์” (Spatial Economic Creative Infrastructure) ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ทำงาน พื้นที่เรียนรู้ และพื้นที่ทดลองเชิงนวัตกรรมที่รองรับกิจกรรมสร้างสรรค์หลากหลายรูปแบบ งานศึกษาด้าน

เมืองสร้างสรรค์ชี้ชัดว่าการออกแบบพื้นที่และการกระจายตัวทางกายภาพมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างระบบนิเวศสร้างสรรค์ในระดับย่าน (Landry, 2006) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ประวัติศาสตร์อย่างกะดิงจัน-คลองสานที่มีความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต วัฒนธรรม และเศรษฐกิจเชิงหัตถกรรมอย่างแน่นหนา การประเมินศักยภาพของย่านจึงต้องพิจารณาในสามมิติหลัก ได้แก่ พื้นที่ปมเพาะนวัตกรรม การเข้าถึงและความเปิดกว้างของพื้นที่ และความยืดหยุ่นเชิงพื้นที่ต่อการเรียนรู้และกิจกรรมสร้างสรรค์

1) การมีอยู่ของพื้นที่ปมเพาะนวัตกรรม

เป็นตัวชี้วัดสำคัญที่สะท้อนระดับความพร้อมของย่านต่อการผลิตความรู้ใหม่และการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ พื้นที่ประเภท Co-working Space, Maker Space และ Creative Lab ทำหน้าที่เป็นฐานทดลอง สร้างต้นแบบ และพัฒนาทักษะสร้างสรรค์ของชุมชน โดยในเชิงพื้นที่จะประเมินทั้งจำนวน ตำแหน่ง และความกระจุกตัว ตลอดจนระยะทางจากโหนดสำคัญของย่าน

2) ความยืดหยุ่นและรูปแบบพื้นที่เรียนรู้

ความยืดหยุ่นของพื้นที่และบทบาทของย่านในการรองรับการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ (informal learning) ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของเมืองสร้างสรรค์ พื้นที่เรียนรู้ต้องสามารถรองรับกิจกรรมที่หลากหลายและปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการของผู้ใช้งาน ตัวชี้วัดด้านนี้ประกอบด้วย การมีพื้นที่การเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น สตูดิโอ แกลเลอรี เวิร์กช็อป หรือพื้นที่กลางแจ้ง ตลอดจนการเชื่อมโยงพื้นที่เหล่านี้กับลานว่างหรือพื้นที่สาธารณะ ทฤษฎีเมืองสร้างสรรค์ชี้ว่าเมืองที่ต้องการส่งเสริมนวัตกรรมจำเป็นต้องมีพื้นที่เรียนรู้สาธารณะที่เปิดโอกาสให้ทดลอง ทำงานฝีมือ หรือสร้างสรรค์ร่วมกับผู้อื่น (Florida, 2002) โดยมีรายละเอียดได้แก่

- ความหลากหลายของพื้นที่กิจกรรมเรียนรู้ เช่น Studio, Gallery, Creative Workshop, Outdoor Classroom
- การเชื่อมโยงกับลานว่างและพื้นที่สาธารณะ เช่น ริมน้ำ ลานวัด ตลาดเก่า ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนได้ดี
- ระดับความยืดหยุ่นของพื้นที่ สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานได้ เช่น การจัดนิทรรศการ การทำเวิร์กช็อป หรือเทศกาลชุมชน

- ความสัมพันธ์กับโครงสร้างเมือง พื้นที่เรียนรู้ควรแทรกตัวอยู่ตามเส้นทางวัฒนธรรมและท่องเที่ยว (Cultural Routes) เพื่อเชื่อมโยงผู้เรียนกับบริบทของย่าน
- ความหนาแน่นและลักษณะบล็อกเมืองแบบละเอียด ที่เอื้อต่อการเกิดกิจกรรมขนาดเล็กอย่างหลากหลาย

3) อาคารที่ส่งเสริมเสริมอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรม

อาคารเป็นตัวแทนของอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรม (Cultural Identity) ที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่าง ประวัติศาสตร์ ชุมชน ความเชื่อ และวิถีชีวิตร่วมสมัย ของย่านกะดีจีน-คลองสาน (ฉนิท เลิศชาญฤทธิ, 2559) การประเมินให้ความสำคัญกับความสอดคล้องของรูปแบบสถาปัตยกรรมกับภูมิหลังวัฒนธรรมท้องถิ่น อาทิ บ้านเรือนไม้ดั้งเดิม อาคารก่ออิฐที่ผสมผสานศิลปกรรมไทย-จีน-โปรตุเกส หรือศาสนสถานเฉพาะถิ่น โดยพิจารณาความต่อเนื่องของสเกล รูปทรง หลังคา ช่องเปิด และองค์ประกอบตกแต่งที่สะท้อนลักษณะทางสถาปัตยกรรมดั้งเดิมอย่างชัดเจน

การประเมินยังรวมถึงระดับการสร้าง “Sense of Place” ของอาคาร โดยพิจารณาว่าอาคารสามารถสร้างภาพจำของย่าน (District Imageability) ได้มากน้อยเพียงใด เช่น ศาสนสถานสำคัญ ร้านขนมโบราณ หรือบ้านศิลปินที่เป็นแลนด์มาร์ก ผู้ใช้งานพื้นที่ควรสามารถรับรู้เอกลักษณ์ของย่านผ่านรูปแบบอาคารได้อย่างเด่นชัดและต่อเนื่อง อันเป็นฐานสำคัญของการสร้างแบรนด์พื้นที่ในระดับเมือง

2.2.6 สถาบันทางสังคม

1) เครือข่ายผู้ประกอบการ

ความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ประกอบการเป็นองค์ประกอบสำคัญของย่านสร้างสรรค์ โดยเฉพาะระบบสนับสนุนระหว่างกิจการรายย่อย เช่น ร้านค้า สตูดิโอ เวิร์กช็อป และผู้ประกอบการท้องถิ่น เครือข่ายดังกล่าวสะท้อนผ่านสองมิติหลัก ได้แก่

ความเข้มแข็งของทุนทางสังคม (Strength of Social Capital) : ทุนทางสังคมเป็นตัวชี้วัดระดับความไว้วางใจ การร่วมมือ ความเป็นปึกแผ่น และการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกในชุมชนและผู้ประกอบการ ความเข้มแข็งของทุนทางสังคมส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการรวมกลุ่ม การพัฒนาโครงการร่วมกัน และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อผู้ประกอบการสร้างสรรค์รายใหม่

การสืบทอดและถ่ายทอดความรู้ (Cultural Knowledge Transmission) : พื้นที่สร้างสรรค์ควรมีระบบหรือกิจกรรมที่ช่วยถ่ายทอดองค์ความรู้และทักษะ เช่น การสอนงานคราฟต์ อาหารพื้นถิ่น การบอกเล่าเรื่องราวชุมชน หรือกิจกรรมสร้างสรรค์ประจำท้องถิ่น การถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ช่วยให้ย่านยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีความต่อเนื่องทางวิชาชีพ และสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ประกอบการรุ่นใหม่

2) ความหลากหลายของอุตสาหกรรมดั้งเดิมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ใหม่

- **การมีอยู่ของอุตสาหกรรมดั้งเดิม (Traditional Cultural Industries)** : อุตสาหกรรมดั้งเดิม เช่น หัตถกรรม อาหารพื้นถิ่น และศิลปะการแสดงพื้นบ้าน เป็นฐานเศรษฐกิจดั้งเดิมที่ย่านมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” (Cultural Capital) ที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและการเรียนรู้ในระยะยาว (Landry, 2006; UNESCO, 2013, 2023) ได้แก่

- การใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการผลิต-จำหน่าย (Production & Retail Spatial Use)

: วิเคราะห์ตำแหน่งของร้านงานหัตถกรรม ร้านอาหารดั้งเดิม ตลาด และพื้นที่ช่างฝีมือในย่าน ว่าอยู่ในบริเวณใดของโครงสร้างเมือง เช่น ริมน้ำ ตรอกซอย หรือใกล้ศาสนสถาน ซึ่งจะบ่งชี้ระดับการคงอยู่ของทุนทางวัฒนธรรม

- จำนวนผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมดั้งเดิม (Density of Traditional Operators)

: ทำ Density Mapping เพื่อดูการกระจายตัวของร้านขนมพื้นบ้าน ช่างฝีมือ ร้านอาหารดั้งเดิม และศิลปินท้องถิ่น เพื่อประเมินบทบาทเชิงพื้นที่ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรม

- การสืบทอดภูมิปัญญาในรูปแบบร่วมสมัย (Knowledge Continuity in Modern Forms)

: วิเคราะห์พื้นที่ที่มีการสาธิต การจัดเวิร์กช็อป และกิจกรรม cultural learning ว่ามีในตำแหน่งใดบ้าง และอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวหรือโรงเรียนในย่านหรือไม่ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดของการสืบทอดองค์ความรู้ในบริบทสมัยใหม่

- การเกิดขึ้นของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ใหม่ (Emerging Creative Industries : ธุรกิจ

ใหม่ในกลุ่มเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เช่น ด้านการออกแบบแฟชั่น หรือคาเฟ่สร้างสรรค์คือแรงขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจยุคใหม่ และสะท้อนพลวัตของย่าน (Landry, 2006; UNESCO, 2013)

- จำนวนผู้ประกอบการใหม่และลักษณะพื้นที่ (Creative Business Density & Typology) : สำรวจสตูดิโอออกแบบ ร้านศิลปะ คาเฟ่สร้างสรรค์ แกลเลอรีขนาดเล็ก และสำนักงานครีเอทีฟที่แทรกอยู่ในผังเมืองเก่า เพื่อดูระดับการ “แทรกตัว” (Embeddedness) ของอุตสาหกรรมใหม่นี้ในพื้นที่
- การกระจายตัวของธุรกิจ (Spatial Distribution of Creative Nodes) วิเคราะห์ตำแหน่งจุดกระจายตัวของสตูดิโอและแหล่งครีเอทีฟว่ารวมตัวเป็นคลัสเตอร์หรือแทรกตามแนวถนนสายหลัก-ตรอกซอยย่อย ช่วยระบุพื้นที่ที่กำลังก่อตัวเป็น “Creative Cluster” หรือ “Creative Corridor”
- ความหลากหลายของหมวดอุตสาหกรรม (Industrial Diversity & Economic Resilience) : พื้นที่ที่มีอุตสาหกรรมหลากหลายจะมีความยืดหยุ่นทางเศรษฐกิจสูงกว่า (Economic Resilience)
- สัดส่วนของแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรม (Sectoral Composition Mapping) ทำ Thematic Map แสดงสัดส่วนของอุตสาหกรรม เช่น อาหาร หัตถกรรม ศิลปะการแสดง Design Media Digital Content เพื่อดูความสมดุลของ Creative Ecology
- การกระจายตัวของอุตสาหกรรมหลายประเภท (Spatial Intermixing) ตรวจสอบว่าภายในรัศมีเดินเท้า (ไม่เกิน 800 เมตร) มีธุรกิจประเภทใดบ้างรวมกัน เช่น บริเวณหนึ่งมีทั้งร้านอาหาร คาเฟ่สร้างสรรค์ ร้านหัตถกรรม และแกลเลอรี ซึ่งสะท้อนความหลากหลายที่ช่วยกระตุ้น “Creative Spillover”
- ความเชื่อมโยงกับตลาดและผู้บริโภค : (Market Access & Cultural Consumers) การเข้าถึงตลาดที่หลากหลาย เช่น นักท่องเที่ยว ผู้ผลิตงานฝีมือ และผู้บริโภคสินค้าเชิงสร้างสรรค์ เป็นตัวขับเคลื่อนอย่างสำคัญ
- การมีอยู่ของพื้นที่ตลาดสร้างสรรค์ (Creative Markets & Pop-Up Areas) วิเคราะห์ตำแหน่งของตลาดงานฝีมือ ตลาดชุมชน พื้นที่จัด Pop-up Fair หรือ creative market ซึ่งเป็นเวทีทดสอบสินค้าสำหรับผู้ประกอบการรายใหม่

- การเข้าถึงผู้บริโภควัฒนธรรม (Access to Cultural Consumers) ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างย่านกับพื้นที่ท่องเที่ยว เช่น ท่าเรือ, Landmark ทางวัฒนธรรม, ไอคอนสยาม หรือเส้นทางท่องเที่ยวทางศาสนา ซึ่งมีผลต่อ Demand ด้านสินค้าสร้างสรรค์

2.2.7 คุณภาพชีวิตและความสามารถในการอยู่อาศัย

การประเมินคุณภาพชีวิตและความสามารถในการอยู่อาศัยในย่านสร้างสรรค์มุ่งวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต การเดินทาง การพักผ่อน และการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในพื้นที่ โดยองค์ประกอบสำคัญประกอบด้วยความปลอดภัย ความสะดวกในการสัญจรทางเท้า ความเพียงพอของพื้นที่สาธารณะ สิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ และความยืดหยุ่นของพื้นที่สำหรับกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งในมิติทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์

1) ความปลอดภัย และความน่าเดิน

ความสามารถในการเข้าถึงและการเชื่อมโยงเชิงพื้นที่ (Spatial Accessibility & Connectivity) เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ให้มีความมีชีวิตชีวาและรองรับกิจกรรมสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ ย่านสร้างสรรค์ที่มีศักยภาพต้องสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกทั้งจากพื้นที่ภายในย่านและพื้นที่โดยรอบ การมีตรอกและซอยที่เชื่อมต่อกันเป็นระบบ พื้นที่ทางเดินเท้าที่มีคุณภาพ และการเข้าถึงระบบขนส่งสาธารณะ เช่น สถานีรถไฟฟ้า ท่าเรือ หรือย่านเศรษฐกิจหลัก ช่วยให้อาคารสร้างสรรค์ ท่องเที่ยว และการใช้ชีวิตประจำวันเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและปลอดภัย ทั้งยังสร้างเครือข่ายพื้นที่กิจกรรม (Activity Nodes) ที่เอื้อต่อการกระจายผู้ใช้บริการภายในพื้นที่

พื้นที่ที่มีศักยภาพเป็นย่านสร้างสรรค์ต้องเดินถึงได้จริงมีระยะทางและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเดิน (Siltonga, 2020; ภัทรพร รักเปี่ยม, 2566) ระยะเดินเท้าระหว่างจุดกิจกรรมหลักควรอยู่ในช่วง 400–800 เมตร ซึ่งถือเป็นระยะที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลของเมืองที่น่าเดินมีความต่อเนื่องของทางเดิน ทั้งทางเดินต้องปลอดภัย ต้องมีความกว้างเพียงพอ มีการแยกพื้นที่เดินและพื้นที่สัญจรอื่น ๆ อย่างชัดเจน และมีการจัดการความปลอดภัยตลอดเส้นทาง

2) พื้นที่สาธารณะที่รองรับกิจกรรม

พื้นที่สาธารณะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้กิจกรรมสร้างสรรค์เกิดขึ้นได้จริง ทั้งในลักษณะกิจกรรมชุมชน ตลาดงานคราฟต์ ดนตรีเปิดหมวก เวิร์กช็อป หรือกิจกรรมวัฒนธรรมอื่น ๆ การประเมินพื้นที่สาธารณะพิจารณาจากสัดส่วน ระยะเข้าถึง และความต่อเนื่องของพื้นที่

สัดส่วนพื้นที่สาธารณะต่อพื้นที่พัฒนาเมืองควรมีพื้นที่สาธารณะ 10–15% ของพื้นที่เมือง (UN-Habitat, 2015) ถ้าน้อยกว่านี้ จะไม่พอรองรับกิจกรรมสร้างสรรค์แบบเปิด เช่น เวิร์กช็อป ตลาด งานคราฟต์ ลานดนตรี เป็นต้น ระยะเข้าถึงพื้นที่สาธารณะควรอยู่ในระยะเดิน 400–800 เมตร เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงพื้นที่สาธารณะได้สะดวกโดยไม่ต้องพึ่งยานพาหนะ ทั้งความต่อเนื่องของทางเดินรมน้ำต้องมีทางเดินต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 800 เมตร เพื่อสร้างจังหวะของกิจกรรม

2.3 ตัวอย่างการวิเคราะห์ศักยภาพที่มีต่ออุตสาหกรรมสร้างสรรค์

การวิเคราะห์ศักยภาพที่มีต่ออุตสาหกรรมสร้างสรรค์เป็นขั้นตอนสำคัญในการทำความเข้าใจเงื่อนไขเชิงพื้นที่ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาเมืองหรือย่านสร้างสรรค์ การศึกษาในอดีตที่ทำการวิเคราะห์ศักยภาพที่มีต่ออุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของเมืองหรือย่าน แม้จะมีวิธีการวิเคราะห์หลากหลาย เช่น การประเมินทรัพยากรวัฒนธรรม, การวิเคราะห์ระบบนิเวศสร้างสรรค์, การวิพากษ์โครงสร้างพื้นที่เมือง แต่ในหลายมิติมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือมุ่งสำรวจองค์ประกอบร่วมที่มีผลต่อการเติบโตของกิจกรรมสร้างสรรค์ในพื้นที่ ตัวอย่างเช่น

สรวิศ รุ่งโรจนารักษ์ (สรวิศ รุ่งโรจนารักษ์, 2563) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง "สัญญาณเมืองเพื่อการพัฒนาย่านสร้างสรรค์บางรัก กรุงเทพมหานคร" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าลักษณะทางกายภาพและบริบทของย่านบางรักส่งเสริมหรือขัดขวางการพัฒนาให้เป็นย่านสร้างสรรค์อย่างไร งานวิจัยนี้ใช้แนวทางการศึกษาทั้งจากเอกสาร การสำรวจภาคสนาม และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยได้สังเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของย่านสร้างสรรค์หรือเมืองสร้างสรรค์ โดยระบุว่าเมืองสร้างสรรค์ควรมีองค์ประกอบได้แก่

- 1) สภาพทางสังคมที่เปิดกว้าง (Openness Social Climate) คือเป็นพื้นที่ที่สามารถแสดงออกในด้านการสร้างสรรค์ ซึ่งจะนำมาสู่แนวคิดหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ โดยมีพื้นฐานมาจากการอดทนยอมรับความแตกต่างทางสังคมและการเปิดรับผู้คนและวัฒนธรรมที่แตกต่าง
- 2) พื้นที่ที่สาม (Third Places) คือพื้นที่ที่เกิดการพบปะและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ โดยพื้นที่นั้นไม่ใช่ที่พักอาศัย (พื้นที่ที่หนึ่ง – First Place) หรือที่ทำงาน (พื้นที่ที่สอง – Second Place) เป็นพื้นที่ที่ไม่มีใครสูญเสียความเป็นส่วนตัว ไม่มีใครเป็นผู้เฝ้าหรือผู้เฝ้า เป็นอิสระต่อการมาและจากไป เช่น ร้านกาแฟ สวนหย่อม ฯลฯ โดยพื้นที่ที่สามมีลักษณะสำคัญคือ

- เป็นพื้นที่ตรงกลาง

- เป็นพื้นที่ที่มีความเสมอภาค
- กิจกรรมหลักคือการสนทนา
- เข้าถึงง่ายและสะดวก
- มีกลุ่มคนที่มาประจำ
- รูปลักษณ์ธรรมดา
- มีบรรยากาศที่สนุกสนาน
- เป็นเหมือนบ้านที่อยู่นอกบ้าน

3) การรวมกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และบุคลากรสร้างสรรค์ (Creative Cluster) โดยการรวมกลุ่มสามารถแบ่งประเภทตามวิธีการของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและศูนย์สร้างสรรค์การออกแบบ ได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่

- มรดกทางวัฒนธรรม แบ่งเป็นกลุ่มการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม (Cultural Heritage) เช่น เทศกาล งานฝีมือ (Traditional Cultural Expression) และกลุ่มที่ตั้งทางวัฒนธรรม (Cultural Sites) เช่น โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ หอสมุด นิทรรศการ เป็นต้น
- ศิลปะ (Arts) แบ่งเป็นงานศิลปะ (Visual Art) เช่น ภาพวาด รูปปั้น โบราณวัตถุ เป็นต้น และศิลปะการแสดง (Performing Art)
- สื่อสมัยใหม่ (Media) แบ่งเป็นงานสื่อสิ่งพิมพ์ (Publishing and Printed Media) และงานโสตทัศน (Audiovisual)
- งานสร้างสรรค์และออกแบบ (Functional Creation แบ่งเป็น การออกแบบ (Design) การใช้สื่อประยุกต์ (New Media) และกลุ่มบริการทางความคิดสร้างสรรค์ (Creative Services)

ทั้งนี้การรวมกลุ่มไม่ได้หมายถึงการรวมตัวกันทางกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงการรวมกลุ่มจากการสร้างเครือข่ายอีกด้วย

4) ลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นและความเป็นเนื้อแท้ (Distinctive & Authentic) คือ การให้ความสำคัญต่อสิ่งที่จะถูกสะท้อนให้เป็นลักษณะเฉพาะของเมืองหรือย่านนั้น ๆ โดยแสดงผ่านสัญลักษณ์ที่จับต้องได้ ทั้งทำหน้าที่เป็นตัวแทนของเมืองที่สะท้อนให้คนภายนอกรับรู้ และสร้างกระบวนการทำซ้ำสร้างความสำนึกให้กับประชากรภายใน โดยลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น มักเป็นงานศิลปะที่ตั้งอยู่ในบริเวณสาธารณะ (Public Art in the Public Realm) โดยอาศัยจัตุรัสเมืองเป็นพื้นฐานด้านการออกแบบ (Public Squares) มีลักษณะโครงสร้างภูมิสัญลักษณ์ (Landmark Structures) หรือทำหน้าที่อำนวยความสะดวกต่าง ๆ (Amenities) หรือเป็นการให้ความสำคัญกับคุณค่าทางสัญลักษณ์ของมรดกวัฒนธรรมรวมถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์

5) สภาพแวดล้อมของเมืองสร้างสรรค์ (Creative Urban Environment) เพราะการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ต้องอาศัยความหลากหลายในเชิงพื้นที่ สังคม และเศรษฐกิจ โครงการพัฒนาควรเน้นที่อาคารขนาดเล็กและมีหลากหลายรูปแบบ แทนที่จะมุ่งเน้นที่โครงการขนาดใหญ่เพียงอย่างเดียว เนื่องจากหากล้มเหลวอาจทำให้พื้นที่นั้นตายไปด้วย บุคลากรสร้างสรรค์ต้องการสภาพแวดล้อมที่กระตือรือร้นและเป็นเนื้อแท้ ไม่ใช่อาคารสำนักงาน ศูนย์ประชุมขนาดใหญ่ หรือห้างสรรพสินค้า เนื่องจากสภาพแวดล้อมเช่นนี้ไม่กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ ควรมีการใช้สอยพื้นที่อย่างหลากหลาย เช่น ร้านอาหาร ร้านค้าปลีก หรือพื้นที่แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม เส้นทางสัญจรเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของเมืองสร้างสรรค์ ซึ่งส่งเสริมการพบปะและปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ โดยสรุปได้ 3 ประเด็นดังนี้

- บล็อกถนนสั้น ๆ (Short Block of Buildings) และรูปแบบเส้นทางสัญจรที่เชื่อมต่อกัน
- ความผสมผสานของอาคารในด้านอายุ ขนาด และการเก็บรักษา
- ความหนาแน่นสูงของหน่วยอาคารขนาดเล็ก ซึ่งช่วยสร้างความหนาแน่นและความหลากหลายทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ อาคารเก่าที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมสามารถนำมาใช้งานในเชิงสาธารณะและธุรกิจ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของเมือง

6) พื้นที่บ่มเพาะธุรกิจสร้างสรรค์ (Incubator Spaces) โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาคารเก่าเพราะ นอกเหนือจากเรื่องราวที่มีความเป็นเป็นเนื้อแท้ของอาคารเก่าแล้วนั้น อาคารเก่ามีแนวโน้มที่จะมีราคาต่ำกว่าอาคารใหม่ ซึ่งเป็นการลดต้นทุนให้แก่ผู้ประกอบการ

7) บริการสาธารณะ (Public Facilities) ได้แก่

- การเรียนรู้และการฝึกอบรม (Learning & Training) ซึ่งหมายถึงสถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ รวมถึงหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการองค์ความรู้ทั้งวิจัยและถ่ายทอด สามารถเป็นตัวละครในการสนับสนุนและส่งเสริมได้
- ระบบคมนาคมและการสัญจรที่ดี (Transportation) เพราะระบบคมนาคมที่ดีจะเป็นตัว สร้างความมีชีวิตชีวาจากการสัญจรที่หลากหลาย รวมถึงเมืองที่มีการสัญจร เช่น เมืองที่สามารถเดินเท้าได้ จะช่วยส่งเสริมการพบปะแบบเผชิญหน้า ระบบคมนาคมและการสัญจรที่ดี นอกเหนือจากการอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ยังเป็นการลดค่าใช้จ่าย และสร้างบรรยากาศที่ดีไปได้
- พื้นที่วัฒนธรรมและการพักผ่อนหย่อนใจ (Cultural & Leisure Facilities) ซึ่งทำหน้าที่เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนและติดต่อสื่อสารภายใน ทั้งเป็นศูนย์รวมของกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยในการส่งเสริมกระบวนการสร้างสรรค์สร้างสรรค์ ช่วยดึงดูดบุคลากรด้านการสร้างสรรค์ เป็นพื้นที่ที่สร้างโอกาสให้กับคน

โดยจากการศึกษาพบว่า ย่านบางรักมีปัจจัยที่เอื้อต่อการเป็นย่านสร้างสรรค์อยู่หลายประการ เช่น ประวัติศาสตร์อันยาวนานที่สะท้อนผ่านอาคารเก่าและมรดกทางวัฒนธรรม ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานที่สามารถสนับสนุนกิจกรรมทางอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม ยังมีปัจจัยที่ต้องได้รับการปรับปรุงเพื่อเสริมศักยภาพของพื้นที่ เช่น การพัฒนาโครงข่ายทางเท้าและเส้นทางจักรยานให้สะดวกและปลอดภัยยิ่งขึ้น การปรับปรุงภูมิทัศน์ริมถนนเพื่อสร้างบรรยากาศที่ดึงดูดนักสร้างสรรค์ การกำหนดการใช้พื้นที่ริมน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด การส่งเสริมการกระจุกตัวของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ให้มีความชัดเจน ตลอดจนการควบคุมความหนาแน่นของอาคารให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

แนวทางการพัฒนาที่เสนอในงานวิจัยนี้มุ่งเน้นไปที่สามด้านหลัก ได้แก่ การพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น การจัดสรรพื้นที่สีเขียวและพื้นที่สาธารณะ การส่งเสริมอุตสาหกรรม

สร้างสรรค์ผ่านการสนับสนุนผู้ประกอบการและการพัฒนาเครือข่ายธุรกิจ และการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้ประชาชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนา

แม้ว่าผลการศึกษานี้จะให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาย่านบางรักให้เป็นย่านสร้างสรรค์ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดบางประการ เช่น ความจำเป็นในการศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจเพิ่มเติม รวมถึงการทดลองใช้แบบจำลองสถานการณ์เมืองที่พัฒนาขึ้นในการศึกษานี้กับพื้นที่อื่นในประเทศไทยเพื่อทดสอบความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาที่นำเสนอ

นวลจันทร์ วรรณพราหมณ์ และศุภวัฒนากร วงศ์ธนวุธ (นวลจันทร์ วรรณพราหมณ์ & ศุภวัฒนากร วงศ์ธนวุธ, 2567) ได้ทำการศึกษาพื้นที่ย่านศรีจันทร์เพื่อพัฒนาย่านในฐานะส่วนหนึ่งของการพัฒนาเมืองขอนแก่นตามแนวคิดการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาความพร้อมของพื้นที่โดยอาศัยแนวทางการวิจัยแบบผสม ซึ่งประกอบด้วยการวิจัยเอกสารและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถประเมินศักยภาพของย่านศรีจันทร์ได้อย่างรอบด้าน

ในส่วนของการวิจัยเอกสาร ผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติความเป็นมาและการพัฒนาการของย่านศรีจันทร์จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น รายงานทางราชการ เอกสารวิชาการ และผลการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐาน สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและแผนพัฒนาเมืองของจังหวัดขอนแก่น ข้อมูลเหล่านี้ช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพของพื้นที่ รวมถึงข้อจำกัดที่อาจมีผลต่อการพัฒนาในอนาคต

ผู้วิจัยยังใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการสำรวจพื้นที่เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพของย่านศรีจันทร์ เช่น สภาพอาคาร ระบบคมนาคม พื้นที่สาธารณะ และโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ อีกทั้งยังมีการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งครอบคลุมบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ประกอบการ เจ้าของอาคาร และประชาชนในพื้นที่ เพื่อรวบรวมมุมมองเกี่ยวกับศักยภาพและความต้องการของพื้นที่

นอกจากนี้ ยังมีการจัดสนทนากลุ่มย่อยกับหน่วยงานท้องถิ่น กลุ่มธุรกิจ และภาคประชาชน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาและปัจจัยที่อาจส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มได้รับการวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อจัดหมวดหมู่ข้อมูลและสังเคราะห์เป็นข้อสรุปเกี่ยวกับศักยภาพและข้อจำกัดของพื้นที่

จากการศึกษาพบว่า ย่านศรีจันทร์มีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์ เนื่องจากมีโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม ประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ และได้รับการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดบางประการที่ต้องได้รับการแก้ไข เช่น การปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาโครงการให้ยั่งยืน

การทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ในบริบทไทยมักให้ความสำคัญกับบทบาทของมรดกวัฒนธรรม โครงสร้างพื้นที่เมือง และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการขับเคลื่อนการพัฒนา งานวิจัยของสรวิศ รุ่งโรจนารักษ์ (2563) พบว่า ย่านบางรักมีองค์ประกอบทางกายภาพและประวัติศาสตร์ที่เอื้อต่อการเป็นย่านสร้างสรรค์ แต่ยังคงพัฒนาเรื่องสภาพแวดล้อมเมือง ความเชื่อมต่อทางเดินเท้า และการจัดการพื้นที่ริมน้ำให้มีประสิทธิภาพ ขณะที่งานของนวลจันทร์ วรรณพราหมณ์ และศุภวัฒนากร วงศ์ธนวสุ (2567) ที่ศึกษาย่านศรีจันทร์ในเมืองขอนแก่นสะท้อนว่าพื้นที่มีศักยภาพสูงและได้รับการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน แต่ยังคงเสริมสภาพแวดล้อมทางกายภาพและเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เข้มข้น งานวิจัยทั้งสองชิ้นจึงชี้ให้เห็นทิศทางร่วมกันว่า ความสำเร็จของย่านสร้างสรรค์ขึ้นอยู่กับบูรณาการระหว่างทุนวัฒนธรรม โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อกิจกรรมสร้างสรรค์ และกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นฐานสำคัญสำหรับการศึกษาและพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ในบริบทอื่นต่อไป

บทที่ 3 ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัยจะเป็นการอธิบายถึงกรอบแนวคิด ขั้นตอนการดำเนินงาน การศึกษา และเครื่องมือที่ต้องใช้ในการวิจัย เพื่อกำหนดเป็นกรอบให้ผู้วิจัยดำเนินการ นอกจากนี้อธิบายถึงวิธีการ และขั้นตอนในการจัดเตรียมข้อมูลแต่ละประเภทที่มีความจำเป็นต่อการวิจัย

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed-Method) ที่ผสมผสานการศึกษาค้นคว้ากับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพพื้นที่บริบททางวัฒนธรรม ปัจจัยด้านกายภาพ และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ศึกษา ขั้นตอนการดำเนินงานประกอบด้วย 4 ระยะหลัก ดังนี้

3.1.1 การทบทวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยเริ่มจากการรวบรวมและทบทวนวรรณกรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับ 1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเมืองและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์; 2) ตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพ; และ 3) ตัวอย่างการวิเคราะห์ศักยภาพที่มีต่ออุตสาหกรรมสร้างสรรค์

รวมถึงเอกสารเชิงนโยบายและผังเมืองต่าง ๆ การทบทวนวรรณกรรมนี้มีเป้าหมายเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและตัวแปรสำคัญสำหรับการตรวจสอบภาคสนาม ตลอดจนเพื่อใช้เปรียบเทียบกับข้อมูลจริงที่พบในพื้นที่ภายหลัง

3.1.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม

หลังจากกำหนดตัวแปรและประเด็นสำคัญจากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจเชิงคุณภาพเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลทฤษฎีกับสภาพจริงของพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการสำรวจ

- องค์ประกอบทางกายภาพ เช่น อาคาร มรดกวัฒนธรรม ภูมิทัศน์เมือง สภาพแวดล้อม
- การใช้ประโยชน์พื้นที่และกิจกรรมของชุมชน
- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเมื่อเทียบกับข้อมูลในเอกสาร
- ปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจที่สะท้อนการพัฒนาหรือการเสื่อมสภาพของพื้นที่

การสำรวจใช้ทั้งการเดินสำรวจ (Walkthrough Survey) การสังเกตการณ์ การถ่ายภาพ การทำบันทึกภาคสนาม รวมถึงการสนทนากึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลบริบทที่ครอบคลุมมากขึ้น การลงพื้นที่ในการสำรวจมีเป้าหมาย 3 ประการ คือ

- 1) ยืนยันองค์ประกอบอันเป็นทุนของพื้นที่ : การลงพื้นที่ที่จะเป็นการยืนยันว่าองค์ประกอบอันเป็นทุนของพื้นที่นั้นยังคงอยู่ ไม่สูญหายไปตามกาลเวลา ในขณะเดียวกันหากองค์ประกอบอันเป็นทุนของพื้นที่นั้นได้สูญหายไป การสำรวจจะเป็นการยืนยันของการสูญหายขององค์ประกอบนั้น
- 2) ระบุองค์ประกอบใหม่อันเป็นทุนของพื้นที่ : หากการลงพื้นที่มีการค้นพบองค์ประกอบอันเป็นทุนของพื้นที่ที่เกิดขึ้นมาใหม่ งานวิจัยนี้จะเป็นการจัดทำข้อมูลใหม่ ซึ่งรวมถึงประเภทขององค์ประกอบอันเป็นทุนของพื้นที่ที่เปลี่ยนไป
- 3) ระบุขอบเขต : การสำรวจจะเป็นทั้งการยืนยันขอบเขตขององค์ประกอบอันเป็นทุนของพื้นที่ ทั้งที่ยังคงเดิมและเปลี่ยนไป โดยการระบุขอบเขตจะเป็นการนำมาวิเคราะห์ในขั้นต่อไปรวมถึงการประเมินคุณภาพของพื้นที่

3.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิพากษ์

การศึกษาเพื่อหาคำยภาพเพื่อการเป็นย่านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์กะตึจิน-คลองสานเป็น การศึกษาในรูปแบบเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยศึกษาแนวคิดการเป็นย่านสร้างสรรค์ เพื่อสร้างกรอบการวิเคราะห์คำยภาพของพื้นที่สำหรับรองรับการพัฒนาตามอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ซึ่งจะทำการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำปัจจัยในปัจจุบันที่ส่งเสริมองค์ประกอบความเป็น ย่านสร้างสรรค์

การวิเคราะห์และการประเมินผล (Analysis and Interpretation) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละชั้นเพื่อระบุแนวโน้ม ปัจจัยที่มีอิทธิพล และผลกระทบของแต่ละปัจจัยต่อพื้นที่เมือง ตัวอย่างเช่น การพิจารณาว่าพื้นที่ใดมีความเสี่ยงสูงต่อภัยธรรมชาติ และควรมีมาตรการป้องกันใดบ้าง โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมและการลงพื้นที่ที่จะถูกรวบรวมและวิเคราะห์ร่วมกันด้วยวิธีวิพากษ์เพื่อให้ เห็นภาพรวมของคำยภาพและข้อจำกัดของพื้นที่ และสามารถวิพากษ์ได้อย่างเป็นระบบ

3.1.4 การทำแผนที่และวิเคราะห์เชิงพื้นที่

ผลการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการวิเคราะห์จะถูกนำมาถ่ายทอดในรูปแบบแผนที่ (Mapping) เพื่อแสดงการกระจายตัวของทรัพยากรทางวัฒนธรรม ปัญหา ข้อจำกัด โอกาสในการพัฒนา และแนวพื้นที่สำคัญ การทำแผนที่ใช้ทั้งข้อมูลภาคสนาม ภาพถ่ายทางอากาศ แผนที่พื้นฐาน รวมถึงข้อมูล GIS เพื่อให้สามารถมองเห็นความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ ทั้งวิเคราะห์รูปแบบการใช้พื้นที่ และสามารถระบุจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการอนุรักษ์และการวางแผนเชิงพื้นที่ในอนาคต ผลจากการทำแผนที่ยังช่วยสนับสนุนการเสนอข้อเสนอนโยบายหรือแนวทางการพัฒนาภายใต้กรอบแนวคิดอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ได้อย่างมีหลักฐานรองรับชัดเจน

3.2 เครื่องมือในการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือหลากหลายรูปแบบเพื่อให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และข้อมูลเชิงพื้นที่ เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบสำรวจ เครื่องมือออนไลน์สำหรับระบุตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ และโปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.1 แบบสำรวจ

แบบสำรวจภาคสนาม (Survey Form) เป็นเครื่องมือหลักที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับสภาพพื้นที่ องค์ประกอบทางกายภาพ และกิจกรรมของผู้คนในพื้นที่ศึกษา แบบสำรวจนี้ถูกพัฒนาขึ้นจากตัวแปรและประเด็นที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม ทั้งการสำรวจใช้ทั้ง แบบบันทึกภาคสนาม, แบบฟอร์มการเก็บข้อมูลเชิงสังเกต และ การถ่ายภาพประกอบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปวิเคราะห์เชิงคุณภาพและเชิงพื้นที่ได้อย่างครบถ้วน นอกจากนี้แบบสำรวจยังมีส่วนสำหรับบันทึกข้อค้นพบที่แตกต่างจากข้อมูลในเอกสาร เพื่อช่วยตรวจสอบว่ามีการเปลี่ยนแปลงสำคัญใดบ้างเมื่อเทียบกับข้อมูลทฤษฎีที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม (ภาคผนวก ก)

โดยแบ่งเนื้อหาเป็นหมวดต่าง ๆ ดังนี้

1) รายชื่อทรัพยากรในพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน โดยนำรายการมาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การสำรวจผ่านแผนที่ดาวเทียม (Google Map) และการลงพื้นที่สำรวจ โดยทรัพยากรที่บันทึกลงรายการมีทั้งมรดกทางวัฒนธรรม อาคาร พื้นที่ ฯลฯ ที่เป็นองค์ประกอบที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ตามทฤษฎี

2) ประเภทของทรัพยากร โดยตามทฤษฎีองค์ประกอบที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์สามารถแบ่งรายละเอียดของประเภททรัพยากรได้เป็น 2 ส่วน คือ

- ประเภทอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ตามกรอบสาขาของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์กรมหาชน) ได้แก่ งานฝีมือ, ดนตรี, ศิลปะการแสดง, ทัศนศิลป์, อาหาร, แพทย์แผนไทย และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามการแบ่งประเภทของสำนักงานส่งเสริมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (องค์กรมหาชน)

- พื้นที่ใช้สอย ซึ่งองค์ประกอบที่สนับสนุนอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ตามทฤษฎี โดยหมายถึงพื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้, พื้นที่จัดแสดง และพื้นที่ผลิตผลงาน

ตาราง 1 แบบสำรวจเพื่อระบุองค์ประกอบทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ โดยจำแนกตามประเภททรัพยากรและการใช้งานพื้นที่

รายชื่อทรัพยากรในพื้นที่ย่าน กะดีจีน-คลองสาน	ประเภทของทรัพยากร							พื้นที่ใช้สอย
	อุตสาหกรรมสร้างสรรค์							
	งานฝีมือ	ดนตรี	ศิลปะการแสดง	ทัศนศิลป์	อาหาร	แพทย์แผนไทย	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	
1 พื้นที่ใต้ทางด่วน								/
2 วัดอนงคาราม							/	/
3 ขนมห้างกุฎีจีน								
4								
5								

ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

3.2.2 Google Maps

Google Maps ถูกใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการระบุพิกัดและตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นก่อนการลงพื้นที่จริง รวมถึงใช้ประกอบในการวิเคราะห์หลังเก็บข้อมูล เพื่อให้เข้าใจตำแหน่ง การกระจายตัว และความเชื่อมโยงเชิงพื้นที่ขององค์ประกอบสำคัญต่าง ๆ เครื่องมือนี้ช่วยในการ

- วางแผนเส้นทางและจุดสำรวจภาคสนาม
- ตรวจสอบภาพถ่ายดาวเทียมและภาพ Street View เพื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่
- ระบุตำแหน่งโบราณสถาน อาคารสำคัญ หรือพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงเด่นชัด
- บันทึกตำแหน่ง (Pin Location) เพื่อใช้เทียบเคียงกับข้อมูลจริงจากภาคสนาม

Google Maps เป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมความแม่นยำและประสิทธิภาพในการจัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ก่อนนำเข้าสู่การวิเคราะห์ขั้นต่อไปในระบบ GIS

3.2.3 QGIS

โปรแกรม QGIS เป็นซอฟต์แวร์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) แบบเปิดเผยแพร่ (Open-source) ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่อย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยนำ QGIS มาใช้เพื่อจัดทำแผนที่สังเคราะห์ข้อมูล และแปลงข้อมูลจากแบบสำรวจให้เป็นข้อมูลเชิงพื้นที่ เพื่อใช้สนับสนุนการวิเคราะห์ในระยะสุดท้าย ขั้นตอนดำเนินการด้วย QGIS ได้แก่

- การนำเข้าข้อมูลพิกัดจาก Google Maps และข้อมูลบันทึกภาคสนาม
- การจัดทำชั้นข้อมูล (Layer) แยกตามประเภท เช่น องค์ประกอบมรดกวัฒนธรรม เส้นทางสัญจร การใช้ประโยชน์ที่ดิน ปัญหาหรือข้อจำกัดด้านกายภาพ
- การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ (Spatial Analysis) เช่น การวิเคราะห์ความหนาแน่น การกระจายตัว รูปแบบการจัดวางตัวขององค์ประกอบสำคัญ
- การจัดทำแผนที่เชิงวิเคราะห์เพื่อใช้ประกอบการตีความเชิงพื้นที่ในกระบวนการทำ SWOT

การใช้ QGIS ทำให้ผู้วิจัยสามารถแปลงข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสำรวจให้เป็นข้อมูลที่ตรวจสอบและเปรียบเทียบได้เชิงพื้นที่ นอกจากนี้ แผนที่ที่ได้ยังช่วยให้การนำเสนอผลการวิจัยมีความเป็นรูปธรรมและเข้าใจง่ายขึ้น

บทที่ 4 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่กะตึจัน-คลองสาน

ในบทนี้จะเป็นการอภิปรายเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาเพื่อนำมาใช้เป็นกรณีศึกษา ซึ่งได้คัดเลือกพื้นที่ย่านกะตึจัน-คลองสาน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการศึกษาเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่ละเอียด ซึ่งจะเป็นกรณีศึกษาที่ชัดเจนในการวิเคราะห์ต่อตามเป้าหมายของการศึกษาในครั้งนี้

4.1 วิวัฒนาการย่านกะตึจัน-คลองสาน

ย่านกะตึจัน-คลองสานเป็นพื้นที่เก่าแก่ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของกรุงเทพมหานครตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พื้นที่แห่งนี้มีพัฒนาการยาวนานตั้งแต่ก่อนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นจุดบรรจบของผู้คนหลากหลายเชื้อชาติและศาสนา ทั้งไทย จีน มอญ และโปรตุเกส ซึ่งหล่อหลอมให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนริมน้ำ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของย่านกะตึจัน-คลองสานในแต่ละยุคสมัย จึงสะท้อนให้เห็นภาพวิวัฒนาการของเมืองจากชุมชนเกษตรและการค้าทางน้ำ สู่น่านประวัติศาสตร์สร้างสรรค์ที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นไว้อย่างงดงามจนถึงปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งวิวัฒนาการของพื้นที่ออกเป็น 4 ยุคสมัยโดยมีรายละเอียดดังนี้

สมัยก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ (ก่อน พ.ศ. 2316 - 2325)

พื้นที่กะตึจัน-คลองสานเดิมเป็นบริเวณ “หัวแหลมบางกอก” เกิดจากการขุดคลองลัดบางกอกในสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช ทำให้เกิดการสะสมของตะกอนดินและตั้งถิ่นฐานถาวรของชุมชนต่าง ๆ โดยเฉพาะชาวโปรตุเกสที่ได้รับพระราชทานที่ดินสร้างวัดช้างตากู (กะตึจัน) ซึ่งเป็นที่มาของชื่อย่าน นอกจากนี้ยังมีชาวจีนและมอญตั้งบ้านเรือนค้าขาย ทำให้พื้นที่นี้กลายเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมตั้งแต่ระยะแรกเริ่ม เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี พื้นที่กะตึจัน-คลองสานจึงมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจและสังคมในฐานะส่วนหนึ่งของ “เมืองหลวงใหม่” และเป็นรากฐานของชุมชนเก่าแก่ริมแม่น้ำที่ต่อเนื่องมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์

สมัยรัชกาลที่ 1-3 (พ.ศ. 2325 - 2394)

หลังการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ พื้นที่ฝั่งธนบุรีรวมถึงกะตึจัน-คลองสานยังคงเป็นย่านชุมชนสำคัญริมแม่น้ำ มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนาอยู่ร่วมกัน ชุมชนโปรตุเกสที่วัดช้างตากูยังมีบทบาทด้านศาสนาและช่างฝีมือ ขณะที่ชาวจีนเข้ามาค้าขาย ทำสวน และตั้งโรงงานหัตถกรรมเล็ก ๆ ส่วนย่านคลองสานเป็นที่พักอาศัยของขุนนางและคหบดี มีบทบาททางเศรษฐกิจเชื่อมโยงการค้าเรือกับปากอ่าวไทย ในรัชกาลที่ 3 ย่านนี้รุ่งเรืองสูงสุดในฐานะศูนย์กลางการค้าทางน้ำ

มีโกดัง ท่าเรือ และย่านพาณิชย์กรรมเกิดขึ้นมากมาย กลายเป็น “ย่านริมน้ำเศรษฐกิจ” ที่ผสมผสานชีวิตชุมชนกับการค้าไว้อย่างแนบแน่น

สมัยรัชกาลที่ 4-6 (พ.ศ.2394 - 2468)

ยุคนี้เป็นช่วง “เปลี่ยนผ่านสู่เมืองสมัยใหม่” หลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง (พ.ศ. 2398) การค้าทางน้ำเฟื่องฟู พื้นที่ริมแม่น้ำได้รับอิทธิพลตะวันตกทั้งในสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอาคารแบบโคโลเนียลที่วัดช้างตากูร์ส ในรัชกาลที่ 5 การปฏิรูปการปกครองและผังเมืองทำให้ผังพระนครเจริญขึ้น แต่ผังธนฯ ยังคงเป็น “เมืองน้ำ” ที่ดำเนินชีวิตพึ่งพาคลองบางหลวงและคลองสาน พื้นที่นี้ยังเป็นที่ตั้งของคฤหาสน์เจ้านายและขุนนาง เช่น วังบูรณาค เมื่อเข้าสู่รัชกาลที่ 6 แนวคิด “modernization” แพร่เข้าสู่สังคมไทย การคมนาคมทางบกเริ่มแทนที่ทางน้ำ เกิดโรงสี โรงงาน และท่าเรือสินค้าขนาดใหญ่ ขณะเดียวกัน ชุมชนกะตี่จิ้นยังคงรักษาขนบประเพณีทางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างมั่นคง เป็นภาพของการอยู่ร่วมกันระหว่าง “เก่า-ใหม่” และ “ตะวันออก-ตะวันตก”

สมัยรัชกาลที่ 7 - ปัจจุบัน (พ.ศ.2489 - 2552)

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ย่านกะตี่จิ้น-คลองสานฟื้นฟูจากความเสียหายและกลับมาเป็นศูนย์กลางการขนส่งทางเรืออีกครั้ง แต่เมื่อโครงสร้างพื้นฐานของกรุงเทพฯ ขยายตัว เช่น สะพานพระพุทธยอดฟ้าและถนนประชาธิปไตย การคมนาคมทางบกเริ่มเข้ามาแทนที่ทางน้ำ พื้นที่สวนผลไม้และที่อยู่อาศัยริมคลองถูกเปลี่ยนเป็นอาคารพาณิชย์และเขตเมืองหนาแน่น ในรัชกาลที่ 9 การพัฒนาเมืองอย่างรวดเร็วทำให้บางพื้นที่ถูกเวนคืนเพื่อสร้างสะพานและท่าเรือ แต่ชุมชนกะตี่จิ้นยังคงรักษาเอกลักษณ์ไว้ได้ โดยมีวัดช้างตากูร์ส วัดกัลยาณมิตร และวัดประยูรวงศาวาสเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและสังคม ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา แนวคิด “การอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์” และ “เมืองสร้างสรรค์” ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญ เกิดการฟื้นฟูพิพิธภัณฑสถานกะตี่จิ้น การจัดกิจกรรมวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ ทำให้พื้นที่ที่กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งในฐานะ “ย่านประวัติศาสตร์สร้างสรรค์ของฝั่งธนบุรี”

โดยสรุป ช่วง พ.ศ. 2489–2552 เป็นระยะเวลาที่กะตี่จิ้น-คลองสานเปลี่ยนผ่านจาก “ชุมชนดั้งเดิมริมน้ำ” สู่ “ย่านเมืองเก่าที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม” พื้นที่นี้ยังคงรักษาร่องรอยของประวัติศาสตร์และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ไว้ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของเมืองหลวง ทำให้กลายเป็นหนึ่งในย่านที่สะท้อนรากเหง้าและพลังสร้างสรรค์ของกรุงเทพมหานครได้อย่างเด่นชัดที่สุด

จะเห็นได้ว่า ย่านกะดีจีน-คลองสานเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของกรุงเทพมหานครตั้งแต่ยุคก่อนกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ชุมชนกะดีจีน-คลองสานยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ปัจจุบันยังเป็นพื้นที่ที่หลายโครงการพยายามฟื้นฟูให้เป็น “ย่านประวัติศาสตร์สร้างสรรค์” ที่ผสมผสานมรดกเก่ากับชีวิตเมืองร่วมสมัยเป็นตัวแทนของความหลากหลายและความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 3 วิวัฒนาการย่านกะดีจีน- คลองสานในแต่ละยุคสมัย

ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

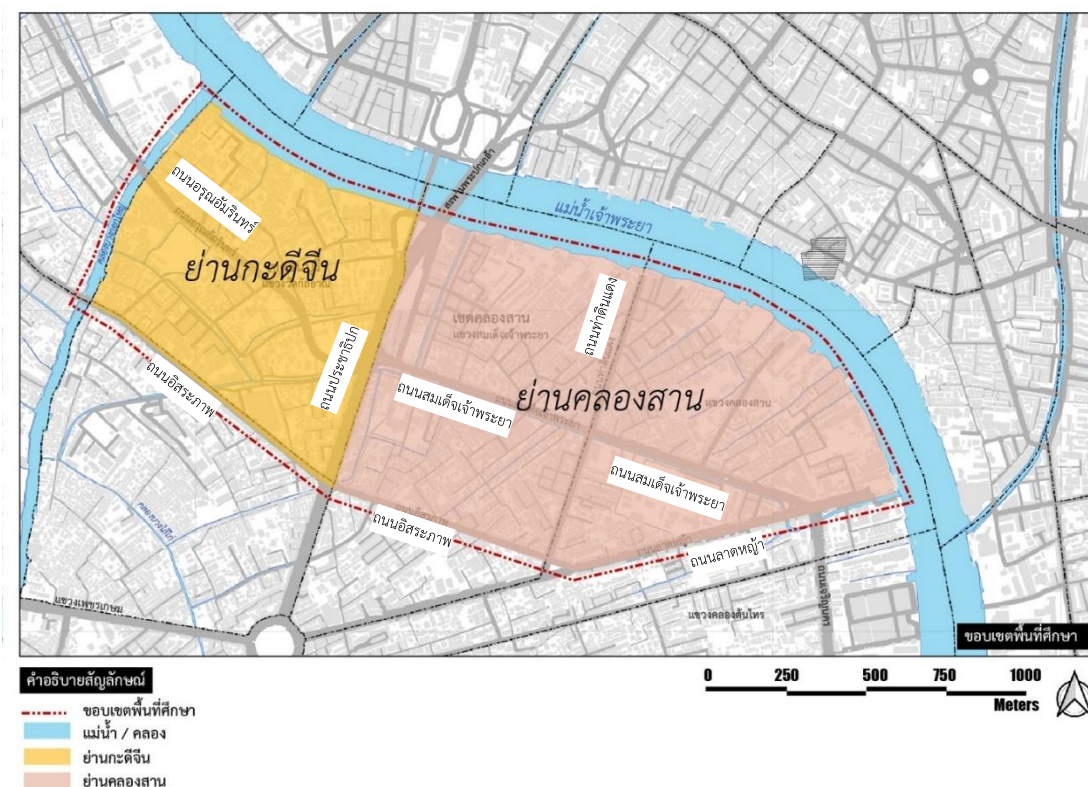
4.2 ข้อมูลด้านกายภาพ

การศึกษาข้อมูลเชิงกายภาพของพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน จะศึกษาข้อมูลด้วยกัน 9 ประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ ที่ตั้ง อาณาเขต และสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา การใช้ประโยชน์ที่ดิน อาคาร และที่ว่าง ขนาดพื้นที่อาคาร การใช้ประโยชน์อาคาร โครงข่ายการสัญจร ระบบที่ว่างและพื้นที่เปิดโล่ง สภาพภูมิทัศน์และมุมมองที่สำคัญ และกรรมสิทธิ์การครอบครองที่ดิน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.1 ที่ตั้ง อาณาเขต และสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

ย่านกะดีจีน-คลองสาน เป็นพื้นที่ย่านประวัติศาสตร์เก่าแก่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาของกรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่ในฝั่งธนบุรี ในพื้นที่การปกครองของแขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี เรียกว่า ย่านกะดีจีน และแขวงคลองสาน เรียกว่า ย่านคลองสาน มีขอบเขตเชิงพื้นที่ ดังนี้

ทิศเหนือ	จรดแม่น้ำเจ้าพระยา
ทิศใต้	จรดถนนอิสราภาพ ถนนลาดหญ้า และวงเวียนใหญ่
ทิศตะวันออก	จรดแม่น้ำเจ้าพระยา และถนนเจริญนครบริเวณนครบริเวณ ท่าเรือคลองสาน โดยมีพื้นที่ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำเป็นย่านสี่พระยา
ทิศตะวันตก	จรดสะพานพระปกเกล้า

ภาพที่ 4 ที่ตั้งและอาณาเขตพื้นที่ศึกษา

ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

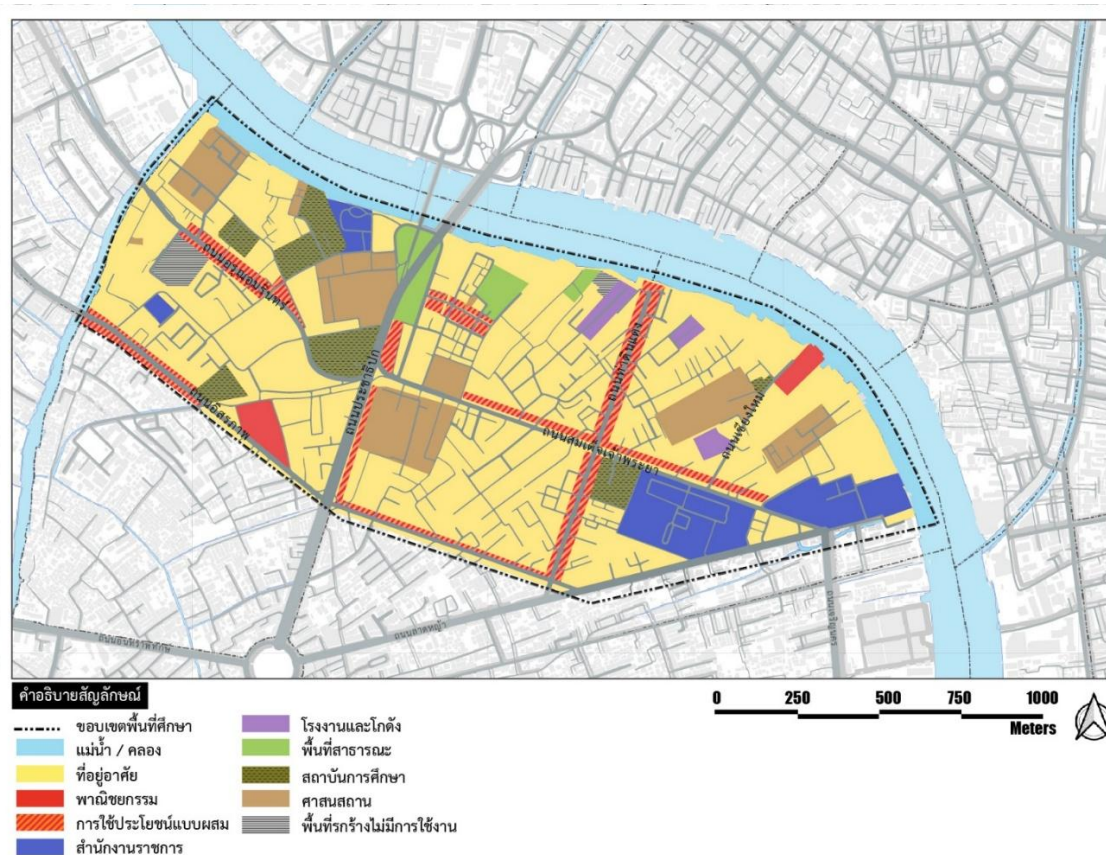
4.2.2 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

พื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน ซึ่งเป็นย่านประวัติศาสตร์ริมแม่น้ำเก่าแก่ของกรุงเทพมหานคร มีลักษณะ การใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีความผสมผสาน (Mixed-use) ระหว่างกิจกรรมหลากหลายประเภท ทั้งโบราณสถาน ศาสนสถาน สถานที่ราชการ สถานศึกษา ที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม และพื้นที่เปิดโล่ง การใช้ประโยชน์ที่ดินตามความเป็นย่านได้ดังนี้

พื้นที่ย่านกะดีจีน – มีพื้นที่รวมประมาณ 500 ไร่ มีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินเด่นชัดในฐานะ “เมืองเก่าริมน้ำ” ที่ยังคงความหนาแน่นของชุมชนดั้งเดิมและอัตลักษณ์วัฒนธรรมหลากหลาย การใช้ที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัย 30% และที่อยู่อาศัยผสมพาณิชยกรรม 20% ซึ่งสะท้อนรูปแบบ

การอยู่อาศัยแบบผสมวิถี (Live-work) ที่ผู้อยู่อาศัยเปิดร้านค้าขนาดเล็กในพื้นที่บ้านของตนเอง กิจกรรมพาณิชย์กรรมมีเพียง 5% ของพื้นที่ทั้งหมด โดยเป็นกิจการขนาดเล็ก เช่น ร้านอาหารพื้นถิ่น ร้านขนมไทย และงานหัตถกรรมท้องถิ่น ส่วนพื้นที่ศาสนสถานมีสัดส่วนสูงถึง 10% เมื่อเทียบกับขนาดย่าน แสดงถึงบทบาทสำคัญของศาสนาในฐานะศูนย์กลางวัฒนธรรมและสังคมของชุมชน มีสถานศึกษาขนาดเล็กและหน่วยงานราชการระดับท้องถิ่นรวมกันราว 12% กระจายอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ส่วนพื้นที่สาธารณะมีเพียง 4% และพื้นที่รกร้างไม่ถึง 2% ซึ่งถือว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับความต้องการพื้นที่เปิดโล่งของชุมชน ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่าย่านกะตังมีโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่เหนียวแน่น แม้มีข้อจำกัดด้านพื้นที่สาธารณะ มีศักยภาพสูงในเชิง “ย่านมรดกมีชีวิต (Living Heritage District)” ที่สามารถพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมและศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นได้อย่างยั่งยืน

พื้นที่ย่านคลองสาน - ย่านคลองสานมีพื้นที่รวมประมาณ 750 ไร่ มีพลวัตของการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพสูงกว่าย่านกะตังอย่างชัดเจน โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ถูกใช้ประโยชน์ในรูปแบบที่อยู่อาศัย 38% และ ที่อยู่อาศัยผสมพาณิชย์กรรม 22% ซึ่งสะท้อนการเติบโตของโครงการขนาดใหญ่อย่าง คอนโดมิเนียมและโครงการมิกซ์ยูสแนวสูง โดยเฉพาะตามแนวถนนเจริญนครและแนวรถไฟฟ้า BTS สายสีทอง พื้นที่พาณิชย์กรรมมีสัดส่วน 10% ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาคารพาณิชย์ ศูนย์การค้า และรีเทลสมัยใหม่ เช่น ไอคอนสยาม รวมทั้งร้านค้าริมถนนและโครงการเชิงพาณิชย์ขนาดกลาง พื้นที่ศาสนสถานมีเพียง 2% เมื่อเทียบกับขนาดย่าน แสดงถึงการลดบทบาทของมิตศาสนาในโครงสร้างพื้นที่เมืองใหม่ ในขณะที่โรงงานและโกดังมีถึง 6% ซึ่งส่วนใหญ่กำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนฟังก์ชันเป็นอาคารสำนักงานหรือพื้นที่สร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ราชการและสถานศึกษารวมกันราว 8% และพื้นที่สาธารณะประมาณ 3% ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการพัฒนาใหม่โดยเอกชนและรัฐ พื้นที่รกร้างเหลือเพียง 1% แสดงถึงการใช้ที่ดินอย่างเข้มข้นและมีมูลค่าสูงขึ้น ย่านคลองสานจึงสะท้อนภาพของการเปลี่ยนผ่านจาก “เขตท่า-อุตสาหกรรมเก่า” ไปสู่ “ศูนย์พาณิชย์กรรมริมน้ำยุคใหม่” ที่มีบทบาทเชิงเศรษฐกิจสูง แต่ก็เผชิญความท้าทายด้านการคงอยู่ของชุมชนดั้งเดิมและความต่อเนื่องของพื้นที่สาธารณะริมน้ำ

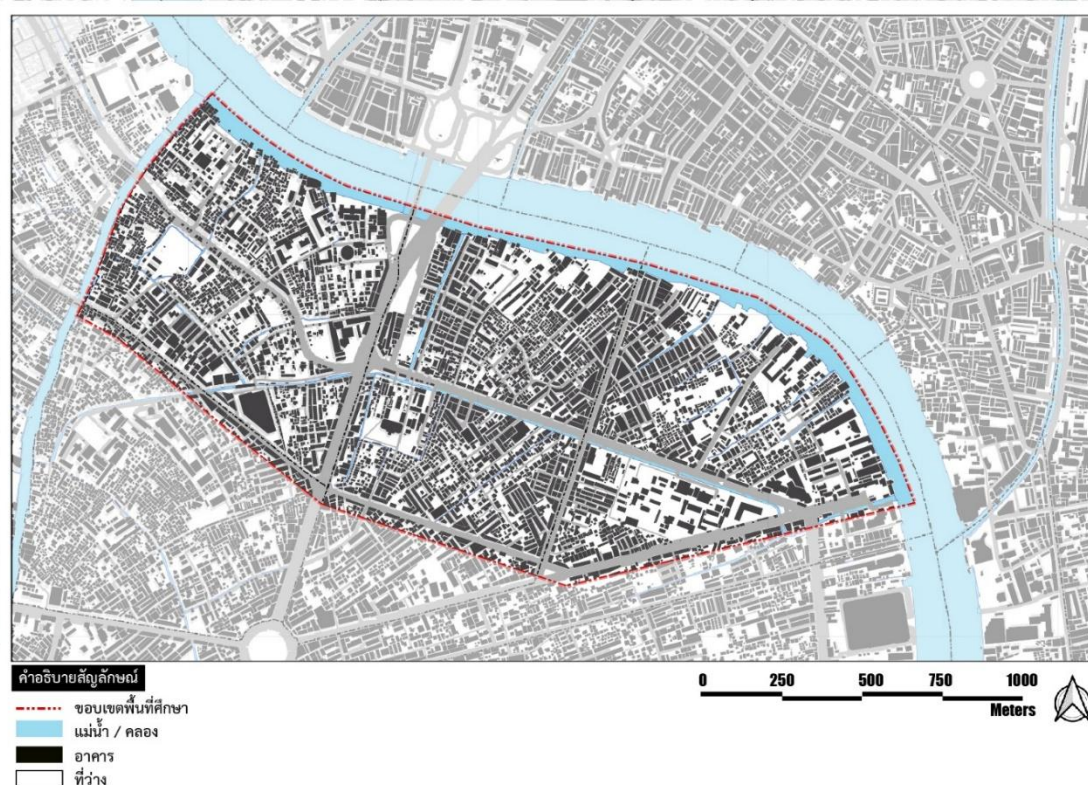
ภาพที่ 5 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในย่านกะดีจีน คลองสาน

ที่มา : ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง, ปรับปรุงแก้ไขโดยผู้วิจัย, 2568

4.2.3 อาคารและที่ว่าง

พื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสานมีโครงสร้างเมืองที่ค่อนข้างหนาแน่น โดยอาคาร (Figure) มีการกระจุกตัวต่อเนื่องเกือบทั่วทั้งพื้นที่ ในขณะที่ที่ว่าง (Ground) มีขนาดเล็กและแทรกตัวอยู่ในรูปของตรอก ซอย และลานวัด ซึ่งสะท้อนรูปแบบการเติบโตของเมืองแบบอิสระ (Organic Urban Fabric) ที่เกิดจากการอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องของชุมชนเก่า

การเรียงตัวของอาคารส่วนใหญ่เป็นไปตามแนวถนนดั้งเดิมและเส้นทางริมน้ำ มีสัดส่วน Figure ต่อ Ground ที่สูง ยังคงรักษาสเกลมนุษย์ (Human Scale) และความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ส่วนตัวไปยังพื้นที่สาธารณะได้อย่างสมดุล ลักษณะนี้ส่งผลให้พื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสานมีความโดดเด่นในเชิงวัฒนธรรมเมืองและสามารถต่อยอดสู่การเป็นย่านสร้างสรรค์เชิงมรดกวัฒนธรรม (Heritage-based Creative District) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 6 อาคารและที่ว่างของย่านกะดีจีน-คลองสาน

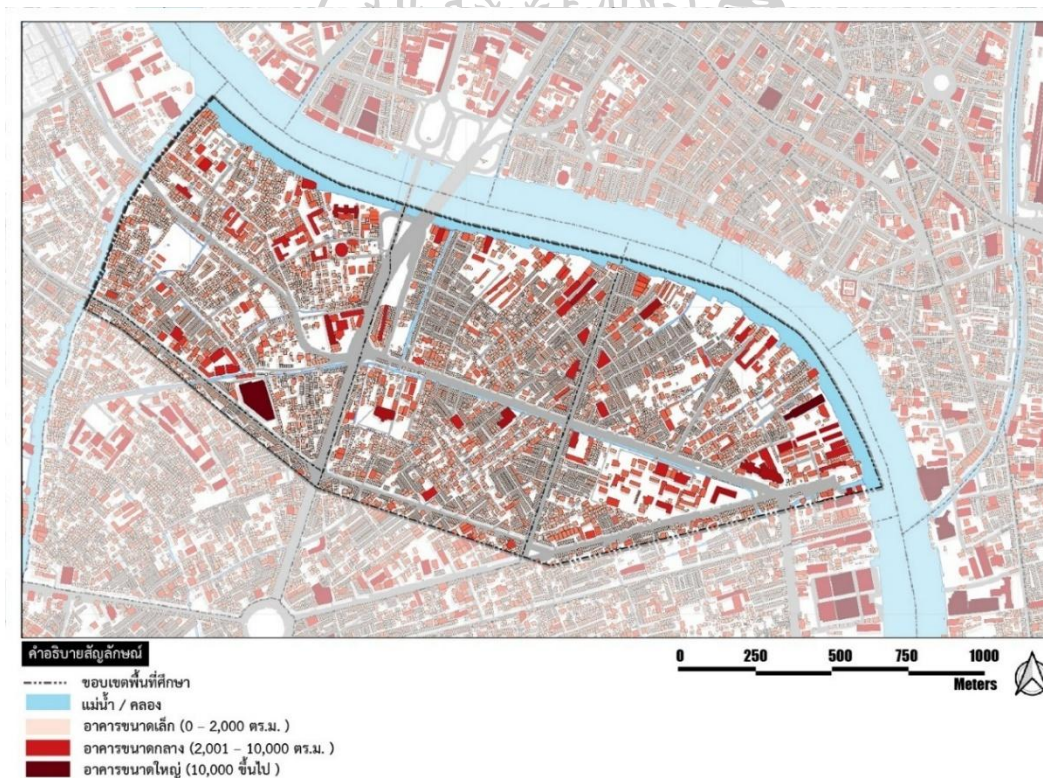
ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

4.2.4 ขนาดพื้นที่อาคาร

พื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสานมีขนาดอาคารที่มีความหลากหลาย โดยอาคารมีความหนาแน่นค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในเขตชุมชนดั้งเดิมที่อาคารตั้งเรียงชิดกันตามแนวตรอกซอย ขณะที่พื้นที่ริมถนนหลักและพื้นที่ศาสนสถานกลับมีอาคารขนาดใหญ่แทรกอยู่เป็นหย่อม ๆ โดยสามารถจำแนกลักษณะการกระจายตัวตามลักษณะของขนาดอาคารได้ดังนี้

- **อาคารขนาดเล็กพื้นที่ประมาณ 0 – 2000 ตร.ม.** กระจายอยู่หนาแน่นทั่วบริเวณ โดยเฉพาะในเขตกะดีจีน วัดกัลยาณ์ และตรอกซอยริมแม่น้ำ ลักษณะอาคารส่วนใหญ่เป็นบ้านเรือนดั้งเดิม 1-3 ชั้น และอาคารพาณิชย์เก่า สะท้อนถึงโครงสร้างทางสังคมของชุมชนเมืองเก่าที่เติบโตแบบค่อยเป็นค่อยไป อาคารเหล่านี้มีสเกลที่สัมพันธ์กับมนุษย์ (human scale) จึงเอื้อต่อการเดินเท้า การมีปฏิสัมพันธ์ และกิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นเองในชีวิตประจำวัน เช่น ตลาดย่อย ร้านอาหาร คาเฟ่ หรือเวิร์กช็อปขนาดเล็ก

- อาคารขนาดกลาง พื้นที่ประมาณ 2,000 – 10,000 ตร.ม. อาคารกลุ่มนี้มักพบตามแนวถนนสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ ถนนลาดหญ้า และบริเวณรอยต่อของพื้นที่ชุมชน เช่น ใกล้วัดอนงคารามหรือเชิงสะพานพุทธ ลักษณะส่วนใหญ่เป็นอาคารพาณิชย์ขนาดกลาง โรงเรียน โรงงานเดิม หรืออาคารใช้สอยหลากหลายที่ดัดแปลงมาใหม่
- อาคารขนาดใหญ่ พื้นที่มากกว่า 10,000 ตร.ม. ขึ้นไป จะเห็นได้ชัดบริเวณริมแม่น้ำ เช่น โบสถ์ซางตาครู้ส โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ และพื้นที่คลังสินค้าใกล้ท่าเรือ ลักษณะเหล่านี้มักเป็น “จุดหมายตา (Landmark)” ของย่าน ทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ ศาสนา หรือการบริการสาธารณะ อีกรูปแบบที่พบคือเป็นลักษณะที่อยู่อาศัยที่เป็นอาคารสูง เช่น คอนโดบ้านเจ้าพระยา คอนโดศุภลาภ พรีเมียร์ เจริญนคร เป็นต้น

ภาพที่ 7 ขนาดอาคารของย่านกะดีจีน-คลองสาน

ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

4.2.5 การใช้ประโยชน์อาคาร

1) ภาพรวมการใช้ประโยชน์อาคารในย่านกะดีจีน

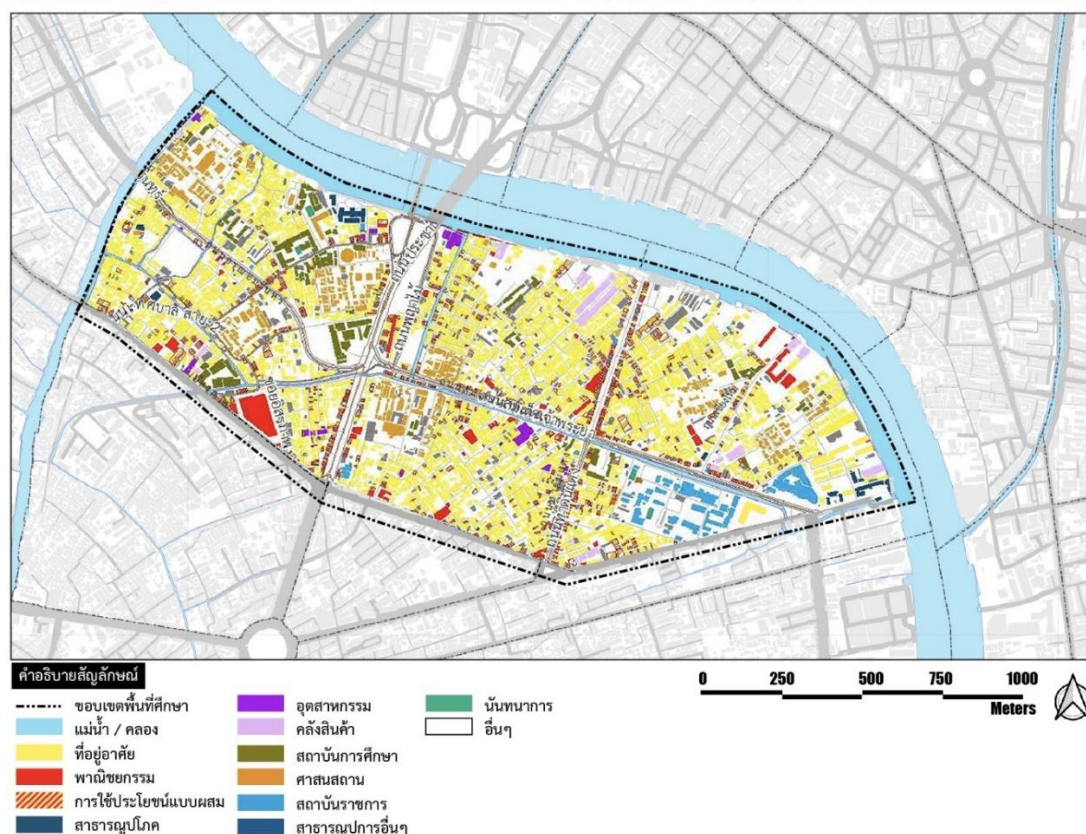
ย่านกะดีจีน เป็นพื้นที่เมืองเก่าฝั่งธนบุรีที่มีโครงสร้างอาคารหนาแน่นและหลากหลายประเภท โดยส่วนใหญ่เป็นอาคารที่อยู่อาศัยแบบแนวราบดั้งเดิมสลับกับอาคารพาณิชย์ขนาดเล็กที่ดัดแปลงจากบ้านเรือนเก่า อาคารส่วนใหญ่มีอายุเกิน 50 ปี มีลักษณะก่ออิฐถือปูนหรือไม้ผสมปูน ความสูงไม่เกิน 3 ชั้น ใช้ประโยชน์แบบผสม (Mixed-use) เช่น ชั้นล่างเปิดร้านอาหาร ร้านกาแฟ หรือร้านขายของที่ระลึก ส่วนชั้นบนใช้พักอาศัย ทำให้ย่านนี้มีชีวิตชีวาและมีกิจกรรมเมืองเกิดขึ้นต่อเนื่องตลอดวัน ภายในพื้นที่ยังมีอาคารศาสนสถานสำคัญจำนวนมาก ได้แก่ วัดกัลยาณ์ โบสถ์ซางตาครู้ส และมัสยิดกะดีจีน ซึ่งทำให้ย่านนี้มีเอกลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมอันโดดเด่น อาคารเหล่านี้เป็นศูนย์กลางทางจิตใจและกิจกรรมชุมชน นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนเก่าแก่ เช่น โรงเรียนศึกษานารี และซางตาครู้สคอนเวนต์ ที่ยังคงใช้งานอยู่และเป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมของชุมชนโดยรอบ โดยรวมแล้วอาคารในย่านกะดีจีนสะท้อนความเป็น “ชุมชนเก่าหลายศาสนา” ที่มีการใช้ประโยชน์อาคารอย่างหนาแน่น ผสมผสานระหว่างการอยู่อาศัย การค้า และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภายใต้บรรยากาศของเมืองเก่าริมแม่น้ำที่ยังคงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมดั้งเดิมไว้ได้อย่างดี

2) ภาพรวมการใช้ประโยชน์อาคารในย่านคลองสาน

พื้นที่ย่านคลองสาน ซึ่งครอบคลุมแขวงสมเด็จเจ้าพระยาและแขวงคลองสาน มีการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ประโยชน์อาคารอย่างชัดเจน จากเดิมที่เป็นย่านพาณิชยกรรมระดับท้องถิ่น และพื้นที่โกดังเก็บสินค้า กลายเป็นย่านเศรษฐกิจใหม่ของฝั่งธนบุรี โดยเฉพาะบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่เกิดการพัฒนาเชิงพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ เช่น ศูนย์การค้า ICONSIAM โรงแรมคอนโดมิเนียม และอาคารสำนักงานสูง ซึ่งส่งผลให้การใช้ประโยชน์อาคารมีความหลากหลายและมีความหนาแน่นเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ภายในย่านยังคงมีอาคารพาณิชย์เก่าและอาคารที่อยู่อาศัยแนวราบแทรกอยู่ในซอยย่อย เป็นหลักฐานของรูปแบบเมืองเดิมที่ผสมผสานระหว่างการค้าท้องถิ่นกับที่พักอาศัย ขณะเดียวกัน พื้นที่ราชการ เช่น สำนักงานเขตคลองสาน และอาคารบริการสาธารณะต่าง ๆ ยังคงมีบทบาทเป็นศูนย์กลางการบริหารและบริการประชาชน ส่วนพื้นที่อุตสาหกรรมและโกดังสินค้าขนาดเล็กในเขตตอนใต้เริ่มลดลง โดยหลายแห่งถูกปรับเปลี่ยนเป็นคาเฟ่ พื้นที่จัดนิทรรศการ หรือ Creative Space เพื่อรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจใหม่ของเมือง

โดยสรุป อาคารในย่านคลองสานมีแนวโน้มเปลี่ยนผ่านจาก “อาคารพาณิชย์และโกดังเก่า” สู่ “อาคารพาณิชยกรรมสมัยใหม่และอาคารสูงเพื่อการอยู่อาศัย” ทำให้พื้นที่มีลักษณะเป็นศูนย์กลาง

พาณิชย์กรรมและบริการร่วมสมัยของฝั่งธนบุรี โดยมีชุมชนเก่าและโครงสร้างอาคารเดิมอยู่ร่วมกัน ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของเมืองอย่างค่อยเป็นค่อยไป

ภาพที่ 8 การใช้ประโยชน์อาคารย่านกะดีจีน-คลองสาน

ที่มา : ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง, ปรับปรุงแก้ไขโดยผู้วิจัย, 2568

4.2.6 โครงข่ายการสัญจร

โครงข่ายคมนาคมในพื้นที่ศึกษาประกอบด้วย โครงข่ายถนน โครงข่ายทางเดินเท้าและทางจักรยาน ระบบพื้นที่จอดรถ โครงข่ายการสัญจรทางน้ำ และโครงข่ายการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนประเภทราง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) โครงข่ายระบบถนน

ระบบโครงข่ายถนนในพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน ประกอบด้วย ระบบถนนสายหลัก สายรอง และสายย่อย ประเด็นปัญหาสำคัญ คือ ลักษณะของระบบโครงข่ายที่ขาดความต่อเนื่องของลำดับศักยภาพและขนาดของช่องทางการจราจรทำให้ศักยภาพการเข้าถึงพื้นที่ในหลายบริเวณต่ำ ดังนี้

- **ถนนสายหลัก** ได้แก่ ถนนประชาธิปไตย ถนนอรุณอมรินทร์ ถนนสมเด็จพระเจ้าพระยา และถนนอิสราภาพ โดยที่ถนนประชาธิปไตยมีบทบาทเป็นถนนแกนกลางในระดับเมืองเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ฝั่งธนบุรีกับฝั่งพระนคร
- **ถนนสายรอง** ได้แก่ ถนนเทศบาลสาย 1 ถนนเทศบาลสาย 2 ถนนท่าดินแดง ถนนเชียงใหม่ และถนนพญาไม้ ซึ่งเป็นถนนที่ตัดกับถนนสายหลัก มีแนวการสัญจรตามทิศเหนือ-ใต้มีบทบาทกระจายการเข้าถึงของย่านสู่ชุมชนด้านใน และจบที่แม่น้ำเจ้าพระยา ทั้งลานริมน้ำ หรือท่าเรือต่าง ๆ
- **ถนนสายย่อย (ซอย)** มีบทบาทเป็นถนนโครงข่ายที่ช่วยกระจายปริมาณการจราจรสู่ พื้นที่เป้าหมาย มีขนาดของช่องทางการจราจรประมาณ 2 ช่องทาง ที่เกิดจากเส้นทางเดินคลองขนาดเล็กในอดีต ที่เชื่อมต่อกัน

2) โครงข่ายทางเดินเท้าและทางจักรยาน

เส้นทางเดินเท้าและทางจักรยาน ในย่านกะดีจีน-คลองสาน มี 3 ลักษณะ ปัญหาสำคัญคือการขาดระบบโครงข่ายที่มีขนาดของเส้นทางเดินเท้าและทางจักรยานที่ต่อเนื่อง มีคุณภาพและปลอดภัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

- เส้นทางเดินเท้าและทางจักรยานที่ขนานไปกับเส้นทางสัญจรของรถยนต์

เป็นการใช้เส้นทางเดินเท้าและทางจักรยานร่วมกัน โดยยกระดับทางเดินเท้าให้แตกต่างจากระดับถนนเพื่อความปลอดภัยซึ่งเป็นมาตรฐานการออกแบบทางเดินเท้าและทางจักรยานในกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ ทางเดินเท้าและทางจักรยานตลอดแนวโครงข่ายภายในพื้นที่ศึกษามีระยะความกว้างที่หลากหลายและขาดความต่อเนื่องในบางบริเวณในขณะที่บางแนวถนนพบว่าทางเดินเท้ามีขนาดเล็กมาก และยังมีปัญหาเรื่องการค้าหาบเร่แผงลอยกีดขวางเส้นทาง

- เส้นทางเดินเท้าและทางจักรยานที่ใช้พื้นที่ร่วมกับเส้นทางสัญจรของรถยนต์

เป็นการใช้เส้นทางสัญจรร่วมกันระหว่างรถยนต์ จักรยาน และคนเดินเท้าพบได้ในแนวเส้นทางที่ถนนมีระยะเขตทางน้อยหรือมีเงื่อนไขอื่น ๆ เช่น มีสิ่งกีดขวางบนแนวทางเดินเท้าจนทำให้ไม่สามารถใช้สัญจรตามปกติได้ เช่น ถนนเทศบาล1 ตลาดคลองสาน เป็นต้น

- เส้นทางเดินเท้าและทางจักรยานที่แยกเป็นอิสระออกจากเส้นทางสัญจรของรถยนต์

ส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของเส้นทางที่เป็นตรอก ซอกซอยที่มีระยะความกว้างของถนนไม่มาก พอให้รถยนต์สัญจรผ่าน พบได้ในพื้นที่ชุมชนอยู่อาศัยดั้งเดิมที่มีที่ตั้งอยู่ลึกเข้าไปจากพื้นที่ริมถนน

3) โครงการสัญจรทางน้ำ

โครงการสัญจรทางน้ำในย่านกะดีจีน-คลองสาน มีความสัมพันธ์กับแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งมีท่าเรือประเภทต่าง ๆ อยู่ริมแม่น้ำ ประกอบด้วยการสัญจร 3 ประเภท ได้แก่

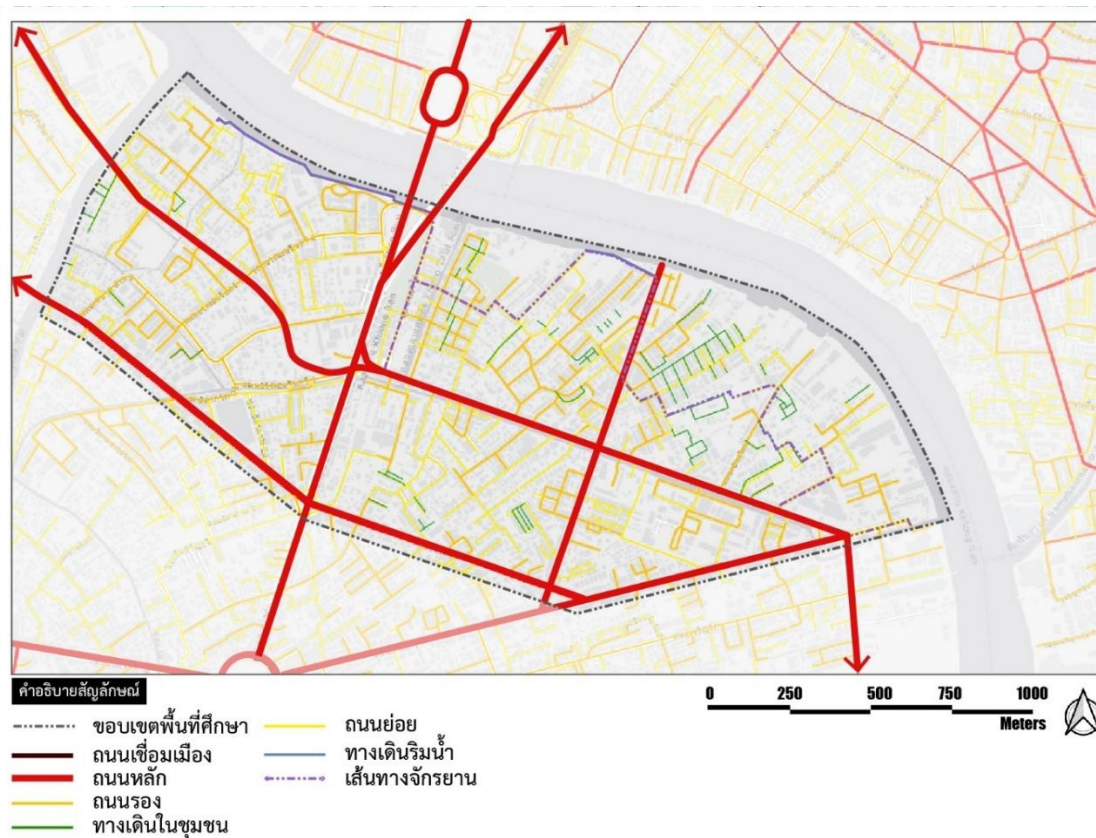
- เรือด่วนในแม่น้ำเจ้าพระยา (เรือด่วนเจ้าพระยา) ประกอบด้วย เรือด่วนเลียบบแม่น้ำเจ้าพระยา และเรือท่องเที่ยว ทั้งนี้ทำเทียบเรือที่มีบทบาทต่อย่านได้แก่ ท่าเรือราชินี ท่าเรือราชวงศ์ และท่าเรือสี่พระยา ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน

- เรือข้ามฟาก โดยมีท่าวัดกัลยาณ์ ท่าดินแดง และท่าคลองสาน เป็นท่าเรือข้ามฟากสาธารณะ และท่าวัดทองธรรมชาติเป็นท่าเรือข้ามฟากโดยเอกชน

- เรือประเภทอื่น ๆ ได้แก่ เรือท่องเที่ยวไม่ประจำทาง ซึ่งใช้ทำเรือต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ตามริมน้ำในพื้นที่ ได้แก่ ท่าวัดช้างตากูส์ ท่าวัดประยุรวงศ์ ท่าสะพานพุทธ ท่าศาลเจ้ากวนอู

4) โครงการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนประเภทราง

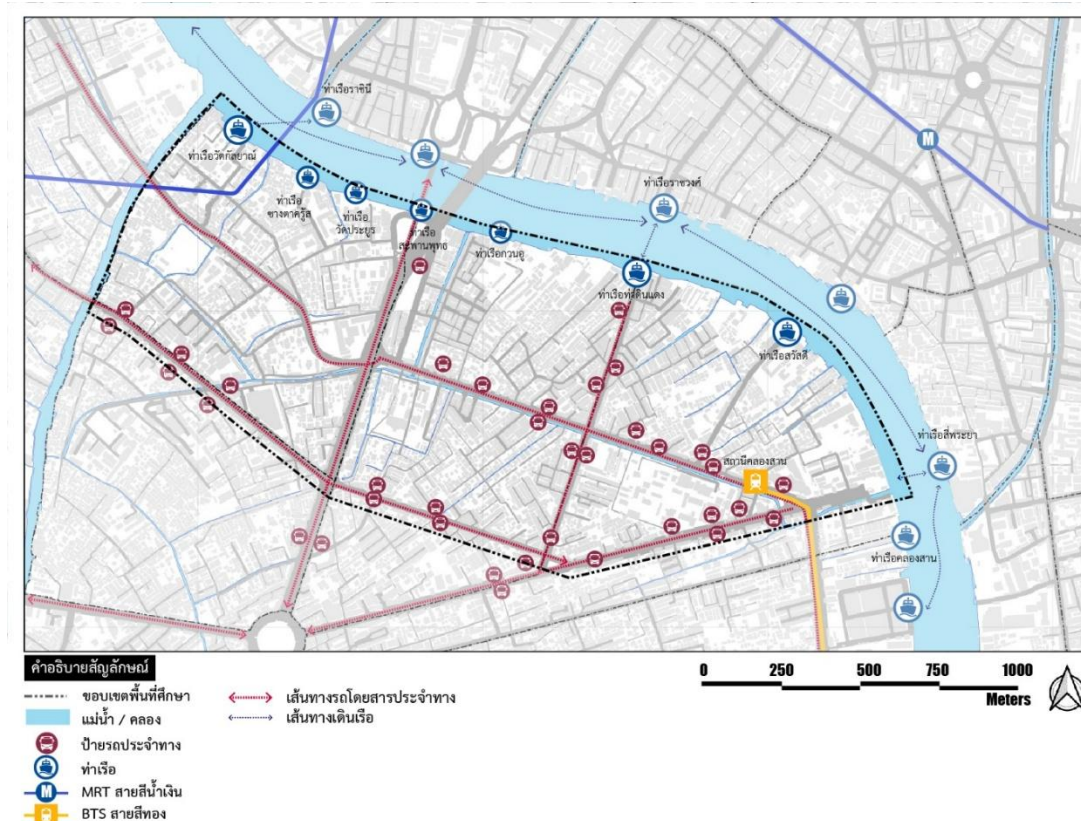
แผนแม่บทระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พ.ศ.2553 - 2572 ซึ่งจัดทำขึ้นโดยสำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร (สนข.) ได้ระบุให้มีโครงข่ายรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนขนาดใหญ่ (Mass Rapid Transit : MRT) ผ่านมาเข้าในพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสานเพื่อลดปัญหาการจราจรแออัด และเพิ่มศักยภาพการเข้าถึงพื้นที่ คือ โครงข่ายรถไฟฟ้าสายสีน้ำเงิน (หัวลำโพง-บางแค) และ BTS สายสีทอง สถานีคลองสาน

ภาพที่ 9 แสดงโครงข่ายระบบถนนย่านกะดีจีน-คลองสาน

ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

ภาพที่ 10 โครงข่ายขนส่งสาธารณะย่านกะดีจีน-คลองสาน

ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

4.2.7 ระบบที่ว่างและพื้นที่เปิดโล่ง

พื้นที่ว่างและพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ แบ่งได้เป็น 6 ประเภท ได้แก่

1) พื้นที่ว่างและพื้นที่เปิดโล่งในศาสนสถาน กระจายตัวอยู่โดยรอบ และถูกล้อมรอบด้วยพื้นที่ชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญเป็นพื้นที่เปิดโล่งและพื้นที่สาธารณะของชุมชนที่เอื้อให้ผู้คนได้มาใช้เพื่อประกอบกิจกรรม และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในระดับชุมชน

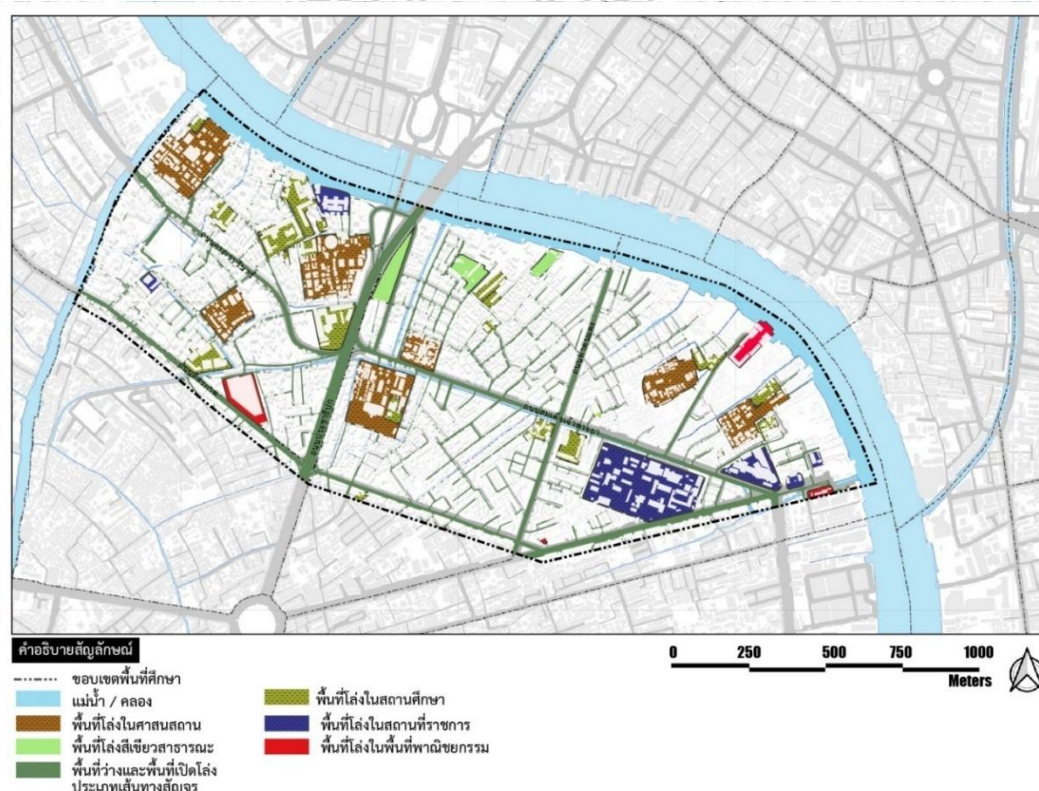
2) พื้นที่ว่างและพื้นที่เปิดโล่งในหน่วยงานราชการ ได้แก่ สถานีตำรวจนครบาลบุปผาราม สำนักเทศกิจ สำนักงานเขตคลองสาน สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร โรงพยาบาลตากสิน โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าพระยา ซึ่งมีกระจายตัวอยู่ทั่วทั้งย่านแต่เนื่องจากเป็นสถานที่ราชการจึงมีการใช้งานได้เฉพาะเวลากลางวัน และสงวนไว้สำหรับผู้มาติดต่อราชการเท่านั้น

3) พื้นที่ว่างและพื้นที่เปิดโล่งประเภทสวนสาธารณะ พบกระจายตัวตามริมแม่น้ำเจ้าพระยา ได้แก่ สวนปากหม. เฉลิมพระเกียรติ เชิงสะพานพระปกเกล้าฯ อุทยานเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

4) **พื้นที่ว่างและพื้นที่เปิดโล่งประเภทเส้นทางสัญจร** ประกอบด้วย พื้นที่สัญจรทางบก ได้แก่ ถนน ตรอก ซอก ซอย และพื้นที่สัญจรทางน้ำ ได้แก่ แม่น้ำและคูคลอง พื้นที่สัญจรจะมีบทบาทหลักในการเป็นพื้นที่เปิดโล่งของชุมชนที่แทรกซึมอยู่ในพื้นที่ชุมชน

5) **พื้นที่ว่างและพื้นที่เปิดโล่งประเภทพาณิชยกรรม** พื้นที่ใช้สำหรับจัดแสดงงานหรือกิจกรรม เช่น ล้ง 1919 บางพื้นที่เว้นไว้เพื่อเป็นระยะถอยร่นและเป็นเส้นทางสัญจรภายในโครงการ เช่น บิ๊กซีซูเปอร์เซ็นเตอร์ สาขาอิสระภาพ และตลาดคลองสาน

6) **พื้นที่ว่างและพื้นที่เปิดโล่งประเภทสถานศึกษา** ประกอบด้วย โรงเรียนช่างตากครูศึกษา โรงเรียนช่างตากครูสคอนแวนท์ โรงเรียนอนุบาลวรรณบูรณศึกษา โรงเรียนศึกษานารี มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีกระจายตัวอยู่ทั่วทั้งย่าน และมีการใช้งานได้เฉพาะเวลากลางวัน

ภาพที่ 11 พื้นที่ว่างและพื้นที่เปิดโล่งย่านกะดีจีน-คลองสาน

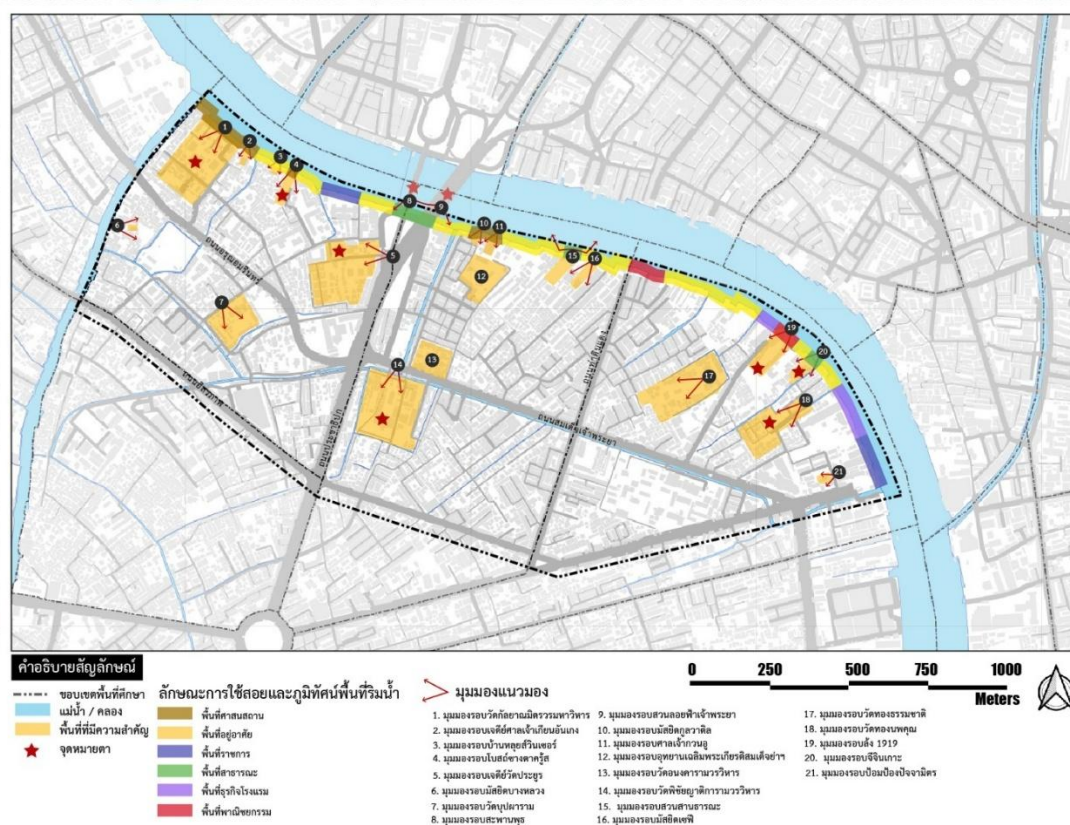
ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

4.2.8 สภาพภูมิทัศน์และมุมมองที่สำคัญ

พื้นที่ริมฝั่งของย่านกะดีจีน-คลองสานตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา มีเส้นทางสายน้ำเป็นโครงสร้างธรรมชาติหลักที่หล่อเลี้ยงและกำหนดรูปแบบฐานเมืองตั้งแต่อดีต

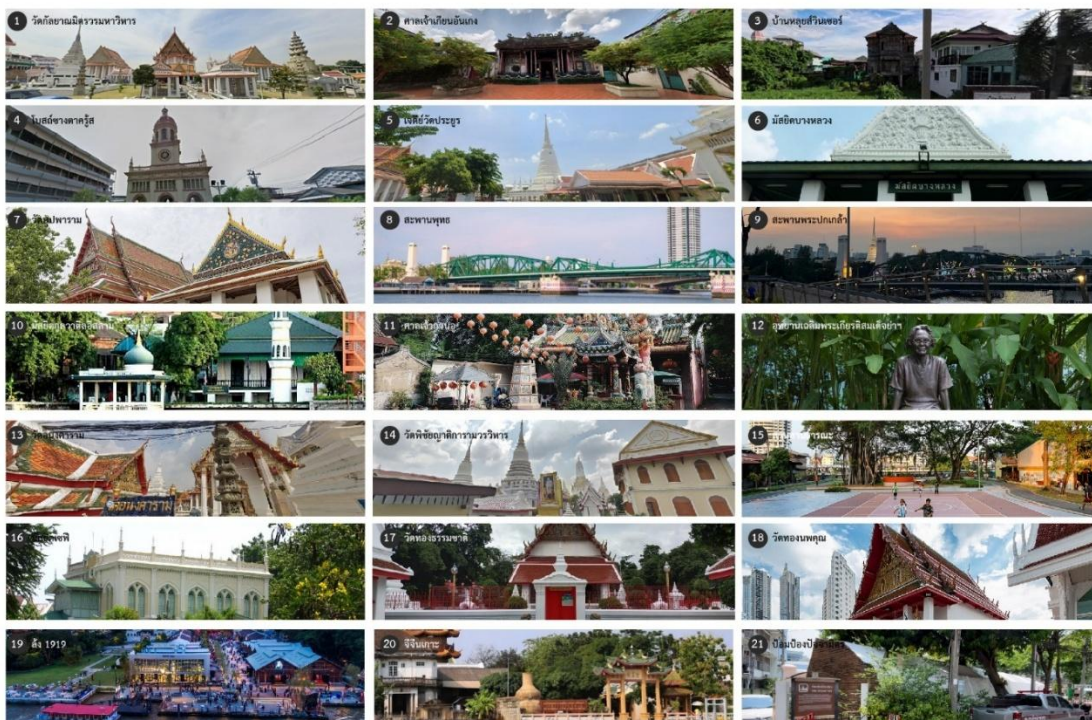
องค์ประกอบสำคัญประกอบด้วยแนววัดเก่า เช่น วัดอนงคาราม และพื้นที่ใต้ทางด่วนที่เปิดโล่ง เชื่อมต่อกับแม่น้ำ รวมถึงลานโล่งบริเวณชุมชนและท่าเรือเก่า พื้นที่เหล่านี้ทำหน้าที่เป็นที่เชื่อมโยงผู้คนกับแม่น้ำและกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน

ย่านกะดีจีน-คลองสานมีภูมิทัศน์และมุมมองสำคัญของพื้นที่สำคัญหลายแห่งที่มีมาแต่อดีต ภูมิทัศน์เหล่านี้เกิดจากองค์ประกอบที่สำคัญของพื้นที่ ได้แก่ โบราณสถาน ศาสนสถาน อาคารที่ทำการราชการ ย่านการค้าหรือชุมชนพักอาศัยเก่าแก่ รวมทั้งกำแพงเมือง ป้อม คลอง สะพาน ถนน ตลอดจนที่ว่างสาธารณะสำคัญ มุมมองที่มีความสำคัญในพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสานคือมุมมองระดับสายตาสู่โบราณสถานและสถานที่สำคัญภายในย่าน เช่น มุมมองจากสะพานพุทธสู่ย่านกะดีจีน-คลองสาน มุมมองจากริมแม่น้ำเจ้าพระยา มุมมองจากสะพานข้ามคลองสมเด็จเจ้าพระยาสู่พระปรางค์วัดพิชัยญาติ เป็นต้น

ภาพที่ 12 ลักษณะการใช้สอยทัศนียภาพริมน้ำและอาคารสำคัญ

ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

ภาพที่ 13 ทักษะภาพปริมน้ำและอาคารสำคัญ

ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

4.2.9 กรรมสิทธิ์การครอบครองที่ดิน

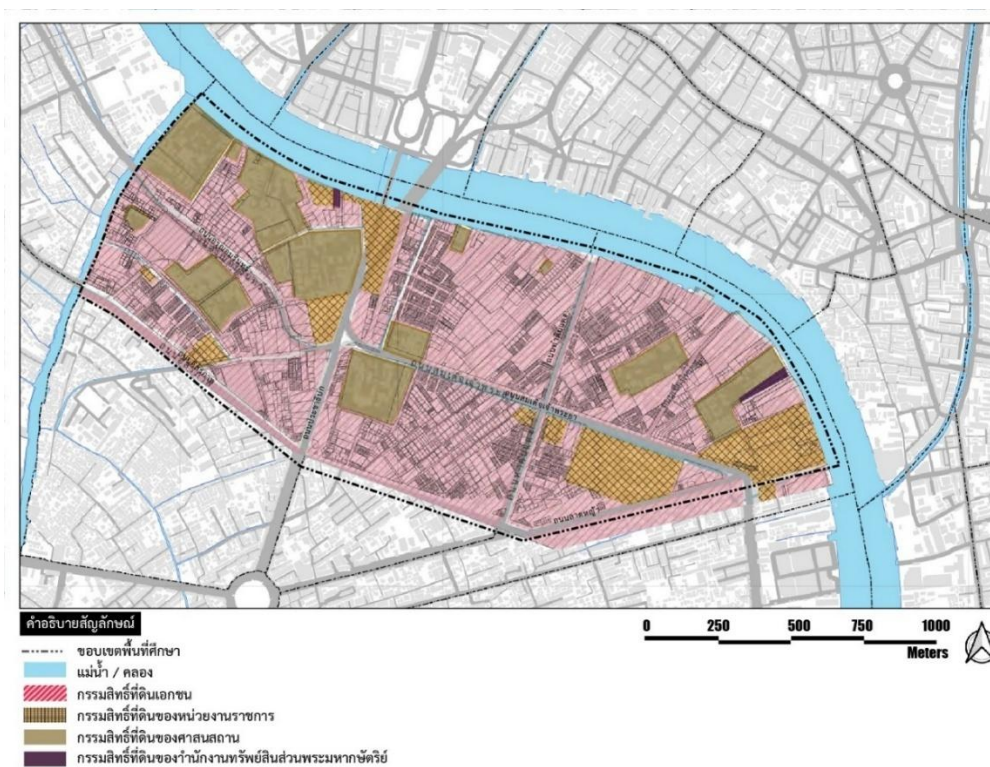
กรรมสิทธิ์การครอบครองที่ดินในพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ

1) กรรมสิทธิ์ที่ดินของเอกชน กรรมสิทธิ์ที่ดินของเอกชนมีสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 60 ของพื้นที่กระจายอยู่โดยทั่วไปโดยกรรมสิทธิ์แปลงที่ดินขนาดใหญ่จะกระจายตัวอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาในย่านคลองสาน และกรรมสิทธิ์แปลงที่ดินขนาดเล็กกระจายตัวอยู่ทั่วทั้งย่านในรูปแบบบ้านเดี่ยวขนาดเล็ก เช่น บริเวณชุมชนด้านในย่านกะดีจีน ด้านในบล็อกระหว่างถนนสมเด็จพระเจ้าตากสินและถนนอิสรภาพ เป็นต้น และตึกแถวพบกระจายตัวอยู่ทั่วไปบนถนนสายย่อย เช่น ถนนพญาไม้ ซอยท่าดินแดง 18 ถนนเทศบาลสาย 2 เป็นต้น

2) กรรมสิทธิ์ที่ดินของหน่วยงานราชการ ส่วนใหญ่มีที่ตั้งอยู่ริมถนนสายสำคัญของย่านมีทั้งแปลงที่ดินขนาดเล็ก กลาง และใหญ่

3) กรรมสิทธิ์ที่ดินของศาสนสถาน มีที่ตั้งอยู่หลากหลายพื้นที่ทั้งริมแม่น้ำเจ้าพระยา ริมถนนสายสำคัญและในพื้นที่ชุมชนมีขนาดของแปลงที่ดินทั้งขนาดกลางและใหญ่

4) กรรมสิทธิ์ที่ดินของสำนักงานพระคลังข้างที่ มีที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา มีขนาดของแปลงที่ดินทั้งขนาดเล็กและใหญ่ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณากรรมสิทธิ์การครอบครองที่ดินของพื้นที่ริมน้ำพบว่า พื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาใน พื้นที่ย่านกะดีจีนเกือบทั้งหมดคือพื้นที่ดินที่ครอบครองโดยศาสนสถานและหน่วยงานราชการ ในขณะที่พื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาในย่านคลองสานนั้น โดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของภาคเอกชนจะมีเพียงบางบริเวณเท่านั้นที่เป็นพื้นที่ที่ถือครองกรรมสิทธิ์โดยศาสนสถานและหน่วยงานราชการ

ภาพที่ 14 กรรมสิทธิ์ที่ดินย่านกะดีจีน-คลองสาน

ที่มา : ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง

4.3 ข้อมูลเชิงสังคม

4.3.1 ข้อมูลด้านประชากร

ปัจจุบันย่านกะดีจีน-คลองสาน มีประชากรรวมประมาณ 24,866 คน โดยแบ่งเป็นพื้นที่ย่านกะดีจีนประมาณ 8,013 คน และย่านคลองสานประมาณ 16,853 คน เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่รวมประมาณ 6.87 ตารางกิโลเมตร พบว่ามีความหนาแน่นประชากรเฉลี่ยมากกว่า 3,600 คนต่อตารางกิโลเมตร โดยเฉพาะในบริเวณชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น ชุมชนกะดีจีนและสมเด็จพระเจ้าพระยา ซึ่งมียลักษณะเรือนแถวและบ้านไม้ดั้งเดิมกระจุกตัวหนาแน่น ประชากรส่วนใหญ่ของย่านเป็นผู้ที่อยู่อาศัย

ในพื้นที่มาเป็นเวลานาน มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ประกอบด้วยคนไทยเชื้อสายจีน โปรตุเกส และมุสลิม ซึ่งอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนและมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะตัว

โครงสร้างประชากรโดยรวมมีสัดส่วนวัยทำงานเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด รองลงมาคือวัยสูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง ขณะที่สัดส่วนเด็กและเยาวชนลดลง สะท้อนถึงการเข้าสู่ “สังคมสูงวัยระดับย่าน” ในพื้นที่เมืองเก่า ลักษณะดังกล่าวส่งผลต่อรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนที่เน้นครัวเรือนขนาดเล็กและธุรกิจครอบครัวมากกว่ากิจกรรมเชิงพาณิชย์ขนาดใหญ่

ย่านกะดีจีน-คลองสานเป็นพื้นที่เมืองเก่าที่มีประชากรหนาแน่นและมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วัย และวิถีชีวิต ชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้พักอาศัยดั้งเดิมที่ยังคงรักษามรดกวัฒนธรรมไว้ได้อย่างเข้มแข็ง ขณะเดียวกันก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและเศรษฐกิจจากโครงการพัฒนาเมืองใหม่เข้ามาอย่างต่อเนื่อง

ตาราง 2 ตารางแสดงจำนวนประชากรในพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน

รายการ	ย่านกะดีจีน	ย่านคลองสาน	รวม
ประชากร (คน)	8,013	16,853	24,866
พื้นที่ (ตร.กม.)	~2.0	~4.9	6.87
ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)	~4,000	~3,400	~3,600

ที่มา : สำนักงานวางผังและพัฒนาเมือง กรุงเทพมหานคร, 2564

4.3.2 ข้อมูลชุมชน

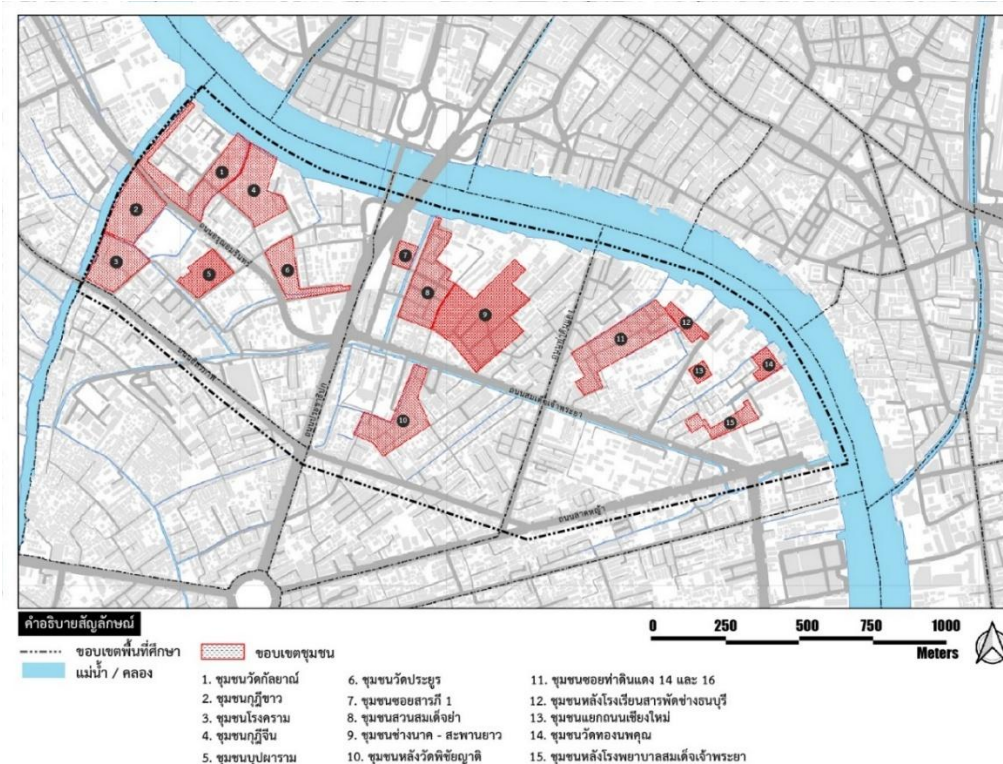
1) ข้อมูลชุมชนย่านกะดีจีน (เขตธนบุรี)

ย่านกะดีจีนประกอบด้วยชุมชนที่ขึ้นทะเบียนกับฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตธนบุรี ทั้งหมด 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนวัดประยุรวงศ์ ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนวัดบุปผาราม ชุมชนกุฎีขาว และชุมชนโรงคราม

2) ข้อมูลชุมชนย่านคลองสาน (เขตคลองสาน)

ย่านคลองสานประกอบด้วยชุมชนที่ขึ้นทะเบียนกับฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตคลองสาน ทั้งหมด 14 ชุมชน แบ่งเป็น แขวงสมเด็จเจ้าพระยา และแขวงคลองสาน เขตคลองสาน ได้แก่ ชุมชนซอยสารภี 1 ชุมชนสวนสมเด็จย่า ชุมชนช่างนาค-สะพานยาว ชุมชนซอยท่า

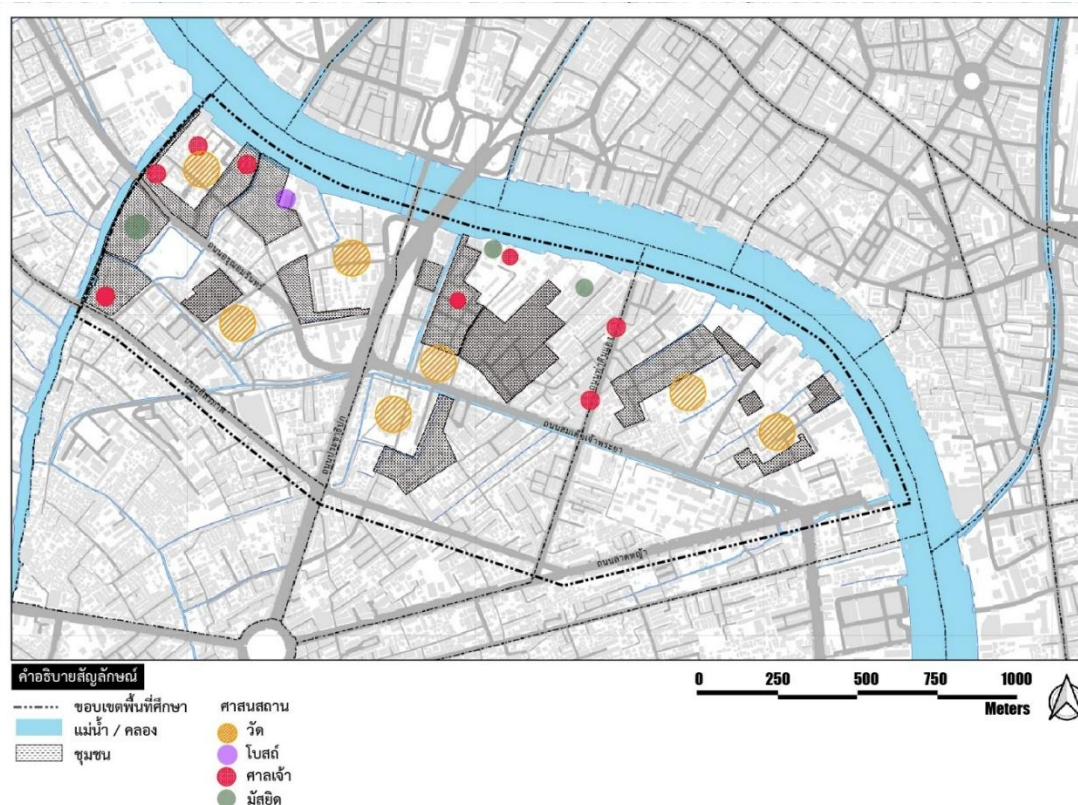
ดินแดง 14 และ 16 ชุมชนแยกถนนเชียงใหม่ ชุมชน ชุมชนวัดทองนพคุณ และชุมชนหลังโรงพยาบาล สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ

ภาพที่ 15 แผนที่แสดงชุมชนในพื้นที่
ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

4.3.3 การรวมกลุ่มทางสังคม

ย่านกะดีจีน-คลองสานเป็นพื้นที่ย่านประวัติศาสตร์ที่เกิดจากการรวมกลุ่มตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่มีความแตกต่างและหลากหลายทางชาติพันธุ์ศาสนาและความเชื่อ โดยมีพื้นที่ศูนย์กลางทางศาสนาเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการรวมกลุ่มทางสังคมในพื้นที่ย่านกะดีจีนพบว่า มีการรวมกลุ่มทางสังคมและทางศาสนาสำหรับคนกลุ่มต่าง ๆ ตามพื้นที่ศาสนสถานที่สำคัญ ได้แก่ วัดพุทธ ศาลเจ้าจีน มัสยิดและโบสถ์คริสต์ ในขณะที่การรวมกลุ่มทางสังคมของชุมชนย่านคลองสานค่อนข้างมีความเชื่อมโยงกับชุมชนในย่านเยาวราช ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นย่านที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างสังคมการค้า การผลิตและการอยู่อาศัยพบว่า การรวมกลุ่มทางสังคมในพื้นที่เกิดขึ้นสูงระหว่างกลุ่มคนไทยเชื้อสายต่าง ๆ โดยเฉพาะเชื้อสายจีนและแขก

ภาพที่ 16 แผนที่แสดงจุดรวมกลุ่มทางสังคมของพื้นที่

ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

4.4 ข้อมูลเชิงวัฒนธรรม

จากการศึกษาย่านกะตึจีน-คลองสาน ทำให้สรุปประเด็นร่วมที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมทั้งใน รูปแบบที่จับต้องได้และไม่ได้คือ ประเด็นคุณค่าทางวัฒนธรรม และประเด็นคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม เนื่องจากเป็นย่านที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นย่านเก่าแก่ที่มีผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ ต่างศาสนา อพยพมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เดียวกัน ทำให้เกิดการผสมผสานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่หลากหลาย โดยปัจจุบัน ผู้คนแต่ละกลุ่มก็ยังคงรักษาอัตลักษณ์ ความเชื่อ ความศรัทธาของตัวเองไว้ เกิดเป็นการสะสมทุนทางมรดก วัฒนธรรมทั้งในรูปแบบที่จับต้องได้และไม่ได้อยู่ร่วมกันอย่างหลากหลาย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.4.1 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้

จากการสำรวจพบว่า ย่านกะตึจีน-คลองสาน ยังคงมีมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้อย่างชัดเจนกระจาย อยู่ทั่วไปพื้นที่แสดงให้เห็นองค์ประกอบของความเป็นเมืองแบบดั้งเดิมของกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีลักษณะโดดเด่นของรูปแบบเนื้อเมืองที่มีความละเอียดซับซ้อนประกอบด้วย

1) คุณค่าทางวัฒนธรรม

คุณค่าทางสถาปัตยกรรม

จากการศึกษามรดกวัฒนธรรมด้านรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สำคัญสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั้งด้านความเชื่อ และชาติพันธุ์ กล่าวคือมีความหลากหลายของรูปแบบสถาปัตยกรรม ดังนี้

- รูปแบบอยุธยา ได้แก่ พระวิหารหลวง วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร
- รูปแบบไทยประเพณี ได้แก่ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร วัดบุปผารามราชวรวิหาร วัดอนงคารามวรวิหาร วัดทองนพคุณ และวัดทองธรรมชาติวรวิหาร
- รูปแบบไทยพื้นถิ่น (รัตนโกสินทร์) ได้แก่ กลุ่มเรือนไม้ตรอกถ่าน กลุ่มเรือนไม้ ชุมชนกุฎีจีน บ้านพาทยโกศล กลุ่มเรือนไม้ชุมชนโรงคราม กลุ่มเรือนไม้ชุมชนช่างนาคน-สะพานยาว และสะพานพระพุทธยอดฟ้า
- รูปแบบราชนิยม (รัชกาลที่ 3) ได้แก่ พระอุโบสถและพระวิหารน้อยวัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร พระอุโบสถวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร พระวิหารวัดบุปผารามราชวรวิหาร และวัดพิชัยญาติการามวรวิหาร
- รูปแบบสถาปัตยกรรมจีน ได้แก่ ศาลเจ้าเกียนอันเกง ศาลเจ้าพ่อกวนอูศาลเจ้าชำในกิ่งบ้านหวังหลี่ ฮั่วย่งจู่โล่ง สมาคมเผยแผ่พระพุทธธรรม (เต็กก่า) จีจิ้นเกาะ บ้านกระดุกช้างหรือวังค้ำคาว และบ้านโปะเกี
- รูปแบบสถาปัตยกรรมบาโรกิตาเลียน ได้แก่ โบสถ์ซางตาครูส
- รูปแบบสถาปัตยกรรมอิสลาม ได้แก่ มัสยิดบางหลวง มัสยิดกุฎิลอิสลามหรือ สุเหร่าตึกแดง และมัสยิดเซฟีหรือมัสยิดตึกขาว

คุณค่าของร่องรอยทางประวัติศาสตร์

จากการศึกษามรดกวัฒนธรรมด้านประวัติศาสตร์ที่ยังคงร่องรอยทางกายภาพในปัจจุบัน จากการซ้อนทับของกันของยุคสมัย ดังนี้

- **ยุคสมัยอยุธยา** ย่านกะดีจีน-คลองสานมีบทบาทเป็นเมืองหน้าด่านโดยมีร่องรอย ทางประวัติศาสตร์สำคัญ คือ ป้อมวิไชยประสิทธิ์ ซึ่งอยู่ปากคลองบางกอกใหญ่ คลองบางกอกใหญ่ ซึ่งเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่า รวมถึงวัดทองธรรมชาติ และวัด ทองนพคุณ

- **ยุคสมัยธนบุรี** ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี มีการอพยพโยกย้ายชาวจีนและชาวกรุงเก่ากลุ่มต่าง ๆ ทั้งชาวไทย จีน ฝรั่งเศส ญวน มอญ ฯลฯ ซึ่งยังคงร่องรอยจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ศาลเจ้ากวนอู ชุมชนชาวจีนบริเวณปากคลองกุฎีจีน โบสถ์ข้างตาคูรัส ชุมชนกุฎีจีน และชุมชนกุฎีขาว

- **ยุคสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น** มีบทบาทเป็นย่านที่พักอาศัยของขุนนางผู้ใหญ่ และ นิยมสร้างวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยวัดที่ยังคงอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร วัดบุปผารามราชวรวิหาร วัดอนงคารามวรวิหาร วัดพิชัยญาติการามวรวิหาร มัสยิดบางหลวง ศาลเจ้าเกียนอันเกง รวมถึงการปฏิสังขรณ์วัดที่สร้างในสมัยอยุธยาเพื่อเป็นพระอารามหลวง ได้แก่ วัดทองธรรมชาติและวัดทองนพคุณ

- **ยุคสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง** นับเป็นยุคที่รุ่งเรืองมากที่สุด โดยเฉพาะด้านการค้าบริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นที่ตั้งของท่าเทียบสินค้าโกดังสินค้าได้แก่ตลาดคุณหญิงอายุยี่น โรงน้ำปลาทั้ง่วนฮะ โกดังเซ่งกี่ โกดังปาเต็น โกดังเกลือแหลมทอง ฮ่วยจ่งโล่ง บ้านหวังหลี บ้านโปะก๊ และบ้านกระตูกช้างหรือวังค่างควา ความเจริญรุ่งเรืองด้านการค้าทำให้ย่านคึกคักไปด้วยผู้คนหลากหลายกลุ่มวัฒนธรรมที่มีการสร้างพื้นที่เฉพาะกลุ่มตัวและยังคงอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่กลุ่มบ้านไม้ริมคลองต่าง ๆ มัสยิดกุฎีลือสลามหรือสุเหร่าตึกแดง มัสยิดเซฟิ หรือมัสยิดตึกขาว บ้านตรึงหลวงศ์อารยะ ชุมประตู่แขกของชาวอินเดีย นอกจากนี้ยังเป็นยุคก่อสร้างเมืองสำคัญ ซึ่งปรากฏองค์ประกอบเมืองที่ยังคงอยู่ ได้แก่ ป้อมป้อมปัจจามิตรและคลองสาน

- **ยุคสมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลาย** เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาทางบก อันได้แก่ สะพานปฐมบรมราชานุสรณ์หรือสะพานพระพุทธยอดฟ้า ถนนประชาธิปไตย ถนนอรุณอมรินทร์ ถนนอิสรภาพ ถนนสมเด็จพระเจ้าพระยาและถนนลาดหญ้ารวมถึงสถานที่สำคัญคือ อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี

2) คุณค่าทางเศรษฐกิจ

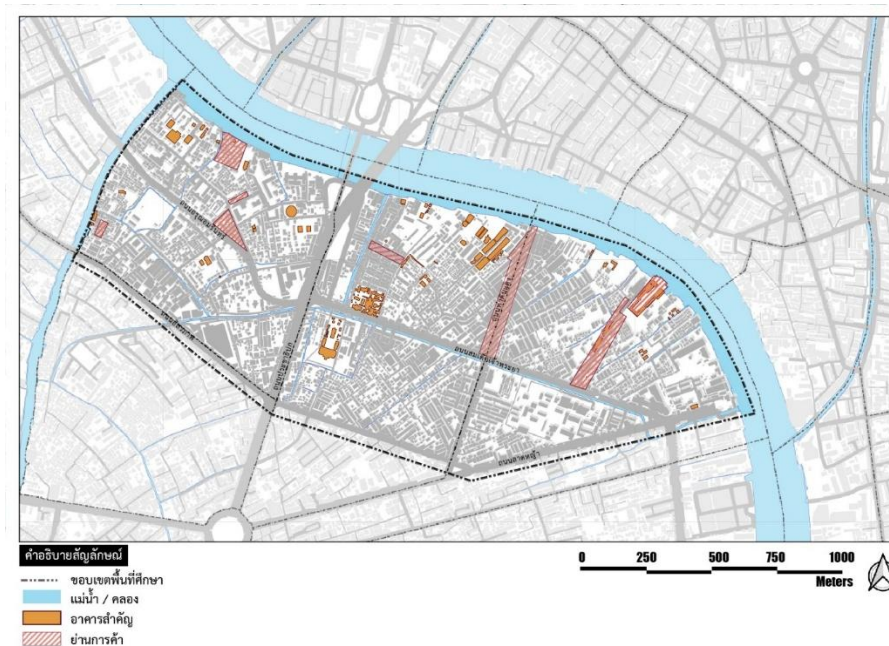
คุณค่าทางเศรษฐกิจ

ย่านกะดีจีน-คลองสานประกอบด้วยกิจกรรมการค้าและการบริการที่สัมพันธ์กับทุนทางวัฒนธรรมเดิมของย่านร่วมสมัยกับการเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาเมือง ทั้งรูปแบบปัจเจกและมีการรวมกลุ่มจนเกิดเป็นกลุ่มย่านการค้า ได้แก่

- **ย่านการค้า** ที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และมีที่ตั้งชัดเจน ซึ่งสัมพันธ์กับกิจกรรมการค้าและอุตสาหกรรมดั้งเดิมของพื้นที่ตั้งแต่อดีต พบว่าในย่านคลองสาน ได้แก่ ตลาดท่าดินแดงตั้งอยู่บริเวณถนนสมเด็จพระยาเป็นตลาดเก่าแก่และเป็นแหล่ง รวมร้านอาหารเก่าแก่ขึ้นชื่อของย่านคลองสาน ตลาดท่าเรือคลองสาน หรือคลองสานปลาซาตั้งอยู่บริเวณถนนทางเข้าท่าเรือข้ามฟากคลองสาน เป็นแหล่งรวมเสื้อผ้า รองเท้า เครื่องประดับต่าง ๆ รวมถึงร้านค้า ร้านอาหาร

- **ย่านโกดังริมน้ำ** จากความเจริญรุ่งเรืองด้านการค้าในยุคสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางทำให้บริเวณริมน้ำเจ้าพระยาเป็นที่ตั้งของโกดังริมน้ำมากมาย ซึ่งยังมีการใช้งานในปัจจุบัน ได้แก่ โกดังแข่งกีฬายู่งโล่ง รวมถึงโกดังอื่น ๆ บริเวณถนนเชียงใหม่ และ บริเวณซอยสมเด็จพระยา17

- **ร้านค้าชุมชน** กิจกรรมการค้าลักษณะของกิจการครอบครัว และใช้ที่อยู่อาศัยเป็นที่ประกอบกิจการ ส่วนใหญ่จะใช้เป็นเพียงที่ผลิตสินค้าและส่งไปจำหน่ายนอกพื้นที่ ไม่มีการรวมกลุ่มกิจกรรมการค้าและการบริการที่เป็นพื้นที่ชัดเจน ดังนั้นกิจกรรมการค้าจึงกระจายอยู่ทั่วไปในย่านสินค้าและบริการที่เป็นของขึ้นชื่อของย่าน ได้แก่ร้านค้าในชุมชนย่านกะดีจีนที่จำหน่ายขนมฝรั่งกุฎีจีน ได้แก่ร้านธนูสิงห์ ร้านเจ้าเป้า ร้านขนมซอย 3 ร้านคุณเล็ก ร้านขนมฝรั่งกุฎีจีน หลานแม่เป้า ร้านค้าในชุมชนย่านกะดีจีนที่จำหน่ายต่าง ๆ ได้แก่ร้านข้าวต้มมัด คุณก้อนแก้ว บ้านขนมทินกร และ ร้านค้าจำหน่ายงานประดิษฐ์ ได้แก่ร้านหมูกระดาดข่าน้อย

ภาพที่ 17 มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน

ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

4.4.2 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน ประกอบด้วยภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับความหลากหลายทางศาสนาและชาติพันธุ์ของผู้อยู่อาศัยในย่าน

1) คุณค่าทางวัฒนธรรม

คุณค่าด้านประเพณี

- เทศกาลกินเจ-เทศกาลทิ้งกระจาด ของชุมชนวัดกัลยาณ์ จัดขึ้นประมาณปลายเดือนกันยายน-ตุลาคม โดยละเว้นจากการบริโภคเนื้อสัตว์ทั้งปวง เพื่อเป็นการชำระชีวิตและขัดเกลาจิตวิญญาณ ส่วนเทศกาลทิ้งกระจาด นิยมจัดขึ้นช่วงก่อนหรือหลังสารทจีนทุกปี

- เทศกาลวันคริสต์มาส ในชุมชนกุฎีจีนจะมีการติดตั้งต้นคริสต์มาสและถ้าพระเยซูในโบสถ์ซางตาครู้ส มีงานฉลองประกอบพิธีมิสซารับพระกุมารเยซูบังเกิดในคืนวันที่ 25 ธันวาคมของทุกปี

- งานวันพระตาย หรือวันศุกร์ศักดิ์สิทธิ์ จัดขึ้น ณ โบสถ์ซางตาครู้สเพื่อระลึกถึงการทรมานและการสิ้นพระชนม์บนไม้กางเขนของพระเยซูเจ้า

- **วันฉลองวัด** จัดขึ้น ณ โบสถ์ข้างตาคูร์ส มีการนำพระมหากางเขนศักดิ์สิทธิ์มาแห่รอบชุมชน และตั้งแสดงให้เคารพบูชา

- **วันตรุษพิฎริ และวันตรุษอัญญา** เทศกาลงานบุญในชุมชนภูฏีชาวจะสัมพันธ์กับเทศกาลตามชุมชนมุสลิมที่ต่าง ๆ เช่น การเฉลิมฉลองในวันตรุษที่สำคัญ 2 ครั้งใน รอบปี ประกอบด้วยตรุษพิฎริ จัดเป็นเทศกาลเฉลิมฉลองหลังจากการถือศีลอดในเดือนรอมฎอนแล้ว และวันตรุษอัญญา ที่จัดขึ้นในวันที่ 10 เดือนซุลฮิจญ์ หรือเดือน 12 ตามปฏิทินอิสลาม เพื่อเฉลิมฉลองการเสร็จสิ้นการประกอบพิธีฮัจญ์ในประเทศ ซาอุดีอาระเบีย ทั้งสองเทศกาลเป็นวันตรุษที่สำคัญที่จะพบเห็นงานเฉลิมฉลองตามชุมชนมุสลิมโดยทั่วไป

- **งานฉลองเจ้าพ่อดำ** ประเพณีสำคัญในชุมชนโรงคราม เป็นงานประจำปีของชาวชุมชนหรืองานฉลองเจ้าพ่อดำ ถูกจัดมาตั้งแต่ประมาณ พ.ศ.2499 โดยชาวชุมชนร่วมกันจัดขึ้นโดยจัดในช่วงเดือนที่ 2 ตามปฏิทินของชาวจีน หรือหลังตรุษจีน ประมาณ 45 วัน งานฉลองเพื่อเซ่นไหว้เจ้าพ่อดำ จัดขึ้นเพื่อตอบสนองชาวจีนในชุมชนโรงคราม

- **งานประจำปีวันเสี้ยวศาลเจ้าพ่อกวนอู** จัดขึ้นในช่วงเดือนมีนาคม หมายถึง คืบที่พระจันทร์เต็มดวงครั้งแรกในรอบปีหลังผ่านพ้นตรุษจีน ตรงกับวันที่ 15 เดือนอ้าย ในปฏิทินจันทรคติ ในวันนั้นชาวจีนจะนิยมกินขนมบัวลอยกันในครอบครัว และออกจากบ้านมาชมการประดับโคมไฟ เพื่อความเป็นสิริมงคล ดังนั้น จึงมีการเรียกเทศกาลนี้อีกคำหนึ่งว่าเทศกาลโคมไฟ

คุณค่าด้านความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์

จากการศึกษา ย่านกะดีจีน-คลองสาน เป็นย่านประวัติศาสตร์ริมน้ำที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของกรุงเทพฯ ทั้งสองย่านปรากฏการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนที่สืบเนื่องจากสมัยกรุงศรีอยุธยาและมีความเป็นย่านที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์สูง ต่อมาย่านกะดีจีนและย่านคลองสานได้เจริญรุ่งเรืองกลายเป็นย่านการค้าที่สำคัญของเมือง เนื่องมาจากการที่เป็นย่านที่พักอาศัยของขุนนางผู้ใหญ่ ส่งผลให้พื้นที่ริมแม่น้ำละแวกนี้คึกคักและเจริญรุ่งเรืองด้วยเหล่าพ่อค้านานาชาติที่ยังมีการสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ดังนี้

- **กลุ่มชาติพันธุ์ไทย** มีการตั้งถิ่นฐานในย่านกะดีจีน-คลองสาน ในหลายยุคสมัย ทั้งใน ยุคธนบุรี ที่มีการอพยพผู้คนกรุงเก่ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้ และบทบาทเป็นย่านที่พักอาศัยของขุนนางผู้ใหญ่ในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น

- **กลุ่มชาติพันธุ์จีน** จากอดีตที่เคยเป็นย่านการค้าที่รุ่งเรือง จึงมีกลุ่มพ่อค้าชาวจีนตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมาก กระจายตัวในหลายชุมชนในย่านกะดีจีน-คลองสาน ได้แก่ย่านกะดีจีนนั้น เป็นถิ่นฐานชาวจีนฮกเกี้ยน บริเวณวัดกัลยาณมิตรรวมหาวิหารและ ศาลเจ้าเกียนอันเกง ชุมชนโรงคราม และบริเวณถนนท่าดินแดง- กลุ่มชาติพันธุ์โปรตุเกส ชาวไทยเชื้อสายโปรตุเกส อาศัยอยู่ร่วมกับชาวจีนในแถบกุฎีจีน ซึ่งย่านนี้ยังเป็นที่อยู่ของพวกเขาริตเชื้อสายโปรตุเกส ที่มีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ยุคสมัยธนบุรี โดยมีวัดช้างตากูรัสเป็นศูนย์กลางชุมชน

กลุ่มชาติพันธุ์แขก ประกอบด้วย

- **แขกจาม** (ชาวมุสลิมจากอาณาจักรจามปาในเขมรที่เข้ามาเป็นกองอาสาจาม) และแขกแพ (ปลุกแพอยู่) ที่อพยพมาจากกรุงศรีอยุธยา เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณปากคลองบางหลวง มีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยมีมัสยิดบางหลวงเป็นศูนย์กลางชุมชน

- **แขกเชื้อสายปัตตานี** เป็นชาวมุสลิมที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา ในย่านคลองสาน ซึ่งมีความสามารถทางการช่างโดยเฉพาะอย่างยิ่งช่างทำทองนาค มีศูนย์กลางชุมชนอยู่ที่มัสยิดกุฎิลอิสลามหรือสุเหร่าตึกแดง

- **แขกชาวอินเดีย** เป็นชาวมุสลิมอินเดียที่เข้ามาในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น ทำการค้าขายข้าว ผ้าแพรพรรณ เพชรพลอย เครื่องนุ่งห่มและเครื่องใช้จากอินเดียมีที่ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยามีศูนย์กลางชุมชนอยู่ที่มัสยิดกุฎิลอิสลามหรือสุเหร่าตึกแดงและมัสยิดเซฟีหรือมัสยิดตึกขาว

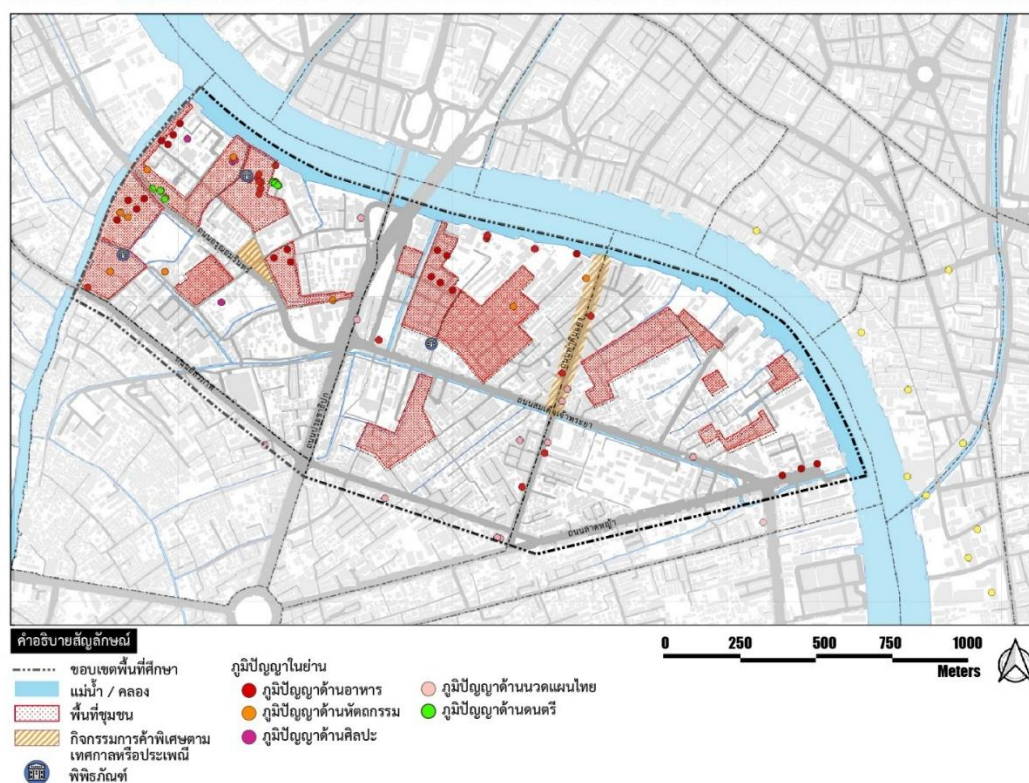
คุณค่าด้านภูมิปัญญา

จากการศึกษาพบว่าคุณค่าด้านภูมิปัญญา มีความสัมพันธ์กับความหลากหลายทาง ศาสนา และชาติพันธุ์ของผู้คนภายในย่าน จึงจำแนกออกเป็นด้านสินค้าและการผลิต และด้านการค้าโดยมีรายละเอียดดังนี้

- ภูมิปัญญาด้านอาหาร ได้แก่

- **มรดกวัฒนธรรมอาหารไทย-โปรตุเกส** อาหารของชาวไทยเชื้อสายโปรตุเกส เป็นอาหารที่ได้รับตำรับจากโปรตุเกสที่ได้ผสมผสานกับความเป็นไทย ได้แก่ ขนมฝรั่งกุฎีจีน ถูงทองไส้หมู ขนมกวยเตี๊ต บัวลอยญวน สตูลิ้นหมูบ้านโปรตุเกส เนื้อแซนโม และขนมจีนไก่คั่ว

- **มรดกวัฒนธรรมอาหารมุสลิม** ได้แก่อาหารฮาลาล สำหรับแขกภูวี่ขาว โรตีสกรอบ กะหรี่ปั๊บ ซาโมซ่า และวุ้นนม
- **มรดกวัฒนธรรมอาหารจีน** ได้แก่ หมี่กรอบโบราณ ข้าวต้มมัดแม่ก้อนแก้ว ส้มแก้ว อาลัวดอกกุหลาบ กุ้ยช่าย จั๊ยก้วย หมูโสร่ง วิหก นอนรัง ข้าวเหนียวมูลตาดี กะลอจี โรงแปงข้าวหมาก เป็ดพะโล้ ทานพะโล้ น้ำปลาทั้งวันฮะ และน้ำปลาพัทสดกัก
- **ภูมิปัญญาด้านศิลปะ** ได้แก่ บ้านป้าพาทย์ตระกูลพาทย์โกศล เป็นบ้านของนักดนตรีไทยที่มีความสามารถและมีชื่อเสียงสืบแต่ยุคกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น
- **ภูมิปัญญาด้านการประดิษฐ์** ได้แก่ การประดิษฐ์หมูกระดาศ การผลิตไต้จุดไฟ และหัวสิงโตอาวุธไม้

ภาพที่ 18 มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แสดงภูมิปัญญาย่านกะตี่จีน-คลองสาน
ที่มา : ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง, ปรับปรุงโดยผู้วิจัย, 2568

4.4.3 การระบุและจำแนกทรัพยากรและองค์ประกอบอันเป็นทุนของพื้นที่

จากการลงพื้นที่ ณ ย่านกะตี่จีน-คลองสาน สามารถระบุทรัพยากรและองค์ประกอบอันเป็นทุนของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้อง จำนวนทั้งสิ้น 162 รายการ โดยนำมาจำแนกประเภทของ

ทรัพยากรทางวัฒนธรรมว่าเป็นทรัพยากรที่เป็นกายภาพหรือไม่เป็นกายภาพ ทั้งจำแนกตามประเภทของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ งานฝีมือ ดนตรี ศิลปะการแสดง ทัศนศิลป์ อาหาร การแพทย์แผนไทย และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งนำมาระบุจุดที่สามารถใช้เป็นพื้นที่ใช้สอยตามที่ปรากฏในภาคผนวก ก โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้	จำนวน 110	แหล่ง
แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้	จำนวน 29	แหล่ง
อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ประเภทงานฝีมือ	จำนวน 7	แหล่ง
อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ประเภทดนตรี	จำนวน 6	แหล่ง
อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ประเภทศิลปะการแสดง	จำนวน 5	แหล่ง
อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ประเภททัศนศิลป์	จำนวน 4	แหล่ง
อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ประเภทอาหาร	จำนวน 20	แหล่ง
อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ประเภทการแพทย์แผนไทย	จำนวน 15	แหล่ง
อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ประเภทการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	จำนวน 117	แหล่ง
พื้นที่ใช้สอย	จำนวน 106	แหล่ง

พื้นที่กะตังจีน-คลองสาน มีมรดกทางวัฒนธรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งที่มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น วัด โบสถ์ ศาลเจ้า มัสยิด บ้านโบราณ เป็นต้น และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น เทศกาล ศิลปะการแสดง อาหาร เป็นต้น นอกจากจะเป็นฐานซึ่งสามารถเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยว อาทิ

- กลุ่มวัดโบราณ เช่น วัดกัลยาณมิตร, วัดช่างตากู, วัดบุปผาราม
- สถานที่สำคัญทางศาสนาและชุมชน เช่น มัสยิดบางหลวง, ศาลเจ้าแม่กวนอิม, ศาลเจ้าพ่อเสือ
- บ้านและสถาปัตยกรรมสำคัญ เช่น บ้านหลุยส์ วินด์เซอร์, เรือนไม้ชายคลอง, ตึกแถวรุ่นสยาม มัธยม

และยังมีพื้นที่ที่มีองค์ประกอบที่เชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์หลายด้าน เช่น งานฝีมือ ดนตรี ศิลปะการแสดง ทัศนศิลป์ อาหาร และแพทย์แผนไทย ซึ่งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ เช่น:

- ศิลปะและงานฝีมือ : เครื่องไม้แกะสลัก, ลวดลายปูนปั้น, โรงคราม, โรงน้ำปลา
- ดนตรีและการแสดง : บ้านพาทย์โกศล, บ้านนาฏศิลป์ครูหน้อย
- อาหาร : ขนมหอยตืด, มรดกอาหารไทย-โปรตุเกส, หมูกระดาศ

โดยเฉพาะพื้นที่กะตึ๋น-คลองสาน มี “แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” มากที่สุด โดยมี “แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ที่ 24 แห่ง จาก 27 แห่ง ที่เป็น “แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ที่มีองค์ประกอบอุตสาหกรรมสร้างสรรค์อื่น 1 ประกอบด้วย ทั้งมี “พื้นที่ใช้สอย” 88 แห่งจาก 106 แห่ง ที่มีองค์ประกอบของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ประกอบอยู่ด้วย ซึ่งส่วนใหญ่เป็น “แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” กะตึ๋น-คลองสานจึงมีศักยภาพสูงในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับแม่น้ำเจ้าพระยาและชุมชนเก่าอย่างแท้จริง เช่น

- พิพิธภัณฑ์กฐิน : จุดเชื่อมโยงวัฒนธรรมไทย-โปรตุเกส
- ตลาดสะพานคู่ และตลาดท่าดินแดง : เป็นจุดขายของอัตลักษณ์อาหารและวัฒนธรรมท้องถิ่น
- คลองและสะพานโบราณ : เช่น คลองบางหลวง, คลองกุฎีขาว, สะพานเจริญพาศน์

การลงทุนมรดกวัฒนธรรมที่โดดเด่นและมีเอกลักษณ์สูงของย่านกะตึ๋น-คลองสาน ทั้งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นสะท้อนถึง “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม” (Cultural Diversity) ที่หาได้ยากในกรุงเทพมหานคร พื้นที่มีองค์ประกอบของมรดกทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตที่สืบทอดยาวนาน เช่น วัดกัลยาณมิตร ศาลเจ้าเกียนอันเกง วัดช่างตาครูส์ และมีสำริดบางหลวง ซึ่งเป็นตัวแทนของความร่วมมือระหว่างศาสนาไทย-จีน-คริสต์-อิสลาม ทั้งยังมีบ้านเรือนโบราณ และสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งสามารถใช้ต่อยอดเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Space) ได้โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ท้องถิ่น

ในเชิงอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ย่านนี้มีความหนาแน่นของแหล่งมรดกวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากที่สุดถึง 117 แห่งจากทั้งหมด 162 รายการ อีกทั้งมีการเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมอื่น เช่น งานฝีมือ อาหาร ศิลปะการแสดง และการแพทย์แผนไทย ซึ่งสะท้อนถึง

“ระบบนิเวศของความคิดสร้างสรรค์” ที่มีอยู่แล้วโดยธรรมชาติ เช่น มรดกอาหารไทย-โปรตุเกส คนตรีบ้านพาทย์โกสธ และหมูกระต่าย สิ่งเหล่านี้สร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ อีกทั้งยังมี “พื้นที่ใช้สอย” ที่พร้อมรองรับกิจกรรมสร้างสรรค์ถึง 106 แห่ง โดยเฉพาะพื้นที่ริมน้ำที่สามารถใช้เป็นพื้นที่สร้างประสบการณ์เชิงวัฒนธรรมได้ เช่น พิพิธภัณฑ์ภูเก็ต และตลาดสะพานคู่ ซึ่งเป็นศูนย์รวมของการค้าขายอาหารและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ภาพที่ 19 สรุปภาพรวมการจำแนกทรัพยากรและองค์ประกอบอันเป็นทุนของพื้นที่
ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

4.5 ข้อมูลเชิงเศรษฐกิจ

ระบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจของย่านกะดีจีน-คลองสานประกอบด้วยกิจกรรมการค้าและการบริการ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภทหลัก คือ กิจกรรมการค้าและบริการที่สัมพันธ์กับทุนทางวัฒนธรรมเดิมของย่าน และ กิจกรรมการค้าและบริการร่วมสมัยที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสัญจรทางน้ำเป็นทางบก รวมถึง มีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.5.1 กิจกรรมการค้า

การศึกษากิจกรรมการค้าแบ่งตามพื้นที่ คือ ย่านกะดีจีน และย่านคลองสาน มีรายละเอียดดังนี้

1) ย่านกะดีจีน กิจกรรมการค้าภายในย่านกะดีจีนเป็นลักษณะของกิจการครอบครัว และใช้ที่อยู่อาศัยเป็นที่ ประกอบกิจการ ส่วนใหญ่จะใช้เป็นเพียงที่ผลิตสินค้าและส่งไปจำหน่ายนอกพื้นที่ ไม่มีการรวมกลุ่มกิจกรรมการค้าและการบริการที่เป็นพื้นที่ชัดเจน ดังนั้นกิจกรรมการค้าจึงกระจายอยู่ทั่วไปในย่านสินค้าและบริการที่เป็นของขึ้นชื่อของย่านกะดีจีน เช่น ขนมฝรั่งกุฎีจีน ขนมไทยบ้านทinker งานกระเป๋าค่า หมูกระดาก เป็นต้น

2) ย่านคลองสาน ย่านคลองสานเป็นย่านที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีที่ตั้งชัดเจน ซึ่งสัมพันธ์กับกิจกรรมการค้าและอุตสาหกรรมดั้งเดิมของพื้นที่ตั้งแต่อดีต ได้แก่

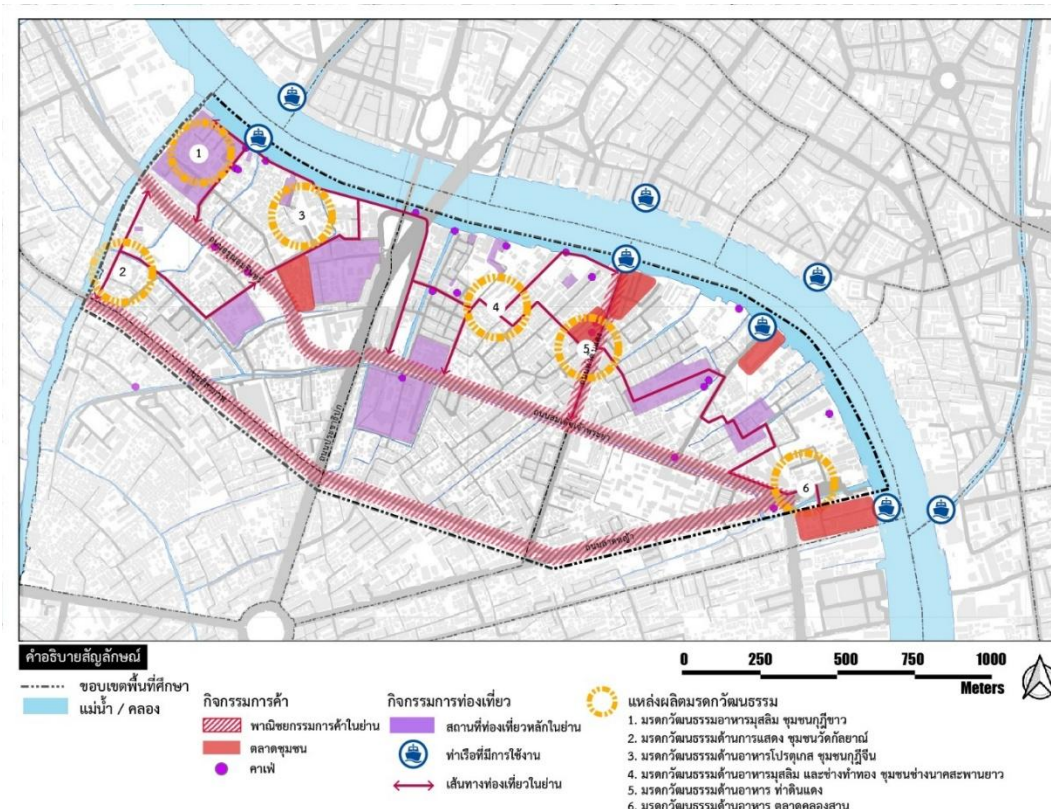
- **ตลาดทำดินแดง** ตั้งอยู่บริเวณถนนสมเด็จพระเจ้าตากสินเป็นตลาดเก่าแก่และเป็นแหล่งรวมร้านอาหารเก่าแก่ขึ้นชื่อของย่านคลองสาน เช่น ร้านทานตะวันทำดินแดงร้านขนมเปี๊ยะจุฬาลงกรณ์ ร้านโอวาทวิเศษ นมสดทำดินแดง เป็นต้น กิจกรรมในบริเวณนี้อยู่ในลักษณะหลากหลาย ได้แก่ ตลาดสด ร้านค้าในตึกแถว ร้านอาหาร และแผงลอยเรียงรายสองฝั่งถนน

- **โกดังรีมน้ำ** บริเวณรีมน้ำของเขตคลองสานเป็นที่ตั้งของโกดังรีมน้ำมากมายในอดีต มักใช้เก็บเครื่องเทศและของป่า ก่อนจะถูกส่งไปยังท่าเรือคลองเตยเพื่อกระจาย สินค้าไปยังต่างประเทศ

- **ตลาดท่าเรือคลองสาน** หรือคลองสานพลาซ่าตั้งอยู่บริเวณถนนทางเข้าท่าเรือข้ามฟากคลองสาน เป็นแหล่งรวมเสื้อผ้า รองเท้าเครื่องประดับต่าง ๆ รวมถึงร้านค้าร้านอาหารที่จำหน่ายในราคาไม่แพง ตลาดแห่งนี้ เกิดขึ้นเพื่อรองรับผู้ใช้เรือข้ามฟาก ได้แก่ นักศึกษา คนทำงาน และนักท่องเที่ยว

4.5.2 กิจกรรมการท่องเที่ยว

กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสานส่วนมากอยู่บนเส้นทางริมแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสถานที่ท่องเที่ยว และการเข้าถึงโดยเรือทั้งเรือท่องเที่ยวสาธารณะ และเรือท่องเที่ยวเอกชนรายย่อย โดยในปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวโดยจักรยานที่เข้ามาเยี่ยมชมวิถีชีวิตของคนในชุมชน เริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญ ในการท่องเที่ยวย่านเมืองเก่า ทั้งนี้เส้นทางจักรยานการท่องเที่ยว ย่านกะดีจีน-คลองสานในปัจจุบันเชื่อมโยงจากย่านกะดีจีนถึงย่านคลองสาน ในเส้นทางหลักของชุมชน ทั้งถนนสายหลัก สายรอง สายย่อย และทางเดิน ภายในชุมชน

ภาพที่ 20 ระบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจในย่านกะดีจีน-คลองสาน
ที่มา : ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง, ปรับปรุงโดยผู้วิจัย, 2568

4.6 ภาพรวมการประเมินคุณค่ามรดกวัฒนธรรมในพื้นที่

การวิเคราะห์คุณค่ามรดกวัฒนธรรมโดยใช้เทคนิคทำการซ้อนทับ (overlay analysis) (ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง, 2558) ฐานข้อมูลเชิงแผนที่ของฐานข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ จากประเด็นร่วมที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมทั้งในรูปแบบที่จับต้องได้และไม่ได้คือ ประเด็นคุณค่าทางวัฒนธรรมและประเด็นคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม เนื่องจากเป็นย่านที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นย่านเก่าแก่ที่มีผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ศาสนาอพยพมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เดียวกัน ทำให้เกิดการผสมผสานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่หลากหลาย โดยปัจจุบันผู้คนแต่ละกลุ่มก็ยังคงรักษาอัตลักษณ์ ความเชื่อ ความศรัทธาของตัวเองไว้ เพื่อสรุปเป็นแผนที่มรดกวัฒนธรรมขั้นสมบูรณ์ เพื่อแสดงระดับและประเมินคุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ โดยแบ่งระดับคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมดังนี้

- **กลุ่มมรดกวัฒนธรรมคะแนนสูง** ได้แก่แม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นภูมิวัฒนธรรมสำคัญของกรุงเทพมหานครและย่านกะดีจีน-คลองสาน ศาสนสถานสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนที่มีภูมิปัญญา ได้แก่วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ชุมชนเก่าที่ยังคงลักษณะทาง

กายภาพที่มีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรม การรวมกลุ่มทางสังคมวิถีชีวิตและภูมิปัญญา ได้แก่ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนวัดประยูร ชุมชนวัดกัลยาณ์และชุมชนช่างนาค-สะพานยาว

● **กลุ่มมรดกวัฒนธรรมคະແນປານກາງ** ได้แก่ ศาสนสถานสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน ได้แก่ วัดบุปผาราม ศาลเจ้าเกียนอันเกง มัสยิดกุฎีจีน ศาลเจ้ากวนอู วัดอนงคารามวรวิหาร มัสยิดเซฟีหรือมัสยิดตึกขาว ศาลเจ้าชำโนเก็ง วัดทองนพคุณ และวัดทองธรรมชาติวรวิหาร ชุมชนเก่าที่ยังคงลักษณะทางกายภาพที่มีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรม การรวมกลุ่มทางสังคมวิถีชีวิต ได้แก่ ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนโรงคราม ชุมชนวัดบุปผาราม ชุมชนหลังสวนสมเด็จย่าชุมชนหลังวัดพิชัยญาติ ชุมชนวัดทองนพคุณ ชุมชนวัดทองธรรมชาติ และเส้นทางสำคัญได้แก่คลองบางกอกใหญ่ ทางเดินริมน้ำกะตี่จีน

● **กลุ่มมรดกวัฒนธรรมคະແນນ້ອຍ** ได้แก่ องค์ประกอบเมืองที่มีความสำคัญ ได้แก่ เส้นทางหลักในชุมชน และคลองสายย่อย จากข้อมูลและแผนที่แสดงมรดกวัฒนธรรมแบบจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ พบว่า ข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีการซ้อนทับไปบนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้อยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะศาสนสถานที่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานวิถีชีวิตและการพัฒนาเมือง ในขณะที่พื้นที่ชุมชนจะสัมพันธ์กับแหล่งภูมิปัญญาทั้งด้านศิลปวัฒนธรรมและการค้าทั้งนี้แต่ละองค์ประกอบจะมีเส้นทางสำคัญเชื่อมโยงทั้งทางบกและทางน้ำ

ภาพที่ 21 มรดกวัฒนธรรมย่านกะตี่จีน-คลองสาน : การซ้อนทับเพื่อแสดงคະແນคุณค่า

ที่มา : ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง, 2558

4.7 ข้อมูลด้านกฎหมาย

การศึกษาข้อมูลกฎหมายในพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน ประกอบด้วยการศึกษาข้อกำหนดด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่และศักยภาพของพื้นที่ตามกรอบกฎหมายดังนี้

1) ข้อกำหนดด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเชิงกายภาพในพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน

(1) ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2556 ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินและศักยภาพของการพัฒนาเชิงกายภาพผ่านเงื่อนไข F.A.R และ O.S.R

(2) ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครฉบับต่าง ๆ เรื่องการควบคุมความสูงและระยะร่นริมแม่น้ำเจ้าพระยา ได้แก่

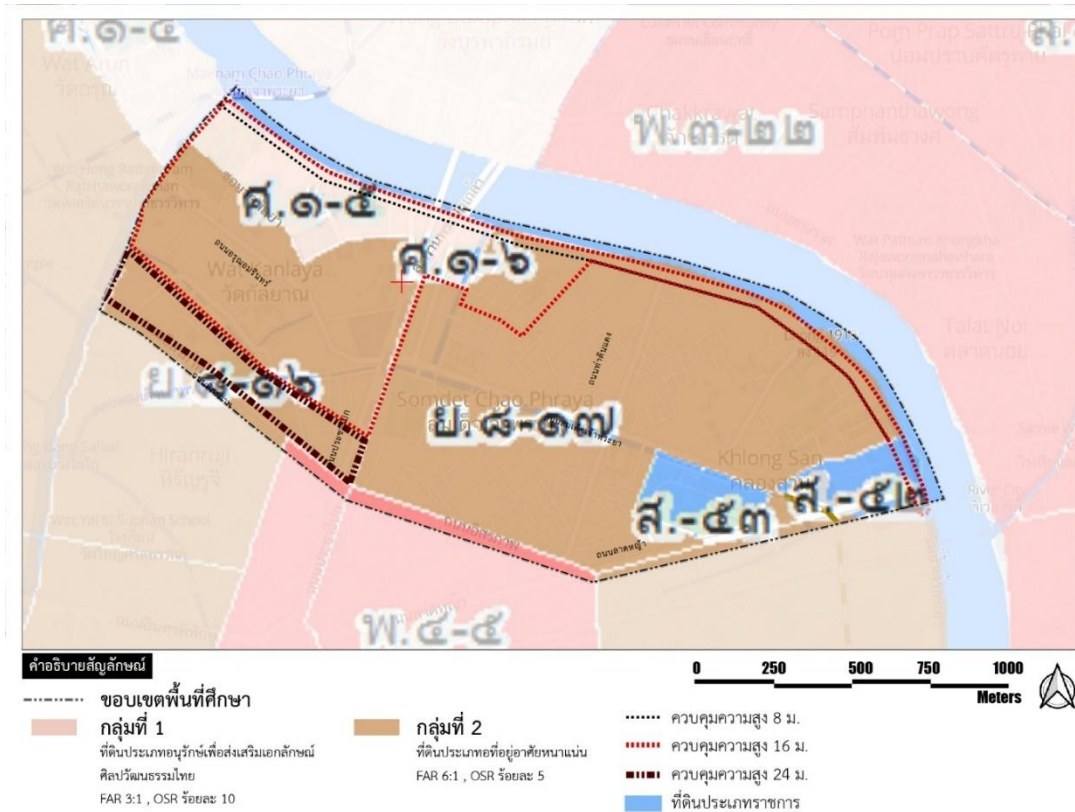
- ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครบริเวณฝั่งธนบุรีตรงข้ามกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2535 ควบคุมความสูงของอาคารและสิ่งปลูกสร้างภายในพื้นที่ย่านกะดีจีนที่ระยะ 16 เมตรและควบคุมอาคารบางประเภท เช่น โรงงาน โกดัง ห้างสรรพสินค้าไม่ให้เป็นอาคารขนาดใหญ่

- ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครควบคุมบริเวณโดยรอบวัดอรุณราชวราราม พ.ศ.2539 ควบคุมความสูงของอาคารและสิ่งปลูกสร้างภายในพื้นที่ย่านกะดีจีนที่ระยะ 16 เมตร และสองฝั่งถนนอิสรภาพที่ระยะ 24 เมตร

- ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2538 ควบคุมความสูงของอาคารและสิ่งปลูกสร้างโดยรอบสวนสมเด็จพระยาฯ ในบริเวณย่านท่าดินแดงที่ระยะ 16 เมตร

- ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2542 ควบคุมตลอดแนวลำน้ำเจ้าพระยา กำหนดห้ามมิให้มีการก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างในระยะร่น 3 เมตรจากริมฝั่งแม่น้ำ ตลอดจนควบคุมความสูงอาคารไม่เกิน 8 เมตรในช่วงระยะ 3-15 เมตร และไม่เกิน 16 เมตร ในช่วงระยะ 15-45 เมตรจากริมฝั่งแม่น้ำ

- ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครเรื่องควบคุมอาคาร พ.ศ. 2544 ควบคุมระยะร่นจากถนนและรวมถึงระยะร่นจากคลอง รวมถึงในพื้นที่รอบโบราณสถานที่ยื่นทะเบียนตามประกาศกรมศิลปากร

ภาพที่ 22 พื้นที่ตามผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครและพื้นที่ควบคุมความสูงตามกฎหมาย
ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

บทที่ 5 ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งสำรวจและระบอบองค์ประกอบของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่ปรากฏในพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน พร้อมทั้งวิเคราะห์ลักษณะพื้นที่ที่มีศักยภาพรองรับการพัฒนาในอนาคต เพื่อให้สามารถเข้าใจบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของย่านสร้างสรรค์ได้อย่างเป็นระบบ บทผลการวิจัยนี้นำองค์ประกอบที่ส่งเสริมย่านสร้างสรรค์จากแนวคิดและทฤษฎีที่พบทวนในบทที่ 2 มาประยุกต์วิเคราะห์ในบริบทของพื้นที่จริง โดยเน้นการประเมิน 7 มิติสำคัญ ได้แก่ 1) บุคลากรสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญในการขับเคลื่อนนวัตกรรมและกิจกรรมสร้างสรรค์; 2) ทูทางวัฒนธรรม ที่สะท้อนเอกลักษณ์และรากเหง้าวัฒนธรรมของพื้นที่; 3) สภาพแวดล้อมกายภาพเมือง ที่สนับสนุนการใช้งานพื้นที่อย่างยืดหยุ่นและสร้างแรงบันดาลใจ; 4) โครงสร้างพื้นฐานและการเชื่อมโยง ที่เอื้อต่อการเข้าถึงและเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่; 5) พื้นที่บ่มเพาะนวัตกรรมและส่งเสริมการเรียนรู้ ที่สนับสนุนการสร้างสรรคและทดลองแนวคิดใหม่ ๆ ; 6) สถาบันทางสังคม ที่ช่วยสร้างความร่วมมือและเครือข่าย; และ 7) คุณภาพชีวิตและความสามารถในการอยู่อาศัย ซึ่งสะท้อนความเป็นอยู่และความน่าอยู่อาศัยของผู้คนในย่าน การวิเคราะห์องค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้เห็นภาพรวมของศักยภาพและข้อจำกัดของพื้นที่สำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในอนาคตอย่างเป็นระบบ โดยแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดการวิเคราะห์ดังนี้

5.1 บุคลากรสร้างสรรค์

ย่านกะดีจีน-คลองสานมีจำนวนกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมและกิจกรรมสร้างสรรค์รวมกว่า 162 แห่ง แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายและความเข้มแข็งของระบบนิเวศสร้างสรรค์ในพื้นที่ โดยจำแนกเป็นอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ประเภทต่างๆ ได้แก่ อุตสาหกรรมงานฝีมือ 7 แห่ง ดนตรี 6 แห่ง การแสดง 5 แห่ง ทักษะศิลป์ 4 แห่ง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 117 แห่ง อาหาร 20 แห่ง และการแพทย์แผนไทย 15 แห่ง ซึ่งล้วนแต่มีรากฐานจากบุคลากรท้องถิ่นที่สืบทอดองค์ความรู้และมรดกวัฒนธรรมมายาวนาน ทั้งในด้านอาหารดั้งเดิม ประเพณี ศิลปหัตถกรรม และภูมิปัญญาชุมชน

ในขณะเดียวกัน พื้นที่ยังดึงดูดบุคลากรสร้างสรรค์รุ่นใหม่จากภายนอกให้เข้ามาประกอบธุรกิจและอยู่อาศัย เช่น คาเฟ่เชิงสร้างสรรค์ ร้านคราฟต์ร่วมสมัย แกลเลอรีขนาดเล็ก สตูดิโอออกแบบ และพื้นที่เวิร์กช็อป DIY ซึ่งช่วยเสริมความหลากหลายของกิจกรรมสร้างสรรค์และเพิ่มมิติสมัยใหม่ให้แก่พื้นที่ นำไปสู่การเกิดขึ้นของเศรษฐกิจสร้างสรรค์แบบผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับนวัตกรรมร่วมสมัย

การมีอยู่ร่วมกันของกิจกรรมเก่าและใหม่ดังกล่าวส่งผลให้ย่านกะดีจีน-คลองสานเกิด “พลวัตสร้างสรรค์ (Creative Dynamics)” ที่ทำให้พื้นที่สามารถคงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ได้ ขณะเดียวกันก็สามารถสร้างคุณค่าใหม่ทางเศรษฐกิจและสังคม ย่านจึงมีศักยภาพในการพัฒนาเป็น “ย่านสร้างสรรค์” ที่ตอบสนองทั้งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เศรษฐกิจท้องถิ่น และคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย อีกทั้งยังเป็นฐานสำคัญในการต่อยอดกิจกรรมสร้างสรรค์ในอนาคต เช่น การจัดเทศกาล ชุมชน การพัฒนาหลักสูตรเรียนรู้ท้องถิ่น การโปรโมตเส้นทางวัฒนธรรม และการสร้างเครือข่ายผู้ประกอบการสร้างสรรค์ในระดับเขตและระดับเมืองต่อไป

5.2 พุนทางวัฒนธรรม

5.2.1 ความหลากหลายของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

การมีอยู่ของอุตสาหกรรมดั้งเดิม (Traditional Cultural Industries)

จากข้อมูลพบว่าย่านกะดีจีน-คลองสานมีเศรษฐกิจดั้งเดิมที่ฝังลึกอยู่ในโครงสร้างพื้นที่ เช่น ร้านขนมฝรั่งกุฎีจีน ร้านอาหารพื้นถิ่น ตลาดริมวัด และหัตถกรรมท้องถิ่นในตรอกซอยกลายเป็น “จุดตั้งต้นทางวัฒนธรรม (Cultural Origins)” ของระบบเศรษฐกิจทั้งย่าน การตั้งอยู่ของกิจกรรมเหล่านี้กระจายในผังเมืองแบบ Fine-grain Urban Fabric ของชุมชนริมน้ำ ทำให้กิจกรรมดั้งเดิมกลมกลืนกับชีวิตประจำวันและยังคงบทบาทเป็นพื้นที่ผลิต-จำหน่ายในระยะเดินเท้า ซึ่งเป็นรูปแบบพื้นที่ที่สร้าง “ความเข้มแข็งระดับรากฐาน (Grassroots Economic Resilience)” การสืบทอดองค์ความรู้ เช่น การทำขนมพื้นถิ่นหรือการค้าขายแบบครอบครัว ยังคงเกิดขึ้นในพื้นที่จริง ไม่ใช่เชิงสัญลักษณ์ ทำให้ย่านมีบทบาทเป็น “Living Cultural Production Zone” ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของย่านสร้างสรรค์

การเกิดขึ้นของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ใหม่ (Emerging Creative Industries)

ความหลากหลายของอุตสาหกรรมในย่านไม่ได้หยุดอยู่ที่ภาคดั้งเดิม แต่ได้ขยายตัวไปสู่ อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ใหม่ เช่น คาเฟ่สร้างสรรค์ ร้านคราฟต์ แกลเลอรี พื้นที่จัดกิจกรรมทางศิลปะ รวมถึงธุรกิจนำเสนอประสบการณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Experience Economy) การกระจายตัวของกิจกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นบน

- แนวถนนสัญจรหลักของคลองสาน
- พื้นที่ต่อเนื่องกับชุมชนกุฎีจีน-วัดกัลยาณ

- พื้นที่พาณิชยกรรมขนาดใหญ่ใกล้ไอคอนสยาม

ซึ่งทำให้เกิด “Creative Corridors” ที่เชื่อมพื้นที่ชุมชนดั้งเดิมเข้ากับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์สมัยใหม่ โดยเฉพาะบทบาทของไอคอนสยามและเครือข่ายศิลปะร่วมสมัยเจริญกรุงที่ทำหน้าที่เป็น “ตัวเร่งการเกิด Creative Spillovers” ที่ส่งผลโดยตรงต่อธุรกิจใหม่ในชุมชน

นี่คือหลักฐานเชิงพื้นที่ของการเกิด อุตสาหกรรมสร้างสรรค์รุ่นใหม่ที่พักอาศัยลักษณะของพื้นที่ (Place-based Creative Industries)

ความหลากหลายของหมวดอุตสาหกรรม (Sectoral Diversity & Economic Flexibility)

ข้อมูลสะท้อนให้เห็นว่ากะตึ้น-คลองสานกำลังพัฒนาสู่พื้นที่ที่มีโครงสร้างอุตสาหกรรมหลากหลาย ทั้งอาหาร งานคราฟต์ งานท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ ร้านออกแบบ และกิจกรรมเชิงศิลปะ ความหลากหลายนี้สร้าง เศรษฐกิจยืดหยุ่น (Economic Adaptability) ทำให้ย่านสามารถรองรับแรงกระแทกทางเศรษฐกิจได้ดีกว่าย่านที่พึ่งพาเพียงอุตสาหกรรมเดียว

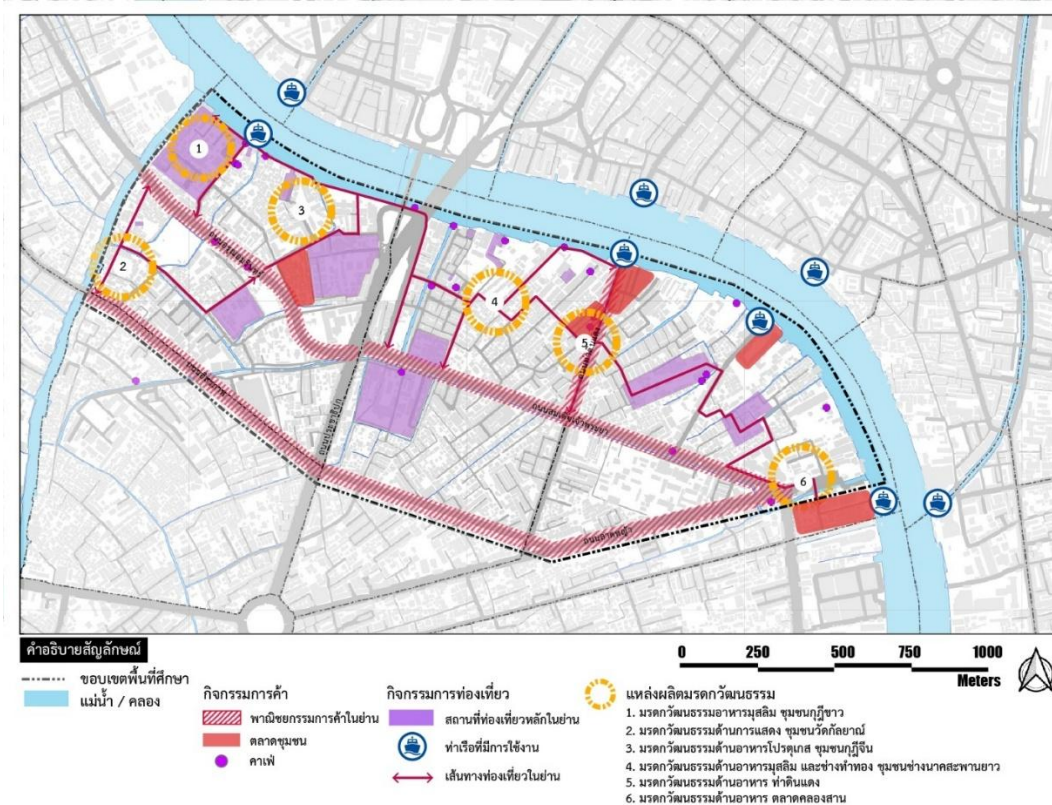
ในเชิงพื้นที่ ความหลากหลายของกิจกรรมที่อยู่ร่วมกันในรัศมีเดินเท้า 400–800 เมตร ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมแบบ Mixed Creative Ecology ที่ส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ การเรียนรู้ และความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างผู้ประกอบการต่างกลุ่ม

ความเชื่อมโยงกับตลาดและผู้บริโภค (Market Access & Cultural Consumers)

กะตึ้น-คลองสานมีจุดแข็งในการเชื่อมโยงกับตลาดหลายระดับ ทั้งตลาดท้องถิ่น (ชุมชนและวัด), ตลาดนักท่องเที่ยววัฒนธรรม และตลาดศิลปะร่วมสมัย (จากเครือข่ายไอคอนสยามและเจริญกรุง) การมีเส้นทางเดินเท้าเชื่อมพื้นที่ริมน้ำกับ Landmark วัฒนธรรมและพื้นที่พาณิชยกรรมทำให่ย่านนี้สามารถเป็นพื้นที่ทดลองแนวคิดใหม่ เช่น Pop-up Market, Craft Fair และกิจกรรม Co-creation ระหว่างนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท้องถิ่น ซึ่งเป็น “จุดแข็งเชิงพื้นที่” ที่สนับสนุนความเติบโตของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และเป็นข้อได้เปรียบของย่านที่มีประวัติศาสตร์และความทันสมัยเชื่อมต่อกัน

ย่านกะตึ้น-คลองสานมีโครงสร้างเศรษฐกิจที่โดดเด่นจากการผสมผสานระหว่างอุตสาหกรรมดั้งเดิมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ใหม่ ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบ “Past-Future Hybrid” ซึ่งเป็นต้นแบบของย่านสร้างสรรค์ชั้นนำในระดับนานาชาติ

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลยังชี้ว่าเศรษฐกิจในย่านยังต้องการ “ระบบสนับสนุนเชิงโครงสร้าง” เช่น Community Creative Hub, การพัฒนาทักษะผู้ประกอบการ และมาตรการลดการแทนที่ทางเศรษฐกิจ เพื่อให้ความหลากหลายของอุตสาหกรรมกลายเป็นพลังสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน

ภาพที่ 23 แสดงความสัมพันธ์ระบบเศรษฐกิจในย่านกะดีจีน-คลองสาน
ที่มา : ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง, ปรับปรุงโดยผู้วิจัย , 2568

ในกรณีของย่านคลองสาน ซึ่งมีพื้นที่ใหญ่กว่าและประกอบด้วยกิจกรรมเชิงพาณิชย์และชุมชนท้องถิ่น พบว่าความหนาแน่นของกิจกรรมสร้างสรรค์และมรดกวัฒนธรรมเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 1-2 จุดต่อเฮกเตอร์ เช่น ตลาดท่าดินแดง ศาลเจ้าพ่อกวนอู มัสยิดเซฟี ร้านอาหารพื้นถิ่นในย่านท่าเรือคลองสาน อาคารเก่าที่มีคุณค่า และพื้นที่ค้าขายที่สะท้อนวิถีชุมชน แม้ว่าตัวเลขความหนาแน่นจะต่ำกว่ากะตี่จิ้น แต่รูปแบบกิจกรรมก็มีความต่อเนื่องตามแนวเส้นทางเดิน ทำให้ความหนาแน่นเชิงเส้น (Linear Density) สูงกว่าความหนาแน่นเชิงพื้นที่ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของย่านที่เติบโตตามแนวสัญจรทางบกในปัจจุบันและมีร่องรอยการใช้งานบริเวณริมแม่น้ำบางส่วนจากอดีต

แม้ย่านกะตี่จิ้นและคลองสานจะมีระดับความหนาแน่นเชิงพื้นที่แตกต่างกัน แต่ทั้งสองพื้นที่ต่างมีความหนาแน่นทางวัฒนธรรมแบบเป็นหย่อม ๆ (Pockets of Cultural Density) ที่ช่วยให้เกิดบรรยากาศด้านวัฒนธรรมที่เข้มข้นในระยะเดินเท้าที่เหมาะสมคือ 200-400 เมตร และเมื่อเทียบกับเกณฑ์ ย่านกะตี่จิ้นอยู่ในระดับที่เข้าเกณฑ์ขั้นต่ำของย่านสร้างสรรค์เชิงมรดก ส่วนคลองสานยังอยู่ในระดับต่ำกว่าแต่มีโครงสร้างกิจกรรมตามแนวสัญจรที่สามารถต่อยอดสู่รูปแบบคลัสเตอร์ได้ในอนาคต

ความหลากหลายของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

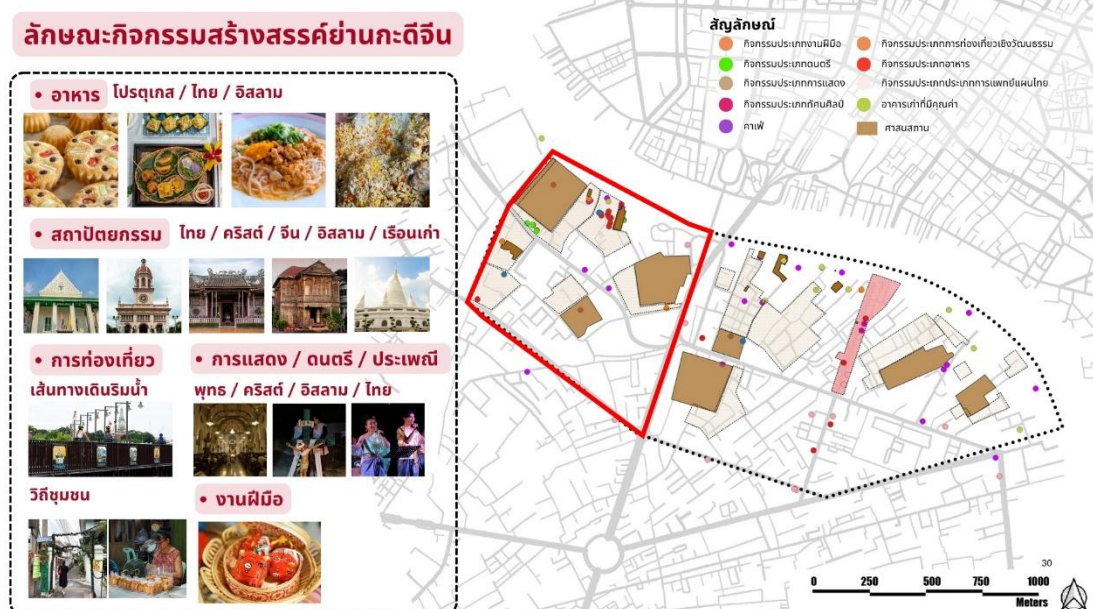
พื้นที่ที่จะมีศักยภาพเป็นย่านสร้างสรรค์ จำเป็นต้องมีความหลากหลายของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในระดับที่ทำให้เกิด “ระบบนิเวศสร้างสรรค์ (creative ecology)” ซึ่งประกอบด้วยอุตสาหกรรมหลายประเภทที่เชื่อมโยงและเกื้อกูลกัน ต้องมีอย่างน้อย 3 อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาย่านกะตี่จิ้นพบว่าพื้นที่นี้ประกอบด้วยกิจกรรมสร้างสรรค์มากกว่า 3 ประเภทอย่างชัดเจน เช่น (1) อาหารและขนมโปรตุเกส-ไทยดั้งเดิม (2) งานกราฟต์ชุมชนและผลิตภัณฑ์ทำมือ (3) กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (4) พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญา (5) คาเฟ่ และ (6) ดนตรีพาทยโกศล ทำให้ย่านนี้มีความหลากหลายที่เพียงพอต่อการเกิดระบบนิเวศสร้างสรรค์ (Creative Synergy) ในระดับสูง และส่งผลให้กิจกรรมดั้งเดิมสามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมร่วมสมัยได้ เช่น คาเฟ่ร่วมสมัยนำเสนออัตลักษณ์ชุมชนผ่านเมนูหรือกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น ขนมฝรั่ง ขนมจีนคั่วไก่ สลัดแขก เป็นต้น

ในกรณีของย่านคลองสานพบว่า มีอุตสาหกรรมสร้างสรรค์อย่างน้อย 3 ประเภท เช่น (1) อาหารพื้นถิ่น เช่น ห่านพะโล้ พระรามลงสรง เป็นต้น (2) งานศิลปะ (3) กิจกรรมร่วมสมัย เช่น คาเฟ่ ร้านดีไซน์ หรือกิจกรรมเกี่ยวกับไลฟ์สไตล์ริมแม่น้ำ ซึ่งกำลังเติบโตตามแนวท่าเรือและทางเดินริมน้ำและเส้นทางเดินเท้าในย่าน แม้ความหลากหลายจะยังน้อยกว่ากะตี่จิ้น แต่พื้นที่ที่มีองค์ประกอบครบตามเกณฑ์ขั้นต่ำ

ที่ชื้อว่าย่านที่มี “หลากหลายประเภทกิจกรรมสร้างสรรค์” จะมีโอกาสเกิดการเชื่อมต่อและการหมุนเวียนของผู้คนมากขึ้นในอนาคต

โดยสรุป ทั้งย่านกะดีจีนและคลองสานต่างมีจำนวนประเภทธุรกิจสร้างสรรค์ตามเกณฑ์ขั้นต่ำ 3 ประเภท ทำให้พื้นที่มีศักยภาพในการสร้างระบบนิเวศสร้างสรรค์ที่ก่อให้เกิดระบบนิเวศสร้างสรรค์ (Creative Synergy) เพียงแต่ความเข้มข้นและพลวัตของกิจกรรมในกะดีจีนมีความชัดเจนและสมบูรณ์กว่า ขณะที่คลองสานอยู่ในช่วงพัฒนาและสามารถเติบโตเพิ่มขึ้นได้หากมีการสนับสนุนเชิงพื้นที่และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์อย่างเหมาะสม

ภาพที่ 26 การกระจุกตัวของกลุ่มมรดกวัฒนธรรมในย่านกะดีจีน
ที่มา ผู้วิจัย, 2568

ความหลากหลายของกิจกรรมวัฒนธรรมถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของพื้นที่ที่มีศักยภาพพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์ เนื่องจากประเพณี พิธีกรรม และเทศกาลที่หลากหลายจะช่วยให้ผู้คนหลายกลุ่มทั้งชุมชนดั้งเดิม ผู้มาเยือน และกลุ่มสร้างสรรค์ร่วมสมัยสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่ซึ่งนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสร้างพลวัตทางสังคมในระดับสูง

เมื่อพิจารณาย่านกะตึจิ้นพบว่าพื้นที่ที่มีความหลากหลายของกิจกรรมในระดับโดดเด่น โดยกิจกรรมสำคัญประกอบด้วย ประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ เช่น เทศกาลคริสต์มาสและงานฉลองนักบุญที่โบสถ์ซางตาครูส พิธีกรรมทางศาสนาของพุทธที่วัดกัลยาณัม เช่น งานสมโภชวัดกัลยาณมิตรรวมหาวิหาร พิธีกรรมและกิจกรรมทางศาสนาอิสลามที่มัสยิดบางหลวง เช่น การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน วันอีดิลฟิฏริ (วันออกศีลอด) รวมถึงกิจกรรมร่วมสมัย เช่น เวิร์กช็อปอาหารพื้นถิ่น การประดิษฐ์หมุกรดาก เป็นต้น การมีประเพณีจากทั้งสามศาสนาทำให้กะตึจิ้นเป็นศูนย์กลางที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมสูง (High Cultural Diversity Node) ซึ่งว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญของพื้นที่สร้างสรรค์ที่มีชีวิตชีวา

ในส่วนของย่านคลองสาน แม้ความหลากหลายของประเพณีจะไม่เท่ากับกะตึจิ้น แต่พื้นที่ยังคงมีรูปแบบกิจกรรมวัฒนธรรมที่หลากหลาย เช่น ประเพณีจิ้นที่ศาลเจ้ากวนอู ศาลเจ้าพ่อเสือ และศาลเจ้าชำในกอง กิจกรรมชุมชนในบริเวณตลาดและท่าเรือที่เกี่ยวข้องกับอาหาร วิถีชีวิต และการค้าริมน้ำ, และกิจกรรมร่วมสมัยที่เกิดขึ้นตามพื้นที่ค้าปลีกและลานริมน้ำ ซึ่งกำลังพัฒนาตัวเองเป็นพื้นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและคนรุ่นใหม่ให้เข้ามาเที่ยวชมวิถีชุมชนของย่าน แม้ว่าความหลากหลายจะเกิดขึ้นในรูปแบบกลุ่มกิจกรรมที่เชื่อมกับเศรษฐกิจท้องถิ่นมากกว่ากิจกรรมศาสนาหลายศาสนาแบบกะตึจิ้น เทศกาลและกิจกรรมที่หลากหลาย แม้จะเกิดจากฐานเศรษฐกิจหรือสังคมที่ต่างกัน ก็สามารถสร้างความมีชีวิตชีวาของย่านได้ หากรองรับผู้คนหลายกลุ่มและสร้างจุดดึงดูดในพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง

จะเห็นได้ว่า ย่านกะตึจิ้นมีความหลากหลายทางกิจกรรมวัฒนธรรมในระดับสูงจากรากฐานทางศาสนาและประเพณีที่แตกต่างกัน ขณะที่คลองสานมีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายจากการผสมผสานระหว่างประเพณีชุมชนและกิจกรรมร่วมสมัย ทั้งสองย่านจึงมีศักยภาพในด้าน ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Diversity of Cultural Expressions) แม้จะมีรูปแบบและความเข้มข้นแตกต่างกัน แต่ทั้งคู่ล้วนสนับสนุนพลวัตของย่านสร้างสรรค์

ความพร้อมทางกายภาพ (Spatial Capacity)

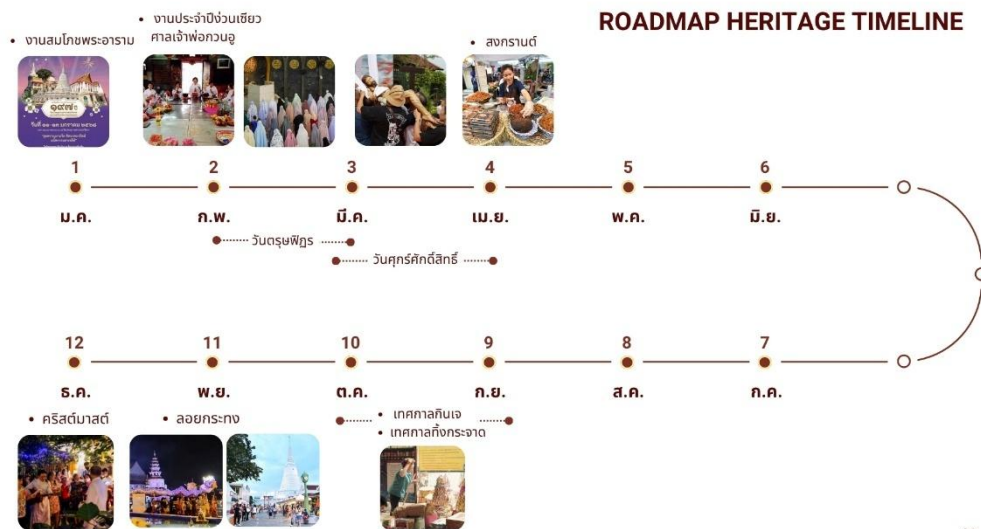
การประเมินความพร้อมของพื้นที่จัดประเพณีและเทศกาลในย่านกะตึจิ้นและคลองสานสามารถวิเคราะห์ได้ผ่านหลักการ “พื้นที่ที่รองรับกิจกรรมได้โดยตรง หรือสามารถปรับใช้ได้ง่าย (Adaptable & Event-capable Spaces)” ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของพื้นที่สาธารณะ

คุณภาพสูง โดยพิจารณาทั้งความกว้างของพื้นที่เปิด ความยืดหยุ่นในการใช้งาน และความสามารถรองรับผู้คนจำนวนหนึ่งในช่วงเวลาสำคัญของประเพณีหรือเทศกาล

เมื่อวิเคราะห์เกณฑ์ดังกล่าวของย่านกะดีจีน พบว่าพื้นที่โล่งว่างของศาสนสถานในย่านมักใช้เป็นพื้นที่ในการจัดงานประเพณีต่าง ๆ เช่น ลานรอบโบสถ์ข้างตาคูรัส ลานด้านหน้ามัสยิดบางหลวง ลานวัดกัลยาณ์ พื้นที่ว่างโดยรอบวัดประยูรวงศาวาส ลานหน้าศาลเจ้าเกียนอันเกง เป็นต้น เหล่านี้ล้วนเป็นพื้นที่ที่สามารถรองรับกิจกรรมได้โดยตรง เนื่องจากเป็นพื้นที่เปิดโล่งที่ชุมชนใช้ประกอบพิธีกรรมอยู่แล้ว เช่น งานเทศกาลคริสต์มาส งานศาสนาไทย-จีน หรือกิจกรรมชุมชน อีกทั้งพื้นที่เหล่านี้มีความยืดหยุ่นสูง สามารถปรับเป็นลานกิจกรรม การแสดง หรือการรวมตัวของชุมชนได้ตามโอกาส ซึ่งสะท้อนแนวคิด พื้นที่ระหว่างอาคาร-ถนน (In-between Spaces) ที่มีความยืดหยุ่น ใช้งานได้จริง และส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ (Soft Edges) ที่ระบุว่าพื้นที่ที่มีขอบเขตยืดหยุ่นสามารถรองรับผู้คนและกิจกรรมได้ดีกว่า แม้พื้นที่กะดีจีนจะมีขนาดจำกัด แต่การจัดวางพื้นที่ศาสนาในลักษณะ Cluster ทำให้ปรับใช้เป็นพื้นที่จัดงานได้อย่างเป็นธรรมชาติและมีบรรยากาศวัฒนธรรมได้ดี

ในกรณีของย่านคลองสาน พื้นที่จัดกิจกรรมมีความพร้อมมากกว่าในเชิงขนาดและศักยภาพรองรับผู้คน เช่น บริเวณตลาดท่าดินแดง ตรอกคิลกัจน์ร พื้นที่สวนสาธารณะในส่วนของสวนสมเด็จพระยาและสวนสานและลานศาลเจ้ากวนอู ลานวัดทองนพคุณ ลานวันทองธรรมชาติ เป็นต้น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความกว้างและมีการใช้งานอยู่แล้วในกิจกรรมชุมชน ทำให้สามารถปรับเป็นพื้นที่จัดเทศกาล ขบวนกิจกรรม หรือเวทีขนาดเล็กได้อย่างยืดหยุ่น โดยเฉพาะพื้นที่ริมน้ำซึ่งมีพื้นที่เปิดโล่งเหมาะกับกิจกรรมร่วมสมัยและกิจกรรมที่ดึงดูดผู้คนจากภายนอก อย่างไรก็ตาม ความพร้อมของคลองสานมีข้อจำกัดด้านความต่อเนื่องเชิงพื้นที่ (Spatial Continuity) ระหว่างจุดจัดกิจกรรม ซึ่งการใช้กิจกรรม (Events) ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานเทศกาล กีฬา หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมอื่น ๆ เป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาและสร้างควมมีชีวิตชีวาให้กับพื้นที่เมือง (Eventful Spaces) พื้นที่ที่ใช้งานเชิงวัฒนธรรมได้หลากหลาย และดึงดูดผู้คนได้เมื่อกิจกรรมถูกจัดขึ้น

โดยสรุป ย่านกะดีจีนมีความพร้อมของพื้นที่จัดกิจกรรมแบบเล็ก - ปากกลางของชุมชนและส่วนคลองสานมีความพร้อมในพื้นที่ขนาดใหญ่และปรับใช้ได้หลากหลายทั้งสองย่านจึงมีศักยภาพรองรับประเพณีและเทศกาลตามเกณฑ์แม้จะมีลักษณะทางพื้นที่ต่างกัน แต่ล้วนสามารถสนับสนุนการเติบโตของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างมีนัยสำคัญ

ภาพที่ 28 ไทม์ไลน์ประเพณีตลอดทั้งปีของย่านกะดีจีน-คลองสาน
ที่มา : ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง, ปรับปรุงโดยผู้วิจัย, 2568

ภาพที่ 29 ศาสนสถานเป็นศูนย์กลางในย่านกะดีจีน-คลองสาน
ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

5.2.3 การกระจุกตัวในรูปแบบคลัสเตอร์

เมื่อประเมินย่านกะดีจีน-คลองสานตามเกณฑ์ด้านการเกิดคลัสเตอร์ทางวัฒนธรรมที่ระบุว่าพื้นที่ต้องมีแกนกิจกรรม (Anchor Nodes) อย่างน้อย 2–3 จุด เพื่อให้เกิดแรงดึงดูดและทำให้กิจกรรมวัฒนธรรมรายย่อยสามารถเชื่อมตัวกันอย่างเป็นระบบ พบว่าย่านนี้มีองค์ประกอบที่ชัดเจนและโดดเด่นในระดับสูง โดยมีแกนกิจกรรม (Anchor Nodes) โดยส่วนใหญ่อยู่บริเวณศาสนสถานที่สำคัญของย่านและชุมชนโดยรอบศาสนสถานนั้น ๆ โดยส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่มีหลากหลาย ในฝั่งของกะดีจีนพบว่า มีคลัสเตอร์ที่เป็นไปตามเกณฑ์อยู่ 3 กลุ่ม ได้แก่

- บริเวณวัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร ศาลเจ้าเกียนอันเกงและชุมชนกุฎีจีน เป็นศูนย์กลางศรัทธาของชาวพุทธและประเพณีไทย-จีนในฝั่งธนบุรี
- มัสยิดบางหลวง ชุมชนกุฎีขาวและชุมชนโรงคราม สะท้อนประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนมุสลิมในพื้นที่
- บริเวณโบสถ์ซางตาครู้ส เป็นสัญลักษณ์ของชุมชนโปรตุเกสเก่าแก่กว่า 250 ปี และเป็นศูนย์กลางการรวมกลุ่มของผู้คนในย่าน
- บริเวณทางเดินริมน้ำ และวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร เป็นเส้นทางเชื่อมต่อกิจกรรมทั้งคนในและคนนอกพื้นที่ เชื่อมโยงกับพื้นที่ที่รับน้ำเข้าพระยา และเชื่อมต่อกับอารามหลวงชั้นโทเป็นอีกจุดศูนย์กลางที่ชาวพุทธศรัทธา

คลัสเตอร์ทั้ง 4 แห่งทำหน้าที่เป็นจุดกำเนิดกิจกรรมวัฒนธรรม ชุมชน และประเพณีที่ต่อเนื่องมายาวนาน จึงทำให้เกิดความเข้มข้นของ “Cultural Clustering” อย่างเป็นธรรมชาติ พื้นที่ที่มีศาสนสถานหรือสถาบันวัฒนธรรมหลายแห่งอยู่ร่วมกันในระยะเดินเท้าจะสร้างโครงร่างของย่านวัฒนธรรมได้อย่างเข้มข้น เพราะแกนกิจกรรม (Anchor Nodes) เป็นทั้งจุดอ้างอิงเชิงพื้นที่ (Spatial Anchors) จุดกำเนิดเรื่องเล่า (Narrative Anchors) ศูนย์รวมกิจกรรมทางสังคม และทำหน้าที่เป็นแม่เหล็กดึงดูดให้กิจกรรมสร้างสรรค์รายย่อย เช่น ร้านอาหารพื้นถิ่น งานคราฟต์ พิพิธภัณฑกุฎีจีน คาเฟ่ ดนตรีพาทยโกศล เกิดขึ้นตามแนวเส้นทางเดินระหว่างสถานที่สำคัญเหล่านี้ส่งผลให้เกิด “เส้นทางวัฒนธรรม” (Cultural Route) ที่เชื่อมโยงกิจกรรมตลอดพื้นที่ตามแนวคิดของ ที่ชื่อว่า Cluster Formation เป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการสร้างย่านสร้างสรรค์ที่มีชีวิต

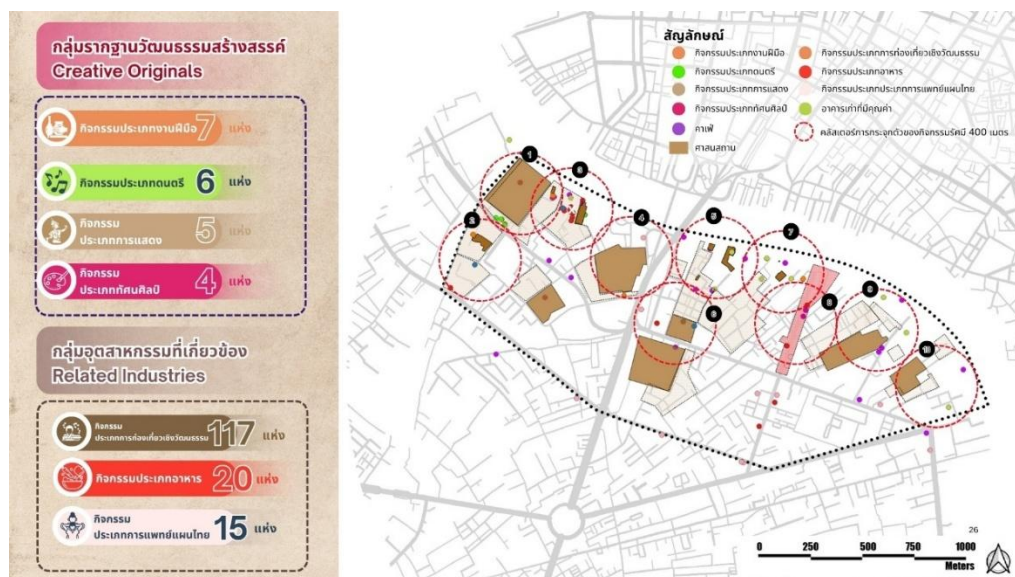
ในฝั่งคลองสานพบว่ามีคลัสเตอร์ที่เป็นไปตามเกณฑ์อยู่ 5 กลุ่ม ได้แก่

- บริเวณสวนสมเด็จพระเจ้า ศาลเจ้ากวนอูและชุมชนสมเด็จย่า เป็นพื้นที่จิตวิญญาณและศูนย์รวมพิธีกรรมและวิถีชีวิตของชุมชนไทย-จีนในพื้นที่
- บริเวณวัดอนงคารามและวัดพิชัยญาติ เป็นศูนย์กลางศรัทธาของชาวพุทธและวิถีชุมชนในพื้นที่

- บริเวณมัสยิดเซฟีและชุมชนช่างนาคะสะพานยาว สะท้อนความผสมผสานทางประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานร่วมกันของชาวไทย จีน มุสลิม
- บริเวณตลาดท่าดินแดง เป็นย่านการค้าที่มีเอกลักษณ์วัฒนธรรมจีนเป็นหลัก โดยเฉพาะด้านอาหาร นอกจากเป็นย่านการค้าแล้วยังเป็นเป็นประตูเชื่อมโยงผู้คนระหว่างฝั่งธนบุรีและฝั่งพระนครจึงเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีการหมุนเวียนพลวัตของผู้คน
- บริเวณวัดทองนพคุณ ชุมชนซอยท่าดินแดง 14 และ 16 ชุมชนแยกถนนเชียงใหม่ และชุมชนหลังโรงเรียนสารพัดช่างธนบุรี เป็นพื้นที่ที่มีวิถีชีวิตของชุมชนชาวพุทธและอาคารเก่าที่มีคุณค่า

คลัสเตอร์ทั้ง 5 แห่ง ตั้งอยู่ใกล้กันในระยะเดินเท้าและเชื่อมต่อกันด้วยถนนสายรองและตรอกซอย ทำให้เกิด “Cultural-commercial Cluster” ที่มีทั้งกิจกรรมศาสนา ตลาดท้องถิ่น ร้านอาหารพื้นถิ่น และการค้าขายอยู่ร่วมกัน การเชื่อมโยงระหว่างศาลเจ้า-ท่าเรือ-ตลาดทำให้เกิดเส้นทางวัฒนธรรมแบบต่อเนื่อง และเพราะคลัสเตอร์วัฒนธรรมต้องประกอบด้วย “จุดหมายที่เป็นศูนย์กลาง (Anchors)” และกิจกรรมรายย่อยรอบข้างที่พึ่งพาเชื่อมโยงกัน การมีแกนกิจกรรม (Anchor Nodes) ที่หลากหลาย เช่น ศาสนสถาน พื้นที่ค้าขาย และพื้นที่ชุมชน จะช่วยสร้าง “Narrative Route” ที่มีพลังและดึงดูดกิจกรรมสร้างสรรค์มากขึ้น ในกรณีของคลองสานการมีแกนกิจกรรม (Anchor Nodes) สำคัญทั้ง 5 จุด ทำให้พื้นที่เกิด “การกระจุกตัวตามแนวประวัติศาสตร์และการสัญจร” โดยมีท่าเรือเป็นจุดศูนย์กลางการเคลื่อนย้ายผู้คนและกิจกรรม ศาลเจ้า วัด และมัสยิด เป็นจุดศูนย์รวมความหมายเชิงวัฒนธรรม และตลาดเป็นจุดที่วิถีชีวิตร่วมสมัยเกิดขึ้นอย่างหนาแน่น ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์ย่านสร้างสรรค์ แม้ว่ากิจกรรมฝั่งคลองสานอาจยังไม่เข้มข้นเท่าฝั่งกะดีจีน แต่ฐานวัฒนธรรมและความเชื่อมโยงของกิจกรรมยังถือว่ามีความต่อเนื่องและเข้มแข็ง เหมาะสมต่อการต่อยอดสู่ Creative District ในอนาคต

สรุปได้ว่าในประเด็นการกระจุกตัวในรูปแบบคลัสเตอร์ (Cluster Formation) ย่านกะดีจีน-คลองสานมีระดับการกระจุกตัวในรูปแบบคลัสเตอร์ ที่สอดคล้องกับเกณฑ์ที่มีแกนกิจกรรม (Anchor Nodes) มากกว่า 3 จุด กระจายตัวในพื้นที่ศึกษา เชื่อมถึงกันด้วยตรอกซอยที่อยู่ในระยะการเดินรัศมี 200-400 เมตร และเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมวัฒนธรรมทั้งดั้งเดิมและร่วมสมัยอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 30 ปริมาณกิจกรรมสร้างสรรค์และการกระจุกตัวในรูปแบบคลัสเตอร์

ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

5.2.4 การใช้ค่า FAR (Floor Area Ratio) เป็นเกณฑ์สำคัญในการประเมิน

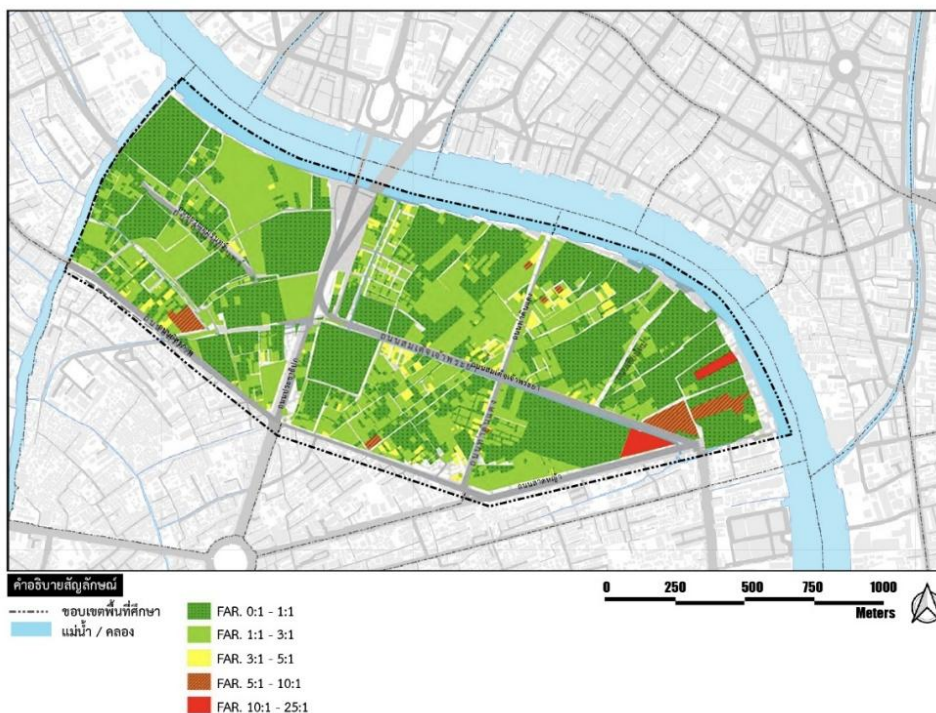
ศักยภาพของย่านสร้างสรรค์

จากแผนที่ FAR แสดงให้เห็นว่า พื้นที่กะต๊อ-คลองสานมีความหนาแน่นโดยรวมอยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง (FAR 0.1–3:1) โดยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสีเขียวอ่อนและเขียวปานกลาง ซึ่งสะท้อน FAR ระดับ 1:1 ถึง 3:1 สอดคล้องกับโครงสร้างอาคารขนาดเล็ก-กลางของย่านเก่า และให้ความรู้สึกเป็นมิตรต่อการเดินเท้าและกิจกรรมชุมชน ความหนาแน่นระดับนี้ช่วยให้เกิดกิจกรรมย่อย (Micro-activities)” เช่น ร้านอาหารพื้นถิ่น บ้านศิลปิน ร้านคราฟต์ และกิจกรรมเรียนรู้วัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของ Creative Cultural District ที่ย่านกะต๊อมีศักยภาพสูงมาก

ส่วนพื้นที่ริมถนนหลักและพาณิชย์บางจุดบริเวณคลองสานมี FAR สูงถึง 5:1 – 10:1 (สีส้ม) รวมถึงบางแปลงที่ FAR ถึง 10:1 – 25:1 (สีแดง) ซึ่งสะท้อนบทบาทของคลองสานในฐานะศูนย์พาณิชย์สมัยใหม่ที่สามารถรองรับงานศิลปะร่วมสมัย อีเวนต์ และกิจกรรมเชิงพาณิชย์ของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ได้ดี อย่างไรก็ตามความหนาแน่นสูงในบางแปลงอาจทำให้ “ความละเอียดของเมือง (Urban Grain)” ลดลงและลดโอกาสเกิดการปฏิสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ หากไม่ได้ออกแบบพื้นที่สาธารณะและทางเดินให้เชื่อมต่อกับพื้นที่ชุมชนดั้งเดิมด้านใน

สรุปได้ว่า ย่านกะต๊อมีความหนาแน่นที่เหมาะสมสำหรับย่านสร้างสรรค์เชิงชุมชน (FAR 1–3) ตามแนวคิดที่ระบุ FAR ระดับ 2–4 เป็นค่าที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการก่อตัวของคลัสเตอร์

สร้างสรรค์ (Creative Clusters) ขณะที่คลองสานมีความหนาแน่นแบบผสม ช่วยรองรับกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ต้องใช้พื้นที่มาก แต่ต้องปรับปรุงความเชื่อมโยงเชิงพื้นที่เพื่อให้ FAR สูงไม่ทำลายกิจกรรมสร้างสรรค์ขนาดเล็กในชุมชน

ภาพที่ 31 ผลการวิเคราะห์ค่า FAR ย่านกะดีจีน-คลองสาน

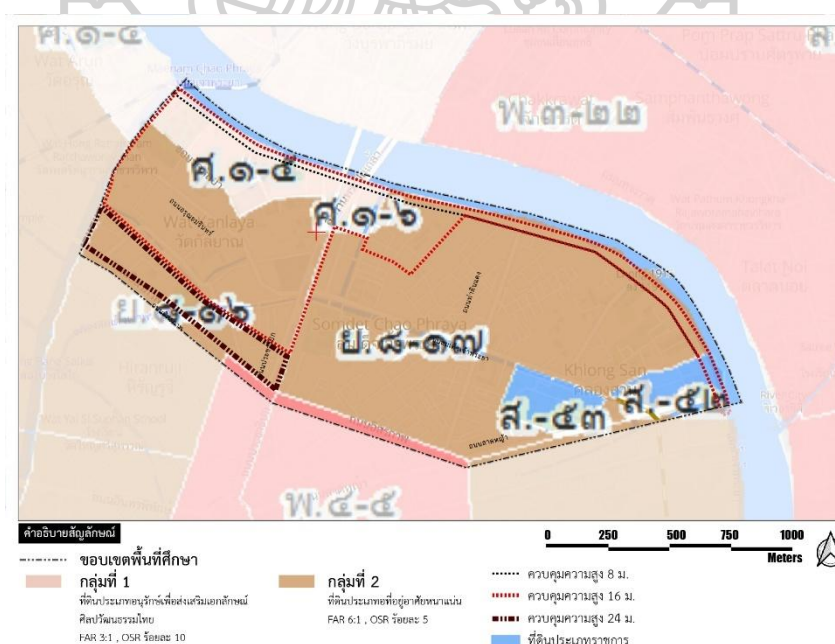
ที่มา : ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง ,ปรับปรุงโดยผู้วิจัย ,2568

การวิเคราะห์ความหนาแน่นที่เกิดขึ้นจริง (Existing FAR) กับความหนาแน่นตามผังเมืองรวม
ในย่านกะดีจีน-คลองสาน

จากการเปรียบเทียบความหนาแน่นอาคารที่เกิดขึ้นจริง (Existing FAR) กับความหนาแน่นที่ผังเมืองรวมกำหนด พบว่าพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสานในปัจจุบันมีลักษณะเป็นโครงสร้างเมืองแบบความหนาแน่นปานกลาง โดย FAR ส่วนใหญ่กระจุกอยู่ที่ 1:1–3:1 ซึ่งสะท้อนการคงอยู่ของอาคารขนาดเล็กถึงปานกลาง ความหนาแน่นในระดับระบุว่า “เมืองที่ดีสำหรับกิจกรรมสร้างสรรค์ต้องมีความหนาแน่นพอที่จะกระตุ้นการปะทะทางสังคม (Social Encounters) ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมแบบ “เดินได้ดี” (Walkable Human Scale) และส่งเสริมชีวิตบนท้องถนน ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเกิด Life Between Buildings—หัวใจของย่านสร้างสรรค์ที่มีความมีชีวิตชีวา

ในขณะที่ผังเมืองรวมกลับกำหนดให้ บริเวณคลองสานและพื้นที่ศูนย์พาณิชย์ริมแม่น้ำ มี FAR สูงถึง 6:1 และมีโซนควบคุมความสูงที่อนุญาตถึง 16–24 เมตร ซึ่งมีศักยภาพรองรับกิจกรรมสเกลใหญ่ เช่น ตลาดสร้างสรรค์ งานเทศกาล หรือกิจกรรมร่วมสมัย แต่ในขณะเดียวกันก็เสี่ยงทำให้ “ความละเอียดของเมือง” หรือความเป็น Human Scale ลดลง หากมีการพัฒนาอาคารสเกลใหญ่ จำนวนมากเกินไป ความหนาแน่นระดับสูงเช่นนี้มักทำให้กิจกรรมสร้างสรรค์ขนาดเล็ก-ชุมชน (Micro-creative Activities) ไม่สามารถแทรกตัวได้ง่ายขึ้น การผลักดันความหนาแน่นเพิ่มขึ้นอาจนำไปสู่ “การแทนที่ทางเศรษฐกิจ” (Commercial Displacement) และลดโอกาสการคงอยู่ของ ชุมชนสร้างสรรค์ดั้งเดิม

ดังนั้นความแตกต่างระหว่างความหนาแน่นที่เกิดขึ้นจริง (Existing FAR) และความหนาแน่นที่ผังเมืองรวมกำหนดให้ จึงส่งผลกระทบต่อศักยภาพย่านสร้างสรรค์ หากพื้นที่ถูกพัฒนาไปตามผังเมืองรวมมากเกินไปโดยไม่มีการออกแบบเชิงวัฒนธรรมรองรับ (Cultural-sensitive Design) ความหนาแน่นสูงอาจกลายเป็นอุปสรรคต่อการรักษาอัตลักษณ์พื้นที่และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ฐานชุมชน แต่หากมีการจัดการผังเมืองให้คงความหนาแน่นระดับปานกลางในพื้นที่วัฒนธรรม และสงวนความหนาแน่นสูงไว้สำหรับกิจกรรมร่วมสมัยริมน้ำ ย่านกะดีจีน-คลองสานจะมีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์แบบสองศูนย์ที่ประกอบด้วยทั้งฐานวัฒนธรรมชุมชน (Cultural Core) และพื้นที่ร่วมสมัยสเกลใหญ่ (Creative Waterfront Hub) อย่างสมดุล

ภาพที่ 32 ผังเมืองรวมย่านกะดีจีน-คลองสาน

ที่มา : ผู้วิจัย , 2568

5.3 สภาพแวดล้อมกายภาพเมือง

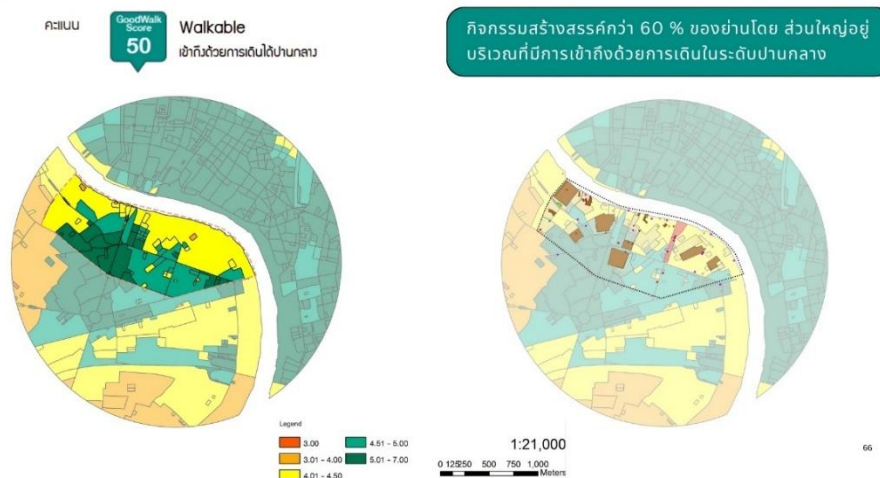
5.3.1 โครงสร้างเมือง

ย่านกะดีจีนมีค่าความเชื่อมโยงของโครงข่ายถนน (Street Connectivity) โดยแสดงค่าในช่วง 4.51–7.00 (สีเขียวถึงเขียวเข้ม) บริเวณติดกับถนนอรุณอมรินทร์ในระยะ 200 เมตรจากถนน ซึ่งบ่งชี้ถึงลักษณะโครงข่ายเชื่อมต่อถึงกัน และสามารถเดินเชื่อมมายังคลัสเตอร์ของมรดกวัฒนธรรมริมแม่น้ำเจ้าพระยาในระดับปานกลาง 4.01–4.50 (เหลือง–เขียวอ่อน) ซึ่งเชื่อมต่อยังพื้นที่สำคัญอย่างโบสถ์ช่างดาครู้ส วัดกัลยาณ์ วัดประยูรวงศาวาส ชุมชนกุฎีจีน ศาลเจ้าเกียนอันเกง ร้านอาหารท้องถิ่น ได้ภายในระยะ 400-800 เมตร ซึ่งสะท้อนว่าแม้มีความเชื่อมโยงระดับปานกลาง แต่ยังคงมีซอยแทรกและทางเดินต่อเนื่องที่สามารถเชื่อมย่านประวัติศาสตร์กับพื้นที่ริมน้ำได้ ทำให้สามารถพัฒนากิจกรรมเชิงวัฒนธรรม–การท่องเที่ยวได้ดี เช่น เส้นทางเดินเรียนรู้ประวัติศาสตร์ หรือกิจกรรมศิลปะกลางแจ้ง ส่วนพื้นที่โดยรอบแสดงค่าสูงกว่าพื้นที่รอบนอกอย่างชัดเจน ซึ่งช่วยเสริมให้ย่านมี “Core Walkable Cluster” รองรับกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ต้องอาศัยความเข้มข้นของการเดินเท้า สภาพเช่นนี้ระบุว่าพื้นที่สร้างสรรค์ที่มีชีวิตชีวาต้องการโครงข่ายถนนขนาดเล็กเพื่อกระตุ้นปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Encounters) และกิจกรรมสร้างสรรค์ขนาดย่อมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในระดับตรอกซอย

สำหรับพื้นที่ฝั่งคลองสานโครงข่ายการเดินดีแสดงค่าในช่วง 4.51–7.00 (สีเขียวถึงเขียวเข้ม) โดยเฉพาะบริเวณชุมชนสมเด็จพระเจ้าพระยา ถนนสมเด็จพระเจ้าพระยา และแสดงค่าในช่วง 4.01–4.50 (เหลือง–เขียวอ่อน) โดยเฉพาะบริเวณตลาดท่าดินแดง ท่าเรือ และย่านพาณิชยกรรมริมน้ำ ซึ่งสะท้อนระดับการเชื่อมโยงในระดับปานกลาง ซึ่งกายภาพของถนน ตรอกซอยในชุมชนฝั่งคลองสานมีลักษณะการเดินดีไม่เท่าชุมชนกะดีจีน อาจรองรับกิจกรรมสร้างสรรค์ได้จำกัด เนื่องจากมีลักษณะบล็อกใหญ่ การเดินเท้าขาดความต่อเนื่อง และการเข้าถึงยากกว่า

โดยสรุปแผนที่เดินดี (Good Walk) สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ย่านกะดีจีนเป็น Creative Core ที่มีศักยภาพด้าน Street Connectivity ได้ดี จากโครงสร้างตรอก ซอยดั้งเดิมที่ละเอียดและเชื่อมต่อกันทุกทิศทาง ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของย่านสร้างสรรค์ตามแนวคิด สำหรับย่านคลองสาน แม้ความเชื่อมโยงจะไม่ละเอียดเท่าฝั่งกะดีจีน แต่ยังคงมีศักยภาพ ที่สามารถรองรับกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์แบบการค้าและการท่องเที่ยวได้ดี โดยเฉพาะบริเวณตลาดและท่าเรือที่มีบทบาทเป็นแกนกิจกรรมสำคัญ (Anchor Nodes) ของย่าน

ภาพรวมของคะแนนเดินดีของย่านกะดีจีนคลองสานสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้ในระดับปานกลาง

ภาพที่ 33 ภาพรวมของคะแนนเดินดีของย่านกะดีจีน-คลองสาน

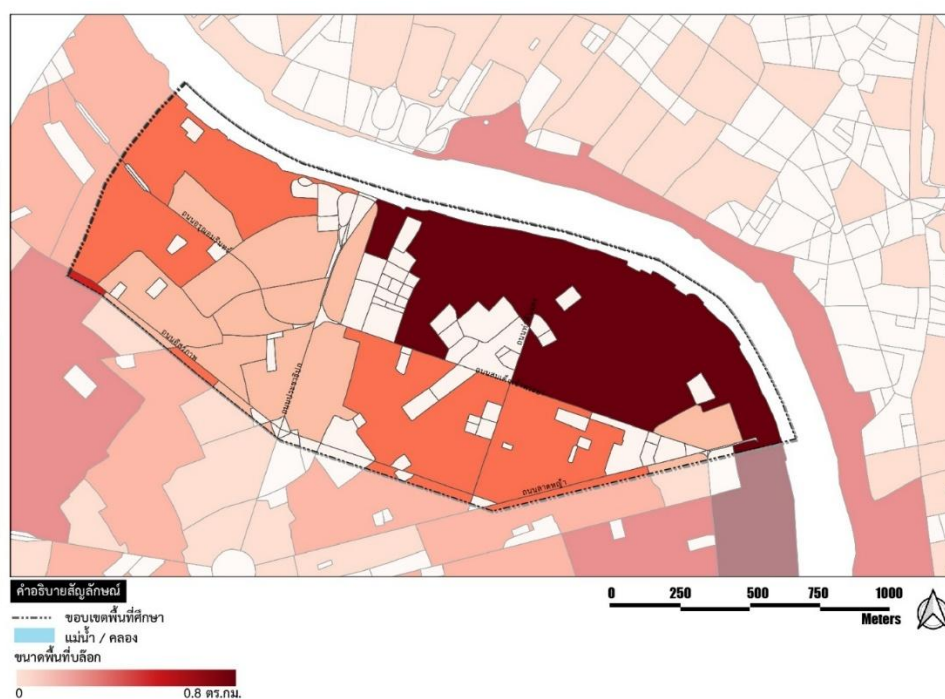
ที่มา : GoodWalk <http://goodwalk.org/ranking>

โดยจากแผนที่ขนาดบล็อกในพื้นที่กะดีจีน-คลองสานพบว่า พื้นที่ชุมชนดั้งเดิมของกะดีจีน มีลักษณะบล็อกขนาดเล็กเป็นส่วนใหญ่ อยู่ในช่วง 0.00–0.05 km² ซึ่งสะท้อนโครงสร้างเมืองแบบละเอียด (fine-grain urban fabric) ที่ประกอบด้วยตรอกซอย ช่องว่างระหว่างอาคารจำนวนมาก และเส้นทางทางเลือกหลากหลาย ทำให้ผู้คนสามารถเดินเชื่อมกิจกรรมต่าง ๆ ได้ภายในระยะใกล้ ลักษณะนี้สอดคล้องกับเกณฑ์บล็อกขนาดเล็ก 40–120 เมตร ซึ่งเหมาะสำหรับการเกิดกิจกรรมทางสังคมขนาดเล็กที่หลากหลาย พื้นที่ที่เดินได้ดีและความละเอียดของเมืองสูงจะเอื้อต่อกิจกรรมในเมือง เป็นเงื่อนไขสำคัญของการเกิดย่านสร้างสรรค์ ดังนั้น ย่านกะดีจีนจึงมีศักยภาพสูงที่รองรับกิจกรรมสร้างสรรค์ขนาดย่อม เช่น คาเฟ่ ร้านคราฟต์ พิพิธภัณฑ์ในชุมชน และวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ต้องอาศัยการเดินเท้าและบรรยากาศตรอกซอย

ในขณะที่บริเวณคลองสาน ซึ่งปรากฏช่วงบล็อกขนาด 0.11–0.87 km² แสดงถึงบล็อกขนาดกลางถึงใหญ่ มีการรวมแปลงที่ดินกว้างขึ้นและรูปแบบอาคารผืนใหญ่ เช่น คอมเพล็กซ์พาณิชยกรรม โครงการพื้นที่ริมน้ำ หรือที่ดินภาครัฐ ลักษณะบล็อกประเภทนี้จะทำให้ลดระดับความพรุนของเมือง (Urban Permeability) ทำให้การเดินเท้าภายในพื้นที่ไม่ต่อเนื่องเท่ากะดีจีน และลดโอกาสเกิดกิจกรรมสร้างสรรค์ขนาดย่อมที่ต้องอาศัยตรอกซอยและพื้นที่ยืดหยุ่น แม้บล็อกใหญ่เหล่านี้รองรับกิจกรรมสร้างสรรค์เชิงพาณิชย์ได้ เช่น ตลาดสร้างสรรค์ หรือกิจกรรมริมน้ำ แต่ยังมีข้อจำกัดในการกระจายตัวของกิจกรรมย่อยอื่น ๆ หรือกิจกรรมวัฒนธรรมขนาดย่อม ที่ต้องการความละเอียดของขนาดบล็อกเพื่อกระจายการเข้าถึงมายังพื้นที่ อย่างไรก็ตาม พื้นที่คลองสานยังมีบล็อกขนาดกลางช่วง

0.06–0.10 km² ซึ่งสามารถพัฒนาเชื่อมกับท่าเรือ ถนนหลัก และโครงการริมน้ำ โดยอาจต้องเพิ่มโครงข่ายชอกชอยการเดินเท้าและจุดเชื่อมต่อระหว่างบล็อกเพื่อเพิ่มความพรุนของพื้นที่

ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์ตามเกณฑ์ขนาดบล็อก พื้นที่กะตีดิจินจึงมีศักยภาพสูงสุดในการเป็นย่านสร้างสรรค์ในเชิงวัฒนธรรมชุมชน ในขณะที่คลองสานมีศักยภาพเชิงพาณิชย์และงานสร้างสรรค์ระดับกิจกรรมขนาดกลาง-ใหญ่ ซึ่งทั้งสองพื้นที่สามารถเชื่อมบทบาทกันได้อย่างเกื้อกูลภายใต้กรอบของย่านสร้างสรรค์แบบสองขั้ว (Dual-core Creative Cluster)

ภาพที่ 34 ขนาดบล็อกที่เกิดจากโครงข่ายถนนถนนในพื้นที่ย่านกะตีดิจิน-คลองสาน

ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

5.3.2 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

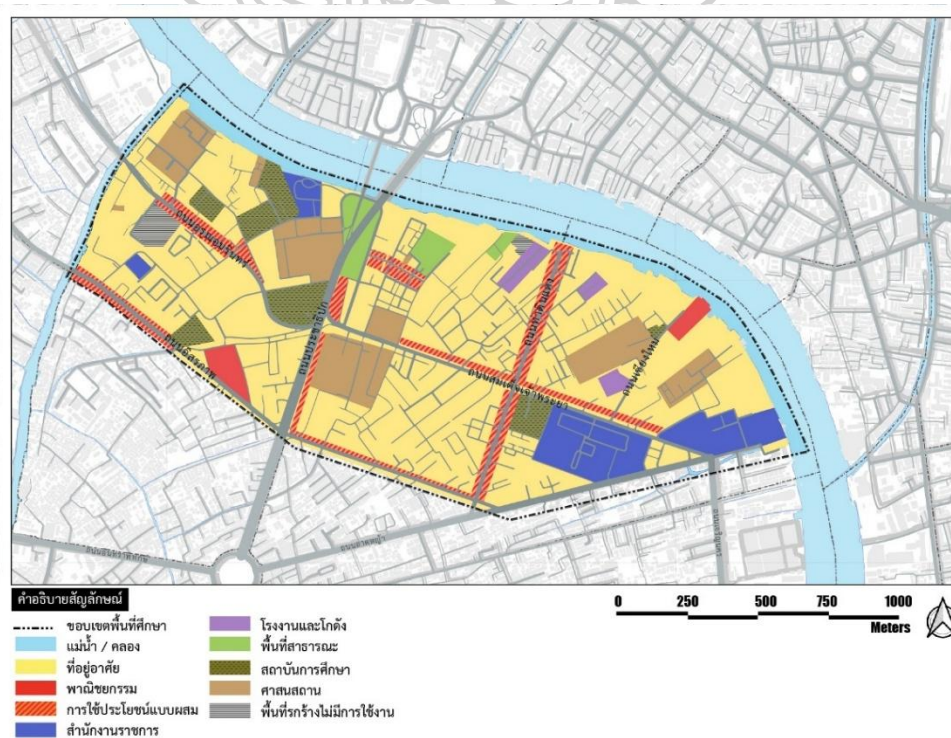
1) ความสมดุลระหว่างพื้นที่สร้างสรรค์กับพื้นที่อยู่อาศัย (Residential–Creative Use Balance)

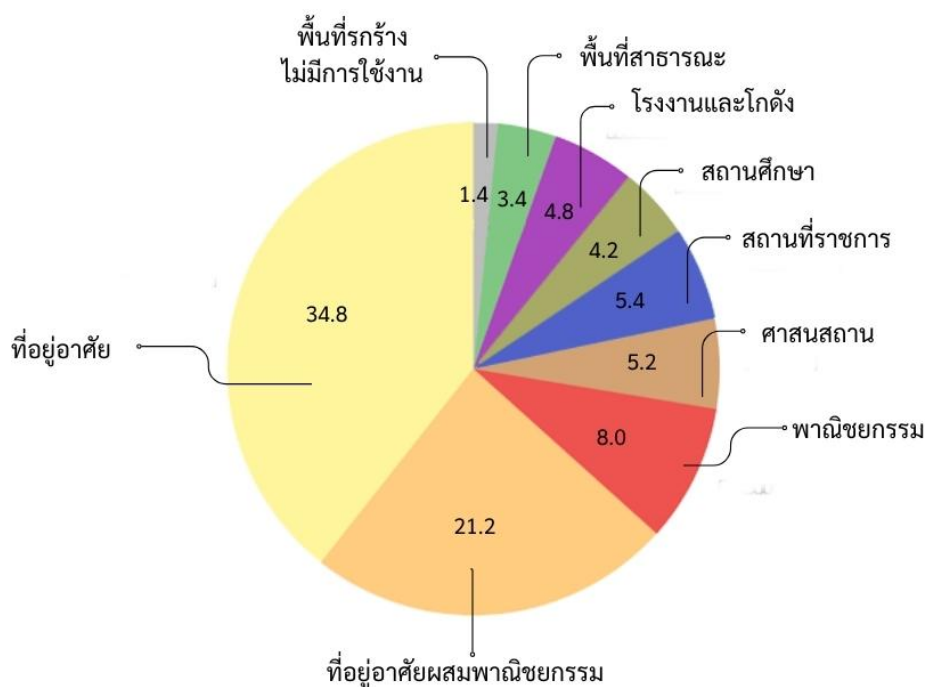
จากการพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่ดินในย่านกะตีดิจินพบว่า พื้นที่ยังคงยึดโยงกับชุมชนดั้งเดิม และพื้นที่อยู่อาศัยเป็นสัดส่วนมากกว่า 60% ขณะที่กิจกรรมเชิงพาณิชย์และพื้นที่สร้างสรรค์ เช่น ร้านอาหารพื้นถิ่น คาเฟ่ บ้านศิลปิน ร้านคราฟต์ และพิพิธภัณฑท์ กระจายตัวแทรกอยู่ตามแนวตรอกซอยคิดเป็นประมาณ 30–40% ของพื้นที่รวม ลักษณะเช่นนี้สะท้อนสัดส่วน 60:40 สำหรับย่าน

สร้างสรรค์ที่ดี ซึ่งต้องรักษาสมดุลระหว่างพื้นที่ผลิตวัฒนธรรมและคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย การมีฐานชุมชนจริงในสัดส่วนสูงช่วยให้ย่านมีผู้ใช้พื้นที่ตลอดทั้งวัน ส่งเสริมกิจกรรมในระดับรายชอย และป้องกันความเสี่ยงจากการพาณิชย์เกินไป (Over-commercialization) จึงทำให้กะตี่จิ้นมีศักยภาพเป็น Creative Cultural Core ที่กิจกรรมสร้างสรรค์เติบโตบนฐานชุมชนแท้จริง

สำหรับย่านคลองสาน พื้นที่มีสัดส่วนเชิงพาณิชย์และกิจกรรมสร้างสรรค์มากกว่า เช่น ตลาดริมน้ำ คาเฟ่ ร้านอาหาร พื้นที่ท่องเที่ยว และโครงการพาณิชย์กรรมขนาดใหญ่ โดยคิดเป็นสัดส่วนที่ใกล้เคียงหรือบางช่วงอาจเกิน 40% ของพื้นที่รวม เมื่อเทียบกับพื้นที่อยู่อาศัยซึ่งกระจายตัวด้านใน และมีความหนาแน่นน้อยกว่ากะตี่จิ้น ส่งผลให้สมดุลพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่สร้างสรรค์ของคลองสานมีแนวโน้มค่อนข้างไปทางเชิงพาณิชย์ อย่างไรก็ตาม การมีแกนกิจกรรมสำคัญในย่าน เช่น ท่าเรือ ตลาดทำดินแดง และพื้นที่ริมน้ำ ทำให้คลองสานมีศักยภาพในฐานะ Creative Commercial / Waterfront Zone แต่จำเป็นต้องระวังไม่ให้พื้นที่เชิงพาณิชย์ขยายตัวจนลดทอนบทบาทพื้นที่อยู่อาศัย ซึ่งอาจทำให้ทุนทางสังคมอ่อนแอลงและลดความเป็น “ย่านมีชีวิต” ตามเกณฑ์ย่านสร้างสรรค์

โดยสรุป ย่านกะตี่จิ้นมีความสมดุลใกล้เคียงเกณฑ์ 60:40 มากที่สุด ทำให้เหมาะกับกิจกรรมสร้างสรรค์ฐานชุมชน ส่วนคลองสานมีศักยภาพด้านกิจกรรมสร้างสรรค์เชิงพาณิชย์มากกว่าแต่ต้องการการปรับสมดุลพื้นที่เพื่อรักษาความยั่งยืนของระบบนิเวศสร้างสรรค์ในระยะยาว

ภาพที่ 35 ลัดส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบัน

ที่มา : ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง, ปรับปรุงโดยผู้วิจัย, 2568

5.3.3 อาคารและการใช้ประโยชน์อาคาร

1) การวิเคราะห์การใช้ประโยชน์อาคาร

จากโครงสร้างอาคารของย่านกะดีจีนพบว่าอาคารส่วนใหญ่เป็นอาคารขนาดเล็กถึงปานกลางแบบเรือนชุมชนดั้งเดิม ซึ่งมีศักยภาพสูงต่อการรองรับการใช้ประโยชน์แบบหลากหลายตามเกณฑ์ building use เช่น การเป็นร้านอาหารพื้นถิ่น บ้านศิลปิน โรงผลิตขนมฝรั่ง คาเฟ่ขนาดเล็ก รวมถึงพื้นที่เรียนรู้วัฒนธรรม อาคารหลายแห่งถูกปรับใช้ (adaptive reuse) จากเรือนไม้เก่าหรืออาคารชุมชนให้กลายเป็นคาเฟ่หรือร้านงานฝีมือ สะท้อนให้เห็นถึงระดับ creative flexibility สูงมาก อาคารส่วนใหญ่มีการเปิดหน้าบ้านสู่ถนน (active frontage) ทำให้เกิดกิจกรรมบนถนน (street-level life) ต่อเนื่องตลอดวันก่อให้เกิด “creative micro-clusters” ภายในตรอกซอย ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของย่านสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรม ความหลากหลายของกิจกรรมภายในอาคารและการคงอยู่ของชุมชนเดิม ทำให้กะดีจีนเป็นพื้นที่ที่ศักยภาพการใช้ประโยชน์อาคารเอื้อต่ออุตสาหกรรมสร้างสรรค์

ย่านคลองสาน มีโครงสร้างอาคารที่หลากหลายกว่าย่านกะดีจีน ได้แก่ อาคารสาธารณะ พาณิชยกรรมขนาดกลาง-ใหญ่ อาคารริมน้ำ โรงแรม ร้านอาหาร และตลาด มีฟังก์ชันเชิงพาณิชย์ชัดเจน ทำให้เกิด activity density สูงในช่วงกลางวัน-ค่ำ อาคารริมแม่น้ำจำนวนหนึ่งมีศักยภาพต่อการใช้ประโยชน์เพื่อกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น ตลาดศิลปะ กิจกรรมแต่งงาน หรือกิจกรรมสร้างสรรค์

ขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตามอาคารหลายผืนมีขนาดใหญ่และเป็นพื้นที่อยู่อาศัยส่วนบุคคลทำให้มีการปิดหน้าอาคารบางส่วน ส่งผลให้การเปิดหน้าบ้านสู่ถนน (active frontage) ต่ำกว่าในย่านกะดีจีน และลดโอกาสการเกิดกิจกรรมตามตรอกซอกซอย การเติบโตของอาคารเชิงพาณิชย์สเกลใหญ่ยังทำให้ต้องระวังผลกระทบต่อชุมชนดั้งเดิม

สรุปได้ว่า การใช้ประโยชน์อาคารในย่านกะดีจีน-คลองสานสะท้อนศักยภาพที่แตกต่างกันแต่เกื้อกูลกันในระบบนิเวศสร้างสรรค์ของพื้นที่ริมเจ้าพระยา กะดีจีนโดดเด่นด้วยอาคารขนาดเล็กถึงปานกลางที่ปรับใช้ได้ดีหย่อนและมีฟังก์ชันหลากหลาย เช่น ร้านอาหารพื้นถิ่น บ้านศิลปิน และงานกราฟฟิคทำให้เกิดกิจกรรมสร้างสรรค์ระดับรายซอยและเชื่อมโยงกับชุมชนเดิมอย่างแนบแน่น ส่วนคลองสานมีอาคารเชิงพาณิชย์และอาคารริมน้ำที่รองรับกิจกรรมสเกลกลาง-ใหญ่ ให้ศักยภาพด้านงานอีเวนต์และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แต่ยังต้องเสริมความละเอียดของกิจกรรมรายซอยเพื่อสร้างความสมดุลของพื้นที่ ทั้งสองย่านจึงร่วมกันสร้างเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ที่มีความต่อเนื่องตั้งแต่ฐานวัฒนธรรมชุมชนไปจนถึงกิจกรรมเชิงพาณิชย์ร่วมสมัย

2) อาคารที่ส่งเสริมเสริมอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรม

(1) กลุ่มอาคารศาสนา : แกนกลางทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของความหลากหลาย ย่านกะดีจีน-คลองสานเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่สะท้อน “ความหลากหลายทางศาสนาและชาติพันธุ์” ได้ชัดเจนที่สุดในกรุงเทพฯ อาคารศาสนาเป็น “จุดหมายทางสายตา (Landmark)” และเป็น ศูนย์กลางทางวัฒนธรรม (Cultural Core) ของย่าน โดยมีทั้งสามศาสนา ได้แก่ พุทธ คริสต์ และอิสลามอยู่ร่วมกันในรัศมีไม่เกิน 500 เมตร กลุ่มอาคารศาสนาเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงศาสนสถาน แต่คือ “โครงสร้างทางวัฒนธรรมร่วม” ที่สร้างรากฐานของความหลากหลาย และเอื้อต่อการพัฒนาเป็น “เส้นทางวัฒนธรรมสร้างสรรค์ (Creative Heritage Route)” ได้โดยตรง

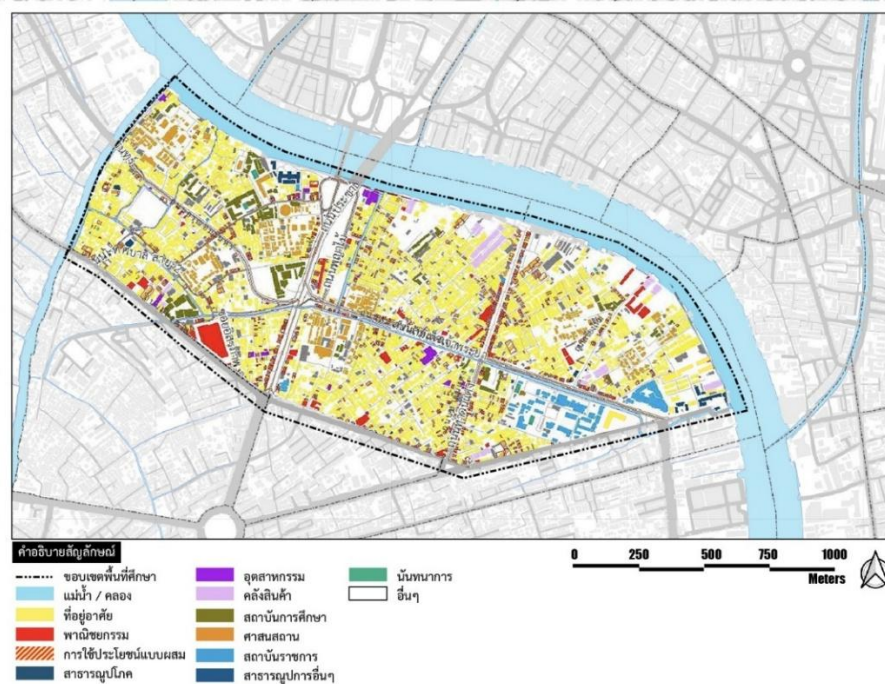
(2) อาคารที่อยู่อาศัยและอาคารพาณิชย์เก่า : ภูมิสถาปัตยกรรมของชุมชนท้องถิ่น ในตรอกซอยรอบวัดกัลยาณ์และช่างตาครุส มีอาคารไม้สองชั้นและอาคารพาณิชย์กึ่งโบราณจำนวนมาก ลักษณะอาคารมักเป็นไม้ผสมปูน หลังคาทรงจั่วหรือปั้นหยา มีช่องหน้าต่างและระเบียงไม้ตกแต่งลายฉลุ หน้าร้านหรือชั้นล่างมักเปิดโล่ง ใช้ค้าขายอาหารหรือของที่ระลึกอาคารเหล่านี้สะท้อน “วิถีชีวิตพาณิชย์ดั้งเดิม (Living Heritage)” และเป็นฉากหลังสำคัญของกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น งานกราฟฟิค งานศิลปะ และตลาดชุมชน ตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑ์บ้านกะดีจีน (Baan Kudichin Museum) ดัดแปลงจากเรือนไม้เก่าเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชน ถ่ายทอดเรื่องราวความหลากหลายชาติพันธุ์ บ้านขนมฝรั่งกุฎีจีน เป็นอาคารเก่าที่แปรรูปเป็นร้านสร้างสรรค์โดยชาวชุมชนทั้งสองเป็นตัวอย่างของ Adaptive Reuse ที่อนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรมพร้อมสร้างกิจกรรมเศรษฐกิจใหม่ในพื้นที่ จะเห็นว่า

อาคารที่อยู่อาศัยและพาณิชย์เก่าทำหน้าที่เป็น “Creative Host” ที่หล่อเลี้ยงวิถีชีวิต-ศิลปะ-อาหารท้องถิ่น ซึ่งทั้งหมดรวมกันเป็นอัตลักษณ์ทางอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของย่าน

(3) อาคารริมน้ำและโกดังเก่า : พื้นที่ศักยภาพสู่การใช้สร้างสรรค์ร่วมสมัย พื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาโดยเฉพาะฝั่งคลองสานมีอาคารประเภทโกดัง โรงสี และบ้านริมน้ำเก่า เช่น โกดังเซ่งกี โกดังโรงเกลือแหลมทอง เป็นต้น อาคารเหล่านี้เป็นมรดกจากยุคการค้า-ขนส่งทางน้ำ พื้นที่นี้ถูกปรับใช้เป็น *ทุนทางเศรษฐกิจใหม่ (Creative Economy)* ได้ เช่น เปลี่ยนโกดังเป็น Art Hub, Co-working Space, หรือร้านอาหารที่ใช้สถาปัตยกรรมเก่าเป็นแรงบันดาลใจ สถาปัตยกรรมแบบ “อิฐแดง-โครงเหล็ก-ไม้” ให้ Texture อันมีเอกลักษณ์ซึ่งเหมาะกับงานศิลปะร่วมสมัย อาคารริมน้ำจึงเป็น “Front Stage” ของย่านที่มีคุณค่าทางภูมิทัศน์สูง สามารถเป็นพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ริมน้ำได้ เช่น การแสดงงานศิลป์ Outdoor หรือเทศกาลศิลปะทางน้ำ (Creative Waterfront Festival)

(4) อาคารสาธารณะและพื้นที่เรียนรู้ : แหล่งสร้างวัฒนธรรมร่วมสมัย ย่านนี้ยังมีอาคารของสถาบันการศึกษาและพื้นที่เรียนรู้ที่มีศักยภาพในการต่อยอดกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น วิทยาลัยสารพัดช่างธนบุรีศูนย์เรียนรู้ชุมชนหรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นต้น อาคารเหล่านี้อาจไม่ได้เก่ามากแต่ทำหน้าที่เป็น “ตัวกลางของการสืบทอดวัฒนธรรม” และเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามาเรียนรู้หรือทดลองกิจกรรมศิลปะในชุมชนอาคารเรียนรู้ในย่านเป็นฐานให้เกิดการ “ต่อยอดวัฒนธรรมสู่ความร่วมมือ (Cultural Continuity to Creativity)” และเชื่อมชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน

อาคารในย่านกะดีจีน-คลองสานมีคุณค่าทางวัฒนธรรมสูงทั้งในมิติทางกายภาพมีลักษณะอาคารเก่าและใหม่ที่ผสมกลมกลืนและสื่อถึงความหลากหลายของผู้คน ทำให้พื้นที่นี้มีโอกาสสูงในการพัฒนาเป็น “ย่านสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรม” (Cultural Creative District) สิ่งสำคัญคือการส่งเสริมแนวทางอนุรักษ์เชิงสร้างสรรค์ (Creative Conservation) ที่ไม่เพียงรักษาอาคาร แต่เปิดโอกาสให้ใช้เป็นพื้นที่แสดงออก ศิลปะ และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของชุมชนร่วมสมัย

ภาพที่ 36 แสดงคุณลักษณะด้านการใช้ประโยชน์อาคาร

ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

ภาพที่ 37 แสดงคุณลักษณะด้านขนาดและความสูงของอาคารภายในย่านกะดีจีน-คลองสาน

ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

2) อาคารที่มีความหลากหลายของการใช้งาน ช่วยส่งเสริมชีวิตชีวาและส่งเสริมความเป็นย่านสร้างสรรค์

ย่านกะดีจีน-คลองสานเป็นพื้นที่ที่มี “ความหลากหลายของอาคาร” ทั้งด้านยุคสมัย รูปแบบวัสดุ และฟังก์ชันการใช้งาน ซึ่งทั้งหมดนี้ได้หล่อหลอมให้พื้นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและเอื้อต่อการพัฒนาเป็นย่านมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์ (Heritage-based Creative District) ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นจากการอยู่ร่วมกันของอาคารจากหลายยุค ทั้งวัดกัลยาณ์และโบสถ์ข้างตาคูร์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อาคารอิฐแดงจากยุคอาณานิคม โกดังเก่าริมน้ำจากยุคการค้า รวมถึงคาเฟ่และแกลเลอรีร่วมสมัยในอาคารดัดแปลง ซึ่งทั้งหมดนี้ร่วมกันสร้าง “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีชีวิต” (Living Cultural Landscape) อันเป็นรากฐานสำคัญของความคิดสร้างสรรค์ในพื้นที่

นอกจากนี้ ความหลากหลายของขนาดและรูปทรงอาคาร (Form & Scale) ยังทำให้ย่านมี “จังหวะเมือง (Urban Rhythm)” ที่น่าสนใจ เรือนไม้ขนาดเล็กในตรอกแคบ อาคารพาณิชย์สองชั้นในย่านตลาด และอาคารศาสนาใหญ่ที่เป็นจุดหมายตา (Landmark) ทางสายตา ล้วนสร้างพื้นที่หลากหลายระดับที่เอื้อต่อกิจกรรมที่แตกต่างกัน ตั้งแต่การค้าขาย การพักอาศัย ไปจนถึงกิจกรรมศิลปะชุมชน อาคารที่มีขนาดและความสูงไม่มากช่วยคงไว้ซึ่งบรรยากาศแบบ Human-scale ทำให้พื้นที่เหมาะกับการเดินเท้า และส่งเสริมการพบปะพูดคุยของผู้คนในชีวิตประจำวันซึ่งเป็นพลังพื้นฐานของ “ชุมชนสร้างสรรค์”

ความหลากหลายของวัสดุและเทคนิคการก่อสร้าง ยังสะท้อนรากวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น อาคารไม้ฉลุลายแบบจีนผสมไทย อาคารอิฐแดงจากยุโรป และอาคารปูนร่วมสมัย ล้วนแสดงให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ การผสมผสานของวัสดุเก่าและใหม่ยังสร้างความน่าสนใจเชิงสุนทรีย์ ซึ่งกลายเป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินและนักออกแบบนำไปต่อยอดในงานสร้างสรรค์

อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ ความหลากหลายของการใช้ประโยชน์อาคาร (Functional Diversity) อาคารในย่านนี้ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงอยู่อาศัย แต่ผสมผสานระหว่างที่พัก ร้านค้า พิพิธภัณฑ์ พื้นที่ศาสนา และพื้นที่สร้างสรรค์ เช่น พิพิธภัณฑ์กะดีจีน ร้านขนมกุฎีจีน และแกลเลอรีขนาดเล็กในตรอกซอย การใช้ประโยชน์เช่นนี้ช่วยสร้างอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชน (Community-based Creative Economy) เพราะเปิดโอกาสให้คนในพื้นที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไปพร้อมกัน นำไปสู่การสร้างรายได้โดยไม่ทำลายอัตลักษณ์ของพื้นที่

รูปแบบอาคาร	ขนาดอาคาร		
	ความสูง 1-2 ชั้น	ความสูง 3-4 ชั้น	สูงกว่า 5 ชั้น
 กลุ่มอาคารศาสนา			
 อาคารที่อยู่อาศัย และอาคารพาณิชย์เก่า			
 อาคารรับน้ำ และโถชักโครก			
 อาคารสาธารณะ และพื้นที่เรียนรู้		-	-

ภาพที่ 38 แสดงคุณลักษณะด้านอายุและขนาดของอาคารภายในย่านสร้างสรรค์กะตึ๋น-คลองสาน
ที่มา : ผู้วิจัย , 2568

ภาพที่ 39 ความหลากหลายของวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อรูปแบบอาคารที่มีเอกลักษณ์
ที่มา : ผู้วิจัย , 2568

5.4 โครงสร้างพื้นฐานและการเชื่อมโยง

5.4.1 ความสามารถในการเข้าถึงและเชื่อมโยงเชิงพื้นที่

ย่านกะดีจีน-คลองสานมีโครงสร้างพื้นฐานและระบบการเข้าถึงที่ถือเป็น “จุดแข็ง” สำคัญของการพัฒนาในแนวทางการสร้างสรรค์ เพราะพื้นที่นี้ตั้งอยู่บริเวณโค้งน้ำเจ้าพระยาฝั่งธนบุรี ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างเมืองเก่าและเมืองใหม่ของกรุงเทพฯ ได้อย่างลงตัว โครงข่ายการคมนาคมของพื้นที่มีทั้งทางบก ทางน้ำ และทางราง ทำให้เกิดการเข้าถึงที่หลากหลายและยืดหยุ่น เหมาะกับกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในหลายระดับ

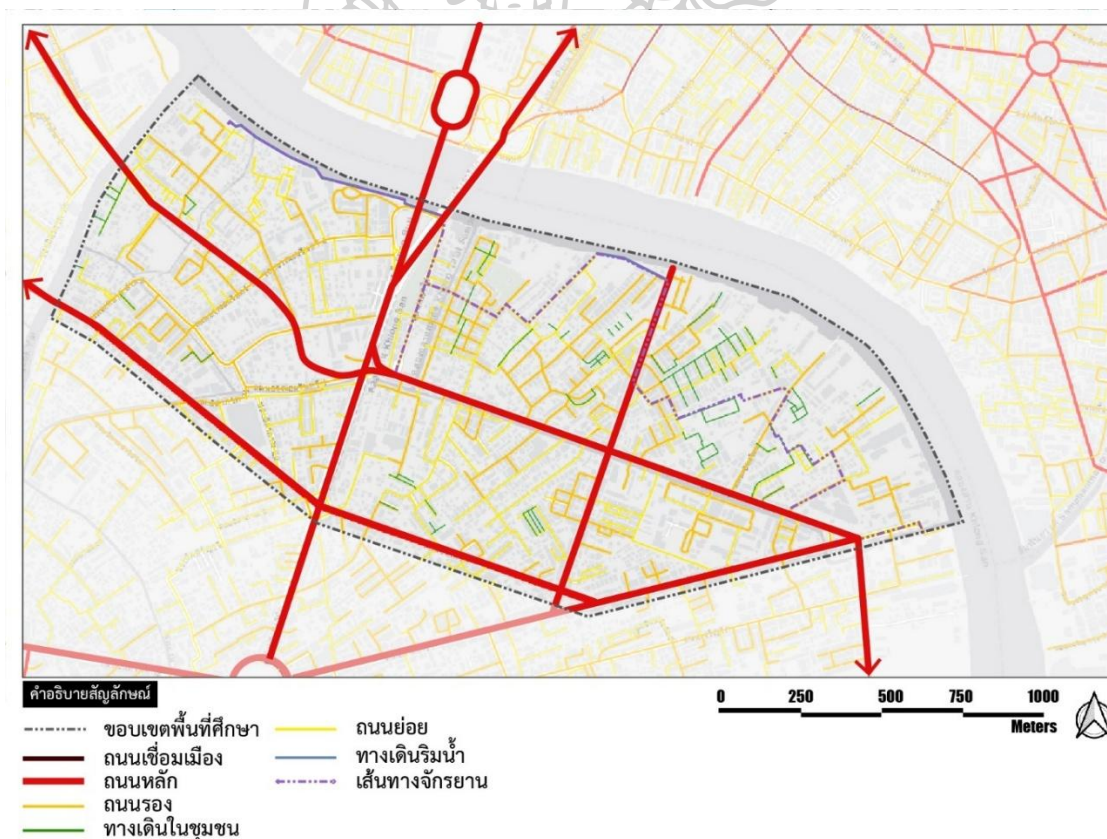
การเข้าถึงทางบก (Land Accessibility) ถนนหลัก เช่น ถนนสมเด็จพระเจ้าตากสิน ถนนลาดหญ้า และถนนประชาธิปไตย ทำหน้าที่เชื่อมพื้นที่กับศูนย์กลางเศรษฐกิจฝั่งพระนคร โดยเฉพาะบริเวณเชื่อมต่อสะพานพุทธและสะพานพระปกเกล้า ซึ่งช่วยให้ผู้คนจากหลายพื้นที่สามารถเดินทางเข้าสู่ย่านได้สะดวก นอกจากนี้ การเปิดใช้ รถไฟฟ้า BTS สายสีทอง ซึ่งมีสถานีคลองสานและเชื่อมต่อโดยตรงกับสถานีกรุงธนบุรีและโอคอนสยาม ยังช่วยเพิ่มการเข้าถึงในมิติร่วมสมัย และส่งผลให้ย่านมีศักยภาพในการรองรับกิจกรรมสร้างสรรค์ใหม่ ๆ เช่น พื้นที่นิทรรศการ ร้านค้าเชิงศิลปะ และกิจกรรมริมแม่น้ำที่เข้าถึงง่ายทั้งนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน

การเข้าถึงเส้นทางน้ำ (Water-based Connectivity) ย่านนี้มีท่าเรือหลายแห่ง เช่น ท่าวัดกัลยาณ์ ท่ากุฎีจีน และท่าเรือคลองสาน ซึ่งเชื่อมต่อกับฝั่งพระนครอย่างท่าพระจันทร์ ท่าเตียน และท่าสาทร ระบบคมนาคมทางน้ำนี้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของย่านที่ยังคงใช้งานได้จริงและมีคุณค่าทางวัฒนธรรมสูง การเดินทางทางเรือไม่เพียงอำนวยความสะดวก แต่ยังเป็น “ประสบการณ์เชิงวัฒนธรรม (Cultural Experience)” ที่เชื่อมโยงชีวิตประจำวันกับภูมิทัศน์แม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้ผู้มาเยือนรู้สึกถึงเสน่ห์ของเมืองเก่าริมน้ำ ซึ่งเหมาะแก่การพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative River Route) ที่ผสมผสานกิจกรรมศิลปะกับมรดกทางวัฒนธรรมอย่างกลมกลืน

โครงสร้างพื้นฐานภายในย่าน (Internal Infrastructure) ผังเมืองของกะดีจีน-คลองสานมีโครงสร้างแบบ “บล็อกขนาดเล็ก (Small Blocks)” เชื่อมต่อกันด้วยตรอกซอยแคบที่เหมาะสมสำหรับการเดินเท้าและจักรยาน ลักษณะนี้ช่วยส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมเชิงชุมชนซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของย่านสร้างสรรค์ทั่วโลก พื้นที่ขนาดเล็กและระยะทางสั้นยังทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างอาคารพาณิชย์ วัด โบสถ์ และริมน้ำอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้คนสามารถสัมผัสวัฒนธรรมในระยะเดิน (Walkable Heritage Environment) ที่ส่งเสริมเศรษฐกิจรายย่อยและวัฒนธรรมร่วมสมัยในเวลาเดียวกัน

นอกจากนี้การมี ศูนย์กลางโครงสร้างพื้นฐานสมัยใหม่ เช่น ศูนย์การค้าไอคอนสยาม ซึ่งเป็นแหล่งรวมกิจกรรมทางศิลปะ แฟชั่น และเทคโนโลยี สร้างความเชื่อมโยงระหว่าง “อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ระดับโลก” กับ “อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชน” ได้อย่างน่าสนใจ พื้นที่ดังกล่าวทำหน้าที่เป็น “แม่เหล็กทางเศรษฐกิจ (Creative Magnet)” ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและศิลปินให้เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนโดยรอบ เช่น ชุมชนวัดกัลยาณ์และกุฎจีน ซึ่งยังคงรักษาวิถีดั้งเดิมไว้ได้

โครงสร้างพื้นฐานและการเข้าถึงของย่านกะดีจีน-คลองสานถือเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมความเป็นย่านสร้างสรรค์ในหลายมิติ ทั้งในเชิงกายภาพที่เอื้อต่อการเดินทางและกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ เชิงวัฒนธรรมที่รักษาความเชื่อมโยงระหว่างเมืองเก่ากับแม่น้ำ และเชิงเศรษฐกิจที่เปิดรับการมีส่วนร่วมของผู้คนหลากหลายกลุ่ม โครงสร้างพื้นฐานเหล่านี้จึงไม่เพียงเป็นระบบรองรับการคมนาคม แต่ยังเป็น “โครงข่ายแห่งแรงบันดาลใจ” ที่ช่วยให้ย่านนี้ดำรงอยู่ในฐานะพื้นที่สร้างสรรค์ที่มีชีวิต ทั้งในมิติของอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

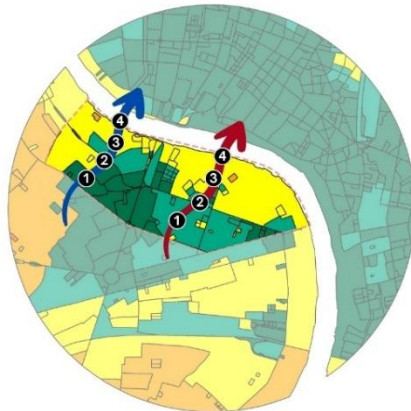

ภาพที่ 40 ระบบคมนาคมและการเข้าถึงย่านกะดีจีน-คลองสาน

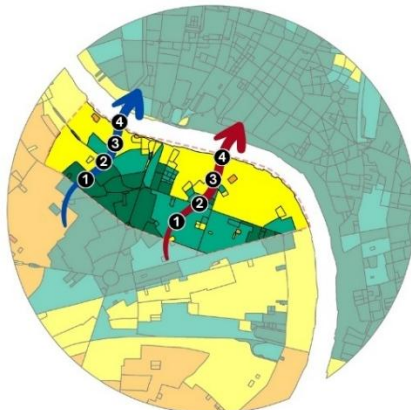
ที่มา : ผู้วิจัย , 2568

ระบบถนนและตรอกซอยที่เอื้อต่อการเคลื่อนไหวแบบคนเดิน ช่วยกระจายกิจกรรมสร้างสรรค์

Legend
 3.00 4.51 - 5.00
 3.01 - 4.00 5.01 - 7.00
 4.01 - 4.50
 1:21,000
 0 125 500 750 1,000 Meters

Legend
 3.00 4.51 - 5.00
 3.01 - 4.00 5.01 - 7.00
 4.01 - 4.50
 1:21,000
 0 125 500 750 1,000 Meters

จุดแข็ง

- ถนนและตรอกซอยแบบเมืองเก่ามีลักษณะซับซ้อนแต่เชื่อมโยงกันในระดับคนเดินได้ดี
- โครงสร้างถนนสายหลักอย่างถนนสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอและถนนลาดหญ้าเชื่อมต่อกับตรอกซอยแคบที่กระจายเข้าสู่ชุมชน
- ระบบถนนและตรอกซอยของย่านมีความเชื่อมโยงของโครงสร้างเมืองเก่าที่เอื้อต่อการเดินและกิจกรรมสร้างสรรค์ขนาดเล็กในระดับชุมชน

ภาพรวมโครงข่ายย่านกุฎจีน

ภาพรวมโครงข่ายย่านคลองสาน

จุดอ่อน

- ซอยในบางพื้นที่มีความแคบและขาดทางเท้าที่ปลอดภัย โดยเฉพาะบริเวณที่รถจักรยานยนต์และคนเดินใช้เส้นทางร่วมกัน
- พื้นที่บางส่วนยังขาดการเชื่อมโยงโดยตรงกับโครงข่ายหลัก

ภาพรวมโครงข่ายย่านกุฎจีน

ภาพรวมโครงข่ายย่านคลองสาน

ภาพที่ 41 ระบบถนนและตรอกซอยของย่านกะดีจีน-คลองสาน

ที่มา : ผู้วิจัย , 2568

งานอาหาร และงานหัตถกรรม ซึ่งเชื่อมโยงกับลักษณะของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์แบบวัฒนธรรมนำ (Culture-led Creative Industry) อย่างไรก็ตามยังขาดพื้นที่ขนาดกลาง-ใหญ่ เช่น Creative Hub, Maker Space หรือศูนย์สร้างสรรค์ ซึ่งเป็นจุดอ่อนเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจของย่านในระยะยาว

- การเข้าถึงและความเปิดกว้างของพื้นที่ (Accessibility & Openness) ทั้งการเข้าถึงทางกายภาพ โดยย่านกะดีจีน-คลองสานมีเครือข่ายทางเดินริมน้ำ ซอยแคบ และตรอกประวัติศาสตร์ที่เชื่อมพื้นที่ชุมชนกับแหล่งเรียนรู้แบบเดินเท้าได้ดี ทำให้เกิดการสัญจรระยะสั้นและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการ-นักท่องเที่ยว-เยาวชนอย่างเป็นธรรมชาติ สภาพเมืองแบบนี้ช่วยเสริม “Knowledge Spillover” คือการเรียนรู้ผ่านการสังเกตและการทดลองในพื้นที่จริง

พื้นที่เชื่อมกับระบบเมืองสมัยใหม่ เช่น ไอคอนสยามและท่าเรือข้ามฟาก ทำให้เกิดเครือข่ายเรียนรู้ร่วมสมัย (Contemporary Learning Network) ซึ่งช่วยเปิดย่านให้เข้าถึงวงการสร้างสรรค์ระดับเมืองได้มากขึ้น

ทั้งความเปิดกว้างเชิงสังคมและเศรษฐกิจ โดยกิจกรรมในพิพิธภัณฑ์ ร้านอาหารดั้งเดิม และกิจกรรมของวัด-โบสถ์ถือเป็นพื้นที่ที่เปิดรับคนทุกกลุ่ม และมีค่าใช้จ่ายต่ำ ส่งผลให้นักเรียน นักท่องเที่ยว และคนทั่วไปสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างไม่เป็นทางการอย่างใดก็ตาม การที่พื้นที่จัดกิจกรรมยังพึ่งพา ศาสนสถานหรือพื้นที่ชั่วคราว ทำให้การ “เปิดกว้างเชิงโครงสร้าง” ยังมีข้อจำกัด เช่น ไม่สามารถจัดกิจกรรมขนาดใหญ่ หรือกิจกรรมต่อเนื่องด้านนวัตกรรมได้

5.5.2 ความหลากหลายของอุตสาหกรรมดั้งเดิมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ใหม่

1) การมีอยู่ของอุตสาหกรรมดั้งเดิม

จากข้อมูลพบว่าย่านกะดีจีน-คลองสานมีเศรษฐกิจดั้งเดิมที่ฝังลึกอยู่ในโครงสร้างพื้นที่ เช่น ร้านขนมฝรั่งกุฎีจีน ร้านอาหารพื้นถิ่น ตลาดริมวัด และหัตถกรรมท้องถิ่นในตรอกซอยกลายเป็น “จุดตั้งต้นทางวัฒนธรรม (Cultural Origins)” ของระบบเศรษฐกิจทั้งย่าน การตั้งอยู่ของกิจกรรมเหล่านี้กระจายในผังเมืองแบบ Fine-grain Urban Fabric ของชุมชนริมน้ำ ทำให้กิจกรรมดั้งเดิมกลมกลืนกับชีวิตประจำวันและยังคงบทบาทเป็นพื้นที่ผลิต-จำหน่ายในระยะเดินเท้า ซึ่งเป็นรูปแบบพื้นที่ที่สร้าง “ความเข้มแข็งระดับรากฐาน (Grassroots Economic Resilience)”

การสืบทอดองค์ความรู้ เช่น การทำขนมพื้นถิ่นหรือการค้าขายแบบครอบครัว ยังคงเกิดขึ้นในพื้นที่จริง ไม่ใช่เชิงสัญลักษณ์ ทำให้ย่านมีบทบาทเป็น “Living Cultural Production Zone” ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของย่านสร้างสรรค์

2) การเกิดขึ้นของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ใหม่

ความหลากหลายของอุตสาหกรรมในย่านไม่ได้หยุดอยู่ที่ภาคดั้งเดิม แต่ได้ขยายตัวไปสู่ อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ใหม่ เช่น คาเฟ่สร้างสรรค์ ร้านคราฟต์ แกลเลอรี พื้นที่จัดกิจกรรมทางศิลปะ รวมถึงธุรกิจนำเสนอประสบการณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Experience Economy) การกระจายตัวของกิจกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นบน

- แนวถนนสัญจรหลักของคลองสาน
- พื้นที่ต่อเนื่องกับชุมชนกุฎีจีน-วัดกัลยาณ์
- พื้นที่พาณิชยกรรมขนาดใหญ่ใกล้ไอคอนสยาม

ซึ่งทำให้เกิด “Creative Corridors” ที่เชื่อมพื้นที่ชุมชนดั้งเดิมเข้ากับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์สมัยใหม่ โดยเฉพาะบทบาทของไอคอนสยามและเครือข่ายศิลปะร่วมสมัยเจริญกรุงที่ทำหน้าที่เป็น “ตัวเร่งการเกิด Creative Spillovers” ที่ส่งผลโดยตรงต่อธุรกิจใหม่ในชุมชน

นี่คือหลักฐานเชิงพื้นที่ของการเกิด อุตสาหกรรมสร้างสรรค์รุ่นใหม่ ที่พึ่งพาอัตลักษณ์ของพื้นที่ (Place-based Creative Industries)

3) ความหลากหลายของหมวดอุตสาหกรรม

ข้อมูลสะท้อนให้เห็นว่ากะตึ๋น-คลองสานกำลังพัฒนาสู่พื้นที่ที่มีโครงสร้างอุตสาหกรรมหลากหลาย ทั้งอาหาร งานคราฟต์ งานท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ ร้านออกแบบ และกิจกรรมเชิงศิลปะ ความหลากหลายนี้สร้าง เศรษฐกิจยืดหยุ่น (Economic Adaptability) ทำให้อ่านสามารถรองรับแรงกระแทกทางเศรษฐกิจได้ดีกว่าย่านที่พึ่งพาเพียงอุตสาหกรรมเดียว

ในเชิงพื้นที่ ความหลากหลายของกิจกรรมที่อยู่ร่วมกันในรัศมีเดินเท้า 400–800 เมตร ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมแบบ Mixed Creative Ecology ที่ส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ การเรียนรู้ และความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างผู้ประกอบการต่างกลุ่ม

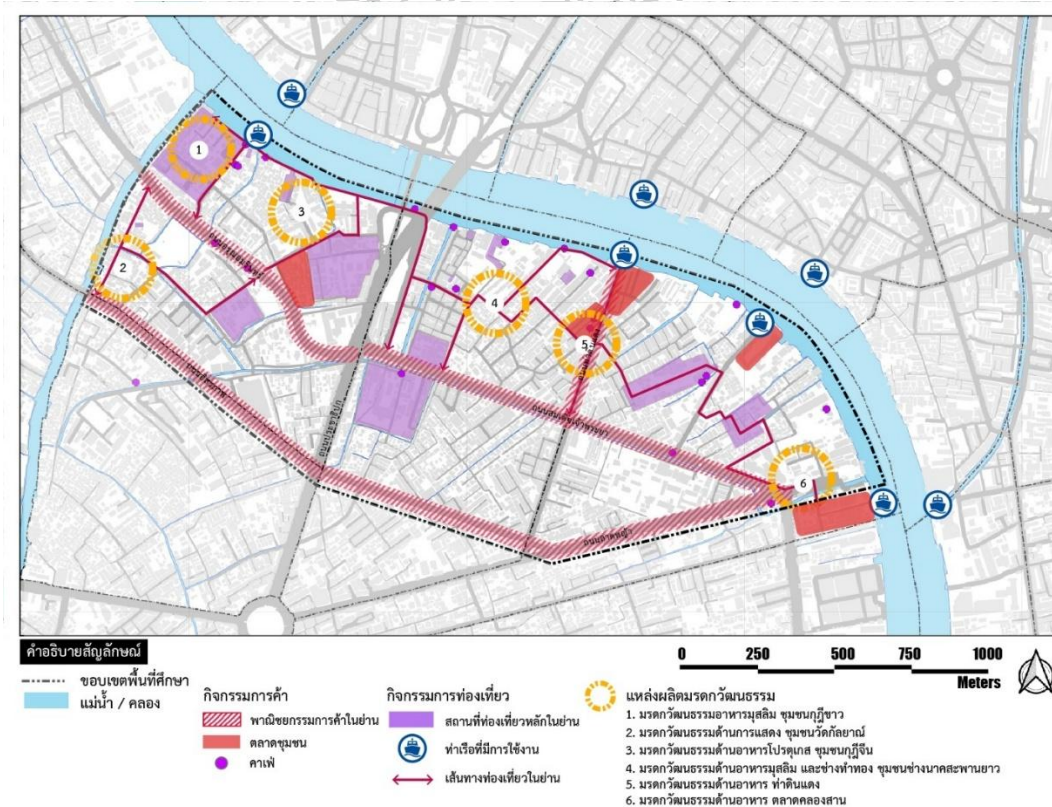
4) ความเชื่อมโยงกับตลาดและผู้บริโภค

กะตึ๋น-คลองสานมีจุดแข็งในการเชื่อมโยงกับตลาดหลายระดับ ทั้งตลาดท้องถิ่น (ชุมชนและวัด), ตลาดนักท่องเที่ยววัฒนธรรม และตลาดศิลปะร่วมสมัย (จากเครือข่ายไอคอนสยามและเจริญกรุง) การมีเส้นทางเดินเท้าเชื่อมพื้นที่ริมน้ำกับ Landmark วัฒนธรรมและพื้นที่พาณิชยกรรมทำให้อ่านนี้สามารถเป็นพื้นที่ทดลองแนวคิดใหม่ เช่น Pop-up Market, Craft Fair และกิจกรรม Co-

creation ระหว่างนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท้องถิ่น ซึ่งเป็น “จุดแข็งเชิงพื้นที่” ที่สนับสนุนความเติบโตของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และเป็นข้อได้เปรียบของย่านที่มีประวัติศาสตร์และความทันสมัยเชื่อมต่อกัน

ย่านกะดีจีน-คลองสานมีโครงสร้างเศรษฐกิจที่โดดเด่นจากการผสมผสานระหว่างอุตสาหกรรมดั้งเดิมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ใหม่ ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบ “Past-Future Hybrid” ซึ่งเป็นต้นแบบของย่านสร้างสรรค์ชั้นนำในระดับนานาชาติ

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลยังชี้ว่าเศรษฐกิจในย่านยังต้องการ “ระบบสนับสนุนเชิงโครงสร้าง” เช่น Community Creative Hub, การพัฒนาทักษะผู้ประกอบการ และมาตรการลดการแทนที่ทางเศรษฐกิจ เพื่อให้ความหลากหลายของอุตสาหกรรมกลายเป็นพลังสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน

ภาพที่ 43 ความสัมพันธ์ของระบบเศรษฐกิจในย่านกะดีจีน-คลองสาน

ที่มา : ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง, ปรับปรุงโดยผู้วิจัย , 2568

โดยส่วนใหญ่เป็นการใช้งานในส่วนของ อาคาร
เอกลักษณ์ของพื้นที่ และพื้นที่เปิดโล่ง

ภาพที่ 44 ลักษณะพื้นที่ใช้สอยของพื้นที่คิด ผลิต แสดงงาน ในย่านกะดีจีน-คลองสาน

ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

5.6 สถาบันทางสังคม

5.6.1 เครือข่ายของชุมชนในพื้นที่

ตั้งแต่ระดับไม่เป็นทางการ เช่น การพบปะในตรอกซอย การนั่งพัก หรือการค้าขายรายย่อย ไปจนถึงระดับกิจกรรมสาธารณะ เช่น งานประเพณี เวิร์กช็อป ตลาดชุมชน ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนระดับศักยภาพของพื้นที่ในการหล่อเลี้ยงพลวัตของย่านสร้างสรรค์

1) ความเข้มแข็งของทุนทางสังคม (Strength of Social Capital)

ย่านกะดีจีน มีความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชนในระดับโดดเด่น โดยเฉพาะในด้าน ความเข้มแข็งของทุนทางสังคม (Social Capital) ซึ่งวัดจากความไว้วางใจ การร่วมมือ และความผูกพันระหว่างสมาชิกในชุมชน พื้นที่กะดีจีนมีเครือข่ายชุมชนเก่าแก่หลายศาสนา พุทธ คริสต์ และอิสลาม ที่อยู่ร่วมกันมานานกว่า 200 ปี ทำให้เกิด “ความสัมพันธ์ต่อทุนทางสังคม (Bonding Social Capital)” ที่เข้มแข็ง ทั้งในระดับครอบครัว กลุ่มศาสนา และกลุ่มผู้ประกอบการท้องถิ่น ความสัมพันธ์เหล่านี้สะท้อนผ่านระบบความช่วยเหลือในชุมชน การทำกิจกรรมร่วมกัน และบทบาทของผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนที่ช่วยประสานการใช้พื้นที่และกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

ย่านคลองสาน มีลักษณะเครือข่ายชุมชนที่ต่างออกไปเนื่องจากโครงสร้างชุมชนเป็นแบบผสม (Mixed Community Structure) ทำให้ความสัมพันธ์ในชุมชนไม่เหนียวแน่นเท่ากะดีจีน คลองสาน

ประกอบด้วยชุมชนดั้งเดิม พ่อค้าแม่ค้าทั้งในและต่างถิ่น แรงงาน ผู้เช่าใหม่ ผู้ประกอบการร่วมสมัย ซึ่งเป็นโครงสร้างแบบ Mixed Population ทำให้มีความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Intra-community Bonding) ไม่สูงเท่าชุมชนเก่าแก่ที่มีโครงสร้างครอบครัว และชุมชนดั้งเดิมที่มีความแน่นแฟ้นแบบกะต๊อ

โดยสรุป ย่านกะต๊อมีความเข้มแข็ง ในระดับสูงจากรากวัฒนธรรมที่ยาวนาน ขณะที่คลองสานมีเครือข่ายชุมชนที่เปิดกว้างและรองรับกิจกรรมร่วมสมัยได้ดี แม้ความเข้มแข็งของทุนทางสังคม และการถ่ายทอดความรู้จะน้อยกว่า

2) การสืบทอดและถ่ายทอดความรู้ (Cultural Knowledge Transmission)

การประเมินย่านกะต๊อพบว่า ย่านนี้มีต้นทุนด้านการถ่ายทอดความรู้ในระดับสูงอย่างโดดเด่น เนื่องจากมีชุมชนดั้งเดิมหลายศาสนาที่รักษาวิถีวัฒนธรรมไว้ต่อเนื่องยาวนานกว่า 200 ปี การถ่ายทอดความรู้ไม่ใช่เพียงทางพิธีกรรม แต่ครอบคลุมทักษะกิจกรรมสร้างสรรค์อื่น ๆ เช่น การทำขนมฝรั่งกุฎีจีน การประดิษฐ์หมูกระดาก เบเกอรี่โปรตุเกสแบบดั้งเดิม อาหารพื้นบ้านผสมผสานโปรตุเกส-ไทย-จีน รวมถึงการเล่าเรื่องชุมชน (Oral Histories) ผ่านทัวร์เดินเท้าโดยคนในพื้นที่ สิ่งเหล่านี้ระบุว่า ย่านที่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่องจะสามารถรักษาอัตลักษณ์และสร้างนวัตกรรมบนฐานมรดกได้ดีกว่าย่านทั่วไป

ในด้านประเพณี ย่านกะต๊อยังมีเทศกาลและพิธีกรรมหลายศาสนา เช่น เทศกาลคริสต์มาส งานฉลองนักบุญที่โบสถ์ซางตาครู้ส งานสมโภชหลวงพ่อดำที่วัดกัลยาณ์ และประเพณีในชุมชนมุสลิมกุฎีจีน ซึ่งล้วนมีบทบาทเป็น “พื้นที่เรียนรู้ร่วม” ที่ทำให้การสืบทอดวัฒนธรรมเป็นกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่เพียงการจัดแสดงเชิงท่องเที่ยว ทุนทางความรู้ลักษณะนี้เอื้อต่อย่านสร้างสรรค์ เพราะช่วยให้เกิดทั้งความต่อเนื่อง (Continuity) และการตีความใหม่ (Reinterpretation) ของมรดกวัฒนธรรมในรูปแบบร่วมสมัย เช่น เวิร์กช็อปอาหาร งานศิลปะชุมชน และกิจกรรมความรู้อื่น ๆ

ในส่วนของย่านคลองสาน พบว่าพื้นที่มีการสืบทอดและถ่ายทอดความรู้เชิงวัฒนธรรม แต่อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากโครงสร้างชุมชนเป็นแบบผสม (Mixed Community Structure) ไม่เหนียวแน่นเท่ากะต๊อ คลองสานประกอบด้วยชุมชนดั้งเดิม พ่อค้าแม่ค้า แรงงาน ผู้เช่าใหม่ ผู้ประกอบการร่วมสมัย ทำให้มีความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Intra-community Bonding) ไม่สูงเท่าชุมชนเก่าแก่ที่มีโครงสร้างชุมชน หรือครอบครัว ที่แน่นแฟ้นแบบกะต๊อ เพราะพื้นที่ที่มีประชากรหมุนเวียนสูง (High Turnover) จะมีทุนทางสังคมต่ำกว่าเสมอ อย่างไรก็ตาม คลองสานมีศักยภาพสูง

หากพัฒนาให้กิจกรรมท้องถิ่นและองค์ความรู้เดิมเชื่อมโยงกับกิจกรรมร่วมสมัยมากขึ้น เช่น การนำอัตลักษณ์อาหารท้องถิ่นหรือการค้าเก่าแก่ไปต่อยอดเชิงออกแบบและการท่องเที่ยวสร้างสรรค์

ภาพรวมจึงสะท้อนให้เห็นว่า กะติจีนมีความเข้มแข็งสูงมากในด้านการถ่ายทอดความรู้ ทั้งในอาหาร ประเพณี และเรื่องเล่า ทำให้เกิด “ระบบนิเวศความรู้” ที่สนับสนุนการเป็นย่านสร้างสรรค์โดยตรง ในส่วนคลองสานแม้มีทุนทางวัฒนธรรมเดิม แต่การถ่ายทอดยังไม่ต่อเนื่องและยังอยู่ระดับปานกลาง จึงควรได้รับการสนับสนุนเพื่อพัฒนาต่อยอดศักยภาพด้านนี้ให้เข้มแข็งขึ้น

5.6.2 เครือข่ายผู้ประกอบการ

การรวมกลุ่มของเครือข่ายชุมชนมีตั้งแต่ระดับไม่เป็นทางการ เช่น การพบปะในตรอกซอย การนั่งพัก หรือการค้าขายรายย่อย ไปจนถึงระดับกิจกรรมสาธารณะ เช่น งานประเพณี เวิร์กช็อป ตลาดชุมชน ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนระดับศักยภาพของพื้นที่ในการหล่อเลี้ยงพลวัตของย่านสร้างสรรค์

1) ความเข้มแข็งของทุนทางสังคม

ย่านกะดีจีน มีความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชนในระดับโดดเด่น โดยเฉพาะในด้าน ความเข้มแข็งของทุนทางสังคม (Social Capital) ซึ่งวัดจากความไว้วางใจ การร่วมมือ และความผูกพันระหว่างสมาชิกในชุมชน พื้นที่กะดีจีนมีเครือข่ายชุมชนเก่าแก่หลายศาสนา พุทธ คริสต์ และอิสลาม ที่อยู่ร่วมกันมานานกว่า 200 ปี ทำให้เกิด “ความสัมพันธ์ต่อทุนทางสังคม (Bonding Social Capital)” ที่เข้มแข็ง ทั้งในระดับครอบครัว กลุ่มศาสนา และกลุ่มผู้ประกอบการท้องถิ่น ความสัมพันธ์เหล่านี้สะท้อนผ่านระบบความช่วยเหลือในชุมชน การทำกิจกรรมร่วมกัน และบทบาทของผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนที่ช่วยประสานการใช้พื้นที่และกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

ย่านคลองสาน มีลักษณะเครือข่ายชุมชนที่ต่างออกไปเนื่องจากโครงสร้างชุมชนเป็นแบบผสม (Mixed Community Structure) ทำให้ความสัมพันธ์ในชุมชนไม่เหนียวแน่นเท่ากะดีจีน คลองสานประกอบด้วยชุมชนดั้งเดิม พ่อค้าแม่ค้าทั้งในและต่างถิ่น แรงงาน ผู้เช่าใหม่ ผู้ประกอบการร่วมสมัย ซึ่งเป็นโครงสร้างแบบ Mixed Population ทำให้มีความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Intra-community Bonding) ไม่สูงเท่าชุมชนเก่าแก่ที่มีโครงสร้างครอบครัว และชุมชนดั้งเดิมที่มีความแน่นแฟ้นแบบกะดีจีน

โดยสรุป ย่านกะดีจีนมีความเข้มแข็ง ในระดับสูงจากรากวัฒนธรรมที่ยาวนาน ขณะที่คลองสานมีเครือข่ายชุมชนที่เปิดกว้างและรองรับกิจกรรมร่วมสมัยได้ดี แม้ความเข้มแข็งของทุนทางสังคม และการถ่ายทอดความรู้จะน้อยกว่า

2) การสืบทอดและถ่ายทอดความรู้

การประเมินย่านกะดีจีนพบว่า ย่านนี้มีต้นทุนด้านการถ่ายทอดความรู้ในระดับสูงอย่างโดดเด่น เนื่องจากมีชุมชนดั้งเดิมหลายศาสนาที่รักษาวินัยวัฒนธรรมไว้อย่างต่อเนื่องยาวนานกว่า 200 ปี การถ่ายทอดความรู้ไม่ใช่เพียงทางพิธีกรรม แต่ครอบคลุมทักษะกิจกรรมสร้างสรรค์อื่น ๆ เช่น การทำขนมฝรั่งกุฎีจีน การประดิษฐ์หมูกระดาศ เบเกอร์โปรตุเกสแบบดั้งเดิม อาหารพื้นบ้านผสมผสานโปรตุเกส-ไทย-จีน รวมถึงการเล่าเรื่องชุมชน (Oral Histories) ผ่านทัวร์เดินเท้าโดยคนในพื้นที่ สิ่งเหล่านี้ระบุ

ย่านที่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่องจะสามารถรักษาอัตลักษณ์และสร้างนวัตกรรมบนฐานมรดกได้ดีกว่าย่านทั่วไป

ในด้านประเพณี ย่านกะดีจีนยังมีเทศกาลและพิธีกรรมหลายศาสนา เช่น เทศกาลคริสต์มาส งานฉลองนักบุญที่โบสถ์ซางตาครู้ส งานสมโภชหลวงพ่อดโตที่วัดกัลยาณ์ และประเพณีในชุมชนมุสลิม กุฎีจีน ซึ่งล้วนมีบทบาทเป็น “พื้นที่เรียนรู้ร่วม” ที่ทำให้การสืบทอดวัฒนธรรมเป็นกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่เพียงการจัดแสดงเชิงท่องเที่ยว ทูทางความรู้ลักษณะนี้เอื้อต่อย่านสร้างสรรค์ เพราะช่วยให้เกิดทั้งความต่อเนื่อง (Continuity) และการตีความใหม่ (Reinterpretation) ของมรดกวัฒนธรรมในรูปแบบร่วมสมัย เช่น เวิร์กช็อปอาหาร งานศิลปะชุมชน และกิจกรรมความรู้อื่น ๆ

ในส่วนของย่านคลองสาน พบว่าพื้นที่ที่มีการสืบทอดและถ่ายทอดความรู้เชิงวัฒนธรรม แต่อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากโครงสร้างชุมชนเป็นแบบผสม (Mixed Community Structure) ไม่เหนียวแน่นเท่ากะดีจีน คลองสานประกอบด้วยชุมชนดั้งเดิม พ่อค้าแม่ค้า แรงงาน ผู้เช่าใหม่ ผู้ประกอบการร่วมสมัย ทำให้มีความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Intra-community Bonding) ไม่สูงเท่าชุมชนเก่าแก่ที่มีโครงสร้างชุมชน หรือครอบครัว ที่แน่นแฟ้นแบบกะดีจีน เพราะพื้นที่ที่มีประชากรหมุนเวียนสูง (High Turnover) จะมีทุนทางสังคมต่ำกว่าเสมอ อย่างไรก็ตาม คลองสานมีศักยภาพสูงหากพัฒนาให้กิจกรรมท้องถิ่นและองค์ความรู้เดิมเชื่อมโยงกับกิจกรรมร่วมสมัยมากขึ้น เช่น การนำอัตลักษณ์อาหารท้องถิ่นหรือการค้าเก่าแก่ไปต่อยอดเชิงออกแบบและการท่องเที่ยวสร้างสรรค์

ภาพรวมจึงสะท้อนให้เห็นว่า กะดีจีนมีความเข้มแข็งสูงมากในด้านการถ่ายทอดความรู้ ทั้งในอาหาร ประเพณี และเรื่องเล่า ทำให้เกิด “ระบบนิเวศความรู้” ที่สนับสนุนการเป็นย่านสร้างสรรค์โดยตรง ในส่วนคลองสานแม้มีทุนทางวัฒนธรรมเดิม แต่การถ่ายทอดยังไม่ต่อเนื่องและยังอยู่ระดับปานกลาง จึงควรได้รับการสนับสนุนเพื่อพัฒนาต่อยอดศักยภาพด้านนี้ให้เข้มแข็งขึ้น

ภาพที่ 45 พื้นที่ศาสนสถานและการรวมกลุ่มของความเชื่อที่หลากหลายในย่านกะตึ้น-คลองสาน
ที่มา : ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง, ปรับปรุงโดยผู้วิจัย, 2568

5.6.3 ความยืดหยุ่นและรูปแบบพื้นที่เรียนรู้

การมีพื้นที่เรียนรู้แบบหลากหลาย เป็น “พื้นที่เรียนรู้แบบมีชีวิต” แทรกอยู่ในผังเมือง เช่น พื้นที่ช่างฝีมือดั้งเดิม, พิพิธภัณฑ์ชุมชน, ตลาดเก่า และพื้นที่ริมน้ำที่ใช้ทดลองกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ โครงสร้างเมืองแบบ Fine-grain ทำให้กิจกรรมเรียนรู้กระจายอยู่ในระยะเดินสั้น ๆ และเกิด “Informal Learning Ecosystem” ระหว่างชุมชน-นักท่องเที่ยว-สถาบันการศึกษา เช่น ความใกล้ชิดกับโรงเรียนช่างตาครุส โรงเรียนวัดประยูรฯ และมหาวิทยาลัยศิลปากร ช่วยเสริมบทบาทย่านในฐานะ “พื้นที่เรียนรู้ข้ามระบบ” อย่างเป็นรูปธรรม

ย่านยังมีข้อจำกัดด้านความยืดหยุ่น เพราะแม้ย่านมีจุดแข็งด้านการเรียนรู้ผ่านพื้นที่จริง แต่ยังขาดพื้นที่ขนาดกลาง-ใหญ่ที่ปรับเปลี่ยนได้ เช่น

- Creative Studio
- Community Lab
- ห้องปฏิบัติการตกแต่งอาหาร/งานช่าง
- พื้นที่เวิร์กช็อประดับชุมชน

ข้อจำกัดนี้ทำให้การพัฒนานวัตกรรมสมัยใหม่ (Creative-tech, Digital-craft) ยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเต็มรูปแบบ

กล่าวโดยสรุปมิติทางเศรษฐกิจของย่านกะดีจีน-คลองสานสะท้อน “ศักยภาพแบบวัฒนธรรมนำ” ที่แข็งแรง โดยมีทุนทางประวัติศาสตร์ องค์ความรู้พื้นถิ่น และโครงสร้างเมืองที่ละเอียดเอื้อต่อการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ แต่ในขณะเดียวกัน การขาดพื้นที่บ่มเพาะนวัตกรรมที่เป็นโครงสร้างถาวร รวมถึงข้อจำกัดด้านพื้นที่ขนาดกลาง-ใหญ่ ทำให้การเติบโตสู่การเป็นย่านสร้างสรรค์สมัยใหม่ยังต้องการการสนับสนุนเชิงพื้นที่และนโยบายเพิ่มเติม หากย่านสามารถเชื่อมชุมชน-สถานศึกษา-ภาคเอกชนเข้าด้วยกันผ่าน Creative Hub, Maker Space และโครงสร้างสนับสนุนผู้ประกอบการรุ่นใหม่ ย่านกะดีจีน-คลองสานจะสามารถพัฒนาไปสู่ “อุตสาหกรรมสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมร่วมสมัย” ที่เชื่อมอดีตกับอนาคตของเมืองได้อย่างโดดเด่น

5.7 คุณภาพชีวิตและความสามารถในการอยู่อาศัย

5.7.1 ความปลอดภัยและความน่าเดิน

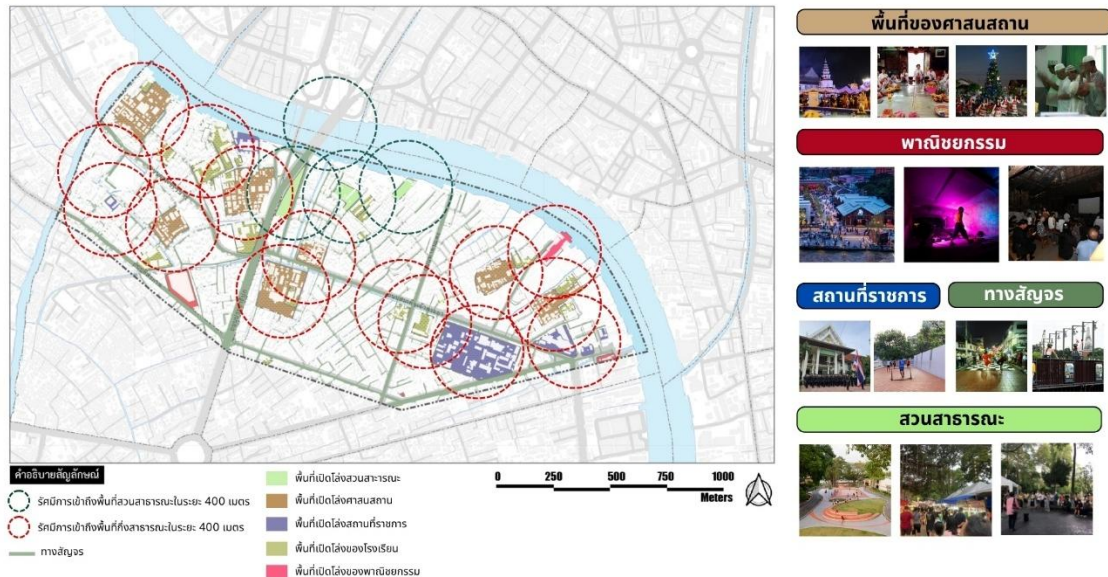
เกณฑ์ด้านระยะเข้าถึงพื้นที่สาธารณะในระยะเดินเท้าถือเป็นปัจจัยสำคัญของเมืองสร้างสรรค์ เนื่องจากการเข้าถึงพื้นที่เปิดโล่งได้ช่วยกระตุ้นการใช้ชีวิตนอกอาคาร การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และกิจกรรมวัฒนธรรมตามแนวคิดซึ่งชี้ว่า 5-10 นาทีเดินเท้าหรือ 400-800 เมตร คือระยะที่ผู้คนยินดีใช้พื้นที่สาธารณะเป็นประจำ เมืองน่าอยู่ต้องทำให้ประชาชนเข้าถึงพื้นที่เปิดโล่งในระยะเดินสั้น และปลอดภัย เพื่อสร้างพฤติกรรมการใช้พื้นที่สาธารณะอย่างสม่ำเสมอ

สำหรับย่านกะดีจีน ลักษณะเด่นคือโครงข่ายถนนและตรอกซอยแบบดั้งเดิมที่มีความละเอียดสูง (Fine-grained Network) ทำให้ระยะเข้าถึงพื้นที่สาธารณะ เช่น ลานวัด ลานศาลเจ้า ทางเดินริมน้ำ และพื้นที่กิจกรรมชุมชน อยู่ในระยะประมาณ 150-400 เมตร เท่านั้น จึงอยู่ในเกณฑ์ “ระยะเดินที่ดีเยี่ยม”

สำหรับย่านคลองสานแม้มีพื้นที่สาธารณะขนาดใหญ่กว่า แต่โครงข่ายถนนบางส่วนยังมีทางเลือกให้เข้าถึงได้น้อย โดยเฉพาะบริเวณโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยของเอกชนทำให้การเข้าถึงพื้นที่สาธารณะจากชุมชนดั้งเดิมมีระยะเดินเป็น 600-900 เมตร ซึ่งไม่เอื้อต่อการเดินเท้า แม้พื้นที่ริมน้ำของคลองสานจะมีคุณภาพดี แต่มีความไม่ต่อเนื่องของเส้นทางเดินเท้าและจุดเชื่อมต่อ จึงทำให้พื้นที่สาธารณะ “เข้าถึงได้ดีเฉพาะบางส่วนของย่าน” ต่างจากกะดีจีนที่มีการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะเกือบทั่วทั้งย่าน

อย่างไรก็ตาม หากมองผ่านเกณฑ์เมืองสร้างสรรค์ พื้นที่คลองสานยังถือว่ามีความสูง เพราะมี “แม่เหล็กทางกิจกรรม” (Activity Magnets) ขนาดใหญ่ที่สามารถดึงดูดผู้คนมากระตุ้น

กิจกรรมสร้างสรรค์ได้ แต่จำเป็นต้องเชื่อมเส้นทางเดินจากชุมชนสู่ริมน้ำให้ดีขึ้น เพื่อให้เกิด “Creative Flow” ว่าพื้นที่สาธารณะที่ดีต้องถูกเข้าถึงได้โดยคนท้องถิ่นก่อน ไม่ใช่แค่นักท่องเที่ยว

ภาพที่ 46 พื้นที่สาธารณะเชิงสร้างสรรค์ภายในย่านกะดีจีน-คลองสาน

ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

5.7.2 พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ริมน้ำ

1) สัดส่วนพื้นที่สาธารณะต่อพื้นที่พัฒนาเมือง (Public Space Ratio)

เมื่อพิจารณาพื้นที่สวนในย่านกะดีจีน-คลองสานซึ่งประกอบด้วย สวนสมเด็จพระเจ้า, สวนสาธารณะแม่น้ำซึ่งเป็นพื้นที่สีเขียวแห่งใหม่ และสวนป่าเฉลิมพระเกียรติคลองสาน พบว่ามีพื้นที่รวมประมาณ 35-45 ไร่ เท่านั้น ซึ่งคิดเป็นเพียง 2.8-3.6% ของพื้นที่ย่านทั้งหมดที่มีขนาดราว 1,250 ไร่ โดยสัดส่วนดังกล่าวต่ำกว่าเกณฑ์ของ UN-Habitat ซึ่งระบุว่าเมืองที่มีคุณภาพและสนับสนุนกิจกรรมสร้างสรรค์ควรมีพื้นที่สาธารณะอย่างน้อย 10-15% ของพื้นที่พัฒนาเมืองทั้งหมด (ประมาณ 125-187.5 ไร่) การขาดพื้นที่สาธารณะในระดับเชิงปริมาณย่อมส่งผลกระทบต่อความสามารถของย่านในการรองรับกิจกรรมทางวัฒนธรรม หรือกิจกรรมชุมชนที่ต้องใช้พื้นที่เปิดโล่ง

นอกจากนี้ การกระจายตัวของพื้นที่สวนยังมีลักษณะแยกส่วน (fragmented) และเชื่อมต่อกันไม่มากนัก ทำให้ไม่เกิด “เครือข่ายพื้นที่สาธารณะ” ที่รองรับกิจกรรมสร้างสรรค์หลากหลายรูปแบบในระดับย่าน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการกระตุ้นอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

นอกเหนือจากพื้นที่สาธารณะ พื้นที่กึ่งสาธารณะอื่น ๆ เช่น ลานของศาสนสถาน (Semi-public Spaces) ลานของพื้นที่ราชการ หรือ ลานของพื้นที่พาณิชย์กรรม ICONSIAM อาจมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึง จึงไม่สามารถแทนที่ความจำเป็นของพื้นที่สาธารณะ “ของชุมชนอย่างแท้จริง” ตาม

แนวคิด ที่เน้นบทบาทของพื้นที่สาธารณะในการสร้างปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในชีวิตประจำวัน ดังนั้น แม้ย่านคลองสานจะมีพื้นที่เปิดโล่งมากกว่า แต่ยังต้องพัฒนาโครงข่ายเชื่อมโยงพื้นที่ให้รองรับความต่อเนื่องของกิจกรรมวัฒนธรรมและกิจกรรมสร้างสรรค์ในระดับย่านอย่างทั่วถึง

กล่าวโดยสรุป ย่านกะดีจีน-คลองสานยังมีพื้นที่สวนและพื้นที่สาธารณะไม่เพียงพอในเชิงปริมาณเมื่อเทียบกับเกณฑ์ 10–15% แม้จะมีความโดดเด่นเชิงคุณค่าและความหมายทางวัฒนธรรม แต่หากต้องการผลักดันให้เป็นย่านสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องเพิ่มทั้งจำนวนและความเชื่อมโยงเชิงพื้นที่ ของพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้กิจกรรมสร้างสรรค์เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเข้าถึงได้สำหรับทุกกลุ่มในพื้นที่

2) ความต่อเนื่องของพื้นที่ริมน้ำ

ความต่อเนื่องของทางเดินริมน้ำถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของเมืองสร้างสรรค์ เพราะเป็น “Spine of Public Life” หรือแกนหลักของกิจกรรมสาธารณะตามแนวริมน้ำ โดยเมืองที่ดีต้องมีทางเดินริมน้ำที่ต่อเนื่อง ยาวพอ และเชื่อมกับโครงสร้างเมืองด้านหลังได้จริงเพื่อให้เกิดกิจกรรมรายทาง เช่น การนั่งเล่น การแสดงดนตรี การเดินชมเมือง หรือกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม ขณะทำงานศึกษาระบุว่า Waterfront Promenade ที่มีความต่อเนื่องอย่างน้อย 800–1,200 เมตร จะช่วยดึงดูดผู้คนได้ตลอดวันและสร้าง “จังหวะกิจกรรม (Rhythm of Activities)” ที่เหมาะกับพื้นที่สร้างสรรค์

ในย่านกะดีจีนมีทางเดินริมน้ำเพียง 500 เมตรซึ่งไม่ถึงเกณฑ์ 800 เมตร ตามมาตรฐาน World Bank เนื่องพื้นที่บางช่วงติดอาคาร แนวกำแพงของพื้นที่วัด ทำให้ไม่สามารถสร้างทางเดินริมน้ำได้ต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ลักษณะของย่านกะดีจีนที่เป็นย่านชุมชนเก่าที่มีตรอกซอยละเอียด ทำให้ทางเดินภายในชุมชนกลายเป็นทางเดินเชื่อมกิจกรรมแทนทางเดินริมน้ำ ทำให้แม้จะไม่มีทางต่อเนื่องของริมน้ำ แต่กิจกรรมชุมชนยังเกิดได้ภายในเมืองละเอียดหลังริมน้ำ

ในส่วนของย่านคลองสานเองก็มีพบปัญหาเรื่องความต่อเนื่องของทางเดินริมน้ำเช่นกัน ถึงแม้จะมีระยะทางเดินริมน้ำที่ยาว แต่พื้นที่โดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของเอกชน ทำให้เข้าถึงพื้นที่ริมน้ำได้เพียงบางช่วงซึ่งมีระยะที่เข้าถึงได้เพียง 200 เมตรซึ่งไม่ถึงเกณฑ์ 800 เมตร ตามมาตรฐาน World Bank จุดอ่อนสำคัญอีกเรื่องของคลองสานคือ ความเชื่อมต่อของริมน้ำกับชุมชนด้านหลัง ซึ่งยังมีลักษณะเป็น Edge Barrier เกิดจากโครงการเอกชนขนาดใหญ่ที่ปิดกั้นการเข้าถึง ทำให้คนในชุมชนหลายส่วนต้องเดินอ้อมไกลเกินกว่า 800 เมตร เพื่อเข้าถึงพื้นที่ริมน้ำ ทำให้การใช้พื้นที่ริมน้ำมีความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึง ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดเมืองสร้างสรรค์ระดับชุมชน ที่เน้นความสำคัญของการมี “Public Realm” ที่ทุกคนเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม

โดยสรุปทางเดินริมน้ำของ ย่านกะดีจีน มีลักษณะเป็นช่วง ๆ ไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากติดอาคารเอกชนและวัด ทำให้ความยาวรวมไม่ถึงเกณฑ์มาตรฐานสำหรับการรองรับกิจกรรมสร้างสรรค์ต่อเนื่อง

แม้จะมีคุณค่าทางวัฒนธรรมสูงในบางจุดก็ตาม. ตรงกันข้าม ย่านคลองสาน มีทางเดินริมน้ำที่ต่อเนื่องยาวกว่า 1 กิโลเมตรจากการพัฒนาโครงการริมน้ำ ทำให้เหมาะกับกิจกรรมขนาดกลาง-ใหญ่และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แต่ยังมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงของชุมชนในบางช่วง โดยรวมแล้ว กะดีจินเด่นด้านโครงสร้างเมืองละเอียด ส่วนคลองสานเด่นด้านความต่อเนื่องของริมน้ำ ซึ่งทั้งสองคุณลักษณะเสริมกันและสามารถพัฒนาสู่โครงข่ายเมืองสร้างสรรค์ริมเจ้าพระยาได้อย่างมีศักยภาพ

ภาพที่ 47 พื้นที่สาธารณะริมน้ำในลักษณะที่ส่งเสริมและไม่ส่งเสริมการเป็นย่านสร้างสรรค์
ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

บทที่ 6 อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

6.1 อภิปรายและสรุปผลการศึกษา

6.1.1 บุคลากรสร้างสรรค์

การประเมินมิติด้าน **บุคลากรสร้างสรรค์** มุ่งวิเคราะห์ความเข้มแข็งของทุนมนุษย์และทุนทางสังคมภายในชุมชน โดยใช้เกณฑ์ที่พิจารณาทั้งโครงสร้างความร่วมมือระดับชุมชน ความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ และความหลากหลายของผู้ปฏิบัติงานสร้างสรรค์ที่มีบทบาทต่อระบบนิเวศสร้างสรรค์ (Creative Ecosystem) ในภาพรวม เกณฑ์ดังกล่าวเน้นว่าชุมชนที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างเหนียวแน่น มีพื้นที่เรียนรู้ ร่วมสร้างสรรค์ และมีผู้ปฏิบัติงานจากหลากหลายสาขาจะมีศักยภาพสูงต่อการพัฒนาย่านสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

จากผลการวิจัยพบว่า **ย่านกะดีจีน-คลองสาน** มีความสอดคล้องกับเกณฑ์ในระดับสูง โดยโครงสร้างบุคลากรสร้างสรรค์มีความหลากหลายและมีพลังขับเคลื่อนอย่างเด่นชัด การพบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและกิจกรรมสร้างสรรค์มากกว่า **162 แห่ง** ครอบคลุมตั้งแต่หัตถกรรม อาหารพื้นถิ่น ดนตรี การแสดง ทัศนศิลป์ ไปจนถึงกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สะท้อนความเข้มแข็งของทุนทางวัฒนธรรมและบทบาทสำคัญของผู้รู้ท้องถิ่น รวมถึงกลุ่มผู้ประกอบการที่สืบทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ขณะเดียวกันย่านยังสามารถดึงดูดผู้ประกอบการรุ่นใหม่ เช่น ร้านคาเฟ่ร่วมสมัย ร้านคราฟต์ แกลเลอรี และสตูดิโอออกแบบ ซึ่งเข้ามาเติมเต็มนวัตกรรมและมุมมองใหม่ ทำให้เกิดการทำงานร่วมกันข้ามสาขาและข้ามรุ่น ส่งผลให้เกิด **“พลวัตสร้างสรรค์ (Creative Dynamics)”** ที่ผสมผสานวัฒนธรรมดั้งเดิมเข้ากับความร่วมมืออย่างลงตัว กระบวนการนี้ไม่เพียงช่วยรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ แต่ยังสร้างคุณค่าเศรษฐกิจใหม่ผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ การท่องเที่ยว และผู้ประกอบการรายย่อย

มิติบุคลากรสร้างสรรค์ของย่านกะดีจีน-คลองสานมีศักยภาพโดดเด่นทั้งด้านความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชน ความสามารถในการสืบทอดองค์ความรู้ และความหลากหลายของผู้มีส่วนร่วมในงานสร้างสรรค์ จึงเอื้อต่อการพัฒนาเป็น **“ย่านสร้างสรรค์”** ที่มีบทบาทสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจชุมชน และการขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างสรรค์ในอนาคต เช่น เทศกาลวัฒนธรรม เส้นทางการเรียนรู้ และเครือข่ายผู้ประกอบการสร้างสรรค์ระดับเขตและระดับเมือง

6.1.2 ทูทางวัฒนธรรม

การประเมิน “ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capitals)” ใช้ 4 กลุ่มเกณฑ์สำคัญ ได้แก่ 1) ความหลากหลายของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์; 2) ความหนาแน่นของมรดกวัฒนธรรมและกิจกรรมสร้างสรรค์; 3) การกระจุกตัวในรูปแบบคลัสเตอร์; และ 4 ระดับความหนาแน่นอาคารผ่านค่า FAR โดยผลการวิเคราะห์สะท้อนว่า ย่านกะดีจีน-คลองสานมีทุนทางวัฒนธรรมเด่นชัดและสอดคล้องกับเกณฑ์ด้านทุนทางวัฒนธรรมตามเกณฑ์ ดังนี้

ความหลากหลายของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ย่านสร้างสรรค์ควรมีอุตสาหกรรมสร้างสรรค์อย่างน้อย 3 ประเภทขึ้นไป เพื่อสะท้อนความหลากหลายที่เพียงพอต่อการสร้างระบบนิเวศสร้างสรรค์ (Creative Ecology) ความหลากหลายนี้ช่วยเสริมพลวัตทางเศรษฐกิจ การแลกเปลี่ยนข้ามอุตสาหกรรม และการสร้างนวัตกรรมในพื้นที่ โดยย่านกะดีจีนมี ฐานเศรษฐกิจดั้งเดิมเข้มแข็ง ทั้งด้านอาหาร หัตถกรรม วิถีชุมชน และกิจกรรมวัฒนธรรมที่ดำเนินมายาวนานควบคู่กับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ร่วมสมัย เช่น คาเฟ่ แกลเลอรี งานกราฟต์ และกิจกรรมประสบการณ์ ซึ่งทำให้เกิด “Creative Corridors” เชื่อมย่านเข้ากับพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ เช่น เจริญกรุงและไอคอนสยาม อันเป็นตัวเร่งของ Creative Spillovers และการเกิด Place-based Creative Industries และย่านคลองสานแม้ระดับความเข้มข้นจะน้อยกว่า แต่พบอุตสาหกรรมสร้างสรรค์อย่างน้อย 3 ประเภทตามเกณฑ์ขั้นต่ำ และกำลังพัฒนาไปสู่ระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่คล่องตัวและมีแรงสนับสนุนจากโครงสร้างเศรษฐกิจริมแม่น้ำ

ความหนาแน่นของมรดกวัฒนธรรมและกิจกรรมสร้างสรรค์ ซึ่งกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำ ≥ 3 จุดกิจกรรม/เฮกเตอร์ โดยอิงระยะเดินเท้าที่ผู้ใช้พื้นที่เข้าถึงได้ภายใน 400 เมตร เพื่อเกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการหมุนเวียนกิจกรรมในระดับที่เหมาะสม โดยกะดีจีนมีความหนาแน่นเชิงพื้นที่ในระดับปานกลาง-สูง โดยภายใน 1 เฮกเตอร์พบกิจกรรมวัฒนธรรม 2-3 จุดในระยะเดิน 200-400 เมตร เกิดเป็น “Pockets of Cultural Density” ที่สร้างการรับรู้และบรรยากาศของพื้นที่วัฒนธรรมอย่างชัดเจน ส่วนคลองสานมีความหนาแน่นเชิงเส้น (Linear Density) ตามแนวท่าเรือ-ถนน-ตลาด แม้ความถี่เชิงพื้นที่ต่ำกว่า แต่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นคลัสเตอร์ในอนาคต

การกระจุกตัวในรูปแบบคลัสเตอร์ (Cluster Formation) ย่านที่มีศักยภาพควรมี แกนกิจกรรมหลัก (Anchor Nodes) อย่างน้อย 2-3 จุด เช่น พิพิธภัณฑ์ แกลเลอรี หรือศูนย์เรียนรู้ และมีเครือข่ายผู้ประกอบการรายย่อยในรัศมีเดิน 200-400 เมตร เพื่อสร้างกิจกรรมแบบคลัสเตอร์อย่าง

ต่อเนื่อง ซึ่งกะตึจันโดดเด่นในฐานะพื้นที่พหุวัฒนธรรมที่มีประเพณีจาก สามศาสนา—คริสต์ พุทธ อิสลามที่สืบทอดยาวนาน ทำหน้าที่เป็น “Cultural Anchors” ของพื้นที่คลองสานแม้ไม่หลากหลายเท่า แต่มีประเพณีจีน การค้าริมน้ำ และกิจกรรมศาลเจ้า-มัสยิด-ตลาด ที่มีความเชื่อมโยงกับการใช้พื้นที่อย่างต่อเนื่อง

และระดับความหนาแน่นอาคารผ่านค่า FAR โดย ค่า FAR ระดับ 2-4 เป็นช่วงที่เหมาะสมต่อการเกิดกิจกรรมสร้างสรรค์ เนื่องจากอาคารมีระดับความสูงพอเหมาะ เกิดกิจกรรมปะทะทางสังคม และรองรับการใช้พื้นที่แบบหลากหลายโดยไม่สูญเสียความเป็นมนุษย์ของพื้นที่เมือง โดยพื้นที่กะตึจัน-คลองสานมีค่าคะแนน FAR โดยรวมอยู่ในระดับ ต่ำถึงปานกลาง (FAR 0.1-3:1) ซึ่งหมายถึงว่าพื้นที่มีความหนาแน่นในระดับที่ช่วยให้เกิดกิจกรรมย่อยเช่น ร้านอาหารพื้นถิ่น บ้านศิลปิน ร้านคราฟต์ และกิจกรรมเรียนรู้วัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของ Creative Cultural District

ย่านกะตึจันทำหน้าที่เป็น “High Cultural Diversity Node” ด้วยกิจกรรมที่ผสมผสานประเพณี ศิลปะร่วมสมัย อาหาร วิถีชุมชน และกิจกรรมสร้างประสบการณ์หลากหลาย และย่านคลองสานมีความหลากหลายรองลงมา แต่มีจุดแข็งด้านการเชื่อมโยงกับกิจกรรมริมแม่น้ำและการท่องเที่ยวร่วมสมัยพื้นที่กะตึจัน-คลองสานสะท้อนโครงสร้างทุนทางวัฒนธรรมแบบ “Past-Future Hybrid” ที่ผสมผสานความดั้งเดิมและกิจกรรมร่วมสมัยเข้าด้วยกัน ทำให้ย่านมีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็น ย่านสร้างสรรค์เชิงมรดก (Heritage-based Creative District) โดยเฉพาะกะตึจันซึ่งมีความหนาแน่นของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์สูงกว่าและมีพลังจากความพหุวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม ความยั่งยืนในระยะยาวจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติม ได้แก่ การพัฒนา Creative Hub / Maker Space, การเสริมศักยภาพผู้ประกอบการรายย่อย, มาตรการลดความเสี่ยงจากการแทนที่ทางเศรษฐกิจ (Gentrification) และการคงความหลากหลายและความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ซึ่งทั้งหมดนี้จำเป็นต่อการเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมให้เป็น พลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (Local Creative Economy) อย่างยั่งยืนในอนาคต

6.1.3 สภาพแวดล้อมกายภาพเมือง

การประเมินสภาพแวดล้อมกายภาพของย่านสร้างสรรค์มุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างเมือง การใช้ประโยชน์ที่ดิน และอาคาร/ฟังก์ชันอาคาร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเกิดกิจกรรมสร้างสรรค์และวิถีชีวิตเมือง โดยเกณฑ์หลักที่ใช้ในการประเมินประกอบด้วย 1) โครงสร้างเมืองที่เอื้อต่อการเดินและปฏิสัมพันธ์ (Walkable Urban Structure) ตามแนวคิดเมืองเดินได้ และ

การวิเคราะห์ GoodWalk; 2) ความสมดุลในการใช้ประโยชน์ที่ดินระหว่างพื้นที่อยู่อาศัยและกิจกรรมสร้างสรรค์; และ 3) ความหลากหลายและศักยภาพในการปรับใช้ของอาคาร รวมถึงบทบาทของอาคารมรดกและศาสนสถานในการสร้างอัตลักษณ์วัฒนธรรม

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นความแตกต่างเชิงพื้นที่ระหว่างกะตังจีนและคลองสาน ในด้านโครงสร้างเมือง กะตังจีนมีความละเอียดของตรอกซอยสูงและบล็อกเมืองขนาดเล็ก ส่งผลให้ค่า Street Connectivity อยู่ในระดับดี-ดีมาก (4.51–7.00) และเกิดความพรุนของเมืองสูง สามารถรองรับกิจกรรมสร้างสรรค์ขนาดย่อมและ Micro-clusters ตามเกณฑ์ของย่านสร้างสรรค์ฐานชุมชน ในขณะที่คลองสานมีบล็อกขนาดกลาง-ใหญ่ ค่า Walkability ปานกลางถึงสูง แต่ความต่อเนื่องของเส้นทางเดินและด้านหน้าอาคารที่เปิดโล่งและเชื่อมต่อกับทางเท้าหรือพื้นที่สาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพ (Active Frontage) ลดลง ส่งผลให้พื้นที่เหมาะสมต่อกิจกรรมเชิงพาณิชย์และกิจกรรมสเกลใหญ่เป็นหลัก ทั้งสองย่านจึงก่อรูปแบบ “Dual-core Creative Cluster” ที่เสริมบทบาทซึ่งกันและกัน

ในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน กะตังจีนมีความสมดุลระหว่างพื้นที่อยู่อาศัย (>60%) และพื้นที่สร้างสรรค์-พาณิชย์กรรม (30–40%) ตรงตามเกณฑ์ 60:40 ส่งผลให้กิจกรรมสร้างสรรค์เติบโตบนฐานชุมชนดั้งเดิม ลดความเสี่ยงจาก Over-commercialization และรักษาทุนทางสังคม ส่วนคลองสานมีสัดส่วนพื้นที่สร้างสรรค์และพาณิชย์กรรมสูงกว่า เหมาะกับบทบาท Creative Commercial/Waterfront Zone แต่จำเป็นต้องมีมาตรการควบคุมเพื่อรักษาคุณภาพชีวิตชุมชน

การใช้ประโยชน์อาคารในกะตังจีนมีลักษณะ adaptive reuse สูง อาคารขนาดเล็ก-กลางสามารถปรับเป็นคาเฟ่ ร้านคราฟต์ บ้านศิลปิน หรือพื้นที่เรียนรู้วัฒนธรรม และมี active frontage สูง ส่งเสริมกิจกรรมต่อเนื่องในตรอกซอย ส่วนคลองสานประกอบด้วยอาคารหลากหลายสเกล ตั้งแต่พาณิชย์กรรมกลาง-ใหญ่ โรงแรม และพื้นที่ริมน้ำ รองรับกิจกรรมเชิงพาณิชย์และเทศกาลขนาดใหญ่ได้ดี แต่ Active Frontage ต่ำกว่า การเกิดกิจกรรมฐานชุมชนจึงจำกัด อาคารศาสนสถานและอาคารมรดกในรัศมี 500 เมตรของทั้งสองพื้นที่ทำหน้าที่เป็น cultural landmarks และสนับสนุนการเกิดกิจกรรมสร้างสรรค์ในระดับชุมชนและพื้นที่มรดก

โดยสรุป ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า สภาพแวดล้อมกายภาพของย่านกะตังจีน-คลองสานสอดคล้องกับเกณฑ์ย่านสร้างสรรค์ในรูปแบบที่แตกต่างกัน กะตังจีนเหมาะกับกิจกรรมฐานชุมชนและการรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิม ส่วนคลองสานเหมาะกับกิจกรรมเชิงพาณิชย์และกิจกรรมสาธารณะขนาด

ใหญ่ การทำงานร่วมกันของทั้งสองย่านช่วยสร้างระบบนิเวศสร้างสรรค์ริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีทั้งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศักยภาพทางเศรษฐกิจร่วมสมัย

6.1.4 โครงสร้างพื้นฐานและการเชื่อมโยง

การวิเคราะห์โครงสร้างพื้นฐานและความเชื่อมโยงของย่านสร้างสรรค์มุ่งเน้นการประเมินความสามารถในการเข้าถึงพื้นที่ การเชื่อมต่อเครือข่ายกิจกรรม และบทบาทของพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ริมน้ำ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเกิดกิจกรรมสร้างสรรค์และการพัฒนาพื้นที่เมืองเชิงยุทธศาสตร์

1) ความสามารถในการเข้าถึงและเชื่อมโยงเชิงพื้นที่

เกณฑ์สำคัญในการประเมินประกอบด้วยความสามารถในการเดินเท้า (Walkability) ระยะเดินเท้า 400–800 เมตร ระหว่างจุดกิจกรรมหลัก ความต่อเนื่องของทางเดิน (Continuous Pedestrian Network) ความปลอดภัยและความกว้างของทางเดิน รวมถึงความเชื่อมโยงของตรอกซอยและบล็อกเมืองขนาดเล็ก (Small Urban Blocks) ที่เปิดเส้นทางเลือกหลายทางและมีจุดเชื่อมต่อกิจกรรม (Plaza, Cultural Nodes) นอกจากนี้ ย่านสร้างสรรค์ต้องสามารถเชื่อมกับระบบขนส่งสาธารณะระดับเมือง เช่น สถานีรถไฟฟ้า BTS หรือท่าเรือ โดยระยะเดินเท้าไม่เกิน 400–600 เมตร

ผลการวิเคราะห์พบว่าย่านกะดีจีน-คลองสานมีโครงข่ายถนนและตรอกซอยที่เชื่อมต่อกันอย่างดี ทำให้เกิดความต่อเนื่องของเส้นทางเดินและทางเลือกหลายเส้นทางในการเข้าถึงจุดกิจกรรมสำคัญ โครงสร้างบล็อกขนาดเล็ก-กลางในกะดีจีนส่งเสริมกิจกรรมฐานชุมชนและการเดินเท้า ส่วนคลองสานแม้มีบล็อกขนาดใหญ่บางส่วน แต่เชื่อมโยงกับเส้นทางน้ำและเส้นทางหลักของเมือง ทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมเชิงพาณิชย์และพื้นที่ริมน้ำ

2) พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ริมน้ำ

พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ริมน้ำมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างผู้คน กิจกรรม และโครงสร้างเมือง พื้นที่สาธารณะ เช่น ลานเมือง สวนสาธารณะ และตลาดชุมชน ทำหน้าที่เป็น “โครงสร้างพื้นฐานทางสังคม (Social Infrastructure)” ที่สนับสนุนปฏิสัมพันธ์และสร้างความปลอดภัยทางสังคม พื้นที่ริมน้ำทำหน้าที่เป็น “โครงสร้างพื้นฐานเชิงนิเวศและการสัญจร (Ecological & Mobility Infrastructure)” โดยเชื่อมต่อเส้นทางเดินเท้าและระบบขนส่งสาธารณะ สร้างโอกาสเข้าถึงมรดกวัฒนธรรม และรองรับกิจกรรมสาธารณะและเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างยืดหยุ่น

ผลการศึกษาพบว่ากะดิงจัน-คลองสานมีเส้นทางริมน้ำต่อเนื่องและพื้นที่สาธารณะเข้าถึงได้ง่ายในระยะเดิน (400–800 เมตร) ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมเมืองมรดกที่เดินได้ (Walkable Heritage Environment) โครงสร้างพื้นฐานสมัยใหม่ เช่น ไอคอนสยาม เสริมบทบาทของย่านในการเป็นพื้นที่ผสมผสานระหว่างกิจกรรมสร้างสรรค์ระดับโลกและกิจกรรมฐานชุมชน ส่งผลให้เกิดแรงดึงดูดทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม และเปิดโอกาสให้ชุมชนดั้งเดิมมีปฏิสัมพันธ์กับผู้มาเยือน

โครงสร้างพื้นฐานและการเชื่อมโยงของกะดิงจัน-คลองสานสะท้อนศักยภาพในการพัฒนาย่านสร้างสรรค์แบบครบวงจร ทั้งการเข้าถึงและเชื่อมโยงภายในพื้นที่ (Intra-district Connectivity) และการเชื่อมต่อกับเมืองขนาดใหญ่ (City-level Connectivity) การมีบล็อกเมืองขนาดเล็ก-กลางทางเดินต่อเนื่อง และพื้นที่สาธารณะ-ริมน้ำที่เข้าถึงง่าย เป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างเครือข่ายกิจกรรมและการไหลเวียนของผู้คนอย่างราบรื่น นอกจากนี้ การผสมผสานโครงสร้างพื้นฐานสมัยใหม่กับมรดกวัฒนธรรมช่วยสร้างแรงดึงดูดเชิงเศรษฐกิจและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้พักอาศัย ทำให้พื้นที่สามารถพัฒนาเป็น “ย่านสร้างสรรค์ที่มีชีวิต” (Living Creative District) ที่ตอบสนองทั้งมิติวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และภูมิทัศน์เมือง

6.1.5 พื้นที่บ่มเพาะนวัตกรรมและส่งเสริมการเรียนรู้

การพัฒนาย่านสร้างสรรค์จำเป็นต้องมีโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจเพื่อการสร้างสรรค์ (Spatial Economic Creative Infrastructure) ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ทำงาน พื้นที่เรียนรู้ และพื้นที่ทดลองเชิงนวัตกรรมที่รองรับกิจกรรมสร้างสรรค์หลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะในพื้นที่ประวัติศาสตร์ เช่น กะดิงจัน-คลองสาน ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต วัฒนธรรม และเศรษฐกิจเชิงทดลองเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ย่านสามารถพัฒนาเป็นระบบนิเวศสร้างสรรค์ได้

1) การมีอยู่ของพื้นที่บ่มเพาะนวัตกรรม

พื้นที่ประเภท Co-working Space, Maker Space และ Creative Lab ทำหน้าที่เป็นฐานทดลองสำหรับการสร้างต้นแบบและพัฒนาทักษะสร้างสรรค์ของชุมชน การประเมินประกอบด้วยจำนวน ตำแหน่ง การกระจายตัว และระยะทางจากโหนดสำคัญของย่าน ผลการศึกษาพบว่า แม้ย่านกะดิงจัน-คลองสานจะขาดโครงสร้างพื้นฐานนวัตกรรมสมัยใหม่ขนาดใหญ่ แต่พื้นที่ภายในย่านทำงานเสมือน “Micro-incubators” ผ่านร้านงานช่างท้องถิ่น ร้านอาหารดั้งเดิม พิพิธภัณฑ์ และศาสนสถาน ซึ่งเอื้อต่อการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและการทดลองสร้างสรรค์แบบย่อย

2 ความยืดหยุ่นและรูปแบบพื้นที่เรียนรู้

ความยืดหยุ่นของพื้นที่และการรองรับการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ (informal learning) เป็นองค์ประกอบสำคัญ พื้นที่เรียนรู้ต้องสามารถรองรับกิจกรรมหลากหลาย ปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการ เช่น สตูดิโอ แกลเลอรี เวิร์กช็อป และพื้นที่กลางแจ้ง รวมถึงการเชื่อมโยงกับลานว่างและพื้นที่สาธารณะ เช่น ริมน้ำ ตลาดเก่า และลานวัด ซึ่งส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ผลการวิเคราะห์พบว่า กะตีดิจิน-คลองสานมีเครือข่ายพื้นที่สาธารณะและทางเดิน Fine-grain Urban Fabric ที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงสังเกต การทดลอง และการถ่ายทอดความรู้ในรัศมีเดินเท้า 400–800 เมตร

3) อาคารที่ส่งเสริมอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรม

อาคารในย่านสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) และเชื่อมโยงกับภูมิหลังของชุมชน การประเมินให้ความสำคัญกับความสอดคล้องของรูปแบบสถาปัตยกรรม เช่น บ้านเรือนไม้ดั้งเดิม อาคารก่ออิฐผสมศิลปกรรมไทย-จีน-โปรตุเกส และศาสนสถานเฉพาะถิ่น รวมถึงความต่อเนื่องของสเกล รูปทรง หลังคา ช่องเปิด และองค์ประกอบตกแต่ง ผลการศึกษาชี้ว่าอาคารสำคัญสามารถสร้างภาพจำของย่าน (District Imageability) เช่น ศาสนสถาน ร้านขนมโบราณ หรือบ้านศิลปิน ซึ่งเป็นฐานสำคัญในการสร้างแบรนด์พื้นที่และเสริมศักยภาพย่านสร้างสรรค์

ย่านกะตีดิจิน-คลองสานสะท้อนระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์แบบ “Past-Future Hybrid” ที่ผสมผสานวัฒนธรรมดั้งเดิมกับกลไกเศรษฐกิจร่วมสมัยอย่างลงตัว ทั้งอุตสาหกรรมดั้งเดิม เช่น ขนมฝรั่ง กุฎีจีน งานหัตถกรรม และอาหารพื้นถิ่น และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ใหม่ เช่น คาเฟ่ แกลเลอรี และกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม ผลลัพธ์นี้ทำให้เกิด Mixed Creative Ecology ที่สนับสนุนการปฏิสัมพันธ์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ และการทดลองโมเดลใหม่อย่าง Pop-up Market หรือกิจกรรม Co-creation อย่างไรก็ตาม การเติบโตในอนาคตยังมีข้อจำกัด เนื่องจากย่านขาดพื้นที่สร้างสรรค์ขนาดกลาง-ใหญ่ ซึ่งจำเป็นต่อการรองรับกิจกรรมเชิงนวัตกรรมในระดับเมือง การพัฒนา Community Creative Hub การยกระดับทักษะผู้ประกอบการ และมาตรการป้องกันการแทนที่ทางเศรษฐกิจ เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ระบบนิเวศสร้างสรรค์มีความยั่งยืน

โดยสรุป พื้นที่บ่มเพาะนวัตกรรมและการส่งเสริมการเรียนรู้ของกะตีดิจิน-คลองสานมีความแข็งแกร่งในด้านการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ การเข้าถึงเชิงกายภาพ และการสร้างอัตลักษณ์วัฒนธรรม ขณะเดียวกัน ยังต้องการการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเสริมศักยภาพให้เกิดนวัตกรรมเชิงระบบในอนาคต

6.1.6 สถาบันทางสังคม

สถาบันทางสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญของย่านสร้างสรรค์ เนื่องจากเป็นโครงสร้างที่เชื่อมโยงผู้คน กิจกรรม และความรู้เข้าด้วยกัน การประเมินศักยภาพของย่านจึงจำเป็นต้องพิจารณาเครือข่ายผู้ประกอบการ ความสืบทอดองค์ความรู้ และความยืดหยุ่นเชิงพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ร่วมสมัย

1) เครือข่ายผู้ประกอบการ

ความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ประกอบการสะท้อนผ่านสองมิติหลัก ได้แก่ 1) ทุนทางสังคม (Strength of Social Capital) เช่น ความไว้วางใจ การร่วมมือ และการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกในชุมชนและผู้ประกอบการท้องถิ่น ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการรวมกลุ่ม การพัฒนาโครงการร่วมกัน และการสนับสนุนผู้ประกอบการสร้างสรรค์ใหม่; และ 2) การถ่ายทอดความรู้เชิงวัฒนธรรม (Cultural Knowledge Transmission) เช่น การสอนงานคราฟต์ อาหารพื้นถิ่น เรื่องเล่าชุมชน หรือกิจกรรมประจำท้องถิ่น ทำให้ย่านรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม สืบทอดวิชาชีพ และสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ประกอบการรุ่นใหม่

ผลการวิเคราะห์พบว่า ย่านกะดีจีนมีเครือข่ายชุมชนเข้มแข็ง (Bonding Social Capital) จากความต่อเนื่องของชุมชนดั้งเดิมหลายศาสนาที่อยู่ร่วมกันมากกว่า 200 ปี ทำให้เกิดความร่วมมือและบทบาทผู้นำชุมชนอย่างชัดเจน ขณะที่คลองสานมีความสัมพันธ์ภายในกลุ่มปานกลาง เนื่องจากมีประชากรหมุนเวียนสูง แม้จะมีเครือข่ายเปิดกว้างรองรับกิจกรรมร่วมสมัยได้ดี แต่ยังมีทุนทางสังคมต่ำกว่า

2) ความหลากหลายของอุตสาหกรรมดั้งเดิมและสร้างสรรค์ใหม่

อุตสาหกรรมดั้งเดิม (Traditional Cultural Industries) – เช่น งานหัตถกรรม อาหารพื้นถิ่น และศิลปะการแสดงพื้นบ้าน เป็นฐานเศรษฐกิจดั้งเดิมและทุนทาง การกระจายตัวของร้านงานหัตถกรรม ตลาด และพื้นที่ช่างฝีมือสะท้อนความเข้มแข็งของทุนทางวัฒนธรรมและการสืบทอดองค์ความรู้

อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ใหม่ (Emerging Creative Industries) – เช่น คาเฟ่สร้างสรรค์ แกลเลอรี และสตูดิโอออกแบบ ทำหน้าที่สร้างแรงขับเคลื่อนเศรษฐกิจยุคใหม่ การแทรกตัวของธุรกิจเหล่านี้ในผังเมืองเก่า สร้าง Creative Corridors และ Creative Spillovers ที่เชื่อมอดีตกับปัจจุบัน

การวิเคราะห์เชิงพื้นที่แสดงให้เห็นว่า ภายในรัศมีเดินเท้า 400–800 เมตร มีการกระจายตัวของอุตสาหกรรมหลายประเภทอย่างสมดุล ทั้งอาหารพื้นถิ่น คาเฟ่สร้างสรรค์ แกลเลอรี และสตูดิโอ ทำให้เกิด Mixed Creative Ecology ที่สนับสนุนการปฏิสัมพันธ์ ความร่วมมือ และการทดลองโมเดลเศรษฐกิจใหม่ เช่น Pop-up Market หรือกิจกรรม Co-creation

3) ความยืดหยุ่นของพื้นที่เรียนรู้

ย่านกะดีจีน-คลองสานมีลักษณะเมืองแบบ Fine-grain Urban Fabric ที่เอื้อต่อการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ (informal learning) ระหว่างชุมชน นักท่องเที่ยว และสถาบันการศึกษา ทำให้เกิดพื้นที่เรียนรู้หลากหลาย เช่น พิพิธภัณฑ์ชุมชน ตลาดเก่า พื้นที่งานช่าง และกิจกรรมริมน้ำ อย่างไรก็ตาม ยังขาดพื้นที่ขนาดกลาง-ใหญ่ เช่น Creative Studio, Community Lab, Maker Space ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนานวัตกรรมสร้างสรรค์ร่วมสมัย

มิติสถาบันทางสังคมของย่านกะดีจีน-คลองสานสะท้อนศักยภาพแบบ “วัฒนธรรมนำ” ที่มีรากฐานประวัติศาสตร์เข้มแข็ง องค์กรความรู้ท้องถิ่นต่อเนื่อง และโครงสร้างพื้นที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม การยกระดับสู่ย่านสร้างสรรค์ร่วมสมัยยังต้องการการสนับสนุนเชิงโครงสร้าง ได้แก่

- การเพิ่มพื้นที่สร้างสรรค์ขนาดกลาง-ใหญ่ เช่น Community Creative Hub, Maker Space
- การสร้างระบบเชื่อมโยงระหว่างชุมชน-สถาบันการศึกษา-ภาคเอกชน
- การพัฒนากลไกสนับสนุนผู้ประกอบการสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน

โดยรวมแล้ว ย่านกะดีจีน-คลองสานเป็นตัวอย่างของระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมแข็งแรงและพร้อมต่อการพัฒนาต่อยอดเชิงนวัตกรรม หากมีการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานและเครือข่ายเชิงสถาบันอย่างเหมาะสม

6.1.7 คุณภาพชีวิตและความสามารถในการอยู่อาศัย

การประเมินคุณภาพชีวิตและความสามารถในการอยู่อาศัยในย่านสร้างสรรค์มุ่งเน้นไปที่สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต การเดินทาง การพักผ่อน และการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คน โดยองค์ประกอบสำคัญประกอบด้วย ความปลอดภัย ความสะดวกในการสัญจรทางเท้า ความเพียงพอของพื้นที่สาธารณะ สิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ และความยืดหยุ่นของพื้นที่สำหรับกิจกรรมการเรียนรู้

1) ความปลอดภัยและความน่าเดิน

ความสามารถในการเข้าถึงและการเชื่อมโยงเชิงพื้นที่ (Spatial Accessibility & Connectivity) เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาย่านให้มีชีวิตชีวา ย่านสร้างสรรค์ที่มีศักยภาพต้องสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกทั้งจากพื้นที่ภายในย่านและพื้นที่โดยรอบ การมีตรอกและซอยที่เชื่อมต่อกันเป็นระบบ พร้อมทางเดินเท้าที่ปลอดภัยและกว้างพอเพียง รวมถึงการเข้าถึงระบบขนส่งสาธารณะ เช่น สถานีรถไฟ ท่าเรือ หรือย่านเศรษฐกิจหลัก ช่วยให้กิจกรรมสร้างสรรค์และการใช้ชีวิตประจำวันเกิดขึ้นต่อเนื่อง

ระยะเดินเท้าระหว่างจุดกิจกรรมหลักควรอยู่ในช่วง 400–800 เมตร ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานสากลของเมืองที่น่าเดิน ย่านกะดีจีนมีโครงข่ายถนนและตรอกซอยแบบละเอียด ทำให้เข้าถึงลานวัด ทางเดินริมน้ำ และพื้นที่กิจกรรมต่าง ๆ ในระยะ 150–400 เมตร ถือว่าอยู่ในระดับดีเยี่ยม ขณะที่คลองสานแม้มีพื้นที่เปิดโล่งมากกว่า แต่มีปัญหาการเข้าถึงบางส่วนที่ถูกโครงการเอกชนปิดกั้น ทำให้บางพื้นที่ต้องเดินไกลถึง 600–900 เมตร การปรับปรุงเส้นทางเดินเท้าเพื่อเชื่อมชุมชนกับริมน้ำจึงเป็นความจำเป็น

2) พื้นที่สาธารณะที่รองรับกิจกรรม

พื้นที่สาธารณะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เอื้อต่อกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น เวิร์กช็อป ตลาดงาน คราฟต์ กิจกรรมศิลปะและดนตรี การประเมินพิจารณาสัดส่วน ระยะเข้าถึง และความต่อเนื่องของพื้นที่ โดยเกณฑ์ทั่วไปแนะนำให้พื้นที่สาธารณะมีสัดส่วน 10–15% ของพื้นที่เมือง และสามารถเข้าถึงได้ในระยะเดิน 400–800 เมตร

ผลการวิจัยพบว่าสัดส่วนพื้นที่สีเขียวของทั้งสองย่านอยู่ที่ 2.8–3.6% ต่ำกว่าเกณฑ์ที่แนะนำ ทำให้รองรับกิจกรรมสร้างสรรค์ได้จำกัด นอกจากนี้ พื้นที่สาธารณะมีลักษณะกระจายเป็นส่วน ๆ ไม่เชื่อมโยงกัน จึงไม่เกิดเครือข่ายพื้นที่สาธารณะที่ต่อเนื่อง แม้ว่าจะมีพื้นที่กึ่งสาธารณะ เช่น ลานศาสนสถาน หรือพื้นที่พณิชยกรรม แต่มีข้อจำกัดด้านสิทธิการใช้งาน

3) ความต่อเนื่องของพื้นที่ริมน้ำ

พื้นที่ริมน้ำเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมต่อกิจกรรมสร้างสรรค์ต่อเนื่อง ย่านกะดีจีนมีความยาวริมน้ำเพียง 500 เมตร ไม่ถึงมาตรฐาน 800–1,200 เมตร ขณะที่คลองสานมีทางเดินริมน้ำยาวกว่า 1 กิโลเมตร เหมาะต่อกิจกรรมขนาดใหญ่ แต่มีปัญหาการเชื่อมต่อกับชุมชนด้านหลังที่ถูกกีดขวางโดยโครงการเอกชน ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึง

การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตและความสามารถในการอยู่อาศัยของย่านกะดีจีน-คลองสาน สะท้อนให้เห็นว่า โครงสร้างเมืองและการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและกิจกรรมวัฒนธรรม ย่านกะดีจีนมีความได้เปรียบด้านโครงข่ายถนนและการเข้าถึงพื้นที่สำคัญ ขณะที่คลองสานมีศักยภาพด้านพื้นที่เปิดโล่งและริมน้ำ แต่การเข้าถึงยังมีข้อจำกัด

เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและความสามารถในการอยู่อาศัยให้สอดคล้องกับแนวทางเมืองสร้างสรรค์ ควรมีมาตรการ เช่น เพิ่มสัดส่วนและความต่อเนื่องของพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สีเขียว, ปรับปรุงเส้นทางเดินเท้าและการเชื่อมต่อพื้นที่ริมน้ำกับชุมชน, ส่งเสริมการใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อกิจกรรมชุมชนและสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง หรือสร้างความยืดหยุ่นของพื้นที่ในการรองรับกิจกรรมทั้งทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยรวม ย่านกะดีจีน-คลองสานมีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน หากมีการสนับสนุนเชิงโครงสร้างและการจัดการพื้นที่สาธารณะอย่างเหมาะสม

การประเมินย่านกะดีจีน-คลองสานผ่าน ทั้ง 7 มิติ พบว่าย่านมีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นเมืองสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยบุคลากรและผู้ประกอบการสร้างสรรค์รายย่อยร่วมกับชุมชนท้องถิ่นสร้างทุนทางสังคมและระบบการเรียนรู้เชิงปฏิบัติที่เข้มแข็ง อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและอุตสาหกรรมดั้งเดิม เช่น งานหัตถกรรม อาหารพื้นถิ่น และพิธีกรรมทางศาสนา ทำให้เกิด Creative Corridors และ Mixed Creative Ecology ที่เชื่อมอดีตกับกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมสมัย ขณะเดียวกัน Fine-grain Urban Fabric และเครือข่ายตรอกซอยช่วยสนับสนุนการสัญจรระยะสั้น การเรียนรู้ไม่เป็นทางการ และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาย่านสู่ความยั่งยืนในเชิงสร้างสรรค์ยังต้องการการสนับสนุนเชิงโครงสร้าง เช่น การสร้างพื้นที่บ่มเพาะนวัตกรรมขนาดกลาง-ใหญ่ (Maker Space, Creative Lab) การเพิ่มพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สีเขียวให้ต่อเนื่อง การปรับปรุงทางเดินเท้าและเชื่อมต่อพื้นที่ริมน้ำ รวมถึงการสร้างระบบเครือข่ายระหว่างชุมชน สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน เพื่อรองรับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ใหม่และกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้เกิดอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ย่านกะดีจีน-คลองสานสามารถพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์ที่ผสมผสานทุนทางวัฒนธรรมและกลไกเศรษฐกิจร่วมสมัยได้อย่างโดดเด่นและยั่งยืน

6.2 ข้อเสนอแนะต่อการศึกษาในอนาคต

6.2.1 การวิเคราะห์และแปลความข้อมูลด้วยวิธีการ (Land Suitability Analysis : LSA)

เป็นกระบวนการทางด้านพื้นที่ศึกษาที่ใช้เพื่อประเมินความเหมาะสมของพื้นที่สำหรับการใช้งานหรือกิจกรรมที่แตกต่างกัน เพื่อวิเคราะห์และประเมินปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อความเหมาะสมของพื้นที่นั้น ๆ สำหรับใช้งานหรือกิจกรรมที่กำหนดได้ด้วยโปรแกรม QGIS เมื่อได้ข้อมูลขององค์ประกอบอันเป็นทุนของพื้นที่ จะนำมาถ่วงน้ำหนักเพื่อการวิเคราะห์ความเหมาะสมของพื้นที่ด้วยโดยมีเงื่อนไขเป็นปัจจัยที่ใช้วิเคราะห์โดยการวิเคราะห์ LSA มีเงื่อนไขเป็นปัจจัยที่ใช้วิเคราะห์ โดยปัจจัยที่มีค่าถ่วงน้ำหนักมากจะเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญสูงสุดจนลดลงตามลำดับ และมีเงื่อนไขในเรื่องระยะการเข้าถึง โดยมีค่าคะแนนเป็นตัวกำหนด ความเหมาะสมของระยะการเข้าถึงนั้น ๆ ปัจจัยที่ใช้วิเคราะห์ที่มีระยะการเข้าถึงที่ใกล้จะมีค่าคะแนนสูง ซึ่งคำนึงถึงระยะห่างที่เหมาะสมของพื้นที่สำหรับรองรับการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้วยทุนทางมรดกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ประเภทของทรัพยากรทางวัฒนธรรม การใช้งานพื้นที่ และการเข้าถึงพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

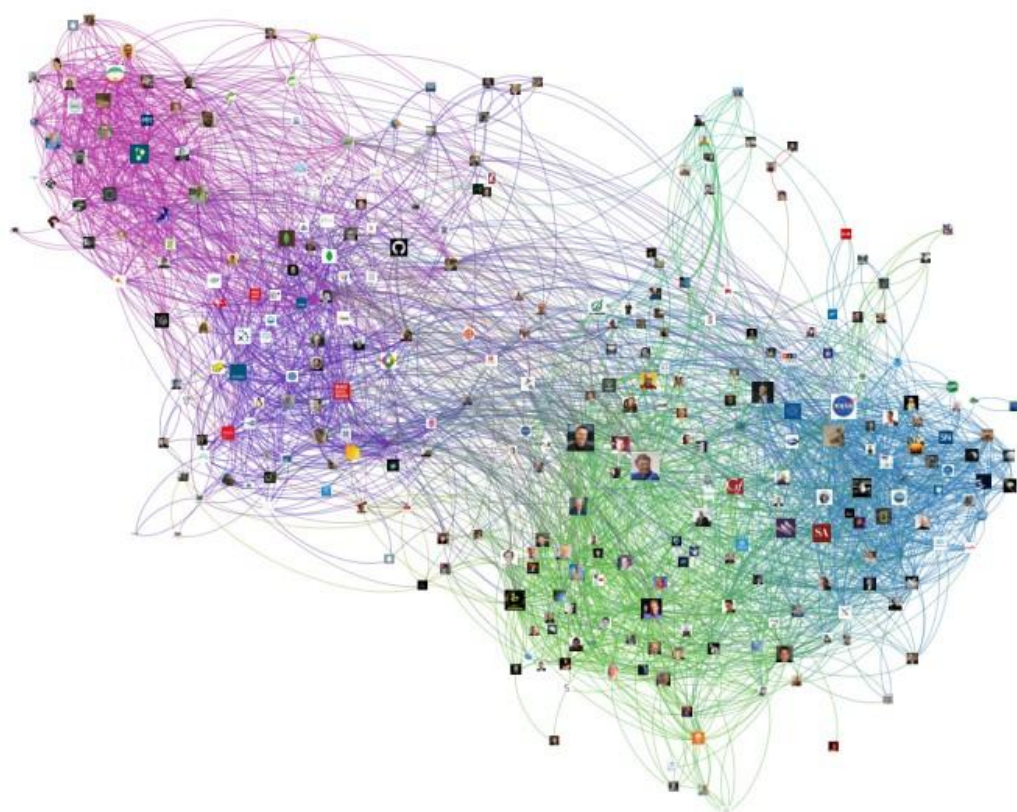
6.2.2 แผนที่ซ้อนทับของข้อมูล (Overlay Analysis)

เทคนิคการวิเคราะห์พื้นที่เชิงภูมิสารสนเทศ (GIS) ที่ใช้การซ้อนทับ (Overlay) ข้อมูลหลายชั้นจากพื้นที่เดียวกัน เพื่อวิเคราะห์และแสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ โดยทั่วไป นำชั้นข้อมูลต่าง ๆ มาซ้อนทับกันเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัย เช่น การซ้อนทับแผนที่ประชากรกับแผนที่การใช้ที่ดินเพื่อดูว่าพื้นที่ใดมีประชากรหนาแน่นและเหมาะสมสำหรับการพัฒนาสิ่งปลูกสร้างใหม่

6.2.3 การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis : SNA)

โดยอาจเพิ่มเติมการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่สร้างสรรค์ ในลักษณะความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงาน องค์กร หรือบุคคลที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรม ศิลปินหรือกลุ่มสร้างสรรค์ในพื้นที่

ข้อมูลที่รวบรวมได้ อาจนำมาใช้เพื่อจัดทำรายชื่อของผู้ที่มีบทบาทสำคัญในกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้จัดงาน วิทยากร ศิลปิน ทีมงานท้องถิ่น หรือหน่วยงานสนับสนุน โดยจะเน้นไปที่บทบาทในเชิงโครงสร้าง และลักษณะความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรือพื้นที่นั้น ๆ และจัดทำแผนผังความสัมพันธ์ในลักษณะของ Stakeholder Mapping เบื้องต้น เพื่อแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างบุคคลหรือองค์กรที่ปรากฏในการดำเนินงาน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของพื้นที่กับนักออกแบบ หรือผู้ประสานงานโครงการกับหน่วยงานสนับสนุน ใช้เพื่อเป็นแนวทางประกอบการวางแผนการพัฒนาพื้นที่ในย่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 48 ตัวอย่างโครงข่ายความสัมพันธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์เครือข่ายสังคม

ที่มา : <https://www.appdisqus.com/social-network-analysis/>

6.2.4 ข้อเสนอแนะการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในย่านกะดีจีน-คลองสาน

จากผลการสำรวจ พบว่าข้อมูลด้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่พบมากที่สุดในพื้นที่คือ วัฒนธรรมด้านอาหารซึ่งมีทั้งความหลากหลายและสามารถเล่าถึงตัวตนในพื้นที่ได้อย่างมีเอกลักษณ์ ดังนั้น แนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมอาหารในย่านกะดีจีน-คลองสาน ควรมุ่งเน้นการใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมให้เกิดคุณค่าใหม่ ผ่านการผสมองค์ความรู้ดั้งเดิมเข้ากับแนวคิดเชิงสร้างสรรค์และนวัตกรรมร่วมสมัย ย่านนี้มีจุดแข็งสำคัญจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้งไทย-จีน-โปรตุเกส ที่หลอมรวมกันจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในด้านอาหาร เช่น ขนมฝรั่งกะดีจีน อาหารไทยโบราณ และอาหารจีนดั้งเดิม ซึ่งสามารถนำมาต่อยอดให้เกิดอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานชุมชนได้

ในระดับพื้นที่ ควรรวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลมรดกอาหารท้องถิ่น เพื่อให้เห็นคุณค่าของสูตรอาหาร วิธีการปรุง และภูมิปัญญาในครัวเรือนดั้งเดิม จากนั้นพัฒนาให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์อาหารประจำย่าน (Culinary Identity) ผ่านการทำแผนที่วัฒนธรรมอาหาร (Cultural Food Map) ที่เชื่อมโยงสถานที่ผลิต ร้านอาหารดั้งเดิม และแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวเข้าถึงเรื่องราวของอาหารในฐานะวัฒนธรรมร่วมของย่าน นอกจากนี้ การสร้างตราสินค้าท้องถิ่น (Local Food Brand) ภายใต้แนวคิด “อาหารในย่านกะดีจีน-คลองสาน” จะช่วยยกระดับภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่นในตลาดสมัยใหม่

ในด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม ควรส่งเสริมให้มีการปรับปรุงอาคารเก่าและพื้นที่ว่างในชุมชนให้เป็นศูนย์นวัตกรรมอาหารสร้างสรรค์ (Culinary Creative Hub) ซึ่งอาจใช้เป็นพื้นที่ฝึกอบรมถ่ายทอดความรู้ หรือจัดกิจกรรมทดลองอาหารที่เชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน เช่น เวิร์กช็อปอาหารโบราณ การออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ หรือการแสดงศิลปะที่เกี่ยวข้องกับอาหาร ควบคู่กับการพัฒนาเส้นทางวัฒนธรรมอาหาร (Cultural Food Route) เชื่อมพื้นที่สำคัญในย่าน เช่น วัดกัลยาณ์ บ้านกะดีจีน และท่าเรือคลองสาน ให้กลายเป็นเครือข่ายอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ขนาดย่อม

ในมิติเศรษฐกิจ ควรสร้างเครือข่ายผู้ประกอบการอาหารในพื้นที่ให้เข้มแข็ง โดยเชื่อมโยงผู้ผลิตท้องถิ่นกับนักออกแบบ นักวิจัย และภาคเอกชน เพื่อร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารสร้างสรรค์และช่องทางตลาดใหม่ ๆ เช่น ตลาดออนไลน์ ร้านค้าสาธิต หรือเทศกาลอาหารเชิงสร้างสรรค์ประจำปี ซึ่งจะช่วยขยายฐานเศรษฐกิจของชุมชนไปสู่ระดับเมืองและระดับนานาชาติ อีกทั้งยังควร

ส่งเสริมให้เกิดธุรกิจเชิงสังคมด้านอาหาร (Social Enterprise) เพื่อให้รายได้หมุนเวียนกลับสู่ชุมชน เช่น โครงการอบรมทำอาหารเด็กและผู้สูงอายุ ร้านกาแฟชุมชน หรือกิจกรรมอาหารเพื่อการเรียนรู้

ในระยะต่อไป ควรมีการศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมในเชิงลึก เช่น การวิเคราะห์ห่วงโซ่มูลค่าอาหาร (Culinary Value Chain) เพื่อระบุจุดที่สามารถเพิ่มมูลค่าด้วยนวัตกรรม รวมถึงการศึกษาแนวทางออกแบบประสบการณ์อาหาร (Food Experience Design) ที่เชื่อมโยงวัฒนธรรมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การเล่าเรื่องผ่านอาหาร (Storytelling Cuisine) หรือประสบการณ์รับประทานอาหารแบบมีส่วนร่วม (Interactive Dining) พร้อมทั้งวิเคราะห์ความพร้อมของชุมชนและผู้ประกอบการ เพื่อวางแผนสนับสนุนอย่างเหมาะสมในแต่ละกลุ่ม

แนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมอาหารในย่านกะดีจีน-คลองสาน จึงเป็นการให้ความสำคัญกับการรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นควบคู่กับการสร้างนวัตกรรมใหม่ เพื่อให้ย่านนี้กลายเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้านอาหารที่สะท้อนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกรุงเทพฯ และเป็นต้นแบบของการพัฒนาเมืองเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 49 ตัวอย่างภาพรวมแผนที่ในการจัดกิจกรรมโดยใช้พื้นที่วัฒนธรรมของย่าน

ที่มา : ผู้วิจัย, 2568

ภาพที่ 52 ตัวอย่างกิจกรรม EAT IN SOI เป็นกิจกรรมย่อย ในงาน Art in soi
ที่มา : https://www.facebook.com/artinsoi/photos?locale=th_TH

ภาคผนวก ก

ข้อ	รายชื่อมรดก วัฒนธรรมใน พื้นที่	ประเภทขององค์ประกอบ							
		อุตสาหกรรมสร้างสรรค์							พื้นที่ใช้สอย
		งานฝีมือ	ดนตรี	ศิลปะการแสดง	ทัศนศิลป์	อาหาร	แพทย์แผนไทย	การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม	
1	วัดกัลยาณมิตร							/	/
2	วิหารหลวง							/	/
3	วิหารน้อย							/	/
4	จิตรกรรมฝา ผนังในพระ อุโบสถและพระ วิหารน้อย				/			/	/
5	หอพระธรรม มณเฑียรถลิง พระเกียรติ							/	/
6	ศิลาจำหลัก จากเมืองจีน							/	
7	ศาลเจ้าเกียนอัน เกง“ศาลเจ้าแม่ กวนอิม”							/	/
8	พระโพธิสัตว์ กวนอิม							/	
9	ภาพทวารบาล				/			/	
10	ภาพเขียนสาม ก๊ก				/			/	
11	เครื่องมือ แกะสลัก	/						/	

ข้อ	รายชื่อมรดก วัฒนธรรมใน พื้นที่	ประเภทขององค์ประกอบ							
		อุตสาหกรรมสร้างสรรค์							พื้นที่ใช้สอย
		งานฝีมือ	ดนตรี	ศิลปะการแสดง	ทัศนศิลป์	อาหาร	แพทย์แผนไทย	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	
12	เรือนไม้ชาย คลอง							/	/
13	บ้านพาทย์โกศล		/	/				/	/
14	บ้านเครื่อง		/					/	/
15	บ้านนาฏศิลป์ ครูหน้อย		/	/				/	/
16	การประดิษฐ์ อาวุธไม้	/							
17	ข้าวต้มมัดแม่ ก้อนแก้ว					/			
18	กินเจทั้ง กระเจาด							/	
19	วัดขางตาครูส							/	/
20	ศาลาท่าน้ำวัด ขางตาครูส							/	/
21	บ้านพัก พระสงฆ์							/	/
22	กลุ่มเรือนไม้ใน บ้านกะตี่จัน							/	/
23	บ้านหลุยส์ วินด์เซอร์							/	/
24	โรงเรียนวรรณ บูรณศึกษา								/

ข้อ	รายชื่อมรดก วัฒนธรรมใน พื้นที่	ประเภทขององค์ประกอบ							พื้นที่ใช้สอย
		อุตสาหกรรมสร้างสรรค์							
		งานฝีมือ	ดนตรี	ศิลปะการแสดง	ทัศนศิลป์	อาหาร	แพทย์แผนไทย	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	
25	มรดกวัฒนธรรม อาหารไทย- โปรตุเกส					/		/	
26	เทศกาลวัน คริสต์มาส		/	/				/	
27	งานวันพระตาย หรือวันศุกร์ ศักดิ์สิทธิ์		/	/				/	
28	วันฉลองวัด ซึ่ง ตรงกับวันฉลอง เทิดทูนแม่ กวางเขน		/	/				/	
29	วัดประยูรวงศา วาสุรวิหาร							/	/
30	พระอุโบสถ							/	/
31	พระพุทธรูป และพระวิหาร							/	/
32	พระบรมธาตุ มหาเจดีย์							/	/
33	พริ้นทรปริยัติ ธรรมศาลา							/	/
34	บ่อเต่า เขามอ							/	/
35	ศาลาทำน้ำ							/	/

ข้อ	รายชื่อมรดก วัฒนธรรมใน พื้นที่	ประเภทขององค์ประกอบ							พื้นที่ใช้สอย
		อุตสาหกรรมสร้างสรรค์							
		งานฝีมือ	ดนตรี	ศิลปะการแสดง	ทัศนศิลป์	อาหาร	แพทย์แผนไทย	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	
	สำนักเทศกิจ								
36	หลุมหลบภัย หน้าโรงเรียน ศึกษานารี								
37	กลุ่มเรือนไม้ ตรอกฐาน						/		/
38	บ้านพระยาเทพ ผลู						/		/
39	หมูกระดาศ	/							
40	ส้มแก้ว อาลัว ดอกกุหลาบ					/			
41	สาธิตกาบ่อน เหยื่อ						/		
42	วัดบุปผาราม						/		/
43	พระอุโบสถ						/		/
44	พระวิหารวัดบุพ ผาราม						/		/
45	จิตรกรรมไทย เล่าเรื่อง				/		/		/
46	มัสยิดบางหลวง						/		/
47	มิห์ร็อบ								
48	มิมบัวร์								

ข้อ	รายชื่อมรดก วัฒนธรรมใน พื้นที่	ประเภทขององค์ประกอบ							
		อุตสาหกรรมสร้างสรรค์							พื้นที่ใช้สอย
		งานฝีมือ	ดนตรี	ศิลปะการแสดง	ทัศนศิลป์	อาหาร	แพทย์แผนไทย	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	
49	แผ่นไม้สัก จำหลักลาย	/						/	
50	ลวดลายปูนปั้น ประดับกรอบ หน้าต่าง	/						/	
51	กูโบร								
52	คารานุสาวรีย์ (คุณหญิงม่วง สิริสัมพันธ์)							/	
53	มรดกอาหาร มุสลิมภูเก็ต					/		/	
54	วันตรุษฟีฏริ และวันตรุษฮัจญ์ ฮา							/	
55	ตลาดคุณหญิง อายฮีน					/		/	/
56	บ้านเจริญ พาศน์							/	/
57	โรงคราม	/						/	
58	เรือนแถวริมน้ำ ปากคลองวัด ดอกไม้							/	
59	เรือนพระยารา							/	/

ข้อ	รายชื่อมรดก วัฒนธรรมใน พื้นที่	ประเภทขององค์ประกอบ							
		อุตสาหกรรมสร้างสรรค์							พื้นที่ใช้สอย
		งานฝีมือ	ดนตรี	ศิลปะการแสดง	ทัศนศิลป์	อาหาร	แพทย์แผนไทย	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	
	ขานูประดิษฐ์								
60	โรงเรียนสอนขับรถยนต์ ส.สะพานมอญ							/	/
61	พิพิธภัณฑ์กุฎีจีน					/		/	/
62	คลองตลาดสมเด็จ							/	
63	คลองวัดทองธรรมชาติ							/	
64	คลองวัดทองแสนาค							/	
65	ต้นไม้ใหญ่คลองसान							/	
66	อุทยานสมเด็จย่า							/	/
67	ซุ้มประตูแขก							/	
68	กลุ่มเรือนแถวไม้							/	/
69	ศาลเจ้าพ่อเสือ							/	/
70	มัสยิดกุวตินอิสลาม							/	/
71	บ้านตระกูลวง							/	/

ข้อ	รายชื่อมรดก วัฒนธรรมใน พื้นที่	ประเภทขององค์ประกอบ							พื้นที่ใช้สอย
		อุตสาหกรรมสร้างสรรค์							
		งานฝีมือ	ดนตรี	ศิลปะการแสดง	ทัศนศิลป์	อาหาร	แพทย์แผนไทย	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	
	อารยะ								
72	ศาลเจ้าพ่อกวณ อุ					/		/	/
73	โรงน้ำปลาทั้ง ง่วงฮะ					/		/	/
74	เรือนไม้ รีม คลองสมเด็จ							/	/
75	วัดอนงคาราม วรวิหาร							/	/
76	พระอุโบสถ							/	/
77	พระวิหาร							/	/
78	กุฏิวัดอนงคา ราม							/	/
79	ตึกแถวรุ่นสยาม มัยย์สท์							/	/
80	ตลาดสะพานคู่					/		/	/
81	โรงแป้งข้าว หมาก "กัล ยาณวนิช"								
82	โกดังเกลือ แหลมทอง					/		/	/
83	คฤหาสน์ฮวก หลี							/	/

ข้อ	รายชื่อมรดก วัฒนธรรมใน พื้นที่	ประเภทขององค์ประกอบ							
		อุตสาหกรรมสร้างสรรค์							พื้นที่ใช้สอย
		งานฝีมือ	ดนตรี	ศิลปะการแสดง	ทัศนศิลป์	อาหาร	แพทย์แผนไทย	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	
84	โกดังเซ่งกี							/	/
85	โกดังสินค้า พ่อค้าแขก							/	/
86	มัสยิดเซฟีหรือ มัสยิดตึกขาว							/	/
87	ศาลเจ้าแม่ซำโน เก็ง							/	/
88	บ้านหวังหลี่							/	/
89	ฮ่วยจุงโล่ง							/	/
90	บ้านโปซกี							/	/
91	บ้านกระดุก ซ้าง							/	/
92	สมาคมเผยแพร่ คุณธรรมจีจิ้น เกาะ							/	/
93	วัดทองนพคุณ							/	/
94	วัด ทองธรรมชาติ							/	/
95	ป้อมป้อง ปัจจามิตร							/	/
96	ป้อมวิไชยประ สิทธิ์							/	/
97	วัดโมลีโลกยา							/	/

ข้อ	รายชื่อมรดก วัฒนธรรมใน พื้นที่	ประเภทขององค์ประกอบ							
		อุตสาหกรรมสร้างสรรค์							พื้นที่ใช้สอย
		งานฝีมือ	ดนตรี	ศิลปะการแสดง	ทัศนศิลป์	อาหาร	แพทย์แผนไทย	การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม	
	ราม								
98	วิหารนางเกลือ							/	/
99	หอพระ ไตรปิฎก							/	/
100	ตำหนักพระ พุทธโฆษาจารย์							/	/
101	รูปปั้นทหาร ฝรั่งเศส							/	/
102	มัสยิดต้นสน							/	/
103	ท่าเรือวัด กัลยาณมิตร							/	/
104	คลองคูเมืองฝั่ง ตะวันตก							/	
105	วัดหงส์รัตน ารามราชวรวิหาร							/	/
106	กุฏิเจริญพาศน์							/	/
107	สะพานเจริญ พาศน์							/	/
108	วัดขุนนางวัง คลองบางกอก ใหญ่							/	/
109	สะพานพระ พุทธยอดฟ้า							/	/

ข้อ	รายชื่อมรดก วัฒนธรรมใน พื้นที่	ประเภทขององค์ประกอบ							
		อุตสาหกรรมสร้างสรรค์							พื้นที่ใช้สอย
		งานฝีมือ	ดนตรี	ศิลปะการแสดง	ทัศนศิลป์	อาหาร	แพทย์แผนไทย	การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม	
110	ลานปฐมบรม ราชานุสรณ์							/	/
111	วัดพิชัยญาติกา รามวรวิหาร							/	/
112	สถาบันจิตเวช ศาสตร์สมเด็จ เจ้าพระยา								
113	คลองบางหลวง หรือคลอง บางกอกใหญ่							/	
114	คลองวัดดอกไม้							/	
115	คลองสาน							/	
116	คลองกุฎีขาว							/	
117	คลองกุฎีจีน							/	
118	คลองวัดกัลยาณ์							/	
119	คลองสะพาน พลอย							/	
120	ศาลเจ้าแม่ ทับทิมริมน้ำ							/	/
121	ตลาดท่าดินแดง					/		/	/
122	ตรอกตึกจันทร์							/	/
123	ร้านธนุสิงห์					/		/	/

ข้อ	รายชื่อมรดก วัฒนธรรมใน พื้นที่	ประเภทขององค์ประกอบ							พื้นที่ใช้สอย
		อุตสาหกรรมสร้างสรรค์							
		งานฝีมือ	ดนตรี	ศิลปะการแสดง	ทัศนศิลป์	อาหาร	แพทย์แผนไทย	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	
124	บ้านสกุลทอง					/		/	/
125	สวนสาธารณะ ชุมชนริมน้ำ เจ้าพระยา							/	/
126	ร้านอาหารบ้าน อากงอาม่า					/		/	/
127	Deeproot café					/			/
128	Kappra café	/				/			/
129	Harley café					/			/
130	สะพานลอยฟ้า							/	/
131	บ้านโบราณแก่ง จีน (ใกล้โรง น้ำปลา)							/	/
132	เดอะควอเทียร์ เจ้าพระยา								/
133	โรงแรม อำแดง แบงค็อก ริเวอร์ ไซด์ โฮเต็ล								/
134	House of Happiness								/
135	Freedom 8								/
136	Jasminspace								/

ข้อ	รายชื่อมรดก วัฒนธรรมใน พื้นที่	ประเภทขององค์ประกอบ							พื้นที่ใช้สอย
		อุตสาหกรรมสร้างสรรค์							
		งานฝีมือ	ดนตรี	ศิลปะการแสดง	ทัศนศิลป์	อาหาร	แพทย์แผนไทย	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	
137	ลา เปอดี แมซง แบงค็อก								/
138	The hog								/
139	อดัมโฮมสเตย์								/
140	สถานศึกษาใน ย่าน								/
141	ร้านอาหาร					/			/
142	Kinn stay								/
143	Walden Home Cafe								/
144	เรือนจันทภาพ								/
145	ขนมจีนไก่คั่ว					/			/
146	ขนมกวยต๊ต					/			/
147	ดิลกจันทร์คาเฟ่								/
148	ทิพย์ นวดแผน ไทย						/		
149	อนงค์นวดแผน ไทย						/		
150	น้องเล็ก นวด แผนไทย						/		
151	แอนบ้านนวด แผนไทย						/		

ข้อ	รายชื่อมรดก วัฒนธรรมใน พื้นที่	ประเภทขององค์ประกอบ							พื้นที่ใช้สอย
		อุตสาหกรรมสร้างสรรค์							
		งานฝีมือ	ดนตรี	ศิลปะการแสดง	ทัศนศิลป์	อาหาร	แพทย์แผนไทย	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	
152	ถาวรียน์วดแผนไทย						/		
153	สุภาพ นวดแผนไทย						/		
154	แม่ฝ้าย นวดแผนไทย						/		
155	วี นวดแผนไทย						/		
156	กายาตรีนวดแผนไทย						/		
157	Bangkok herb for health นวดเพื่อสุขภาพ						/		
158	ร้านบ้านสมุนไพรสดคลองสาน						/		
159	คลินิกแพทย์แผนไทย ประยุกต์ธนวันต์						/		
160	คลินิกทำดินแดงการแพทย์แผนไทย-จีน						/		
161	สมคิดคลินิกการแพทย์แผน						/		

ข้อ	รายชื่อมรดก วัฒนธรรมใน พื้นที่	ประเภทขององค์ประกอบ							พื้นที่ใช้สอย
		อุตสาหกรรมสร้างสรรค์							
		งานฝีมือ	ดนตรี	ศิลปะการแสดง	ทัศนศิลป์	อาหาร	แพทย์แผนไทย	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	
	ไทย								
162	สราวุธคลินิก แพทย์แผนไทย ประยุกต์						/		
รวม			6			20	15	117	106

รายการอ้างอิง

- CreativeThailand. (2562). เส้นทางสู่เมืองสร้างสรรค์ยูเนสโกและหนทางต่อจากวันนี้.
https://www.creativethailand.org/article-read?article_id=32278&utm_source=chatgpt.com
- Domper, N. V., Hoyos-Bucheli, G., & Albert, M. B. (2023). Jane Jacobs's Criteria for Urban Vitality: A Geospatial Analysis of Morphological Conditions in Quito, Ecuador. *Sustainability* 2023, 15(11).
<https://doi.org/https://doi.org/10.3390/su15118597>
- Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class – And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. Basic Books.
- Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Island Press.
- Gehl, J. (2011). *Life Between Buildings Using Public Space*. Islandpress.
- Hesmondhalgh, D., & Baker, S. (2010). *Creative Labour – Media Work in Three Cultural Industries*. Routledge.
- Howkins, J. (2001). *The Creative Economy: How People Make Money from Ideas*. Penguin Books Ltd.
- Landry, C. (2000). *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators*. Earthscan Publications Ltd.
- Landry, C. (2006). *The Art of City Making*. Routledge.
- Markusen, A., & King, D. (2003). *The Artistic Dividend: The Arts' Hidden Contributions to Regional Development*. University of Minnesota.
- Pratt, A. C. (1998). The Cultural Industries Production System: A Case Study of Employment Change in Britain, 1984-91. *Environment and Planning A*, 30(11), 1953–1974.
- Saxenian, A. L. (1994). *Regional Advantage: Culture and Competition in Silicon Valley and Route 128*. Harvard University Press.
- Siltonga, S. (2020). Walkability; The Relationship of Walking Distance, Walking Time and Walking Speed. *Jurnal Rekayasa Konstruksi Mekanika Sipil*, 3(1), 19-26.
- Tavecchia, B. (2013). *Missing the Trend. Hong Kong as a latecomer in creativity-led*

- urban development. *Cultural and Creative Industries (CCI) in Hong Kong*. Ca' Foscari University of Venice]. <https://unitesi.unive.it/handle/20.500.14247/3269>
- Thaveethavonsawat, S., Thanormsinrat, A., Siriswattchai, S., & Juichamlong, A. (2025). การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมอาหารของย่านกะดีจีนสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์. *ทิศน์วัฒนธรรม สำนักงานศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*, 204-223.
- UN-Habitat. (2015). *Global Public Space Toolkit from Global Principles to Local Policies and Practice*. UN-Habitat.
- UNESCO. (2013). *Creative Economy Report 2013 – Widening Local Development Pathways*. United Nations.
- UNESCO. (2023). *Creative Cities Network – Kanazawa*. Retrieved 16 มกราคม 2567 from <https://www.unesco.org/en/creative-cities/kanazawa>
- Yan, B. (2019). The Key Theory of the Design Planning of Creative Products and Its Applied Research. <https://www.atlantispress.com/proceedings/ssmi-18/55913086>
- กิตติพร ใจบุญ, & คณะ. (2544). *โครงการวิจัยเพื่อการพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และรายได้ของประชาชน : กรณีศึกษาย่านกุฎีจีนและพื้นที่ใกล้เคียง*. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. https://culture.bsru.ac.th/wp-content/uploads/2017/05/%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%A7%E0%B8%94%E0%B8%8A%E0%B8%B8%E0%B8%A1%E0%B8%8A%E0%B8%99%E0%B9%82%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%A2%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%9F%E0%B8%B1%E0%B8%92%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B9%80%E0%B8%A2%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%8A%E0%B8%99%E0%B9%83%E0%B8%AB%E0%B9%89%E0%B8%A1%E0%B8%B5%E0%B8%AA%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%A1%E0%B8%9F%E0%B8%B1%E0%B8%92%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%B8%E0%B8%A1%E0%B8%8A%E0%B8%99.pdf?utm_source=chatgpt.com
- ธนิช เลิศกาญจนาภิเษก. (2559). *การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 2 ed.)*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- นพพร เต็งประเสริฐ. (2566). *รู้จักเมือง รู้จักย่านกะดีจีน-คลองสาน*.

https://theurbanis.com/insight/19/01/2023/13997?utm_source=chatgpt.com

นวลจันทร์ วรรณพราหมณ์, & ศุภวัฒนากร วงศ์ธนวิสุ. (2567). การพัฒนาเมืองขอนแก่นตามแนวคิด
การพัฒนาย่านสร้างสรรค์: กรณีศึกษาย่านศรีจันทร์สร้างสรรค์. การพัฒนาเมืองขอนแก่นตาม
แนวคิดการพัฒนาย่านสร้างสรรค์: กรณีศึกษาย่านศรีจันทร์สร้างสรรค์, 13(1), 288-308.

ภัทรพร รักเปี่ยม. (2566). *GoodWalk Thailand* ออกแบบ “เมืองเดินได้ เมืองเดินดี” พื้นที่เศรษฐกิจ
สร้างคุณภาพชีวิตคนเมือง. Retrieved 15 พฤศจิกายน 2567 from

https://www.chula.ac.th/highlight/144804/?utm_source=chatgpt.com

ภู่รี อำพันสุข, & วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ. (2552). การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อ
เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ กรณีศึกษา อาคารในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร. สาร
ศาสตร์. <https://so05.tci->

[thaijo.org/index.php/sarasatr/article/view/189502?utm_source=chatgpt.com](https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sarasatr/article/view/189502?utm_source=chatgpt.com)

ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง. (2558). โครงการจัดทำแผนแม่บทการฟื้นฟูย่านเมืองเก่าและการอนุรักษ์
ฟื้นฟูย่านกะดีจีน-คลองสาน. ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สรวิศ รุ่งโรจน์รักษ์. (2563). สันฐานเมืองเพื่อการพัฒนาย่านสร้างสรรค์บางรัก กรุงเทพมหานคร
มหาวิทยาลัยศิลปากร].

สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. (2559). การออกแบบชุมชนเมืองที่น่าอยู่ และยั่งยืน : ทฤษฎีและประสบการณ์.

NAJUA: Architecture, Design and Built Environment, 22, 111-142. <https://so04.tci->

[thaijo.org/index.php/NAJUA-Arch/article/view/45160](https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NAJUA-Arch/article/view/45160)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล

อริสรา แข่งขัน

วุฒิการศึกษา

ปริญญาตรี คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาการวางแผนภาคและเมือง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

